

Velika Planina: turizem ne izključuje planšarstva!

Foto: Kališnik

Tolminska po potresu

Drugo rojstvo Robidišča

Brigadirski ho-ruk v breginjskem kotu

*Ko smo zapeljali čez leseni most,
ki popelje ozko cesto v edino naselje
na desni strani Nadiže, se je zjasnilo.
Kolovoz, ki se vije in krotoviči skozi
kdaj pa kdaj tematni gozd pod Bjelim
vrhom, je bil zvožen. Pred vasjo smo
se srečali s traktorjem. Ali je tudi Ro-
bidišče zajela motorizacija?*

«Ne, ne,» je zmajal z glavo 74-letni domačin Alojz Pavšin, ki smo ga prestregli med sprehodom po vasi. »Gradbeni material so nam pripeljali. Traktor pa je največje vozilo, ki lahko prele po naši cesti.«

Pred hišo, pobravano z rdečim kvadratom, ki pa je dobila novo nosilno steno, streho in dimnik in se z uničene spremenila v vsejivo, nemara boljšo kot pred potresom, je sedela 65-letna Marija Cenčič. »Nimam besed, da bi se z njimi zahvalila brigadirjem za popravilo hiše. Ko so jo začeli popravljati, sem se od strahu jokala, ker jim nisem zaupalala. Sedaj pa sem preveč zadovoljna.«

Brigadir z načniki in beležko v roki daje videz resnbnosti. Že na prvi pogled opazimo, da ni več rosnno mlad. »Po potresu v Banjaluki sem pomagal popravljati tamkaj poškodovane hiše. Zato sem se prostovoljno odločil za solidarnostno pomoč Pošočju,« je dejal 39-letni dipl. inž. gradbeništva Bogdan Skopljak iz GP Integral iz Subotice. »Misel pomagati ljudem v nesreči, me je pripeljalo v vojvodinsko mladinsko delovno brigado.« Poleg Vojvodincev, ki so končali delo v nedeljo, je bilo v drugi izmeni več brigad iz Slovenije, ki so jih zdaj zamjenjale nove iz Makedonije, Hrvatske, Celja, občine Ljubljana-Šiška in zvezne taborniške organizacije.

Vas ne bo izumrla

S skupino brigadirjev, ki so si v nekdanji šoli uredili naselje »Bratstva in enotnosti«, se napotimo proti hiši Petra Cenčiča in njegove žene Marije. Njemu je 72, njej pa 65 let. »Brez mladih nam ne bi uspelo odstraniti ruševin in popraviti hiš,« se razgovori gospodar. »Mislim smo že, da po po-

metri nadmorske višine lahko pohvali še čudovito klimo. »On že ve,« v smehu doda Makijev pomočnik Boris, »saj je iz zdravstvene stroke.«

Besede v »diviji« vaški gostilni Pri Janku, parajo nočno tišino, ki jo na drugem koncu vasi premaguje brigadirski pesem. Brigadir »Dimnjačar« pravi, da je pod streho hiše Marije Cenčič našel partizansko potrdilo iz leta 1944, ki priča o oddaji kraje in bika partizanski vojski. Drugi ga dopolni, da so na podstrešnih našli šolska spričevala iz predvojnih časov, po katerih je moči razbrati, da tukaj živijo brihtni ljudje, ki pa se sedaj preživljajo le s 60 kravami in štirimi konji. Zato je docela upravičena odločitev občinskega odbora za odpravljanje posledic potresa v tolminski občini, da bodo Robidišče obnovili s družbeno pomočjo. V marsikateri vaški družini je poleg ostarelosti veliko breme šibek gmotni položaj, ki pomeni, odtehtan v denarju, okrog 50 starih tisočakov mesečnega dohoka na družinskega člana!

Zunaj Robidišč, ko se vračamo v dolino Nadiže, se zagledamo v sosednjo vas Prosnid onstran meje v Italiji, kjer ponekod ugašajo luči v hišah. »Tudi tam so naši ljudje, ki so jim pred italijanskimi parlamentarnimi volitvami obljudbili vso pomoč, sedaj pa so s svojo nesrečo ostali sami.« Je trpko dejal Ivan Cenčič.

S prihodom brigadirjev je tudi v drugih vaseh Breginjskega kota zavrnalo kot v Robidišču. Mladi iz vse države so dokazali, da znajo opravljati tako zahtevno delo, kot je obnova hiše. Dosej so jih popravili 112.

Dobrih 30 kilometrov od Robidišč, v Zarocišču pri Kobaridu na levem bregu Soče, kjer je brigadirsko naselje, se pogovarjam s komandantom akcije Gorazdom Marinčkom. »Vrednost del, ki jih bomo opravili do 19. septembra, bo po naših ocenah presegla 8 milijonov dinarjev, kar je za 5 milijonov dinarjev več, kot bo stala letošnja mladinska delovna akcija, ki je sploh prva te vrste pri nas v državi.

To pa pomeni, da brigadirji vsak vložen dinar trikrat vrnemo.«

Letos je v državi kar 16 zveznih mladinskih delovnih akcij, od katerih sta v Sloveniji dve, in sicer na Kozjanskem in Tolminskem, ki dosegata kljub posebnosti in zahtevnosti del zavidljive uspehe, saj brigadirji krepko vodijo pred poklicnimi gradbenimi skupinami pri popravilu hiš. Uspehi bi bili nedvomno še večji, če se ne bi bodili s težavami, ki jih je sicer vse manj. Še vedno se zgodi, da oškodovanec meni, da mu bodo brigadirji preskrbeli gradbeni material, da jih vaška mladina včasih gleda, kako dela, ne priskoči pa jim na pomoč, v nekaterih vaških gradbenih odborih pa celo menijo, naj brigadirji opravljajo slabša, manj zidarsko strokovna dela, česarovo so za ta usposobljeni. Potem je tu še pomanjkanje delovne sile in že večkrat se je zgodilo, da brigadirjem lastniki poškodovanih hiš ponujajo 60 dinarjev na uro, če bi jim pomagali popoldne popravljati hiše, česar brigadirji nočejo in ne smejo sprejeti, plačila seveda. Kljub vsemu pa se je nekaj brigadirjev iz prve ter druge izmene odločilo, da bodo delali do konca letošnje akcije.

»Čeprav mi iz podjetja niso odgovorili, da lahko podaljšam brigadirsko življenje, sem se odločila, da ostanem do konca,« pravi Sabina Jaraševič iz Bosanskega Broda, ki je zapošljena v laboratoriju tamkajšnje rafinerije naftne sarajevskega Energoinversta. »Bila sem v prvi izmeni. Ker želim ljudem pomagati ne glede na morbitne posledice v službi, sem ostala.«

Takšnih brigadirk in brigadirjev je vse več, kar kaže, da se mladi zavdajo pomena solidarnostne akcije v potresu prizadetemu prebivalstvu ob meji, njihove nerazvitosti in stisk, ki so jih spričo te nesreče pestile še bolj. Tudi zaradi njih nastaja novo življenje, o katerem so pred potresom v najbolj odročnih vaseh Breginjskega kota le sanjali.

Peter Potočnik

DEL 0
14.8.76

vasi in da bo potrej, ko bomo umrli. Tudi Robidišče z nami umrlo. Sedaj pa se bo morda še kdo vrnil.« S komandanтом skupine 30 brigadirjev in njegovima pomočnikoma rentgenskim tehnikom Marjanom Ogrizom ter vodovodnim inštalaterjem Borisom Jenkom, oba sta doma iz Kopra, se v mraku napotimo proti zadnji in hkrati prvi hiši v državi v vasi, ki je naše najzahodnejše naselje. »Pri Janku se bomo lahko v miru pogovorili,« reče komandant, ki ga vaščani in brigadirji imenujejo Maki. A ušteli smo se. Domačini, ki so prve dni malce postrani gledali brigadirje, ker so vnesli v njihovo vas drugačno življenje, brez njih ne morejo več. Sledijo jim tudi takrat, ko že opravijo svoj »ših«, se pogovarjajo z njimi, saj so postali njihovi, del vasi, ki je bil spočet s potresom 6. maja letos. »Naša želja je, da se vrnemo tudi prihodnje leto, da bi do Robidišča uredili cesto, v vasi pa vodovod in skupni hlev,« pravi komandant Maki. »Poleg 30 brigadirjev nam pri popravilu potresno poškodovanega Robidišča pomaga 7 delavcev novogoriškega gradbenega podjetja in širje vojaki. Do konca tedna bomo usposobili pet hiš za bivanje.«

V Robidišču je od 180 ljudi kolikor jih je šteela vas pred sto leti, ostalo trideset, ki so po večini stari in one mogli. V vasi ni niti ene mlade družine.

112 brigadirskih hiš

»Sedaj bo vse drugače,« pravi domačin, najmlajši gospodar, ki ima nekaj nad 30 let. Zraslo bo novo Robidišče, ki ne bo izumrlo.« Komandant Maki prikima in doda, da bodo verjetno čez nekaj let zdravniki predpisovali živčno ali pljučno bolnim meščanom zdravljenje v Breginjskem kotu, posebej v Robidišču, ki se s 600

Otroško taborjenje »Mlada brieza«

V nedeljo, 2. avgusta, se je v Dolenjem Trblju pri Stari gori v Benečiji že tretje leto zaporedoma pričelo taborjenje otrok iz Benečije. Pod imenom „Mlada brieza“ ga prireja raziskovalno-kultурno društvo „Nedža“ iz Špietra Slovenov. Prvo leto se je prijavilo le nekaj desetin otrok, v naslednji „Mladi briezi“ jih je bilo že več, a letos se udeležuje taborjenja skoraj 100 beneških slovenskih otrok, doma iz vseh občin Benečije.

Letošnji sprejem mladih Benečanov v Dolenjem Trblju je bil še bolj slavnosten kot prejšnja leta, saj so se ga udeležili tudi številni vidni predstavniki javnega in kulturnega življenja beneških Slovencev.

Za pripravo „Mlade brieze 1976“ so imeli člani društva „Nedža“ polne roke dela in skrbi. Najeto staro hišo v Dolenjem Trblju so morali za to priložnost prenoviti vsaj za silo. V tej se bodo mladi Benečani počutili še bolje, kot v tukajnjem gostišču, kjer so imeli svoj štab druga leta.

„Mlada brieza“ ima za beneške Slovence velik pomen tudi zato, ker vzgaja šolarje Nadiških dolin v zavedne Slovence in jim bodri duha samozavestne narodnosti skupine. Glavni pobornik ustanovitve „Mlade brieze“ je znani predstavnik beneških Slovencev v videmskem okraju svetu prof. Paolo Petričič, ki si je v dolgoletnem prizadevnem delovanju za splošne pravice beneških Slovencev pridobil velik krog sodelavcev, pretežno izobražencev domačih krajev. Petričič je med tistimi, ki so že pred leti ustanovili študijski center „Nedža“ v Špietru.

Vodstvo „Mlade brieze“ izdaja ob vsakoletnem taborjenju v Dolenjem Trblju vezan ciklostiran zvezek s pisanimi in risanimi izdelki udeležencev taborjenja. Med veselo zaključno prireditvijo dobijo ta zvezek z naslovom „MLADA BRIEZA“ vsi taborniki. Ko se vračajo na svoje domove, ga ponosno razkazujejo sovrstnikom in starejšim sovaščanom.

**PRIMORSKE
NOVICE
6.8.76**

„Besede niso opeke“ je zapisano na transparentu, enem izmed mnogih, s katerimi so prizadeti po potresu v Furlaniji in Beneški Sloveniji demonstrirali v Vidmu in Trstu zaradi prepočasne vladne pomoči.

**PRIMORSKE
NOVICE
23.7.76**

Zamejske Slovence sprejel Ingrao

Predsednik poslanske zbornice Italije Pietro Ingrao je bil v torek na povabilo predsednika deželnega sveta Furlanije-Julijске krajine Arnalda Pittonija za 24 ur na obisku v Trstu in v Udinah, da bi se osebno prepričal o posledicah potresa 6. maja in o ukrepih za omilitev teh posledic. Obisk je Ingrao začel v Trstu, kjer se je pogovarjal s predstavniki deželnih oblasti in Trsta, nadaljeval pa v Vidmu, kjer je sprejel na daljši pogovor tudi delegacijo slovenske narodnosti skupnosti v Italiji.

V delegaciji so bili senatorka Jelka Gerbec, Boris Race, Viljem Černo, Štefan Bukovec, Rafko Dolhar in Marjan Terpin. Jelka Gerbec je predsednika Ingraoja podrobno seznanila s položajem Slovencev v Italiji in izrazila zaskrbljenost, ker v osimskem sporazumu slovenska manjšina sploh ni omenjena, čeprav ratifikacijski dokument izrecno zahteva pravice za italijansko manjšino v Jugoslaviji. Zahtevala je, da je treba dokument ustreznost dopolniti, hkrati pa sprejeti tudi zakon o globalni zaščiti Slovencev v Italiji. Ustreerne zakonske osnute so komunistična in socialistična stranka ter SKGZ in Slovenska skupnost že predložili parlamentu. Povedala je, da bo njena stranka (KPI) v kratkem predložila parlamentu nov zakonski osnutek za globalno zaščito Slovencev, ki ga bodo po posvetovanju in sodelovanju z vsemi strankami in kulturnimi ustavnimi Slovencem v Italiji uskladili in dopolnili z izkušnjami iz zadnjih let, zlasti na področju šolstva in kulture, pa tudi z drugih vidiakov manjšinske problematike Slovencev v Italiji.

Preseđnik Ingrao je sicer pouparil, da se kot vodilni človek novega italijanskega parlamenta ne more spuščati v politično obravnavanje zahtev slovenske manjšine, zagotovil pa je, da bo v okviru svojih pristojnosti posvetil največjo pozornost tem problemom, ko bodo prišli v obravnavo v parlament. »Storil bom vse, kar je v moji moči, da bi o teh problemih razpravljali in jih reševali,« je zagotovil delegaciji.

Ingrao je še opozoril delegacijo, da morajo Slovenci sami oceniti, katera je najboljša pot za reševanje njihovih zahtev — ali v okviru ratifikacije osimskega sporazuma, kar se bo v parlamentu v kratkem zgodilo, ali prek zakona o globalni zaščiti slovenske narodnosti skupine v Italiji, kar bo vsekakor daljši postopek.

Ob koncu pogovora je predsednik SKGZ Boris Race Ingraoju izročil obširno dokumentacijsko gradivo o problematiki Slovencev v Italiji.

(rb)

**PRIMORSKE
NOVICE
6.8.76**

Uspela prireditve »Moja vas«

V organizaciji kulturnega centra Nedža iz Špietra Slovenov je bil letos že tretjič natečaj za spise v naročju, namenjen predvsem šoloobvezni mladini. Tokrat je sodelovalo 138 otrok. Natečaj so končali s slovesnostjo in kulturnim programom. Ob tej priložnosti je delegacija openske osnovne šole obiskala center Nedža in izročila večjo količino didaktičnega materiala.

**PRIMORSKE
NOVICE
2.8.76**

NOVICE IZ ZAMEJSTVA

SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE: ŽALOSTNA USODA
SLOVENSKIH VASI

Pokojna vas

Z namenom, da bi obiskali popolnoma zapuščeno, sedaj še od potresa opustošeno vasio Podar v Sovodenjski dolini, smo se pripeljali semkaj v upanju, da bi vsaj tega dne našli doma koga izmed nekdanjih prebivalcev zaselka. Zmotili smo se. Bilo ni na spregled žive duše. Tudi ni več v vasi niti ene same domače živali: ne psa ne mačke, ne kokoši ne zajčka, ne koze ne ovce in ne krave.

Podar „čepi“ v strmem počaju pod Matajurjem. Med njegovimi sedmimi poslopiji sta „živa“ samo še vodovod in elektrovod – za tiste redke domačine, ki se morda le enkrat ali dvakrat na leto vračajo pod svojo streho na oddih. Bolje, ko so se vračali, ker je po potresu ostala uporabna samo še ena hiša.

Potem ko smo si ogledali to žalostno zapuščino, smo na povratak v sosednji vasi Kuost srečali nekdanjega Podrčana Nadaljuna Birtiča, 57. Visok možakar, je, precej pogumen, a kruto zdelan in bolan. V mladosti je bil šest let samo vojak, nato pa 18 let po belgijskih rudnikih. Od tam se je vrnil v svojem 41. letu starosti, s silikco v tretjem stadiju, za delo popolnoma nezmožen. V njem je posebejena tragična povojava usoda vse Benečije.

Nadalje Birtič izhaja iz družine „Tegorenji“ v Podru. Za njegovega otroštva je bilo pri tej hiši 17 družinskih članov, pri „Lavrovih“ 5, pri „Tonovih“ 5 in pri „Vančinah“ 6. Torej Podar je bil nekoč naseljen s 33 Slovenci. Danes? Ni ostal v vasi niti en sam človek. Nekoč so tu redili nad 20 glav goveje živine in nekaj mul za „nosache“. Zelo so

gojili vinsko trto tako, da so vsi skupaj pridelali letno tudi do 16.000 litrov dobrega beneškega vina vrste cvidin in marvan. Tedaj so tudi namolzli precej mleka in ga nosili v mlekarno Ruonac, več kot eno uro hoje v eno smer čez hrib v Nadiško dolino.

Zadnji prebivalec Podre Milivoj je umrl pred dobrim letom, star 75 let. V času NOB je bil Podar odlično zavetje za borce narodnoosvobodilno gibanje. Zelo pogosto smo bili gostje zaselka in domačini so nam nudili vse, kar so le kako mogli.

Kaj je ostalo danes od nekdanjega Podra? Žalost; hujša žalost kot po pogorišču, kajti ljudje na pogorišču obnavljajo svoja bivališča. Tukaj pa se danes skoraj nihče niti ne približa svojemu domu.

Enaki tragediji so prej ali slej zapisane malomanj vse gorske vasice v vasi Beneške Slovenije. Mladih ljudi doma v glavnem ni več. Stari odmirajo eden po eden in tone v večno pozabo in temo. Krajevne oblasti so sicer naredile cesto do vasi Podar in jo asfaltirale, toda tedaj, ko sta živelii v vasi še samo dve osebi. Lahko bi dejali, da so jo uredili edino zato, da bi nekako bolj slavnostno izpadel pogreb te pristne slovenske vasice Poda na Beneškem. Ta primer je tipičen za vso Benečijo. Pristojne javne uprave niso v beneško-slovenskih dolinah zgradile nikakršne industrije, da bi domačini dobili delo doma. Oditi so morali za kuhom, kamor je kdo vedel in znal.

Naša Benečija strašno, prestrašno krvavi. Pomagajte nam reševati vsaj njene zadnje ostanke.

ANTON BIRTIC

Tretjič Mlada brieza v Dolenjem Tarbilju

Letos so se otroci iz Beneške Slovenije že tretjič srečali na taboru „Mlada brieza“ v Dolenjem Tarbilju. Te pomembne kulturno-rekreacijske prireditve se udeležuje nad sto otrok, ki jim to pomeni nove stike, boljše poznovanje materinščine in seveda tudi zabavo. Tabora se udeležujejo tudi starejši. V nedeljo so bili vsi na „senjanu“ in na pikniku v Gorenjem Tarbilju, to soboto pa bo zaključni kres na Kamenici.

PRIMORSKE
NOVICE
13.8.76

Pomoč matične domovine

Izvršni odbor SKGZ je na zadnji seji poslušal poročilo predsednika koordinacijskega odbora za pomoč žrtvam potresa Dina del Čedica in izvajanje prof. Viljema Černa. Glavne pozornosti je deležno stanje, ki ga je povzročil zadnji potres v Beneški Sloveniji, ker je zelo dramatičen. V poročilu je bilo govora o veliki pomoči, ki jo zagotavlja beneškim Slovencem matična domovina. Ekipe posebnih izvedencev Zavoda za raziskavo materiala in gradnje iz Ljubljane so pripravljale v Beneško Slove-

nijo, pomoč pa je tudi v obliki stanovanjskih prikolic, montažnih hiš in drugega nujnega materiala.

Izvršni odbor SKGZ je sklenil, da poveča napore, da se stanje normalizira vsaj do take mere, da bi se čimveč beneških ljudi zadržalo v svojih vaseh, drugim pa, da bi čimprej omogočili povratek vanje.

PRIMORSKE
NOVICE
24.8.76

PRIMORSKE

NOVICE

3.9.76

Novost v gradnji na potresnem področju

Nad tisoč gradbenih strokovnjakov iz Furlanije se je zbral na prvem seminarju o novi tehnologiji za popravilo poslopij, ki jih je prizadel potres. Vrsto predavanj je priredil novoustanovljeni raziskovalni center iz Vidma. Predsednik Centra Marangone je v uvodu naglasil potrebo po čimprejšnji obnovitvi prizadetih krajev. Seminaristom je o sodobnih dosežkih na področju rekonstrukcije spregovoril inženir Viktor Turnšek, ki je z ekipo sodeloval pri postavitvi poslopij v Bardu v Beneški Sloveniji.

Vest iz Benečije

O Benečiji je bilo v zadnjem času veliko napisanega in povedanega, posebno odkar je to dejelico prizadel potres. Žalostno je, da je morale priti prav do potresa, da je poraslo zanimanje za Beneško Slovenijo. Priznati moramo, da so jo katastrofalni potresi precej prizadeli, da so ji zadalih hude posledice in da so monali nekateri beneški ljudje zapustiti svoje domove.

Pomoč, ki so jo nudile krajevne oblasti prizadetim po potresu, so pritekale le po kapljicah, toda kljub temu upamo, da se bodo domači kmalu lahko vrnili v svoje domačije. To upanje nam daje solidarnostna materialna pomoč, ki jo matična domovina Slovenija pošilja beneškim Slovencem. Imamo tudi konkretna jamstva, da bo te pomoči še več, dokler ne bodo obnovljeni slovenski domovi.

Posebno v zadnjem času je čutiti po beneških vaseh precej več morale, kajti povsod je videti prikolice, gradbeni material in strokovnjake iz Jugoslavije, kar vse ustvarja med beneškimi Slovenji zavest, da ob tej nesreči niso osamljeni. Zdaj je bolj optimistično razpoloženi ljudje tudi pravijo, da bodo znova lahko posvetili več sil kulturnemu življenju, kajti do zdaj je bila prva skrb streha nad glavo.

ANTON BIRTIC

PRIMORSKE

NOVICE

22.10.76

Vojaške služnosti še bolj siromašijo Benečijo

Te dni so se sešli župani več beneških in furlanskih občin ter predstavniki beneških izseljencev z načelniki svetovalskih skupin deželnega sveta Furlanije – Julijanske Krajine. Razpravljali so o problemu vojaških služnosti v

deželi. Rimsko obrambno ministrstvo je namreč odklonio sprejem dejelne delegacije, ki je hotel razložiti ta problem.

Posebej velja poudariti misli predstavnika Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije, ki je poučaril, da so odsotnosti turističnega in industrijskega razvoja Benečije v veliki meri krive prav vojaške služnosti. Te služnosti so ne le pognale mnoge Benečane za kruhom po svetu, pač pa otežujejo celo normalno življenje in opravljanje raznih kmečkih del še tistim, ki so ostali.

PRIMORSKE

NOVICE

5.12.76

NEL SECONDO CENTENARIO DELL'INDIPENDENZA AMERICANA

COME VIVEVANO I FRIULANI NEL 1776

Quanti erano e come vivevano i friulani due secoli fa, quando fu proclamata l'indipendenza americana?

Sono queste le domande, provenienti dai friulani emigrati negli States, alle quali intendiamo rispondere, in modo necessariamente strigliato, con questo articolo.

Nel 1776 la « piccola patria » era politicamente divisa in due parti: la Repubblica Veneta dominava sulle terre che oggi appartengono, grosso modo, alle province di Udine e di Pordenone, mentre la Casa d'Austria amministrava il Friuli orientale, ovvero — nel linguaggio di quel tempo — la contee di Gorizia e Gradisca.

Tale assetto politico, che durava, anno più anno meno, da tre secoli, poteva apparire allora stabile e duraturo; eppure mancavano solo vent'anni all'arrivo di Napoleone!

In campo politico erano dunque prossimi eventi sconvolti, mentre nel campo ecclesiastico erano da poco avvenuti. Nel 1751, infatti, Benedetto XIV aveva eliminato il patriarcato di Aquileia, un'istituzione che era sopravvissuta soltanto in senso spirituale e come diocesi all'occupazione veneziana del 1420, ma veniva adoperata dai nuovi padroni per rafforzare il loro potere politico da quando erano riusciti ad assegnare la cattedra di Aquileia a prelati provenienti dalle loro più nobili famiglie. Accadeva così che alcuni territori della Casa d'Austria, come il Friuli orientale, la Carnia e la Carinzia, fossero sottoposti al potere spirituale di patriarchi docili alle direttive del governo veneto. Tale interferenza spirituale, non

ca, che fu seconda in Italia dopo quella fiorentina dei Georgofili. Nel 1765 Maria Teresa d'Austria firmò il rescrutto di fondazione della imperial regia Società agraria di Gorizia, che si distinse per utilissime iniziative, tenne proficui contatti con la società udinese, e sollecitò il prosciugamento delle paludi di Aquileia, che fu iniziato nel 1766 e sospeso nel 1790, quando erano stati sottratti alle acque 4.200 ettari di terra.

I proprietari non bonificavano le aree coltivabili, non le allargavano, né si attrezzavano per ottenere migliori e più abbondanti produzioni: si limitavano ad alzare « *fuor del costume* » — come osserva uno studioso di quel tempo — gli affitti delle loro terre, per cui, « *certi i lavoratori del loro mal essere, o chereranno altrove provvedimento migliore: o dopo aver succhiato tutto il fior del terreno, che cagionò la rovina, abbraccieranno lo stato della mendicità, come men grave di quello, in cui di presente si stanno* ».

« Altrove provvedimento migliore » significava allora (e purtroppo ancora oggi) emigrazione, perché, con poche eccezioni, era ben difficile in Friuli trovare posti di lavoro in settori produttivi diversi dall'agricoltura. Era quindi necessaria una diversa conduzione dei campi e delle colture, e il più grande apostolo del rinnovamento fu Antonio Zanon, il quale sostenne che l'agricoltura era un'arte, con proprie regole, e quindi non poteva essere « *totalmente abbandonata dall'ignorante padrone all'ignorante agricoltore, il quale altro non sa che*

Castello d'Udine, Residenza del Luogotenente.

Il centro di Udine nella seconda metà del Settecento. Così lo ritrae un'incisione del tempo.

(Foto Brisighelli)

Il Friuli, quasi privo di imprenditori e di capitali, poteva disporre di lavoro manuale. Era noto, infatti, che i ventottomila abitanti della Carnia raccoglievano, in quegli an-

ni, alla tessitura. Smerciava i suoi prodotti anche attraverso magazzini da lui stesso organizzati a Napoli, Cadice e Costantinopoli.

Ma il grande imprenditore carni-

L'ambiente culturale goriziano fu vivacizzato in quel tempo dalla presenza dell'Accademia degli Arcadi romano-sonziaci e da una nobiltà assetata di cultura.

governo imperiale aveva ripetutamente sollecitato opportuni rimedi dalla Santa Sede. Il Papa, alla fine, soppresse il patriarcato e istituì la arcidiocesi di Udine e la diocesi di Gorizia.

L'agricoltura era allora l'attività economica di base per i friulani, ma si trascinava in condizioni di arretratezza e doveva sopportare, fra l'altro, il peso del fiscalismo veneziano.

Preoccupati per le penose condizioni economiche del Friuli veneto, alcuni degli arcadì membri dell'Accademia di Udine fondarono nel 1762 la *Società di agricoltura pratica*.

ignorante, e si adoperò tenacemente per la diffusione della coltura del gelso (e in prospettiva della bacchicoltura, che tanta importanza avrà per l'economia del Friuli), per l'estrazione e l'utilizzazione della torba in sostituzione della legna da ardere, che scarseggiava, e per la coltivazione della patata.

Lo Zanon aveva capito che un rinnovamento in agricoltura avrebbe potuto produrre anche un decollo industriale, intuendo che l'industria può svilupparsi soltanto se si accumula un risparmio in agricoltura, se si dispone di una classe imprenditoriale, e se esiste mano d'opera disponibile.

mento necessario per il loro sostentamento, per cui dovevano emigrare o potevano trovare occupazione nell'industria.

Così ragionò probabilmente Jacopo Linussio quando, nel 1717, impiantò a Moggio un piccolo stabilimento per la lavorazione del lino e quando, nel 1740, diede inizio alla costruzione di un grande stabilimento a Tolmezzo, giudicato dallo Zanon come il più importante d'Europa nel suo genere.

Linussio faceva coltivare il lino in una sua tenuta nei pressi di San Vito al Tagliamento, a Moggio lo faceva purgare e candeggiare, e a Tolmezzo provvedeva alla tintura e

parassiti dell'agricoltura, che derivavano anche lo Zanon. Dopo la morte del fondatore, avvenuta nel 1747, l'azienda subì un lento declino e chiuse i battenti dopo l'arrivo dei francesi.

Vediamo ora quanti erano i friulani. Purtroppo la Repubblica Veneta non effettuò il censimento del 1776, per cui daremo il dato riferito al 1771, quando gli abitanti della Patria del Friuli furono contati in 313.396 (escluso il Friuli goriziano, ma compreso il territorio di Portogruaro, oggi in provincia di Venezia).

In quel tempo Udine aveva quindicimila abitanti; tremila per centro stavano a Gemona, San Daniele, Pordenone e Portogruaro; circa duemila erano quelli di Sacile, di San Vito al Tagliamento e di Palmanova.

Quanti erano allora gli emigranti? Difficile proporre una cifra, in mancanza di statistiche ad hoc. Certo tuttavia è che l'Accademia di Udine parla, nel 1789, di «dodicimila persone che girano annualmente fuori provincia per mancanza di impieghi. Considerabile somma di villici oziosi in tempo d'inverno; quantità sorprendente di persone oziose, parte questuanti, e quasi tutte abili al lavoro».

Diamo uno sguardo, infine, ai fermenti culturali.

Nel 1774 nasce a Gorizia la *Gazzetta goriziana*, il primo giornale friulano, che terminerà la pubblicazione nel 1776.

Nello stesso arco di tempo, a Gorizia, esce un'elegantissima e oggi rara edizione della *Istoria delle turbolenze della Polonia* di Giacomo Casanova e *La Eneide di Virgili tradotta in viars fuarlans bernesch dal sior abât Z.J. Busiz*. Furono stampati anche il *Saggio storico della Contea di Gorizia* di Carlo Morelli, le *Dissertazioni storiche delle vicende della Chiesa aquileiese* e *Gli scrittori friulano-austriaci* di Pierantonio Codelli, *Bacco in Friuli* di G.B. Michieli e altri libri importanti.

Tiepolo » nella prima metà del secolo, Gian Giuseppe Liruti veniva stampando presso i Gallici i cinque volumetti di *Notizie delle cose del Friuli scritte secondo i tempi*, mentre il pittore de Rubeis stendeva, per incarico del Comune, l'inventario delle pitture esistenti nei luoghi pubblici.

Nel 1770 era stato stampato in seconda edizione e «cun licenze dai superiors» un catechismo tascabile in lingua friulana.

Nel 1775 fu inaugurato il «Teatro sociale», che, dopo vari restauri, rimase nella memoria di molti oggi viventi con il nome di teatro Puccini, e fu abbattuto nel 1965.

Il «secolo dei lumi» fu anche il secolo della febbre archeologica, e ad Aquileia lavorò per quarant'anni Gian Domenico Bertoli, l'autore de *Le antichità d'Aquileia profane e sacre, ecc.*, stampato a Venezia dall'Albrizzi nel 1739.

Alla corte di Vienna lavoravano altri friulani illustri, come Daniele Antonio Pertoli, fratello dell'archeologo, disegnatore di camera e maestro di Maria Teresa; e ancora Gian Giacomo Marinoni, matematico di corte, l'architetto goriziano Nicolò Pacassi, che trasformò un modesto castello di periferia nella sontuosa dimora di Schönbrunn. Altri artisti e intellettuali emigranti lavoravano nei centri culturali italiani.

Quando veniva proclamata l'indipendenza americana — e ne scriviamo soltanto perché la statua è diventata un simbolo di Udine caro al cuore di tutti gli emigranti — fu collocato sul campanile del castello della capitale del Friuli l'angelo segnавento.

Possiamo concludere dicendo che nel secolo XVIII anche in Friuli si preannunciano tempi nuovi e profondi rinnovamenti, ma il 1776 non può essere ricordato come un anno decisivo.

Nessuno potrà dimenticare, invece, l'anno 76 del secolo ventesimo.

GIANFRANCO ELLERO

Gorizia nella seconda metà del Settecento: il ponte del Torrione (da un acquarello conservato nella Biblioteca civica).

Po popisu potresne škode na zgradbah v tolminski občini, je bil dan v javnosti podatek, da so potresni sunki uničili 807 hiš. Podatek pa se ni ujemal z analizo, ki so jo obdelali s pomočjo računalnika ljubljanske kultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo.

»Komisije, ki so ocenjevale škodo na zgradbah, vseh niso popisale,« je povedal na zadnji seji predsedstva občinske konference Tolmin vodja strokovne službe občinskega odbora za popotresno obnovo Tolminske Renato Bizjak. »Nekatere komisije so tudi slabo delale, v anketne liste so vpisale premašo podatkov. Zato škoda na tako ocenjenih hišah ni izračunana v dinarjih. To povzroča oškodovanec precej preglavic, ker ne morejo najeti posojila za popravilo hiš. Zato smo morali na teren poslati nove komisije, da ocenijo škodo v dinarjih.«

Takih primerov seveda ni veliko, okoli 3 odstotke, kot ocenjujejo v strokovni službi odbora za odpravljanje posledic potresa v tolminski občini. Na sobotni seji tolminske občinske skupščine je strokovna služba posredovala doslej znane podatke o škodi in o ukrepih za njeno odpravo. V tretji skupini objektov, ki predstavljajo potresno uničenje zgradbe, je 495 zasebnih stanovanjskih hiš, 252 kmetijskih ali drugih zasebnih gospodarskih objektov, 7 stanovanjskih blokov, 16 družbenih gospodarskih hiš, zadružnih domov, šol, 8 župnišč in cerkva, ali skupaj 778 zgradb. Precej več je mogočno poškodovanih hiš ali drugih objektov, ki so do obnove neuporabne: 1.274 zasebnih hiš, 322 kmetijskih in drugih zasebnih objektov, 36 stanovanjskih blokov, zdravstvenih domov itd., 36 zadružnih in gasilskih domov, kulturnih dvoran in podobno, 12 gospo-

Obnova potresnega območja

Tekma z zimo

Bo poletje dovolj dolgo, da se bodo v Posočju spet lahko preselili v hiše?

darskih objektov ter 32 cerkva in župnišč.

Poškodovanih nad pol stanovanj

Za te objekte, ki jih je 1.712, je очitno, da jih lahko popravijo le gradbene skupine, ker je treba poškodovane nosilne stene preplesti z železjem, razpoke pa zaliti z betonskim mlekom. »Ni se batl, da dvajset skupin, ki v okviru koprskega Investbiroja izdelujejo načrte za obnavljanje močno poškodovanih objektov in zazdalne načrte za 15 novih naselij, te načrte ne bi opravilo pravočasno,« pravi Renato Bizjak. »Bati se je počasnosti pri obnovi močno poškodovanih objektov. Bojazen ima tudi objektivne vzroke, med drugim tega, da dolgo nismo vedeli za ceno obnove.« Cena v javnosti je od konca preteklega tedna; strokovna opravila gradbenih ekip

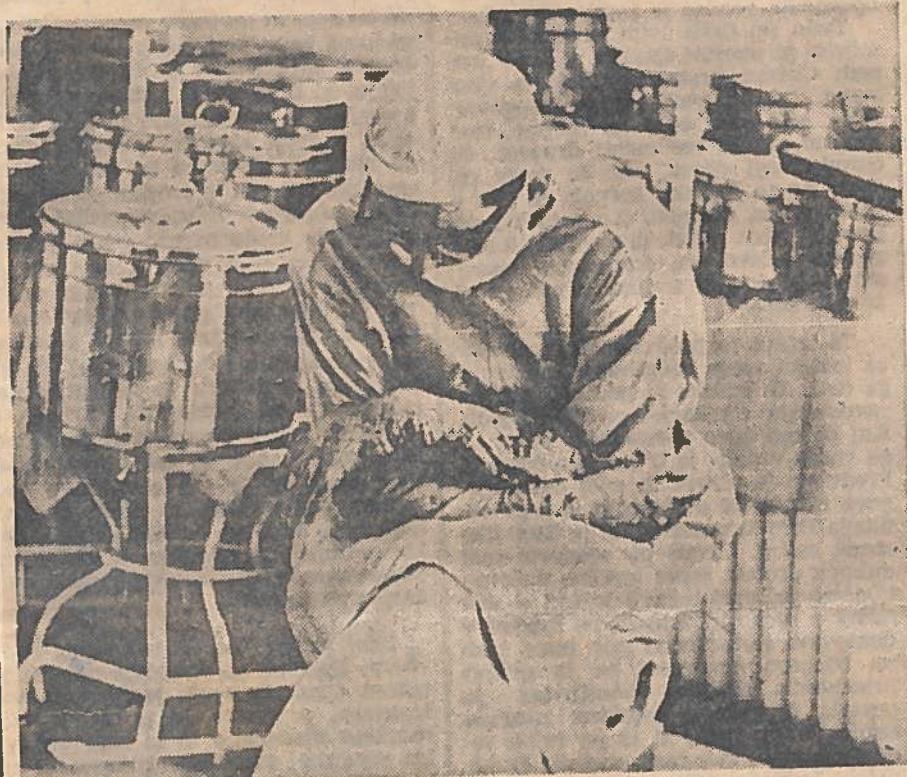
stanejo od 250 do 350 dinarjev za kvadratni meter zazidalne površine.

Tako so predvidene in nepredviđene težave čas organizirane obnove pomaknile čez 15. julij, ko bi naj po skrbnih pripravah stekel obnovitveni stroj. Vsekakor pa so ljudem na Kobaridskem v veliko pomoč mladinske delovne brigade, ki od 27. junija v okviru zvezne mladinske delovne akcije »Posočje '76«, trajalo bo pet let, pomagajo popravljati strehe, dimnike, vaške vodovode in ceste. Žal imajo tudi brigadirji težave, ker jim gradbeni odbori v krajevnih skupnostih ne dostavljajo pravočasno obnovitvenih načrtov.

Od 9.139 poškodovanih zgradb v Posočju, jih je v tolminski občini kar 5.482, kar je izraženo v denarju milijarda in 81 milijonov dinarjev. V to škodo je že všteta spomeniška vrednost, ki je po oceni novogoriškega zavoda za spomeniško varstvo 38,6 milijona dinarjev. Ni pa upoštevana škoda na komunalnih objektih in na osmih sakralnih stavbah, ki so v skupini uničenih objektov. Potres je v tolminski občini prizadel kar 60 odstotkov stanovanjskih hiš.

Kje vse dobiti denar

V primerjavi z novogoriško in idrijsko občino je v tolminski sicer 70,1 odstotka vseh potresno prizadetih hiš, vendar so razmere na Tolminskem nemara zastrašjujoče. Po občinskem podatku je namreč potresna škoda kar 2,5 krat večja od narodnega dohodka na prebivalca in pomeni 210 odstotkov vrednosti gospodarske rasti družbenega proizvoda pred dvema letoma. V novogoriški občini, kjer je potres poškodoval 2.904 objektov (421 milijon dinarjev) pa je delež škode v narodnem dohodku 21,5 odstotka, v družbenem proizvodu pa 18,7 odstotka. Idrijska občina ima prizadetih 753 objektov ali 5,7 odstotka vseh poškodovanih hiš v Posočju, kar je 77 milijonov dinarjev. V tej občini je delež potresne škode v družbenem proizvodu 11,5 odstotka, v narodnem dohodku pa 16 odstotkov. Zategadelj so na medobčinski ravni, v okviru medobčinskega organa za odpravljanje posledic potresa v Posočju, sprejeli dogovor, da 80 odstotkov vseh namenjenih sredstev za odpravljanje posledic potresa pripada tolminski občini. Kaj to pomeni?

Medicina pogosto ne more storiti celo tistega, kar bi mogla

DEL0

27.7.76

«To je denar stanovanjskih skupnosti, ki se bo združeval do konca junija 1978, sredstva po zakonu za odpravljanje posledic potresa, ki se bodo zbirala do 31. decembra 1977 in solidarnostna sredstva delovnih organizacij v Sloveniji (tudi gradbeni ali drugi izdelki), ki se bodo zbirala letos in prihodnje leto. Po dogovoru, bo naši občini na razpolago 110 milijonov dinarjev dolgoročnih posojil stanovanjskih skupnosti, 380 milijonov dinarjev sredstev po zakonu za odpravljanje posledic potresa in okoli 90 milijonov dinarjev solidarnostnih prispevkov tozgov v obliki enodnevnih zaslužkov. Poleg navedene pomoči pričakujemo pospešeno razreševanje prošenj delovnih organizacij pri bankah za obnovo in razširitev proizvodnje, sistemski ukrepi za ugodnejše kreditiranje gospodarstva in prispevke interesnih skupnosti», pravi Renato Bizjak.

Doslej 30 milijonov posojil

Če seštejemo vso doslej obljubljeno pomoč, ugotovimo, da le-ta zagotavlja polovico predvidene potresne škode v tolminski občini ter da bodo potrebna nova prizadevanja za zagotovitev potrebne pomoči pri odpravljanju potresne škode. Medobčinski svet za odpravljanje posledic potresa v Posočju, ki ga vodi direktor anhovskega Salonita Milan Vižintin, je v ta namen že sprejel pravilnik za dodeljevanje posojil in pomoč potresno prizadetim občanom v tolminski, novogoriški in idrijski občini. Po tem pravilniku lahko poškodovanci, ki imajo hiše laže in huje poškodovane, dobijo skupno s potrošniškim, stanovanjskim posojilom ali z drugimi posojili do 300.000 dinarjev. Če pa škoda presega 300.000 dinarjev, o višini in vrsti posojila odloča občinski odbor za odpravljanje posledic potresa. Občani, ki jim uradno ocenjena škoda ne presega 50.000 dinarjev, imajo pravico le do najetja potrošniškega posojila. Doslej je Ljubljanska banka izplačala za okoli 30 milijonov dinarjev teh posojil v tolminski občini.

Pravilnik upošteva tudi socialne razmere prizadetih občanov. Tako bi naj ljudem, kjer je povprečni mesečni dohodek na družinskega člana do 1100 dinarjev, docela nudili dolgoročna, kakovostna posojila, ki pa jih v manj razvitih obmejnih naseljih 20 odstotkov vrednosti ne bi bilo treba vrniti. Lestvica tovrstne pomoči ima razpon od 8 do 20 odstotkov, odvisno od gmotnih razmer prizadetih družin v Breginjskem kotu, na Livku in tamkajšnjih zaselkih, Ligu-Kambreškem in v Goriških brdih.

Morda zaradi tako razloženih načrtov in ukrepov sobotna seja tolminske občinske skupščine ni bila tako burna, kot bi spričo razmer na potresnem območju pričakovali.

Tudi bežnemu opazovalcu razmer na potresnem območju v tolminski občini je prišlo pod kožo spoznanje, da obnova napreduje prepočasi. Pri tem se lahko spomnimo na sklepe po prvih potresnih dneh — tudi na sklep republiškega štaba, da bi vsem prebivalcem nudili prezimitev v zidanih objektih. A bolje je, da žvečimo pelin in opozarjam na prepočasno obnovo zdaj, ko nam je spričo poletne vročine prijetno v senci, kakor da bi morali tarnati pozimi, ko bo že prepozno.

Peter Potočnik

Poletje v Breginjskem kotu mineva tudi v boječem pričakovanju zime (foto Joco Žnidaršič)

DEL 0
27.7.76

→

SKUPEN PROTEST

Vsa kulturna in duhovniška društva Slovenske Benečije z »Zvezo emigrantov« vred so izdale v italijanščini skupen protest proti prepovedi popoldanskega prostovoljnega slovenskega pouka v šoli v Ukravah in ga naslovile na šolske proveditorate, furlanskim parlamentarcem, tajništvom strank, predsedniku deželnega odbora, predsedniku deželnega sveta in predsedniku pokrajinskega odbora v Vidmu.

4.3.76

NOV
4/87

Važen simpozij v Trstu

Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu, ki se v zadnjem času intenzivno ukvarja z nekaterimi sociogospodarskimi in prostorskimi analizami, je sklenil, da posreduje svojim članom ter strokovni družbeni, gospodarski in politični javnosti slovenske in italijanske narodnosti v Furlaniji - Julijski krajini nekatere rezultate opravljenih raziskav. Zato prireja simpozij, ki bo od 28. do 30. oktobra 1976 v Trstu.

Referati, ki jih Slovenski raziskovalni inštitut pripravlja so naslednji:

1. Izhodišča za vrednotenje sociogospodarskih in prostorskih problemov Slovencev v Italiji.
2. Blagovni promet med Italijo in Jugoslavijo s posebnim ozirom na Furlanijo - Julijsko krajino in SR Slovenijo.

3. Sociogospodarski položaj tržaške pokrajine s posebnim ozirom na probleme Slovencev.
4. Sociogospodarski položaj goriške pokrajine s posebnim ozirom na probleme Slovencev.
5. Sociogospodarski in prostorski položaj Vzhodne Benečije oziroma Nadiških dolin.
6. Sociogospodarski in prostorski položaj Kanalske doline.
7. Prostorski, sociogospodarski in narodnostni problemi ob predvideni jugoslovansko-italijanski prosti industrijski coni na Krasu.
8. Problematika tovornega postajališča na Fernetičih (Trst).
9. Štandrež (Gorica) kot problem utesnjevanja določene družbene in narodne skupnosti.
10. Občina Dreka (Beneška Slovenija) in njena sociogospodarska in prostorska problematika.
11. Občina Grmek in njena sociogospodarska in prostorska problematika.
12. Občina Bardo in njena sociogospodarska in prostorska problematika s posebnim ozirom na probleme, ki so se pojavili po potresu.
13. Sociogospodarski ustroj Ukev (Kanalska dolina).

Referate bodo pripravili sodelavci in delovne skupine inštituta. Vendar je značaj simpozija popolnoma odprt. Zato pozivamo, da se tudi drugi med povabljenimi aktivno udeležijo simpozija z referati, koreferati, sporočili in posegi, vendar le v okviru najavljenih tematik. V tem smislu prosimo, da se vsak morebitni udeleženec prijavi do 10. septembra 1976 in da pravočasno najavi tudi pismene prispevke, ki naj jih pošlje do 25. sept. 1976. Pravočasno prispevke bo inštitut razmnožil in prevedel, ker bo na simpoziju preskrbljeno za simultano prevajanje v italijanščino in slovenščino.

NOV 1/87 29.7.76

SKUPEN PROTEST

Vsa kulturna in duhovniška društva Slovenske Benečije z »Zvezo emigrantov« vred so izdale v italijanščini skupen protest proti prepopovedi popoldanskega prostovoljnega slovenskega pouka v šoli v Ukvah in ga naslovile na šolske proveditorate, furlanskim parlamentarcem, tajništvom strank, predsedniku deželnega odbora, predsedniku deželnega sveta in predsedniku pokrajinskega odbora v Vidmu.

4.3.76

NOV
2/87

Važen simpozij v Trstu

Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu, ki se v zadnjem času intenzivno ukvarja z nekaterimi sociogospodarskimi in prostorskimi analizami, je sklenil, da posreduje svojim članom ter strokovni družbeni, gospodarski in politični javnosti slovenske in italijanske narodnosti v Furlaniji - Julijski krajini nekatere rezultate opravljenih raziskav. Zato prireja simpozij, ki bo od 28. do 30. oktobra 1976 v Trstu.

Referati, ki jih Slovenski raziskovalni inštitut pripravlja so naslednji:

1. Izhodišča za vrednotenje sociogospodarskih in prostorskih problemov Slovencev v Italiji.
2. Blagovni promet med Italijo in Jugoslavijo s posebnim ozirom na Furlanijo - Julijsko-krajino in SR Slovenijo.

3. Sociogospodarski položaj tržaške pokrajine s posebnim ozirom na probleme Slovencev.
4. Sociogospodarski položaj goriške pokrajine s posebnim ozirom na probleme Slovencev.
5. Sociogospodarski in prostorski položaj Vzhodne Benečije oziroma Nadiških dolin.
6. Sociogospodarski in prostorski položaj Kanalske doline.
7. Prostorski, sociogospodarski in narodnostni problemi ob predvideni jugoslovanski -italijanski prosti industrijski coni na Krasu.
8. Problematika tovornega postajališča na Fernetičih (Trst).
9. Štandrež (Gorica) kot problem utesnjevanja določene družbene in narodne skupnosti.
10. Občina Dreka (Beneška Slovenija) in njena sociogospodarska in prostorska problematika.
11. Občina Grmek in njena sociogospodarska in prostorska problematika.
12. Občina Bardo in njena sociogospodarska in prostorska problematika s posebnim ozirom na probleme, ki so se pojavili po potresu.
13. Sociogospodarski ustroj Ukev (Kanalska dolina).

Referate bodo pripravili sodelavci in delovne skupine inštituta. Vendar je značaj simpozija popolnoma odprt. Zato pozivamo, da se tudi drugi med povabljenimi aktivno udeležijo simpozija z referati, koreferati, sporočili in posegi, vendar le v okviru najavljenе tematike. V tem smislu prosimo, da se vsak morebitni udeleženec prijavi do 10. septembra 1976 in da pravočasno najavi tudi pismene prispevke, ki naj jih pošlje do 25. sept. 1976. Pravočasno prispele prispevke bo inštitut razmnožil in prevedel, ker bo na simpoziju preskrbljeno za simultano prevajanje v italijanščino in slovenščino.

NOV 1/87 29.7.76

Delovni tabori SZSO v Beneški Sloveniji

Slovenska zamejska skavtska organizacija je sklenila, da omeji število dni jamboreeja, da omogoči pomoč članov organizacije krajem, ki jih je prizadel potres. Ta pomoč bo v obliki delovnih taborov.

Delovni tabori bodo v mesecu avgustu v dolini Rezije in, če bo mogoče, tudi v Terski dolini. Vsakdo je lahko potreben, kajti pomagati bo treba pri zidarskih, kmečkih in drugih delih.

Prostovaljno in brezplačno bodo sodelovali člani SZSO in tudi nečlani. Najnižja

starost je 16 let. Prijaviti se je treba vsaj za en teden.

Člani naj pridejo v kroju (dekleta v hlačah).

Morebitne informacije nudi do roka oddaje prijavnice (13. julij) Vinko Ozbič, tel. 417.402. Kdor se bo prijavil, bo pravočasno obveščen o odhodu in o ostalem.

Kdor bi rad sodeloval, mora vrniti izpolnjeni formular, ki je bil razposlan, do 13. julija 1976 na naslov: STS, u. Risorta 3, 34131 Trst.

*KATOLIŠKI
GLAS
8.7.76*

Župnijski vestnik »Ukve«

Župnija v Ukvah je začela izdajati svoj »župnijski vestnik Ukve«. Vestnik je troježičen, prinaša namreč članke v slovenščini, v italijanščini in nemščini, vendar pa je v zadnji številki v nemščini le en članek. Vestnik ne vsebuje samo člankov, ki se tičejo verskega življenja, ampak prinaša predvsem take prispevke, ki obravnavajo razne plati življenja v fari: zgodovino Ukev oziroma Kanalske doline (Bogo Grafenauer), gostovanje nabrežinskih pevcev ob zaključku tečaja slovenščine, o prebivavstvu Ukev, o gasilskem društву, o slovenščini v cerkvah, o jehovcih itd. Važen je tudi tekst dokumenta, ki so ga podpisali slovenski duhovníci videmske škofije in 25 furlanskih duhovníkov društva »Glesie Furlane« o pomenu in pravici slovenskega jezika v cerkvah. Hkrati pa prina-

ša vestnik važno in pogumno izjavo oziroma okrožnico sedanjega videmskega nadškoфа Alfreda Battistija, ki je javno in uradno priznanje slovenščine v cerkvah Slovenske Benečije in spodbuda tudi furlanskim duhovníkom, ki delujejo ali bi bili poslani na delovanje v Slovensko Benečijo, da spoštujejo slovenski jezik in se ga nauče. Ta okrožnica je v čast videmske nadškofije in vsej današnji Cerkvi ter je brez dvoma globoko odjeknila v javnosti.

*KATOLIŠKI
GLAS*

28.8.76

Benečija doživelha pomemben dan

Kot znano, sega za te volitve znak Slovenske skupnosti po celotnem ozemljju dežele Furlanije - Julisce krajine in bodo torej lahko prvič v zgodovini v volilni kabineti prekrižali slovenski znak tudi v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini. Ne da bi si delali utvar, vendar je že sam nastop v teh naših krajinah izredne važnosti. Benečija je v prebujanju svoje narodne pripadnosti, to prebujanje sicer ni silovito, je pa vztrajno. V stopnji tega jezikovnega in kulturnega prebujanja je politični nastop

izredne važnosti, saj bo tako zaokrožil vesa proces v Benečiji. Poleg tega so lepaki Slovenske skupnosti po vseh vaseh Benečije in Kanalske doline in tudi volilni-govori njenih predstavnikov segajo skoro v vsako vas.

Tako je bilo v nedeljo, 6. junija, res praznično v Benečiji. Slovenska skupnost je obrazložila svoj narodnostni in socialni program, ki je zanimal veliko število domačinov v tehle vseh Benečije: Šentlenart, Šempeter Slovenov, Hlodič, Tarbij, Kras, Srednje, Matajur, Tarčmun, Cepliče, Podbonesec. Otvoritveni shod pa je bil v sredini Čedada na trgu Pavla Diakona. Kandidati Slovenske skupnosti in njeni predstavniki (Marija Ferletič, Drago Štoka, Rafko Dolhar, Damjan Paulin, Aleš Lokar, Alojz Tul, Andrej Bratuž, Gradimir Gradnik in drugi) so v izčrpnih govorih zageli vso našo problematiko, posebej pa vprašanja Slovenske Benečije, ki so narodnega in socialnega značaja. Poslušalci in volivci so povsod z velikim zanimanjem sledili in odobravali misli in predloge, ki so jih iznesli predstavniki Slovenske skupnosti.

*NOM
1976
10.6.76*

Pisma uredništvu:

Strašna posledica potresa

Doleto je, da sem v videnski pokrajini od blizu spoznal strahotne posledice potresa. S tesnim srcem sem opazoval grozno predstavo bivših mestec in vasi, v noči 6. maja spremenjenih v visoke groblje in v tihe zasute ulice brez življenja. Ranjenci si odpeljani, mrtvi brez solzà v grobe djani. Ostali svojci so izčrpani sem in tja blodili, ampak niso našli ne tolažbe ne miru. Ta strašni potres je najhujše razdejal sledenca točke: Pušja Ves, Humin, Raten, Osoppo, Buja, Muzec, Mariano, Colloredo, Forgaria, Majano. Vsaka družina iz teh krajev ima svojo žalostno, če že ne zaradi mrtvih tragično zgodbo. Mestu Viden je bilo veliko prizaneseno, ker samo nekatere hiše so razpokane in prebivalci smo doživeli le veliko strahu in ga še imamo, ker sunki se skoraj vsak dan ponavljajo in se vedno bojimo kaj hujšega.

Od potresa so hudo prizadeti tudi Beneški Slovenci. Poglejmo! V Rezijski dolini: Na Beli je več kot polovico hiš uničenih, v Ravnici nobena hiša ni več vseljava, v Osojah je vse dobesedno porušeno, v Njivi sta ostali le dve hiši. Čeprav, od Rezije dol, žalostno naštejemo še te, grozovito podrte vasi: Viskorša, Brdo, Tipana, Brezje, Platišče, Subid (ostala ena hiša), Čenebola, Porčinj, Čampej (in lahko še, Fojda, Neme, Ahten, Rekluž.) Vsepovsod, obupanost in grozota, ki presežeta vsako domišljijo. Večina prebivalcev iz teh razdejanih vasi si je komaj rešila lastno kožo. Ostali so brez strehe na cesti. Za sedaj so se stisnili pod štore, kjer prisiljeno životarijo s strašnim spominom na po-

tres, zato jim je težko v tej tesnobi pričakovati, kdaj bodo zopet imeli potrebno stanovanje. To je odvisno od vse prepočasnih javnih uradov. Vemo, da so naši Benečani zelo potrpežljivi kot tudi korenito navezani na domače kraje, ampak, nekateri so se znašli v tako nevzdržnem položaju, da so morali zapustiti rojstno vasico in mogoče bodo še drugi podlegli prevelikim preizkušnjam in odšli v tujino. Bodí jasno, da imajo naši rojaki večje težave kot drugi prebivalci, zato ker so njih vasi posejane po gričih in hribih blizu jugoslovanske meje, oddaljene od glavnih mest in centrov, zadnji so posreženi in sedaj sploh ne vedò, ali smejo upati, da bo kdaj bolje. Benečki Slovenci so vedno bili tako žrtvovani, da so komaj rinili naprej; sedaj pa, ko so še od potresa tako krvavo udarjeni, se moraju kamnu smiliti.

Jaz se bom kolikor mogoče pozanimal in potrudil da pomagam tem našim ljudem. Prav mi imamo en nabiralni center za potresence, ki so vsega potrebni, od žlice naprej. Treba bi bilo kakorkoli omiliti pretrdo usodo, ki je zadela naše rojake. Blagò, ki ga imamo v našem Centru, je, kar je, in sploh ne odgovarja za posebno različne potrebe teh ljudi. Treba bi bilo spraviti skupaj nekaj denarja in potem predvsem pomagati izčrpanim, bolehnim, starim, otročicem, zaostalim, takorekoč, z denarjem iz roke v roko. Vsak priboljšek jim bo prišel prav, saj še tisti njih skromni kotički, kjer živijo sedaj, so prazni, brez hišnih potrebščin. Pred vsem naj bi se jim poskrbelo najpotrebnejše in potem še kaj po želji. Če bi mogli katerega osrečit s šotorom — ali celò z rulotko, bi bilo to veliko. Doseči kaj takega sedaj so skoro le sanje, čeprav bi za nekatere to ne bilo nič več kot nujna rešitev iz nevzdržljive situacije.

Misljam, da je vsak prepričan o veliki tragediji, ki je zadela Beneške Slovence in se bo lahko vzivel v njih mučno življenje ter k njim usmeril svojo plemenito radodarnost in jim priskočil na pomoč. Bodisi majhno darilce kot velika vsota, vse bo z veliko hvaležnostjo sprejeto in v prid Beneškim Slovencem uporabljen. Posebno hvale vredno bi bilo, da bi, kdor more, na katerikoli način organiziral nabiranje denarja v ta namen.

Ta moj klic na pomoč našim beneškim potresencem jim bo, upam, doprinesel malo potrebnega veselja, jih trdneje navezal na domačo grudo in vsaj nekatere odvrnil od izseljevanja, ker bodo videli, da jih njih slovenski rojaki po širnem svetu nismo pozabili ter smo s posebnim sočutjem konkretno solidarni z njimi.

Se poslavljjam, upajoč, da bo odziv temu pismu dal svoj sad v veliko zadoščenje Vam, za dobro delo storjeno, in tudi meni, vedno na razpolago v zvezi s potresenci.

LOJZE GORKIĆ - Istituto Salesiano Bearzi - Vian Don Bosco 2, Udine, Italia.

Potres razmajal upanje

Novi potresni sunki in negotova pomoč povzročajo dvome Breginjcev, da bodo to zimo že pod varno streho — Ljudi se vse bolj polašča črnogledost

BREGINJ, 15. jul. — Le sonce sije tako, kot je sijalo pred tistim usodnim majskim večerom, ko je močan potres mnogim Breginjcem porušil hiše. Na obrazih Breginjcev danes ni najti smehljaja. Razen skribi, odseva z njih tudi delček nejevolje. Celo na licih mladih fantov, recimo Jima Peter in Jože, ki sta »stopala« v Starem selu in se potem peljala z nimi v Breginj, je bilo opaziti nejevoljo, v njunih besedah pa malce otopelosti, ki sta se je »nalezla« od nekaterih starejših. Dvom ljudi, še zlasti po včerajšnjem ponovnem potresu, sunku 5. do 6. stopnje, ki je sicer povzročil več preplaha kot gmotne škode, postaja čedalje močnejši. Se sploh plača popravljati in graditi, ko pa lahko nov potres uniči vse prizadevanja?

Precej časa je minilo od rušilnega potresa. Tega se zlasti zavedajo Breginjci, ki vodstevajo dneve, saj bo kmalu zima. Takrat pa prikolica ne bo več varno prebežališče. Kajti v teh krajih so zime hladne. Breginjci pa tudi odkrito povedo, da so sicer hvaležni za vso pomoč, ki so jo ljudje namenili pri zadetim ob potresu, vendar obenem pristavljajo, da razen prikolic, doslej še niso ničesar dobili. Vsaj večina, kajti nekateri so vzel posojila Ljubljanske banke. Res je sicer, da so tudi posojila pod ugodnejšimi pogoji pomoč, prav tako pa je res, da jih bo treba vrniti. Zato si mnogi, zlasti starejši, denarja ne upajo sposoditi.

Ni gradbenega materiala

In v Breginju je v teh dneh slišati povsem odkrito besedo o tem, da domačini menijo, da delitev že zbrane pomoči, šepa. Tako meni tudi možakar, ki sicer ni želel izdati svojega imena, kar pa sploh ni pomembno. Pred svojo hišo v Breginju, ki je označena z rumerim krogom, torej jo je še možno obnoviti, je mešal mivko.

»Breginjci smo že prej pomagali drug drugemu. In sedaj bi spet dokazali, kaj je to medsebojna pomoč. Pomagali bi popravljati in graditi drug drugemu. A poglejte: ni gradbenega materiala. Sam raznisljam, da bi šel v Italijo po železo in cement. Tam je ceneje. A zdi se mi, da ni prav, da hodimo sedaj mi, s potresnega območja v Italijo po material, da si bomo popravili porušene ali poškodovane domove. A kaj hočemo. Zima se bliža, pohiteti je treba. Sprašujem tudi, kdo bo dobil pomoč, ki mu je ne bo treba vrniti. Saj ni treba, da jo dobim jaz, vendar bi ljudje radi vedeli, na kaj lahko računajo. Zdi se mi, da vsi samo nekaj »popisujete«, pravih rezultatov pa ni...«

Prepočasno izdelovanje načrtov in lokacijske dokumentacije ovira družino Borjančič, ki sedaj podnevi živi v

hiši, predvideni za rušenje, ponoči pa v prikolici.

Ni načrtov in ne lokacij

»Poglejte«, pravi gospodar, »hišo moram porušiti. Pa so nam rekli, da ne smemo še porušiti. Ker smo jo hoteli pred potresom začeti popravljati, imam že nekaj gradbenega materiala. Lahko bi pričeli zidati novo. Pa niti načrtov niti lokacije še ni. Prisiljeni smo čakati. Zima pa ne bo čakala. Nekam prepočasi se menijo o tem, kje bomo lahko Breginjci gradili in kako bomo gradili.«

Njegovo ženo je včerajšnji močan potresni sunek »zatrezel za štedilnikom v »rdeči« hiši.

»Hudo je streslo,« pravi. »Držala sem se štedilnika, in verjemite ali ne, slišala sem, kako ječi hiša. Razpoke na njej so se spet razširile. Razen tega nam grozi, da bo sosednja hiša, ki je napol podrt, povsem razpadia in kamnje z nje bi padlo na nas. Mi pa moramo čakati, ne moremo graditi.«

V Breginju ni priročnega skladišča, v katerem bi bilo sedaj mogoče kupiti gradbeni material in drugo, kar je potrebno za obnovo domov.

Zato se ni treba čuditi, da osebnega avtomobila, brez prtljažnika na strehi, naloženega z nekaj opeke, železničnimi cevmi in drugim, ni mogoče srečati.

Breginjci pa si žele, da bi lahko pričeli kupovati te reči v svoji vasi. Ne pa, da morajo za vsako malenkost v Kobarid in drugam. Najbrž bi potrebovali pomoč. Po vsem konkretno. Pohvalno bi bilo, če bi jim gradbeni material brezplačno pripeljali v Breginj. Tega oni sicer ne omenjajo, kaj šele, da bi zatevali. Taka misel se porodi sama od sebe celo tistem, ki redkokdaj zaidejo v ta lepi košček na skrajnem zahodu naše domovine.

Vse skupaj gre prepočasi

»Vse skupaj gre prepočasi,« pravi Slavko Mazora, predsednik breginjske krajevne skupnosti. »Prva pomoč, ko je šlo za reševanje človeških življenj in za preskrbo s prikolicami, je bila zares učinkovita. Sedaj pa se ne premakne. Pravilnik o tem, kdo bo upravičen do pomoči, ki mu je ne bo treba vrniti, je sicer narejen, le ljudje ga še ne poznaajo. Moram pa povedati, da ljudje prizakujejo več, kot pa jim omenjeni prav.

višnik »daje«. Sedanje čakanje je težko. Ljudje postajajo nejevoljni. Sedaj čakamo, kje bomo lahko gradili. Prvi predlog o lokaciji novega naselja smo Breginjci zavrnili. Čeprav smo mi predlagali rešitev, jo tisti, ki so lokacijo uradno predlagali, niso upoštevali. Pa menda ja Breginjci najbolje vermo, kje bi radi živelii in kje so za to tudi možnosti. Vsa naša prizadevanja so sedaj namenjena reševanju problemov, ki bodo nastopili pozimi. Radi bi obnovili vsaj toliko hiš, da bi se lahko Breginjci pozimi stisnili pod streho. Vsi. Kajti preprečiti želimo prezimovanje v drugih krajih, saj nihče ne želi zapustiti doma. To bomo skušali urediti s sosedsko pomočjo. Pri nas doma bomo kmalu obnovili, oziroma popravili hišo. In v njej bosta razen moje, našli zatočišče še dve družini.«

Zanesljivo bi lahko vodgovorni odgovorili na marsikatero vprašanje, ki ga v teh dneh zastavljajo Breginjci. A se z njimi takrat nismo pogovarjali. Kajti bolje bo, če odgovorijo kar Breginjcem samim. In vsem tistem, ki so v podobnem položaju kot prebivalci Breginja. Najbrž je precej objektivnih okoliščin, ki preprečujejo hitrejo akcijo. Kljub vsemu pa se človek, ko zapusti Breginj, ne more znebiti malce trpkega občutka, da smo o pomoči precej govorili, zarjo tudi precej namenili, da je pa tisti, ki jo potrebujejo, še niso dovolj dobili.

BRANKO PODOBNIK

DEL 0

16.7.76

NAJSTAREJŠI BREGINJEC

Grča iz Borjane

**Življenja polni 89-letnik se z avtostopom vrne domov
— Po potresu obnavlja hišo in se ne maram zadolžiti**

BORJANA, 13. julija — Nekega dne jo je najstarejši prebivalec Breginjskega kota, 89-letni Ivan Cenčič, paš mahnil v 10 kilometrov oddaljeni Kobariš po železo. Plačal je, pustil našlov (Borjana 9, ob Nadiži) in se napotil domov. Dokler so drevesa dajala kaj sence, je šla, ko pa ga je žarko sonce že delalo sitnega in mu vlažilo lase pod klobukom, ga je zamikala vožnja, pravzaprav avtostop. Tako je s palico ustavil pisca teh vrst in to na način, da sta oba imela veliko srečo, ker ni bil eden od njiju povožen.

Čemu potrebuje železo v tako visoki starosti, me je zanimalo.

»Z železnimi palicami bom prepikal svojo hišo, potem pa bom na obeh koncih pritrdiril železne križe, da bo hiša povezana. Ne bo mi je več potres razmajjal. Na starost hčem spati v svoji hiši, ne pa v baraki za orodje.«

Njegova hiša, ki je le toliko dvignjena nad Nadižo, da je ne doseže ali spodje visoka voda, je čudovit primerek kmečke arhitekture slovensko beneškega tipa, snažna, prebeljena, okrašena z zelenjem in rožami, tako da na prvi pogled meniš, da v njej gospodinji ženska zavzetim in izbrušenim okusom. Niti ne opaziš, da je majski potres pustil v njej za 120.000 dinarjev uradno ocenjene škode.

Vse razpoke sem že sam zazidal, popravil sem kuhično, samo še eno sobo imam vso razpokano. Te ne morem popraviti, ker nimam železja. Pa tudi kakšnega mojstra bom moral poklicati v pomoč,« pravi Cenčič ne brez ponosa na ohranjeno življenjsko moč v rokah in pameti. Roke ima snažne, a zgarane, s črnawkami na nohtih od spodjetelih udarcev s kladihom, za katere se mu čudno zdí, da jih sploh opaziš. Čudovito je biti njegov gost na senčnem balkonu, kjer ti da prigrizniti domači breginjski sir in klobaso, tudi poslušati

je prijetno njegovo neustavljivo pričevanje, če ga le znaš odstrgati od malo dolgovzelnih štorij iz stare Avstrije, Dunaja, kamor je šel delat s 13 leti, in kajpak od junashkih dogodivščin iz vojskovanja v Galiciji.

IVAN CENČIČ — Njegova hiša ima že zazidane razpoke, pozimi bo na toplem, a tudi sam. Foto: Ž. K.

Ne galicijske, današnje Cenčičeve štorije so zanimive: najprej naj navedem, da živi sam. Dve hčeri imata v Avstriji, eno v Trstu. Žena mu je umrla pred petimi leti. Ko opaziš, da ima skoraj v vsaki sobi razobesene njene fotografije, ti ni treba vprašati, kako jo pogreša.

Zemljo je dal v obdelavo drugim, za svoj prevzitek pa dobiva še 410 dinarjev kmečke pokojnine. Manj kot 1000 dinarjev ima dohodkov na mesec, a vendar ne vzbuja vtisa siromaštva. Nasprotno. Sam, s svojimi rokami in svo

jimi sredstvi bo nekako potres ogoljujal za tistih dvajset starih milijonov škode. Ne, zadolžiti se noče!

»Ne maram se za teh nekaj let zadolžiti in si zagreniti starosti. Tisto železo bom sam kupil. In če mojstra hitro ne bo, da bi mi pomagal, bom hišo sam popravil.«

»Ali niste prestari za to, Cenčič?«

»Prestar? Ali veste, da sem pred kratkim sam zlezel na streho in pokral vse luknje od potresa?«

»No, no, ne dvomim, da ste korenina in še poln življenja.«

Nadrobnost je, ki kar kriči, da je to res: pod v njegovih izbah. Po potresu ga je na novo prebarval, ampak kako! S ticitansko rdečo barvo, ki pa nima stoletne patine starih slik, pač pa neko žarečo toplico, kot da se mu je pri mešanju barv pridružila roka Van Gogha. In take sončne barve ima vse v njegovih prostorih, omara in postelja, okrasi okoli ženin fotografi, in celo posušeno rastlinje, iz katerih si vari zdravila za naduho, je ohranilo nekaj sončne žerjavice.

A vse to je boj s starostjo in samoto.

»Pridejo veliki zameti in nihče ne ve, da dolge mesece preživim čisto sam. Le včasih priteče hči iz Trsta, da mi na hitro kaj postori, sicer pa ostajam sam, včasih hudo otrožen in razjokan.«

Peljal me je k Nadiži, k skritemu tolmu, kjer se je kopal vse življenje, in od koder je morda iz tiste tople vode izčrpal svoj čist in topel značaj, občutek za lepo in tudi prehodno v življenju. Ena sama poletna svetloba se je pasla po mirni vodi in spokojnem kamenju, kot da ni bilo nikoli potresa, tako da sva se otresla spomina na petrolejsko brlivko v dolgih zimskih nočeh, ko sameva bolan od naduhe in samemu sebi na tihem priznane onemoglosti, in ko pri sodiu gori elektrika, a soseda ni blizu. Skregarni so. Cenčič je podedoval medsedsko razprtijo, staro 126 let, nič manj. A to je druga zgoda.

ŽELJKO KOZINC

DEL0

14.7.76

PREDSEDNIK INGRAO NA OBISKU V NAŠI DEŽELI

Predsednik poslanske zbornice komunist Pietro Ingrao je v torek, 3.t.m., obiskal deželo Furlanijo - Julijsko krajino. Glavni namen njegovega obiska je bil proučiti na kraju samem posledice strahotnega potresa, ki je 6. maja prizadel Furlanijo, Rezijo in Zahodno Benečijo.

Na obisk ga je povabil predsednik deželnega sveta Pittoni, ki je visokega gosta tudi sprejel v palači deželnega sveta v Trstu. V svojem pozdravnem govoru je Pittoni najprej poudaril, kako furlansko ljudstvo še dalje računa na solidarnost celotne državne skupnosti in da dežela ter kra-

jevne ustanove ne bodo same kos posledicam katastrofalnega potresa. Predsednik deželnega sveta je v svojem govoru tudi naglasil, da bi moral parlament čimprej ratificirati italijsko - jugoslovanske sporazume iz Osima pri čemer je tudi važno, da se ti sporazumi čimprej pričnejo izvajati, saj je znano, da odpirajo nove možnosti za vsestransko sodelovanje med obema državama. Pittoni je na koncu opozoril predsednika Ingraa na nujnost, da se slovenski narodni manjšini čimprej zagotovi globalna zaščita, kot je že večkrat prišlo do izraza v deželnem svetu ter v krajevnih ustanovah.

V svojem odgovoru je predsednik Ingrao med drugim dejal, da predstavlja vprašanje obnove potresnega območja hu do preizkušnjo za republikansko državo, in pristavljal, da se nikakor ne sme ponoviti primer Belice na Siciliji. Izrazil je tudi

NOV
1987

5. 8. 76

Predsednik Ingrao na obisku v naši deželi

(nadaljevanje s 1. strani)

prepričanje, da bo republikanska država srečno prestala tudi to hudo preizkušnjo, če bo prišlo do konkretnega in aktivnega sodelovanja med državnimi, deželnimi in krajevnimi organi in med vsem družbenimi silami.

V palači deželnega sveta se je predsednik Ingrao srečal s predsednikom deželnega odbora Comellijem, s podpredsednikom Stopperjem, s predstavniki svetovalskih skupin, z vladnim komisarjem Molinarijem, s predsednikom tržaške pokrajine Zanettijem in s tržaškim občinskim odborkom Abatejem.

Iz Trsta je Ingrao odpotoval v Videm, kjer se je sestal z videmskimi oblastniki, s parlamentarci iz Furlanije - Julijskih krajine, z odposlanstvom sindikalne zveze CGIL, CISL in UIL in z odposlanstvom slovenske narodne manjšine. Popoldne si je ogledal nekatere od potresa prizadete občine v videmski in pordenonski pokrajini in se razgovarjal z župani in prebivalstvom.

Srečanje s slovenskim odposlanstvom

Kot smo že omenili, je predsednik Ingrao v Vidmu sprejel tudi odposlanstvo slovenske narodnosne skupnosti ki so ga sestavljali senatorica Jelka Gerbec za KPI, dr. Rafko Dolhar in Marjan Terpin za Slovensko skupnost, predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze Boris Race, dr. Štefan Bukovec za PSI in predsednik društva »Ivan Trinko« iz Čedada dr. Viljem Černo.

Senatorica Jelka Gerbec je poslancu Ingrau na kratko obrazložila položaj slovenske skupnosti, pri čemer je posvetila največjo pozornost zahtevi po globalni zaščiti in v tej zvezi opozorila na zakonske predloge komunistične in socialistične stranke ter na podobne listine Slovenske skupnosti in Slovenske-kulturno gospodarske zveze. Senatorica je hkrati poudarila, kako je nujno, da parlament čimprej ratificira italijsko-jugoslovanske sporazume iz Osima, in v tej zvezi ugotovila, da vladni zakonski osnutek o ratifikaciji sploh ne omenja slo-

venske manjšine, medtem ko je v njem govor o nekaterih problemih italijske manjšine v Jugoslaviji. Zato je treba to diskriminacijo odpraviti.

V razgovor je posegel še dr. Dolhar, ki se je prav tako zavzel za globalno zaščito in za ratifikacijo jugoslovansko - italijskih sporazumov, pri čemer je treba vsekakor izpopolniti dosedanji vladni zakonski osnutek tako, kot ustrezajo črki in duhu omenjenih sporazumov, se pravi, da je treba izvajati tudi tisti njihov del, kjer je govor o slovenski manjšini v Italiji.

V svojem govoru je predsednik Ingrao med drugim dejal, da je zaščita narodnih manjšin ena izmed značilnosti vsakega demokratičnega režima. Pristavljal je, da se

kot predsednik poslanske zbornice sicer ne more spuščati v politično analizo zahtev slovenske narodnosne skupnosti, a da bo v mejah svojih pristojnosti posvetil način pozornosti tem problemom, ko bodo prisli v razpravo v parlamentu. Naloga Slovencev samih pa je — je nadaljeval poslaneck Ingrao — da proučijo, kateri problemi se lahko rešijo z ratifikacijo osimskih sporazumov in kateri se lahko uredijo z zakonom o globalni zaščiti. Obljubil je, da je na razpolago Slovencem, ko bo parlament proučeval njihove probleme, in zlasti za stike s posameznimi parlamentarnimi komisijami, ki bodo v tej zakonodajni dobi imele važnejšo vlogo kot doslej.

Ob koncu razgovora je predsednik S.K. G.Z. Race izročil predsedniku Ingrau obširno dokumentacijo o probematiki slovenske narodne manjšine v Italiji.

Pomemben dokument videmskega nadškofa

Čeprav nekoliko z zamudo, se nam zdi že vedno potrebno opozoriti na okrožnico videmskega nadškofa Alfreda Battistija, ki je izšla letos spomladvi v uradnem glasilu videmske nadškofije »Rivista Diocesana Udinese«. V njej je govor o pravici uporabe slovenskega jezika v župnihaj Beneške Slovenije, zato okrožnica že uvodoma ugotavlja, da prebiva v videmski nadškofiji, poleg prebivalstva furlanskega in nemškega jezika, »številna skupnost vernikov slovenskega jezika«. Okrožnica nato teoretično uteleljuje potrebo po uporabi različnih jezikov v bogoslužju in oznanjanju verskega nauka in poudarja, da mora Cerkev, ki teži po univerzalnosti, prodreti v kulturo in okolje vsakega ljudstva, spoštovati običaje, navade in tradicije in tako učinkoviteje širiti evangeljsko sporočilo.

Videmski škof v okrožnici dalje ugotavlja, da je že njegov predhodnik ustno priznal in dovolil uporabo slovenskega jezika v Cerkvi, tako kot je bilo že skozi stoletja vedno v navadi v Beneški Sloveniji. Zaradi tega sedanji videmski nadškof smatra za potrebno tudi javno in uradno objaviti to dovoljenje, ki se nanaša na vse župnije slovenskega jezika v nadškofiji. Furlanske duhovnike, ki bi bili morebiti odrejeni v te župnije, pa poziva, naj se slovenskega jezika naučijo, ga vzljubijo in tudi uporabljajo, kar naj bo znamenje »evangeljske ljubezni do (slovenskega, op. ur.) ljudstva in do njegovih visokih človeških in verskih vrednot.« Okrožnica v zaključnem delu izraža beneškolsovenskim duhovnikom, rojenim ali delujočim v Beneški Sloveniji, spoštovanje, solidarnost in zahvalo »za modro delovanje in plemenito žrtvovanje, ki so ga vedno kazali do svojega ljudstva, ko so si prizadevali združiti ljubezen in zvestobo do slovenskega jezika in kulture z iskrenim in lojalnim spoštovanjem državnih zakonov.«

Nadškofova okrožnica je vsekakor zelo pomemben dokument, ki popravlja krivico, storjeno beneškim Slovencem v času fašističnega režima. Znano je, da so državne oblasti takrat prepovedale slovensko petje in pridige, takratni videmski nadškof in Vatikan upravičenih pritožb slovenskih duhovnikov nista podprla, tako da so t' izgubili vsakršno moralno podporo. Stanje se je nekoliko izboljšalo po drugi svetovnejši vojni, ko so nekateri najzavednejši duhovniki po lastni presoji in brez vsakršnega navodila začeli uporabljati v cerkvah slovenčino, tako kot je bilo v navadi že vsa prejšnja stoletja in tudi po priključitvi Beneške Slovenije leta 1866 Italiji. Nadaljnji korak naprej je pomenil II. vatikanski koncil, ki je uzakonil rabo živilih ljudskih jezikov v bogoslužju, vendar so kljub temu še danes župnije v Beneški Sloveniji, kjer se malo ali skoraj nič ne uporablja slovenščina. Okrožnica videmskega nadškofa pomeni zato moralno oporo tistim slovenskim duhovnikom v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini, ki navzlic vsem težavam pogumno vztrajajo v obrambi pravic slovenskega ljudstva in materinega jezika na cerkvenem področju. Upati je, da bo ta dokument pomogel k urejanju jezikovnih vprašanj in

k večji narodnostni strnosti v najzahodnejši slovenski deželici. Svoje obvezne pri tem pa ima nedvomno tudi videmska nadškofija, ki bi morala v bodoče skrbeti, da bi več slovenskih oziroma slovenskega jezika veščih duhovnikov postavljala na službena mesta v kraje, kjer živi slovensko prebivalstvo.

NOV
LIS
8.7.76

Čimprej iz krčev

Tolmin: kje so vzroki za medel začetek organizirane obnove močno poškodovanih hiš - Načrti za novi Breginj

TOLMIN, 11. julija — Včerajšnji dan je bil podoben prvim potresnim dnem maja letos, ko je zjutraj okoli četrtek na šest za nekaj sekund močno streslo. Tako so prebivalci Kobarida in drugih krajev, ki stanujejo v nepoškodovanih hišah, pritekli na prosto. Nekateri so se spomnili zgodovinskih zapisov o močnem potresu iz leta 1343 in marca 1511, ko so še naslednji dve leti ljudje na potresnem območju v Furiani, na Goriškem in Kranjskem občutili mnogo manjših in večjih potresov.

Nemara je stres zemlje bolj opomnil, da je čas za začetek organizirane obnove močno poškodovanih, vendar nevesljivih hiš, kajti od prvega potresnega sunka, 6. maja letos, je preteklo 2 meseca in štiri dni. Teh hiš pa je v tolminski občini 1274 v zasebnih in 26 v družbeni lasti. »Osnovni vzrok, da še občani niso pristopili k obnovi močno poškodovanih hiš je v tem, da jim še nismo ponudili ceno obnove,« je menil na včerajšnji seji vseh treh zborov tolminske občinske skupščine predsednik izvršilnega odbora občinskega odbora za obnovo Renato Bizjak. Gre za ceno vezanja poškodovanih nosilnih sten in vbrizgavanja betonskega mleka v zidne razpoloke (injekciranje), ki so jo dobili ob koncu preteklega tedna ter bi naj veljala v skladu z razmerami na terenu od 250 do 350 dinarjev za kvadratni meter zazidalne površine. Ljudje sedaj prve večje skupine gradbincev, ki bi naj opravljale ta dela, pričakujejo 15. junija. Delavci Invest biroja iz Kopra hitijo tudi z izdelovanjem načrtov obnavljanja hiš in zazidalnih načrtov za nova naselja. Slednjih bi naj bilo 15. Po odločitvi, da se v bližini stare šole v Breginju uredi novo naselje, s čimer se ob opustitvi zamisli za rušenje starega Breginja soglaša tudi spomeniško varstvo, bo ostek zazidalnega načrta novega naselja Breginja kmalu

nared. Da bi poživili delo v breginjskem kotu, so včeraj ustanovili tudi poseben odibor domačinov breginjskega kota, ki so zaposleni zunaj tolminske občine in bi naj bili med nosilci odprave posledic potresa v tej najzahodnejši pokrajini.

Med najpomembnejše sklepe skupščine spada tudi ta, da je treba pospešiti dela pri graditvi novega Šolskega centra v Tolminu, da bi se lahko v njem začel pouk v šolskem letu 1977/78.

PETER POTOČNIK

DEL 0
12.7.76

Ljudem možnosti

Stari Breginj naj ostane, kjer je, ob njem naj zraste novo naselje — Vida Tomšič: Uresničiti koncept razvoja

STARO SELO, 27. jun. — V načrtih nadaljnega razvoja Slovenije smo se dogovorili, da bomo manj razvite obmejne kraje hitreje razvijali. Potres jih je na Tolminskem kot na Goriškem pretresel tako, da moramo te načrte čimprej uresničiti hkrati z obnovo in graditvijo novih stanovanj za tukajšnje ljudi.

Takšna je globalna ocena predstinočnega sestanka članic predsedstva SRS Vida Tomšič in Ančke Kuhar ter republiškega sekretarja za urbanizem inž. Borisa Mikloša s političnim aktivom tolminске občine in vodstvom odbora za popotresno obnovo te občine. V razpravi so dalj časa posvetili vprašanju, ki od prvega potresnega dne, 6. maja, buri duhove v slovenski javnosti ob dilemah: ali se naj Breginj kot enkraten kulturni spomenik benečijsko-slovenskega tipa arhitekture obnovi in ohrani svojo zunanjo lupino takšno, kot jo je imel prej; ali se naj poruši in na temeljih starega zgradi novo naselje, in kot tretje, ali naj stari Breginj ostane tam, kjer je, ob njem pa se naj zgradi novo naselje. Na sestanku so se odločili za tretjo varianto in jo opredelili kot politično odločitev vodstva tolminske občine in udeležencev sestanka iz Ljubljane.

»Moramo iti v akcijo za novo lokacijo Breginja, za novi Breginj,« je dejala Vida Tomšič, »stari pa naj ostane tam, kjer je, in ga bomo reševali, kakor bomo pač zmogli. Tudi ljudje v Breginju so za novo naselje. Ce

se politično odločimo za novo lokacijo, moramo čimprej 20 gospodarjem, ki so se že odločili za nove hiše, pomagati s pospešeno akcijo, da jim vrnemo upanje in da dobitjo perspektivo. To pa lahko naredimo le konkretno, ne pa z besedami.«

Po besedah Vida Tomšič bomo naredili največjo napako, če ljudem ne bomo dali perspektive. Le-ta pa je, da se naj Breginj kot razvija tako industrijsko kot kmetijsko in turistično, z urejevanjem cest in drugih infrastrukturnih objektov. Ljudje na uresničevanje takšnega koncepta razvoja čakajo, in če ga ne bomo izvajali, nam bodo ušli drugam.

Na sestanku so podprli tudi usmeritev kobarške tovarne igel, ki je pred potresom v Breginju uredila svoj obrat, kjer je sedaj zaposlenih 37 delavcev. Poleg tega, da je potres poškodoval tovarno v Kobaridu, je polovica od 500 delavcev ostala brez starih in le četrtina ima vsejiva stanovanja. To pa vpliva tudi na slabše rezultate gospodarjenja, saj predvidevajo, da bodo v tovarni do konca oktobra zabeležili za 10 milijonov dinarjev manjši dohodek. Razvoj to-

varne igel bi morali pospešiti zlasti v Breginju, kjer so pred potresom načrtovali, da bodo zaposlili do 100 ljudi, sedaj pa jih bo treba precej več. Program za ureditev tovarne igel v Breginju in Kobaridu bi veljal okoli 50 milijonov dinarjev.

Zakaj je treba poleg starega Breginja urediti novo naselje, je v svoji razpravi opredelil inž. Boris Mikloš, ko je dejal, da bi bilo »plombiranje« Breginja zelo draga zadeva in da je potrebno pri novem naselju predvidevati ureditev šole, otroškega vrtca, družbena stanovanja za ostarele ljudi, ki so ostali sami.

Ce sklenemo misli sestanka, lahko poudarimo, da so se na njem zavzeli za celovito reševanje potresno najbolj ogroženega in obmejnega območja v Sloveniji — Breginjskega kota. Zato so zahtevali, da se mora do Breginja nadaljevati z asfaltiranjem 3,5 km dolge ceste, pričeti z urejevanjem drugih cest v Breginjskem kotu, z urbanizacijo novega naselja Breginja, modernizacijo obra-ta Tik Kobarid v njem in z ustvarjanjem osnove za razvoj kmetijstva ter turizma.

P. POTOČNIK

DEL 0
28.6.76

pravljati dokumentacijo za temeljito študijo o obnovi Breginja. Se precej pred tem pa je bilo treba opraviti najbolj važno delo, ki je edino jamčilo uspeh akcije, to je vzpostaviti s prebivalci Breginja medsebojno zaupanje ter sodelovanje. Saj je bil povsem razumljiv strah ljudi, ki so živelii odmaknjeni v breginjskem kotu (večji del prebivalstva so ostareli, mlađi pa so odšli za zaslužkom v dolino), da jih bodo prizadevanja za ohranjanje avtentične podobe vasi zaradi nekakšnih »višjih« kulturno-zgodovinskih ciljev dokončno pahnila in obsodila na življenje v neustreznih razmerah, da ne bodo nikoli deležni niti osnovnih blagov civilizacije, kot je sodobna kanalizacija, ogrevanje itd. Toda potrežljivo prepričevanje, pogovarjanje in dogovarjanje med delavci iz spomeniškega varstva ter vaščani je rodilo sklep, »naj bo breginjska domačija hkrati spomenik in sodobno bivališče«. Po teh načrtih naj bi torej ohranili zunanjø lupino hiš, notranjščino pa naj bi preuredili čim bolj funkcionalno in moderno, tako da bi ustrezala sodobnim stanovanjskim standartom. Če ne bi naravna katastrofa grobo prekinila teh prizadevanj, bi se kmalu avtobus Breginjcev odpravil v sosednjo Italijo ali Švico ali pa Avstrijo, kjer bi si ogledali eno od vasi, v katerih kljub neokrnjeni avtentični vaški podobi živijo ljudje udobno in sodobno. Zavod za spomeniško varstvo v Novi Gorici je poleg tega, da je v Breginju priredil razstavo že izdelanih idejnih rešitev in projektov, zlasti kar zadeva adaptacijo notranjščine hiš, izdal o tej vasi tudi drobno brošuro z denarjem pa, ki so ga zbrali za oglase podjetij, so kupili nekaj tisoč korcev, ki so jih namenili Breginjcem za najnujnejša popravila streh. Toda potres je žal marsikaj postavil na glavo ...

Rušiti ali obnoviti

Rdeče točke na pročeljih hiš drže ljudi v varni razdalji od njihovih domov, kajti še vedno je v njih mnogo strahu in groza potresne noči se je globko zajedla v kosti. Stokrat, tisočkrat so prešteli razpoke v zidovih, premerili nagibe tega ali onega zidu, z očmi pretipali vsak premaknjen korec ali razmajan dimnik. Kar bo vsak čas za milijone turistov nekaj tedenska poletna pustolovščina pod geslom »retour à la nature« je za ljudi v teh krajinah groba in neusmiljena stvarnost, strnjena v besedo »preživeti«. Trdna streha nad glavo, preden bodo okoli Stola začeli svoj ples ne-

priazjni jesenski vetrovi, je misel, kateri so se v glavah ljudi umaknile vse druge. Toda iz pogovorov je opaziti, da se je iz prestanega strahu izvirajoča vdanošč v usodo, da so njihova domovanja pač v veliki večini obsojena na smrt, začela počasi vendarle umikati upanju, da bi se morda dalo najti tudi kakšno drugačno, manj bolečo rešitev, saj kar zadeva tradicionalno kmečko navezanost na rodno hišo, tudi Breginjci niso izjema.

Ing. Stojan Ribnikar, direktor projektičnega biroja iz Ljubljane, ki si je pridobil mnogo izkušenj že ob potresu na Kozjanskem, je to drugačno rešitev tudi ponudil. Po temeljitem ogledu vasi je s svojo skupino ugotovil, da bi bilo mogoče s sanacijskimi ukrepi (»počitve kamnitega« zidovja in lepljenje razpok z injekcijskim postopkom s cementno malto, ojačitev temeljev... temeljita povezava nosilnih zidov z železnicimi vezmi v stropovih pritličja in nadstropja in prezidača parapetov ter ureditev strešne konstrukcije in kritine) zagotoviti stabilnost in potresno varnost hiš ter jih pripraviti za nadaljnjo revitalizacijo. Za primer in v dokaz pravilnosti in realnosti teh trditvev bodo v kratkem začeli obnavljati breginjsko hišo s številko 73. Utrditev in sanacija hiše naj bi po predračunih stala okoli deset starih milijonov, medtem ko bi notranja ureditev hiše, ki naj bi omogočila udobnejše bivanje, veljala približno prav toliko. Tako bi bilo mogoče rešiti devedeset odstotkov hiš v Breginju in po besedah ing. Ribnikarja bi to ob organiziranosti izvajalcev gradbenih del naredili v dobrem mesecu. Če bi se odločili za tako reševanje problema, bi to pomenilo stoddosten prihranek v primerjavi z novogradnjami, ogromen prihranek časa (kar je v sedanjem trenutku nadvse pomembno), hkrati pa bi rešili tudi pomemben kulturno-zgodovinski spomenik.

Zdi se, da ob povedanem v prejšnji meri zgubijo težo ugovori, ki jih je bilo slišati z nekaterih strani, češ »rešujmo ljudi, ne pa stavbe,« »če je vas zanimiva spomeniško, naj jo kupijo tisti, ki se zanimajo zanj« ali »obnova bi stala milijarde, vprašanje pa je, kako dolgo bi morali ljudje čakati na to...« itd. Očitno ne drži nobeden od naštetih ugovorov, saj je predlagana rešitev, kot je videti, najcenejša in najhitrejša izvedljiva, v svojem bistvu pa verjetno prav reševanje vprašanja strehe nad glavo tudi najbolj očitljivo rešuje probleme samih ljudi. Tako se je pokazalo, da je kulturno-zgodovinski interes le sestavni del najširših prizadevanj pri iskanju rešitev za čim hitrejšo in učinkovitejšo pomoč prizadetim krajem in lju-

dem, nikakor pa ne nekaj, kar bi nasprotovalo težnjam in željam tako prizadetih kot tistih, ki jim hočejo in so jim dolžni pomagati, to je širše družbene skupnosti. Ali je potemtakem sploh treba načenjati razpravo o pomenu in o skrbi za kulturno dediščino kot nečem izoliranim od splošnih družbenih teženj, kot o nečem, kar je navzkriž z blaginjo ljudi in je slej ko prej le domena nekakšnih »sitnih« posameznikov iz spomeniško varstvene službe, ki »dajo več na staro kamenje kot na žive ljudi?«

Tudi Podbela

Vračajoč se iz Breginja smo v vasi Borjana ostro zavili na desno in se po ozki, strmi cesti spustili še v Podbelo. Vasica sicer ni tako znana kot Breginj, toda tudi v njej je nekaj hiš, ki se lahko postavijo ob bok breginjskim. Prodnata tla, na katerih leži, so povzročila, da je razdejanje, žal, morda še večje kot v Breginju. V pogovoru so nam ljudje povedali, da je v Logu pod Mangartom vezanje neke rdeče označene hiše uspelo in gospodar v hiši s številko 16 nam je poln zagnanosti razložil načrt, kako bo tudi sam »zvezak« svoje prebivališče. O rušenju ni hotel nič slišati, kajti »če rušiš, moraš tudi na novo postavljati, to pa ni ne preprosto ne zastonja«. Sveda niso vsi kot ta gospodar. Mnogo je priletih in nemočnih. Toda prihod gradbenih skupin, ki jih pričakujejo vsak dan, bo na njihove zaskrbljene obuze ob spoznanju, da solidarnost družbe ni obluba brez veljave, nedvomno privabili več sproščenosti in samozavesti, ki jo je težko življenje v zasilih prebivališčih, kar je seveda razumljivo, vendarle nekoliko načelo.

Nedvomno bi se dalo povedati še marsikaj tako v Podbeli kot o Breginju in še o marsikaterem prizadetem kraju in njihovih ljudeh, pa tudi o kulturnih spomenikih ter njihovem pomenu in naših dolžnostih do njih. Toda prevladujoči občutek ob odhodu je bil, da Breginj tudi po potresu ostaja in mora ostati, kar je bil pred njim: kulturni spomenik, ki ga je treba obnoviti, njegovim prebivalcem pa zagotoviti kar najboljše življenjske pogoje, pri čemer je vprašanje bivanja le sestavni del širšega kompleksa socialnih in ekonomskih vprašanj, ki jih je treba rešiti sistematično in dolgoročno, kajti Breginj bo ostal oziroma postal pravi kulturno-zgodovinski spomenik le, če bo ostal živ. Življenje pa so seveda ljudje.

Sašo Schrott

DEL
26.6.76

Reševati ljudi, reševati hiše

Varovanje kulturne dediščine ni le stvar „sitnih“ posameznikov, temveč mora biti skrb vse družbe

Tistem, čemur včasih pogleda skozi prste celo vojna — kulturnim spomenikom — pa pobesnelo črevesje zemlje, ki je pred dobrim poldrugim mesecem dodata razmajalo Goriško in Tolminsko, ni niti najmanj prizaneslo. Več kot človeško je, če v trenutku, ko so kar najbolj ogrožena človeška življenja in je na kocko postavljena gola eksistensa tisočev, prva misel velja najbolj elementarnemu vprašanju, kako preživeti, toda ko je najhujše mimo, napoči čas, ko se je treba trezno ozreti okoli sebe in poskusati med drugim tudi ugotoviti, kaj je doletelo in kaj je mogoče storiti s tistim, kar imenujemo kulturna dediščina. Še zlasti tam, kjer gre za kulturne spomenike, ki so hkrati stoletja že tudi človeška bivališča.

Med prvimi, ki so se znašli na prioršču naravne katastrofe, so bili tudi ljudje iz Zavoda za spomeniško varstvo. V najkrajšem času so prečesali območji goriške in tolminske občine in sestavili tole več kot žalostno poročilo. V tolminski občini, kjer so pregledali 985 spomenikov, so ugotovili, da jih je 52 uničenih, 212 močno poškodovanih, 469 poškodovanih in le 256 nepoškodovanih. Iz registra kulturnih spomenikov so jih črtali 272. V novogoriški občini pa so pregledali 325 spomenikov, pri čemer se je izkazalo, da je uničen eden, močno poškodovanih jih je 46, poškodovanih 185,

nepoškodovanih pa 93. Iz registra so jih zbrisali 59. Bilanca, ki še z enega vidi ka nadvse zgovorno priča o tem, kaj je doletelo prizadete kraje.

Kaj je Breginj

Ko steče beseda o poškodovanih kulturnih spomenikih na Goriškem in Tolminskem, se pogovor najbolj pogosto začne in konča pri vasi, stisnjeni v dolini pod Stolom, ki je bila že zdavnaj znana kot nadvse pomemben kulturni spomenik — pri Breginju. In pogovori na najrazličnejših mestih, tudi v tisku, so v zadnjih tednih dobili pogosto polemičen ton, ki opozarja, da gre za vrsto vprašanj, ki v mnogočem mogoče celo presegajo zgolj breginjske okvire (tam so se zaradi stiske ljudi, ki so ostali brez strehe nad glavo, pokazala predvsem kot neodložljiva in skrajno perečja). V Breginju je menda kar 184 hiš takoj poškodovanih, da nosijo na pročeljih oznake, ki poimenjujajo smrtno odsodo — rušenje, 96 pa jih je zelo poškodovanih. Dilema, ki buri duhove, je, poenostavljeno povedano, tale: ali skušati hiše, ki so vsaka zase in kot sestavni del vaške celote kulturni spomenik, s sodobnimi gradbeniškimi posegi rešiti in jih v naslednji fazi povsem revitalizirati ali pa izbrati »radikalno pot«, to je rušenje, in za vaškim obzidjem postaviti vas na novo. Toda pojdimo po vrsti.

Vas se je v svojem stoletnem razvoju izoblikovala v nepravilno elipso s krožnim starim naselbinskim jedrom in je zakladnica čudovitih ljudskih arhitektur. V Breginju so se ohranile

edinstveno oblikovane hiše z ganki, širokimi lindami (napušči) in z značilnimi prepleti stopnišč ter ogradov. V tej stari mejaški vasi (prebivalci so od nekdaj živelji precej sami zase, preživljali pa so se predvsem z živinorejo, saj so v okolici čudoviti pašniki) so že pred stoletji stavbarji uspešno uporabljali domača gradiva, toda presenetljivo sodobno, saj na vsakem koraku srečamo drzne kombinacije kamnitih zidov s trdim lesom, monumentalne strehe, pokrite s korci, pa so obrnjene v najbolj pogosto smer vetrov. Tudi prvo srečanje z naseljem, ko prihajamo proti njemu iz doline nas presenetiti, saj imamo vtis, da smo se znašli pred obzidanim mestom. Hiše na zunanjem robu vasi namreč učinkujejo zaradi gradnje v vrstah in gručah kot trdno, zbito obzidje. Poseben način življenja v posebnih razmerah, ko je bila čimbalj tesna povezanost vseh vaških prebivalcev v homogeno celoto nujna, je v veliki meri določil tudi obliko arhitekture in funkcionalnost tako posameznih domačij kot vasi v celoti. Naselje ima tudi zgodovinsko vrednost, o čemer pričajo trije v hiše vzidani grbi — mejniki iz zadnjega desetletja 18. stoletja.

Akcija pred potresom

Na pobudo Zavoda za spomeniško varstvo v Novi Gorici so strokovnjaki medobčinskega in republiškega zavoda za spomeniško varstvo že precej pred potresom začeli zbirati gradivo in pri-

DEL 0
26.6.76

Premik v levo

Kot Italija nasproti se tudi dežela Furlanija in Julijska krajina ni izmaksnila trendom, ki so značilni za pravkar končane parlamentarne volitve: volivni rezultati v Trstu, Gorici, Vidmu in krajih, kjer živi tudi slovenska narodna skupnost, pričajo o splošnem premiku volivnega telesa proti levi, o zbiranju glasov okoli dveh največjih strank, komunistične partije in krščanske demokracije, o krepitvi KPI in rehabilitaciji krščanske demokracije, o osipu glasov skrajne desnice in končno o razpadanju volivnega telesa, ki je na prejšnjih volitvah podpiralo stranke centra.

Razlike, ki nastajajo v primerjavi z italijanskim vsedržavnim povprečjem, izvirajo iz dveh posebnih značilnosti tega obmejnega ozemlja. Predvsem — in to velja posebej za Trst kot gospodarsko središče dežele — to območje v zadnjih dveh desetletjih ni dosegalo gospodarske ekspanzije Italije in je proletariat manj kompakten kot v drugih velikih italijanskih mestih (kjer krajevno upravo vse bolj obvladujejo leve strani); mimo tega pa gre za obmejno ozemlje. Prav zaradi tega slednjega pa je dežela Furlanija in Julijska krajina še vedno prizorišče, na katerem se po eni plati ponavadi bolj agresivno kot druge uveljavljajo desničarske ireditistične težnje, ki se zadnji dve desetletji redijo posebej na glasovih nistrskih beguncev in podobnega, po drugi plati pa v nasprotju s prvimi pa težnje, da se ozemlje boj tvorno poveže s svojim zaledjem, da najde svojo prihodnost v kar se da širokem sodelovanju z Jugoslavijo, odstranljajoč pri tem vse tiste zaplete, ki se porajajo iz dejstva, da morata na tem ozemlju živeti dva različna naroda. Pri čemer je treba brž povedati, da čas očitno dela v prid tem drugim težnjam.

Kako odseva ta splošni položaj v rezultatih volitev? Komunistična partija Italije je tudi tokrat uspela privabiti na svojo stran dodaten delež glasov, saj je za desetinko odstotka presegla celo lanske, izjemno uspešne rezultate delnih upravnih volitev. Krščanska demokracija je v deželi dobila celo pol odstotka več kot leta 1972, tako da je povsem kompenzirala lansko izgubo, pa tudi socialistična stranka je ostala bolj ali manj pri rezultatih iz leta 1972 (vendar pa je skorajda v celoti izgubila lanski pribitek); med poraženci pa so tudi v Trstu stranke centra in pa neofašistična stranka, ki je — in v tem je posebnost dežele v prvi vrsti mest — bila tradicionalno močno zasidrana, ki pa je

tokrat ob 2,4% glasov. Slovenska skupnost, ki je tokrat nastopala s svojo kandidatsko listo, je vedji del svojih volivcev ohranila: izgube gredo na račun dejstva, da je za poslansko zbornico na listi komunistov kandidiral slovenski kandidat, ki je privabil na svojo stran del glasov slovenske skupnosti, in pa na rovaš prizadevanj konservativne slovenske skupine, ki je posebej na Goriškem nabirala slovenske glasove v prid krščanski demokratski stranki.

Tako na Tržaškem kot tudi na Goriškem so volitve začrtale ostro ločnico med mesti, ki so glasovala bolj »desno« (in katerih glas je kajpada zaradi gostote prebivalstva pač bolj učinkovit) in okolico: v vrsti občin, ki so praktično vse po narodnostenem sestavu slovenske, so daleč največji delež pobrali leve stranke, komunistična partija in pa socialisti.

Značilnost, ki jo velja posebej zabeležiti, pa je, da nobena od strank svoje predvolilne kampanje ni gradila na zavračanju sodelovanja z Jugoslavijo, to je na nasprotovanju osimske sporazumom. Izjema je neofašistična stranka MSI, ki pa je očitno naletela na izpraznjen rezervoar, saj je na volitvah izgubila skoraj petino glasov. Zato pa se je to vprašanje preneslo v krščansko demokratsko stranko, ki je sicer nastopala — večino v njej ima še vedno levo krilo — z gesli v prid sožitju, vendar pa je eden od njenih desnih predstavnikov (Tombesi) med predvolilno kampanjo izrekel svoje posebne pomisleke zoper osimske sporazume; ta je po vsej priliki »kriva« za izgube, ki jih je utrpela neofašistična stranka, vendar pa je v celoti moč zanesljivo trditi, da niti v Trstu in Gorici ni več moč graditi volivne kampanje na geslih, ki bi zavračala sodelovanje dveh sosednjih držav ali konkretno osimske sporazume. Kar zadeva samo krščansko demokracijo, odseva v primeru poslanca Tombesija splošna dvojnost v stranki, ki je v državnem okviru nastopala pač z dvema obrazoma, enim na levo zasukanim in »konfrontacijski« z levimi silarnimi naklonjenimi, ter drugim, ki ga je v državnem merilu predstavljal senator Fanfani in ki se je v predvolilnem boju izkazal z zagrizenim protikomunizmom. Konkretizacija tega protikomunizma je na Tržaškem pač »osebno nasprotovanje« poslanca Tombesija osimske sporazumom, ki pa od tega po vsej priliki ne bodo utrpeli nobene posebne škode.

MARJAN SEDMAK

DEL 0
24.6.76

Kako odpraviti škodo po potresu

Z našimi izkušnjami bomo pomagali prizadetim krajem v Furlaniji - Julijski krajini

LJUBLJANA, 22. junija — Kot poroča sekretariat za informacije v izvršnem svetu Slovenije, je bil cilj delovnega obiska predsednika izvršnega sveta Andreja Marinka na potresnem območju avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, na povabilo predsednika deželnega odbora A. Comellija, izmenjava izkušenj v zvezi s problemi obeh dežel glede čim hitrejšega odpravljanja škode, ki je nastala po potresu, in zagotavljanja osnovnih eksistenskih pogojev za prizadeto prebivalstvo. Gleda na to, da ima SR Slovenija strokovnjake, ki so pridobili pomembne izkušnje pri urejanju teh vprašanj ob potresih v Skopju, Bosanski krajini in na Kozjanskem, je deželni odbor AD Furlanije - Julijske krajine dal pobudo za takšno delovno srečanje — bilo je 15. junija —, na katerem so obravnavali probleme, s katerimi se srečujeta obe deželi v zvezi z odpravljanjem škode, ki jo je prizadel potres.

Predstavniki AD Furlanije - Julijske krajine so v Vidmu prijateljsko sprejeli predsednika IS SRS Andreja Marinka in sodelavce, republiškega sekretarja za urbanizem inž. Borisa Mikoša in direktorja republiške skupnosti za ceste inž. Lojzeta Blenkuša. S strani AD Furlanija - Julijska krajina se je poleg predsednika Comellija razgovorov udeležil tudi predsednik deželnega sveta Arnaldo Pittomi, odbornik za načrtovanje Maura in več strokovnih sodelavcev.

Predstavniki IS skupščine SRS so gostiteljem izčrpno predstavili potek obnovitvenih del pri nas, pa tudi probleme, s katerimi se soočamo. Posredovali so tudi ustrezno dokumentacijo o možnostih nekaterih naših delovnih organizacij, da sodelujejo pri obnavljanju posameznih naselij.

Predstavniki sosednje dežele so izrazili prepričanje o koristnosti posredovanja izkušenj, kar nas kot dobre sosede še bolj združuje in zbljižuje. Dogovorjeno je, da bodo sprejete pobude uresničevali z nadaljnjjimi konkretnimi dogovori ustreznih strokovnih služb ter z neposrednimi stiki ustreznih podjetij. Predstavniki AD Furlanije - Julijske krajine so še posebej omenili težave s prezimovanjem prizadetega prebivalstva in izrazili pripravljenost, da ustrezno predelane stanovanjske objekte in montažne objekte nakupujejo tudi v Sloveniji.

Ob tej priložnosti je Andrej Marinc v imenu izvršnega sveta skupščine SRS in prebivalstva naše republike izrazil najglobljo solidarnost s prizadetim prebivalstvom v Furlaniji, Karniji in Beneški Sloveniji, hkrati pa izrazil pripravljenost SR Slovenije, da v okviru svojih možnosti zagotovi še dopolnilno pomoč prebivalstvu dežele in še posebej beneškim Slovencem. Ponudba je bila ugodno sprejeta, v prihodnjih stikih pa bo govora o tem, kako jo bo moč čimprej uresničiti.

Na poti v Videm se je naša delegacija sestala v Čedadu s predstavniki Slovencev s prizadetih območij Beneške Slovenije. Ti so jo seznanili z obsegom nesreče in problemi, ki jih je povzročil potres. Predvsem so izrazili zaskrbljenost, da ne bi to povzročilo še hitrejšega preseljevanja prebivalstva iz beneških vasi. Večina beneških Slovencev je sicer trdno odločena, da vztraja v svojem kraju in si ponovno zgradi porušena bivališča, vendar tega ne bo mogla storiti brez izdatne pomoči. V tem smislu se tudi ugodno ocenjuje sklep AD Furlanije - Julijske krajine, ki zagotavlja prednost ponovni zgraditvi porušenih naselij, da bi preprečili pritiske za izseljevanje s teh območij. Potreben pa bodo še dodatni ukrepi, na primer zagotovitev delovnih mest in drugih pogojev za obstoj.

Okrepljena levica v Gorici

V goriški pokrajini so levičarske stranke zbrale 43,8 odstotka glasov

GORICA, 23. jun. (Po telefonu) — Volilci goriške pokrajine so v rimski parlament izvolili dva predstavnika, senatorja Silvana Bacicija (KPI) in poslanca Tina Marrocca (KD). Tudi na prejšnjih volitvah sta sajno ti dve stranki imeli svoja parlamentarca, razlika med prejšnjimi in sedanjimi volitvami pa je v tem, da se je usmeritev na ti dve stranki še bolj okreplila in tako tudi na Goriškem lahko govorimo o polarizaciji glasov.

Slovenski kandidati KPI, PSI in Slovenske skupnosti niso imeli nobene možnosti izvolitve, pač pa so si s prejetimi preferenčnimi glasovi (Ivan Bratina, KPI, 2577 glasov; Jožef Čežut, PSI, 384; Marija Ferletič, SSk 405) utrdili položaj tako v stranki kot v javnem življenju.

Levičarske stranke so goriški pokrajini zbrale 43,80 odstotka glasov (KPI 32,5 in PSI 10,25 odstotka), kar je za 1,1 odstotka več kot lani 15. junija, ko je levica tako vidno napredovala. KPI je po teh volitvah vodilna sila tudi v občini Števerjan (že poprej je imela vodilni položaj v Doberdobu in v Sovodnjah) in v slovenskih vseh občinah Gorica.

Slovenska skupnost, ki se je letos prvič predstavila na političnih volitvah, je izgubila del glasov, predvsem v korist KD, zato pa si je z nastopom v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini odprla rezerv za glasove, s katerimi lahko nadomesti izgube na Goriškem in Tržaškem in si na prihodnjih deželnih volitvah zagotovi ponovno izvolitev svojega svetovalca.

GORAZD VESEL

DEL

24.6.76

DEL
23.6.76

Furlani med „veliko“ in „malo“ domovino

Patrie dal Friûl

Samo narečje ali jezik? Manjšina ali narod? — Paberki iz preteklosti in sedanjosti sosednjega ljudstva

Razen za najbližje sosede — naše Brice, denimo — velja, da smo hkrati blizu in daleč, da vemo drug za druga, pa se skoraj ne poznamo. Na primer: »Ali so Furlani Italijani?« bi bilo vprašanje, ki bi se pri nagli anketi na ljubljanskih ulicah iztekelo najbrž tako kot plebiscit leta 1866. Le pet let prej razglašena kraljevina Italija se je pod Viktorjem Emanuelom II. v prusko-avstrijski vojni postavila na prusko stran in kljub (drugemu) porazu pri Custozi in na morju pri Visu po zastugi pruskih zmag in posredovanja Napoleona III. dobila vso Benečijo. Ser »Mlade Italije«, ki se je iz mazzinijanskega združitvenega zagona počasi že sprevračal v iridentizem, je bil uresničen, čeprav ji Francozi papeškega Rima še niso pustili vzeti. Zunaj italijanskih meja je ostala tudi »poknežena grofija Goriška — Gradiška«, dedna last Habsburgov, zgodovinsko (toda ne narodnostno dosledno, kot bomo videli) imenovana tudi Vzhodna Furlanija. Ko je po tej zmagi prijahal v Videm (Udine) 1. eskadrone »Lancieri Aosta«, so bili savojski konjeniki deležni 25. julija 1866 dokaj hladnega, ponekod — po italijanskih virih — celo sovražnega sprejema. In vendar je ob mnogih obljudbah mlade kraljevine (med drugim o lokalni avtonomiji), ki so bile dejansko demokratične v primerjavi z dunajskim paternalizmom, prinesel konec Oktobra plebiscit triumfalni rezultat: 144.000 glasov za Italijo in 36 (šestintrideset) za Avstrijo. Torej: so Furlani Italijani ali niso?

So in niso — protisloven odgovor — čeprav velja ugotovitev, da do današnjega dne predstavljajo avtohtono narodnostno celoto s svojim jezikom, izročilom, zgodovino in sklenjenim naselitvenim ozemljem, nikogaršna manjšina, čeprav ločeni od nekoč povezane ladinske (retoromanske) skupnosti od St. Gottharda do Karnije in ustja Soče. Torej skupnost z vsemi značilnostmi naroda. In vendar jih je Italija, ki so jo pričakali kot osvoboditeljico (pan-ladinsko naravnani Italijan Alessandro Vigevani sicer razvr-

šča nevarnosti za furlanstvo po lestvici: germanstvo, beneštvu in šele na zadnje slovanstvo) »imela kratkomalo za Italijane in jih jezikovno pri štetju ni upoštevala« (S. Salvi, »Lingue tagliate«). Ravno tako je pozabila na oblube in prištela k Italijanom tudi beneške Slovence, ki so skupaj s Furlani glasovali za priključitev. Vse to se je zgodilo kljub temu, da je bilo vseitalijansko gibanje v Furlaniji so razumno šibko in omejeno na skupine intelektualcev, med ljudstvom samim, ki je ostalo privrženo svojemu izročilu in »marilengi« — materinščini — pa ni imelo politične opore. Razlog za dvojnost, ki jo ugotavlja v svoji študiji Salvi, zvestobo »malih domovin« Furlaniji ob vsaj pasivni privrženosti »veliki« Italiji, dvojnost, ki velja do današnjih dni, je gotovo iskati v upanju na večjo blaginjo, na gospodarski razvoj, ki pa ravno tako do današnjih dni ni zajel vse Furlanije (Nadiške doline, Slovenska Benečija, Karnija). Po stoletjih razcveta je pod beneško in potem avstrijsko oblastjo Furlanija postala zaostal kót (kljub dejству, da je zgodovinsko pomembno prehodno območje med osrednjo Evropo in Mediteranom) in klasična dežela izseljevana.

Ne Italija pred prvo vojno, ne fašistična Italija pa tudi nova republika niso prinesle pričakovanega razcveta.

Vemo, kako je z Beneškimi Slovenci, a če je podatek točen, je Furlanija sama druga Irska. V tujini je menda ravno toliko Furlanov in njihovih potomcev kot doma.... In enako kot svoj »malik«, domači jezik uporablajo vse likega...

Naselitveno ozemlje Furlanov je zato med reko Livenzo, Karnijskimi alpami, Sočo in Jadranom, Furlani sami pa so avtohotno prebivalstvo, ki izvira iz prasloja (substrata) karnijskih Keltov in morda (pravi Salvi) na ostankih Retijcev in Venetov. Rimski zasedba od drugega stoletja pred našo dobo je z zlitjem staroselcev in novih naseljencev ustvarila novo ljudstvo z novim, posebnim jezikom, furlanščino, neo-latinsko govorico s tolikšnimi posebnostmi in hkrati očitnimi sorodnostmi z drugimi ladinski mi — retoromanskimi — jeziki, da je po pričevanju svetega Hieronima v 4. stoletju ogleski škof Fortunacian moral sestaviti komentar k evangelijem v tej »lingua rustica« (ljudskem jeziku), da so ga verniki razumeli.

Z rimske zasedbo dobi dežela tudi svoje prvobitno ime — Forum Iulii (od tod Friuli, furlansko Friûl, Furlanija), z razpadom rimskega (zahodnega

cesarstva) po vdorih Gotov, Hunov, Bizantincev in tudi naših prednikov po prihodu Langobardov iz naših krajev na umiku pred Slovani pa močno germansko injekcijo, ki ni ostala brez vpliva na značaj ljudi in dežele; predvsem pa prvo bolj ali manj samostojno državno tvorbo, kneževino Furlanijo (Ducatus Forotuliensis).

Furlani so torej zgodaj prišli v stik s Slovenci, in čeprav ti stiki niso bili zmeraj miroljubni, je zanimivo, da med Furlani in Slovenci ostrih nasprotij nikoli ni bilo, razen v novejšem času, zlasti pod fašizmom, ki je poskušal zlorabiti Furlane kot predstrajo »rimске in latinske civilizacije. Slovenci so (gl. 1. zvezek »Zgodovine jugoslovanskih narodov«) skupaj z Obri leta 663 vdri v Furlanijo, čez leto so bili premagani, v naslednjem stoletju (705—720) pa prodro predniki današnjih beneških Slovencev v Furlanijo. Takrat se narodnostna meja (do današnjih časov) utrdila med Alpami in mörjem ob langobardskem obrambnem zidu (limesu) z glavno postojanko Čedadom (Cividale), ki ostane dolgo glavno središče Furlanije. Ko so Slovenci leta 730 osvobodili od Bavarskev zasedeno Ziljo, so se v spopadih znova spuščali v boje s Furlani in prihajali v Furlanijo, kjer so se naseljevali in delno tudi po furlanili.

Langobardsko obdobje Furlanije ni pomembno le zaradi novega dodatka narodnostni značilnosti ljudstva, ki je kljub germanski zasedbi ostalo romansko, temveč tudi zaradi arianstva Langobardov. Zapleti okrog »razkola teh frakcij« (scisma dei tre capitolii), okrog dogme o treh božjih osebah v enem Bogu, oziroma, po arijanski teologiji, boga Sina kot končne stvaritve neskončnega boga Očeta, se tudi po koncilu v Niceji (352) niso poleglo. Posledica za langobardsko Furlanijo je bila, da je bila odrezana od Rima, kar ni moglo ostati brez vpliva na utrditev domačega jezika.

V 10. stoletju — po vdoru Madžarov — dobijo Furlanijo Franki (langobardsko arianstvo se medtem stopi v zmagovalno katolištvu) in po raznih peripetijah, ki bi nas odpeljale preveč v podrobnosti za dani okvir (nekaj časa, to velja opomniti, je združena s Koroško), ustanovi v okviru reorganizacije svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti cesar Henrik II. z dekreтом leta 1077 vojvodino Furlanijo in jo izroči ogleskim patriarhom. Prav ti so nadvse pomemben dejavnik pri utrditvi furlanstva in tistega, kar se je poslej začelo imenovati »Patrie dal Friûl« — furlanska domovina — kjer je bila obča govrica furlanska (na severu ponekod nemška in na vzhodu slovenska, na zahodu pa benečanska). Salvi jo imenuje »zanimiva politična formacija z lastnim tipom civilizacije in kulture, z dokaj razvitim gospodarstvom (kar je na križišču poti z onstran Alp in s slovenskimi deželi proti Padski nižini razumljivo), z lastno zakonodajo, Constitutiones Patriae Forotuli, ki ostane v veljavi vse do propada beneške republike. To je danes (žal malce sentimentalno) tolkokrat opominjana Patrie dal Friûl bolj ali manj odločnih furlanskih avtomalistov (od kulturnih do političnih).

Junija 1420 dobijo z zmago v vojni Benečani osrednjo in zahodno Furlanijo, »vzhodna Furlanija« pa po smrti zadnjega goriškega grofa preide v dedno last Habsburgovcev. Toda zvezze se ne prekinje — Furlani ostanejo etnična celota.

Ta delitev, ki ostane v bistvu nespremenjena do napoleonskih vojn in poznejših homatij do leta 1866 je občutna do današnjega časa. Benečani,

DEL 0

19. 6. 76

na eni strani, uničijo furlansko gospodarstvo, odpravijo kulturne institucije (tako univerzo v Cedadu), znamenite furlanske (in beneškoslovenske) skupščine zamrejo. Furlanijo upravlja jo kot kolonijo. Goriška in Gradiška pa deli usodo stare monarhije do leta 1918.

Prvi in drugi sprevračajo Furlane v Italijane. Benečani z vse večjim prodiranjem beneškega dialekta, ki prodira večje centre, zlasti Videm (Udine), kar prinese izgubo izdatnih delov furlanskega jezikovnega območja, na eni strani okrog Portogruara, na drugi tja do Kopra, kjer so menda meščani še konec sedemnajstega stoletja govorili bolj furlansko kot beneško. Prav tako v Trstu, kjer ugotavljajo cenički številčnega stanja (ob pomanjkanju uradnih števnih podatkov) še danes vsaj sto tisoč Furlanov.

Italijani so po letu 1866 prepredli svoj del Furlanije z gosto mrežo šol, poglavitnega orodja italianizacije. »Furlani postajajo Italijani brez velikega navdušenja in začenjajo jih trgati od njihove tradicionalne izolacije pa tudi od njihove kulture. Skrbna varuhinja izročenega jezika ostaja cerkev.« (Salvi). Zadnji ogleski patriarh, Giovanni Delfino, uzakoni leta 1660 izdatno rabo furlančine v liturgiji, ki jo podre šele za časa fašizma videmski nadškof Rossi s svojimi edikti — kljub odporu nižje duhovštine, furlanskih Cedermacev.

Kar pa zadeva »vzhodni del«, Avstrijci vse do zadnjega, ko je šlo monarhiji že hudo za nohte, Furlanov uradno niso priznavali, toda zadnje štetje leta 1857, ki je še upoštevalo njihov jezik, je prineslo naslednje rezultate: 130.000 Slovencev, 47.000 Furlanov, 15.134 Italijanov, 2150 Nemcev in 403 Židi. Podatek ima veljavno tudi za danes. Posledica avstrijske narodnosti politike (in potem italijanske, zlasti fašistične po letu 1921) do Furlanov je ta, da Gorica, nekoč kulturno središče vzhodnih Furlanov, danes to ni več, da je neposredna zveza tega dela dežele Furlanije — Julijanske krajine od etničnega ozemlja Furlanov praktično ločena s slovensko-italijanskim pasom, hkrati pa ravno odtod prihaja razne »mittelevropske pobude«, ki imajo poleg nostalgičnega spomina na dobrega »starega cesarja« in njegove vestne uradnike in sorazmerno avtonomijo nespregledljive politične cilje. Mimogrede: izdaja »Jugoslovanske enciklopedije« (1958) ima prav kuriozen opis pojma »Furlanija«, ki da se »v glavnem krije z današnjo deželo Furlanijo-Julijsko krajino« in še nekaj dvomljivih formulacij.

Francoz Jacques Le Goff piše o Furlaniji v svoji »Zgodovini Italije«, da je »obstajala v srednjem veku čudna dežela... med Italijo in Nemčijo, v ogleski škofiji, kjer je nastala mešana italo-nemška kultura«. Do neke mere po vsem, kar smo doslej navedli, spričo mnogih vplivov s severa, ki so očitni zlasti na kulturnih spomenikih, ugotovitev drži, ravno tako pa velja, da je »duša« ljudstva, izražena v jeziku in njegovih razširjenosti, latinska (Salvi), kar pa ne pomeni enačbe »Neolatini = Italijani«. Ce je bil v zgodnjem srednjem veku ob latinščini zlasti za časa gibelinskih (Hohenstaufcem naklonjenih) patriarhov v Ogleju kulturni jezik nemški, se je med izobraženimi kmalu začel uveljavljati toskanski dialekt. Danteju furlančina ni bila všeč, češ da se grdo sliši (*crudeliter eructando*; Dante Alighieri, *De Vulgari Eloquentia*), medtem ko drugim, tudi takrat, mehko zveni. Po beneški zasedbi pa postane uradni jezik beneški dialekt, zaradi sorodnosti seveda z usodnimi posledicami, pa tudi kot po-

slovna »lingua di scambio« za vse Sredozemlje.

Klub temu se ves ta čas do najnovješe dobe vztrajno hrani domače jezikovno izročilo in se plemeniti ob prevodih, od grških in latinskih klasičnikov preko »Dekamerona« in »Orlanda« do popularnih pratik (*strolics*). Tu je za novejši čas posebej treba omeniti »Il strolic furlan« Pietra Zoruttija (1792-1867), ki je po Hermesu de Colleredo največji furlanski pesnik, predvsem pa utemeljitelj skupnega furlanskega pisanega jezika na osnovi dialektov iz okolice San Danielia. Izreden datum za utemeljitev furlanskega jezika je postumna izdaja furlanskega slovarja Jacopa Pirone (Benetke 1871). Nič manj važno ni delo »avstrijskega« Furlana Graziadio Isaie Ascolija, ki je leta 1873 znanstveno utemeljil samostojnost furlanskega jezika kot dela ladinskega sklopa jezikov. Njegove zamsli so začele prodirati tudi med izobražence, dokler leta 1919 ni bilo ustavovljeno Furlansko filološko društvo (Società Filologiche Furlane — Società Filologica Friulana).

Vendar zgolj zaradi varovanja in obrambe domačega jezika, brez kakršnihkoli političnih zahtev do »velike« domovine. Gre za staro dilemo med »veliko in malo domovino«, ki se do danes ni razrešena. Albert Rejec poroča (PD, 6. 2. 1976) z letošnjega zборa »Filologice« »... prva struja vztraja, da so Furlani narod in da furlančina ni samo eno od številnih italijanskih narečij, druga pa se zadovoljuje z ohranjanjem sedanjega stanja s tem, da širi furlanske knjige in da se furlančina neobvezno poučuje po šolah«.

Prav s tem problemom se spopada ob ostri kritiki filološkega društva, ki da je zgolj orodje vodilnega razreda, ljudi, ki so si prilaščali kulturo in jo ponizevali v folkloru, v »Rinascita« Fabio Inwinkl, ko posebej omenja spopad mladega Pier Paola Pasolinija s tradicijo. Pasolini sam je primer furlanske usode: kot pesnik je začel v furlančini, da bi utonil v morju »velike domovine. »Nujno je treba zavrniti vse solzne, hinavske pozive k »mali domovini«, k starim vrednotam Furlanov. Za mnogimi takimi panegiriki so separatistične, reakcionarne težnje,

ki hočejo izrvati umetno in dvoumno nasprotje med Furlani in vsemi drugimi... Treba bo premisliti vlogo Furlanije v državi z deželami in avtonomijo. Ta dežela in druge instance demokracije morajo postati protagonisti obnove,« piše Inwinkl ob znova zbujenem zanimanju za domovino Furlanov po zadnjji katastrofi.

Da gre tudi za reakcionarne in separatistične težnje — značilno da so se taki znaki pojavili ravno po potresu — je gotovo: zborovanja pod Franc-Jožefovo sliko ali (zlasti v Avstriji mnogo publicirano) gibanje »Civilta Mitteleuropea« pod dvoglavnim črnim orlom(!) so nevarni anahronizmi. Res pa je tudi, da razmislek o vlogi narodnosti v avtomomni deželi Furlaniji-Julijski krajini (kljub dragoceni antifašistični preteklosti in osvobodilni borbi) še ni dozorel v odločilne skele, ki bi bili izrednega pomena za resnično demokratizacijo dežele, za prost razvoj manjšin v deželi (v okviru globalne zaščite in osimskej sporazumov) pa tudi narodov, za kakršnega kljub njihovim notranjim dilemam in drugim razpoloženjem moramo šteti Furlane. Vendar kljub vsespolnemu prisegjanju na furlanstvo tako pri državi, ki Furlanov ne priznava za narod, kot pri strankah (vključno s KPI, ki sicer družbeno-ekonomsko in kulturno zastavlja dober program), v cerkvi, ki spet dopušča furlansko liturgijo, in ne nazadnje pri samih furlanskih avtonomistih (Movimento Friuli — Movimento Friuli), ki odkrito opozarja na uporabo 6. člena italijanske ustawe tudi za furlansko »manjšino«, v glavnem ostaja vse pri starem.

V takšnem poskušu prikaza seveda ni mogoče vseobsežno prikazati naroda, ki živi neposredno ob naši meji. Za konec le tale misel: ali ne bi bila avtonomna dežela Furlanija-Julijsko krajina obogatena, če bi združevala ob Italijah in sto tisoč Slovencih tudi 700.000 (takšne so neuradne cenitve po S. Salviju) nacionalno emancipiranih Furlanov, vseh enako integriranih v celoto političnega, družbenega, kulturnega in gospodarskega življenja dežele in italijanske republike?

Jaka Štular

PREDSEDNIK MARINC V BENEČIJI

Predsednik republiškega izvršnega sveta Andrej Marinc je v spremstvu člena izvršnega sveta Borisa Mikoša in direktorja strokovnih služb pri republiški skupnosti za ceste Lojzeta Blenkuša v torek obiskal potresna območja v Beneški Sloveniji. Na sedežu društva Ivan Trinko v Čedadu se je Marinc pogovarjal s predstavniki Koordinacijskega odbora za pomoč potresnemu območju slovensko beneškim vasem.

— V naših vasih bomo vztrajali in zgradili bomo nove hiše. Toda to še ni vse, hočemo industrijske obrate, da bomo zajezili odseljevanje iz naših krajev, so med drugim poudarjali predstavniki slovenske narodnostne skupnosti v Benečiji. Med drugim so zahtevali, da se sredstva za obnovo prizadetih krajev v Karniji in Benečiji primerno porazdele, ne glede na to, da so Slovenci v Trstu in Gorici ustanovili posebne odbore za pomoč vasem v Beneški Sloveniji.

Predstavniki Slovencev v Benečiji so zlasti podčrtali napore za obnovo vasi, saj je na tem območju porušenih skoraj 1500 hiš.

Predsednik Andrej Marinc je beneškim Slovencem izrekel solidarnost vsega prebivalstva matične domovine in podčrtal potrebo, da še ne obnove samo domačije, temveč zagotovi tudi ustrezne delovne in ostale življenjske pogoje.

Tovarš Marinc se je nato z vojaškega letališča Campoformia pri Vidmu v spremstvu predsednika deželne vlade Antonia Comellia odpeljal s helikopterjem na ogled potresnega območja.

Predsednik IS Andrej Marinc s predsednikom dežele Furlanije-Julijeve krajine Comellijem na letališču pri Vidmu, od koder sta s helikopterjem obiskala potresno območje v Slovenski Benečiji. Foto: J. Furlan

PRIMORSKE

NOVICE

18.6.76

Pošolski pouk slovenščine v Ukrah spet v šolskih prostorih

V ponedeljek so se šolski otroci v Ukrah v Benečiji s svojim pošolskim poukom slovenščine spet lahko vrnili iz cerkevih v šolske prostore. Župnik Mario Gariup je za to dobil ustrezeno dovoljenje šolskega skrbnika iz Vidma (Udine). Šolski skrbnik tudi piše, da ustrezone prošnje ni mogel prej rešiti, ker mu je bila s strani didaktičnega šolskega ravateljstva v Trbižu dostavljena še 26. februarja, čeprav jo je župnik Gariup odposlal že 26. januarja. Kaže torej, da so se stvari zataknile v Trbižu.

Kakor že, izvenšolski pouk slovenščine za otroke slovenskih staršev v slovenski vasici Ukve v Benečiji v Italiji se lahko nadaljuje v šoli. Vsaj to, čeprav bi bilo veliko bolj prav in v redu, če bi bila tudi slovenščina kot materini jezik teh otrok vključena kot reden predmet v šolski učni program.

Škarje in platno glede pouka slovenščine v rokah dežele

Novembra lani so poslanci Lizzero, Menichino in Škerl naslovili na ministra za javno vzgojo italijanske vlade parlamentarno vprašanje, kako je z uvedbo pouka slovenščine na narodnostno mešanem območju vzdolž meje z Jugoslavijo v italijanskih osnovnih in srednjih šolah. Uvedba tega pouka bi namreč bila v skladu z vsebinsko in duhom nedavnega sporazuma v Osimu.

Konec marca je prispel ministrov odgovor, v katerem pravi, da bi to sicer moral urediti ustrezeni zakonski ukrep, da pa imajo deželni organi vse pravice in možnosti, da zadevo uredijo v svoji pristojnosti na podlagi 6. člena svojega statuta, ki jim dovoljuje, da izdajajo izvršilne norme in točnacijo republiške zakone o določenih zadevah, med katerimi so tudi takšne, ki zadevajo otroške vrtece ter obvezne in višje šole.

Boj za obvezni šolski pouk v osnovnih in srednjih šolah bo torej tekel v organih dežele, ki ima po ministrovem tolmačenju za to vse potrebne pristojnosti.

Boljši odnos do slovenščine tudi v Čedadu

Slovenska kulturna društva Beneške Slovenije so 2. aprila začela v Čedadu s tečajem slovenskega jezika za svoje člane. Vodita ga prof. Marino Vertovec iz Čedadu in učiteljica Kazimira Blažič iz Gorice, namenjen pa je začetnikom, ki znajo malo ali nič slovensko. Predavanja so vsak teden ob torkih in petkih zvečer.

Tečaj obiskuje tudi precej Furlanov, ki so spoznali, da jim je slovenščina potrebna spričo vse bolj odprtih razmer na meji in še posebno zaradi vse bolj pogostih poslovnih stikov s Slovenci. Organizatorji so po več prošnjah dobili za tečaj ustrezone prostore neposredno od čedadskega županstva, kar lahko pomeni, da se je izboljšal tudi uradni odnos do Slovencev in slovenščine v čedadski občini.

PRIMORSKE
NOVICE
16.4.76

Planinci z obeh strani meje na Matajurju

Pred kratkim so si vrh Matajurja na meji med Jugoslavijo in Italijo že drugič podali prijateljsko roko planinci iz Kobarida in Tolmina ter Slovenske Beneške. Ob tem so se spomnili na de boje, ki so divjali po mataških grebenih 8. in 9. novembra 1943 med borci Bazove brigade ter SS-ovci divizije na Evgen.

Planincem sta spregovorila predsednik planinskega društva Slovenske Benečije Jožko Kukovac ter predstavnik kobarskih in tolminskih planincev Ivan Kurinčič. Kukovac je še

posebej orisal boj Beneških Slovencev za svoje pravice in za svoj obstoj. Kurinčič pa je pozdrvil pomen boja na Matajurju za osvoboditev in predlagal naj bi v spomin na te dogodke ter na padle organizirali vsako leto tradicionalni pohod planincev na Matajur.

Po povratku so se planinci ustavili pred grobnico na pokopališču v vasi Matajur, kjer so počastili spomin padlih in se zadržali na skupnem pikniku na prostem, ki so ga pripravili beneški planinci.

PRIMORSKE
NOVICE
16.4.76

Predsednik Andrej Marinc se je med svojim obiskom deželi Furlaniji – Julijski krajini zadržal tudi v daljšem pogovoru s predstavniki Beneških Slovencev. Foto: J. Furlan

PRIMORSKE
NOVICE
18.6.76

Pomoč Posočju

V šestih občinah potres poškodoval 8.970 stanovanj — Finančna pomoč 20,6 milijona din — Izkušnje in navodila

LJUBLJANA, 15. jun. — Po podatkih republiškega štaba za civilno zaščito je bilo ob prvem in drugem potresnem sunku v novogoriški, tolminski, idrijski, radovljški, jesenški in škofjeloški občini poškodovanih 8.970 stanovanjskih stavb in več sto drugih poslopij, med katerimi so največjo škodo utrpeli na Tolminskem, kjer so potresni sunki poškodovali 5.294 stanovanjskih stavb, od tega 1.646 močneje, 807 pa jih bodo morali podreti.

Doslej zbrana finančna solidarnostna pomoč znaša 20 milijonov 680.987,45 din in 100 tisoč avstrijskih šilingov, od česar se je nabralo na žiro računih:

- Republiški odbor Rdečega križa Slovenije: 8.947.193,80 din
- Žiro račun občinske skupščine Tolmin: 10.390.422,85 din
- Žiro račun občinske skupščine N. Gorica: 1.343.361,80 din

Finančno in materialno pomoč so prizadetim ljudem in krajem poslale družbene organizacije, predvsem Rdeči križ, taborniki in mladinske organizacije, jugoslovanska ljudska armada, številne delovne organizacije, razne skupnosti in ne nazadnje tudi številni občani.

Stare kamnite hiše

Posebej moramo poudariti, da so kraji na Tolminskem, ki jih je potres najmočneje prizadel, gospodarsko nerasviti ter imajo zelo nizek komunalni in stanovanjski standard. Večina stavb v tem predeлу je stara, grajena iz neobdelanega kamna in povezanega s slabo apnenom malto. Prav spričo tega dejstva je potres najhuje poškodoval prav take hiše. Novejše in potresno varno grajene stavbe so potres prestale brez ali s komaj omembbe vrednimi posledicami.

Hkrati moramo omeniti, da v najmočneje prizadetih, odročnih vaseh v veliki večini žive le stari ljudje, saj je odstotek nad šestdeset let starih ljudi v tolminski občini za pol večji kot znaša povprečna starost v Sloveniji.

Zaradi težkih življenjskih razmer se prebivalci iz prizadetih vasi, zlasti ob meji, postopoma izseljujejo. V tolminski občini namreč letno nazaduje število prebivalcev za nekaj nad 1 odstotek.

Potres je najmočneje prizadel zahodne predele tolminske in novogoriške občine, in sicer vasi v Goriških Brdih, Kobarid, večino vasi v Breginjskem kotu, vasi v dolini Soče med Zagom pri Bovcu in Tolminom ter nekatere vasi ob srednjem toku Soče, vendar sta oba potresna sunka povzročila znatno škodo tudi v idrijski, radovljški, škofjeloški in jesenški občini.

V tolminski občini je razen stanovanjskih stavb poškodovanih še 16 šol, otroških vrtcev in dijaški dom, od katerih bodo morali pet poslopij podreti. Med tremi zdravstvenimi objekti bodo morali porušiti dva. Močno razmajani so še štirje industrijski objekti, 13 zadružnih, društvenih in upravnih objektov, 8 gostišč, med njimi pet težje.

Škoda na Tolminskem

Potres je na Tolminskem poškodoval tudi ceste: Breginj—Bovec—Tolmin, Žaga —

Učja, Staro Selo—Breginj—Most na Nadiži—Most na Soči—Idrija. Poškodovanih je 27 vodovodov, več zajetij, rezervoarjev in dovodno omrežje. Na železniškem odseku je.

Pomoč v številkah

Skupno so prizadeti kraji doslej dobili 593 (Tolminška 542) stanovanjskih prikolic, 6 stanovanjskih kontejnerjev, 2 spalna vagona, 12 avtobusov, 1.138 šotorov, 385 postelj, 152 jogi blazin in 44.000 kv. metrov polivinilaste folije za prekrivanje streh.

Pomoč v okviru republike je od vsega začetka usmerjal republiški štab za civilno zaščito. Precej težav pri delovanju štabov za civilno zaščito in pri organizaciji pomoči je predstavljalo dejstvo, da so se potrebe po drugem potresnem sunku in močnem neurju še stopnjevale.

Potres in naloge, ki so jih imeli štabi in enote civilne zaščite, so pokazali tudi nekatere pomanjkljivosti, ki jih bo potrebno čimprej odpraviti. Štabe krajevnih skupnosti so sestavljali v večini starejši ljudje, ki so težko prenašali napore, zato jih je potrebno pomlajevati, da bo civilna zaščita v vsakem primeru in za vsak primer še učinkovitejša. Nadalje je potrebna boljša oprema enot civilne zaščite, in sicer od opreme za prvo pomoč, reševanja izpod ruševin in gašenja požarov do radijskih zvez.

Ob tej naravnji nesreči so se štabi, podobno kot ob potresu na Kozjanskem, srečali s potrebo, da bi morala imeti civilna zaščita za vsak primer pripravljenih več prikolic, šotorov, postelj in odej, ki bi jih lahko hranili na določenem mestu, prikolic pa bi dali v oskrbo določenim potrošnikom.

Priprave za jutri

Naravna nesreča takšnega obsegata kot je bil potres v Posočju, pa tudi tisti na Kozjanskem, se v Sloveniji ne primeri ravno pogosto. To pomeni, da bomo stanovanjske prikolicice ponovno potrebovali v večjem številu šele čez daljši čas. Če bi jih torej hoteli ohraniti za prihodnjo večjo nesrečo, bi jih morali konzervirati, dvigniti na podstavke in poskrbeti za gospodarja, ki jih bo vzdrževal ali dajal za primerno odškodnino v najem oziroma uporabo raznim organizacijam in skupnostim. V primeru potrebe bi bile stanovanjske prikolicice takoj na razpolago republiškemu štabu za civilno zaščito.

Potres je pokazal, da moramo tudi v prihodnje poučevati občane, kako naj se ravnajo ob naravnih in drugih nesrečah ter ob izrednih stanjih in jih usposabljati v nudjenju medsebojne pomoči — v obliki samozaščite. Izkušnje nam dokazujejo, da se morajo prizadeti občani kljub hitri akciji štabov za civilno zaščito, v prvih treh nesrečah po nesreči opreti predvsem na medsebojno pomoč.

DEL0

16.6.76

Porušenega ne obnoviš čez noč

Pogovor s predsednikom odbora za odpravo posledic potresa na Tolminskem Renatom Bizjakom — Gradbeniki so končali priprave — Odbor meni, da bo do zime obnovljenih 3.665 hiš

TOLMIN, 31. avg. — Furlanski potres 6. maja letos in močnejši sunki, ki so mu sledili, je v tolminski, novgoriški in idrijski občini poškodoval 9.139 zidanih zgradb in povzročil za milijardo 542 milijonov dinarjev škode. Ocena škode pa ne zajema škoda na tako imenovanih infrastrukturnih in uničenih cerkevnih stavbah, stroške obnove in škoda na spomeniško zavarovanih zgradbah.

Sicer pa boj kot škoda, ki je velika in znesi v tolminski občini dva in polkrat več od naravnega dohodka na prebivalca (v novgoriški občini je delež škode v naravnem dohodku 21,5 odstotka in v idrijski 16 odstotkov), je ta čas pomembnejše kako da le smo pri odpravljanju posledic potresa v Posočju. V ta namen smo se ločeno povarjali s predstavniki odborov za odpravljanje posledic potresa v tolminski, novgoriški in idrijski občini. Danes objavljamo pogovor z dipl. ekonomistom Renatom Bizjakom, predsednikom izvršilnega organa odbora za odpravljanje posledic potresa tolminske občine, kjer je potres poškodoval 5482 zgradb, od tega 4150 zasebnih stanovanjskih hiš.

Vpr.: Zagotovitev strehe ljudem, ki so jo med potresom izgubili, je osrednja popotresna akcija v Posočju (aklep republikega štaba, da mora vsak prezimeti v zidanem objektu). Koliko je v vaši občini popravljenih hiš in koliko jih še bo do zime? Ali s tem delom kasnite?

Nad tristo hiš obnovljenih

BIZJAK: »Točne podatke o obnovi hiš bomo od gradbenih odborov v krajevnih skupnostih prejeli do 6. septembra. Prepričan sem, da je nad tristo poškodovanih hiš že obnovljenih. Ker so predpriprave za obnovo poškodovanih, vendar popravljenih hiš opravljene, bo te dni steklo delo gradbene operative, ki bo na terenu opravljala injektiranje in vezavo močno poškodovanih hiš. Prepričan sem, da bodo hiše v prvi in drugi kategoriji potresnih poškodb (laže in teže poškodovane), ki jih je skupaj 3655, do zime popravljene! Izjeme so v bodo le v treh naseljih Breginjskega kota: v Robidžu, Breginju in Podbeli, kjer se zaradi razmer lotevamo ukrepov, da ljudem zagotovimo vsaj toploto prezimitev v popravljenih zidanih ali zasnovanih montažnih objektih. Pomeni, da se v Breginjskem kotu lotevamo tudi obnove hiš, ki so označene z rdečo barvo, za katere velja ocena, da je dokončna sanacija ne-gospodarna.«

Vpr.: Ljudje so dokaj slabo obveščeni o najemanju bančnega in stanovanjskega posojila, solidarnostne gmočne pomoči. Koliko denarja imate, oziroma ga boste imeli, za odpravljanje posledic potresa v vaši občini?

Tričetrt škode pokrite

BIZJAK: »S pogoji in možnostmi najemanja bančnih posojil na desetletno odpalčilno dobo z 2-odstotno obremenitvijo vračila, bi morali biti ljudje seznanjeni. Poleg opis-

nega obvestila banke so tem bili obveščeni prei informatorji občinske konference SZDL in na zborih občanov. Akcija za nudjenje stanovanjskih posojil na dvajsetletno odpalčilno dobo, pa je sedaj v zaključnih pripravah. Menim, da je jedro težav v tem, ker se ljudje premalo zavedajo, da jim družba pri odpravljanju posledic potresa ponuja roko pomoči. Vedeti je treba tudi to, da imamo od skupne škode (nekaj nad milijardo novih dinarjev) s stanovanjskimi in bančnimi posojili, po zakonu za odpravljanje posledic potresa, z enodnevnim zaslužkom, s prostovoljnimi prispevkami občanov in delovnih organizacij predvideno pokrite tričetrt škode po potresu na zidanih objektih ali za okrog 750 milijonov dinarjev.«

Vpr.: Prizadeti na terenu doma ne verjamejo, da so posojila pomoč, ker jih pač morajo vratiči in da tisti del, ki ga po pravilniku o razdeljevanju posojil in pomoči dobijo zastonj (nevračljiv denar) — to v bistvu ne pomeni, ker se spremeni v družbeno lastino?

BIZJAK: »Škoda po potresu je tako velika, da bi denimo docela zapravili enodnevni zaslužek vseh zaposlenih v naši republiki, če bi vsakemu oškodovancu v tolminski, idrijski in novgoriški občini podarili dva starja milijona. Zaradi tega je umestno, da smo izoblikovali merila tako socialna kot naselitvena, ki z namenom, da se ljudje ob meji ne bi izselili, dajejo tem prebivalcem večje ugodnosti. Poleg tega vede ali nevede pozabljamo, da imamo pri elementarnih nezgodah poškodovane tudi družbene objekte od šol do zdravstvenih domov, ki jih moramo prav tako popraviti.«

Ne nazadnje lahko vsak oškodovanec z oploditvijo lastnih prihrankov doseže trdno premoženje, ki je njezina last. Želim povedati to, da so vsi ukrepi za odpravljanje posledic potresa ugodni, ker omogočajo sleheremu občanu, da dobti stanovanje, če mu ga je potres uničil ali poškodoval. Ce pa kdo ni sposoben najeti posojila, mu družba še dodatno pristopi na pomoč. Tako bo odbor v 230 primerih iz solidarnostnih sredstev plačal novo ali graditev stanovanj, ki jih bodo oškodovani do smrtno uživali. Zastonj ne more biti ničesar, ker bi se drugače akcija za zagotovitev strehe ljudem nad glavo, izrodila.«

lo brez stanovanj zaradi nevsejivih hiš II. in III. kategorije?

BIZJAK: »Socialna študija med prizadetim prebivalstvom je pravkar končana. Gre za ljudi, ki so začasno ostali brez strehe ali pa jim je potres uničil hišo. Leteh je 4.269, od tega je 1.303 zapošljenih. Že doslej pa smo vse težave pri opnovi na terenu urejevali skupaj s skupnostjo socialnega skrbstva in vodstvi krajevnih skupnosti. Gradbeni material, ki smo ga dobili s solidarnostno pomočjo delovnih organizacij ali posameznikov in je vreden nekaj nad tri milijone dinarjev, smo skoraj v celoti razdelili med potresno prizadete krajevne skupnosti, od koder so ga deliči prizadetim. V

nas veliko dela in nalog. Prepričan sem, da bomo morali nekatera ponujena dela tudi plačevati, če jih bomo želeli opraviti.«

Vpr.: Prizadeti menijo, da je cena obnove hiš, ki velja do 30. novembra, previšoka. Zato so se mnogi že pred časom na lastno pest odločili, da popravijo hišo, ki gotovo ne bo potresno varna?«

BIZJAK: »Mislim, da pomeni sedanja cena obnove (55 din na uro za nekvalificirano in 75 din na uro za kvalificirano delo — op. p.) velik napor za gradbene organizacije. Zavedati se je treba, da v Posočju, še posebej na Tolminskem zaradi težko dostopnih naselij, ki so med seboj precej oddaljena, organizirano obnovo ni lahko izpeljati. K temu lahko dodamo še to, da je kajpak treba akcijo obnove močno poškodovanih hiš uresničiti do zime, na hronik. Upoštevati je tudi treba,

zadolžujejo. Zategadej je ena od nalog aktivistov odbora, ki smo jih za pospešitev obnove imenovali pred dnevi, da na terenu opravijo tovrstno prosvetiljavno vlogo.«

Vpr.: Razmere na potresnem območju kažejo, da je bila akcija takoj po potresu za zagotovitev začasnih bivališč (šotori, prikolice) dokaj uspešna. Glavne težave so nastopile, ko je prenehala z-dolom civilna zaščita. Kje so vzroki za počasno obnovo?«

BIZJAK: »Preskrbeti prizadetemu šotor ali prikolico je hitro izvedljivo. Obnova pa je dolgoročna naloga. Menim, da je bila civilna zaščita vse do takrat, ko je prenehala delovati, izjemno dobro organizirana. Menim, da se je lahko vsak odškodovanec, ki je za delo sposoben, uspešno vključil v obnovo, preostalim pa te naloge urejujemo z mladinskimi delovnimi brigadami.«

PETER POTOČNIK

DO ZIME POD STREHO — Na Tolminskem računajo, da bodo do prvega snega ljudje, ki jim je potres poškodoval hiše, spet lahko na svojih domovih.

Foto: P. P.

skladišču imamo le še nekaj bolj pokvarljivega blaga kot so iverke in podobni izdelki. Občinski odbor si je »lastil« zgoj pravico, da boj potresu prizadetim krajevnim skupnostim namen več gradbenega materiala. Vse drugo pa je bilo prepričeno krajevnim dejavnikom.«

Nizka cena — napor za gradbine

Vpr.: V vaši občini ste takoj po potresu poudarili, da boste sami nosili in organizatorji odpravljanje posledic potresa. Ali nemara zategadej niste hoteli sprejeti več strokovnih skupin in posameznikov, ki so zastonj ponudili delo na potresnem območju?«

BIZJAK: »Strokovna služba odbora ima pregled nad ponujeno pomočjo. Težava pa je v tem, da vsake tovrstne pomoči ni moč sprejeti, če nismo dobro organizirani, ker bi v nasprotnem primeru na nas leteli še hujše graje. Sedaj, ko smo priprave za obnovo pripravljeni v sklepni del, pa bomo poslali pisma vsem, ki so nam pomoč ponudili, da le-to potrdijo. Čaka

DELO

1.9.76

FURLANIJA PO POTRESU

Počasno oživljjanje

Ni povsem zanesljivo, ali bodo v Furlaniji do mrzlih mesecev zagotovili dovolj bivališč za vse potrebne

Mineva drugi mesec, od kar je katastrofalni potres v Furlaniji opustošil 41 občin, 78 pa jih je utrpeло večjo ali manjšo gmotno škodo. Po zadnjih podatkih je število mrtvih naraslo že preko tisoč. Vsako truplo, ki ga še po tolikem času potegnejo izpod ruševin Humina, v ljudeh ponovno zgane tisti usodni 6. maj, ki ga nosijo v sebi, a spomin hitro odženejo vsak danje skribi. Treba je preživeti. To za marsikoga resnično ne bo lahko.

Drugi mesec po potresu je brez strehe nad glavo okoli 70.000 ljudi. Občinske oblasti urejajo v predmestnih organizirana šotorišča, ponekod že postavljajo barakarska naselja, drugi, zlasti na podeželju, si sami pomagajo kot vedo in znamo. Obiskovalca najprej preseneča, da v mestih ni slediti niti začetkov obnove, kar pa je navsezadnje povsem razumljivo. Ruševin je toliko, da bo samo njihovo odstranjevanje terjalo več mesecev. Za popolnejšo predstavo, kolikšno je bilo razdejanje, je menda dovolj ilustrativni podatek, da je samo v majhni občini Osoppo 542 hiš v celoti porušenih, od nadaljnih 732 pa jih bo mogoče obnoviti samo del.

Ta trenutek goji 70.000 prebivalcev eno samo skrb: kako bo pozimi? Spričo slabih izkušenj s Sicilije, kjer nekaj vasi še več let po potresu živi v barakah, je bilo v Furlaniji najprej slišati glasove, da ne bodo dovolili podobnega. Zdaj ni več dvoma, da bodo barake stale, saj je sploh vprašanje, ali jih bodo uspeli do mraza postaviti dovolj. Na štabu v Vidmu govorijo o tem dokaj optimistično, vendar tiskovni predstavnik ni posebno prepričljiv. Ko se skušamo pomenkovati z ljudmi s prizadetega območja, največkrat kar preskočijo to vprašanje, saj si niti ne upajo pomisliti na možnost, da bi morali čez zimo ostati v šotorih!

Sicer pa je za na video počasno delovanje oblasti na voljo tudi nekaj opravičil. Navsezadnje je le treba upoštевati, da je bilo porušenih ali težje poškodovanih kar več deset tisoč poslopij, da je bilo treba povsem na novo organizirati številne dejavnosti, napeljati nove vodovodne in električne priključke, urediti šotorišča, ki vsaj kolikor toliko ustreza sodobnim živ-

ljenjskim zahtevam in podobno. Zanimiv je podatek, da je samo za hrano in za zadowljitev drugih osnovnih potreb prizadetega prebivalstva potreben dnevno preko 300 milijonov lir. Pomoči pa le ni toliko, kot se na prvi pogled zdi.

Za primer navedimo spet Osoppo. Tu bi samo za obnovo stanovanj potrebovali okoli 10 milijard lir, doslej pa so dobili le nekaj nad 400 milijonov. V posameznih občinah pri ocenjevanju škode morda nekoliko pretiravajo, da bi izvlekli kar največ iz pokrajinske blagajne, v kateri je zdaj menda okoli 600 milijard, vendar pa je razkorak med dejansko škodo in pomočjo resnično velik. Točnih podatkov ni, zagotovo pa se skupna škoda na stanovanjskih hišah, industriji in na infrastrukturni giblje med 1500 in 2000 milijardami lir. Ob tem dejstvu seveda ni dvoma, da bo obnova tekla celo vrsto let.

Posebej se statistika razhaja glede gospodarstva, saj so številke različne tudi do 500 milijard. To je po eni strani razumljivo zaradi narave škode na industrijskih objektih, ki jo je težje oceniti, po drugi strani pa je tudi jasno, da številni samostojni podjetniki in družbe ne bodo izpustili priložnosti za špekuliranje, saj krediti na dvajset ali večletni odplačilni rok niso ravno zametanja vredni. Številni bolj ali manj politično kvalificirani občani izražajo bojazen, da veliki del demarja, ki ga je poslal Rim ali tujina, nikoli ne bo prišel do tistih, katerim je namenjen.

Oblasti si ta trenutek prizadevajo kar najhitreje oziviti trgovino, obrt in nekatere druge dejavnosti, ki lahko tvorno sodelujejo pri obnovi. Pod ruševinami je končalo kar »6000 tovrstnih delovnih mest. Lastniki dobivajo ne-

kajmilijonske kredite, ki jih porabljajo za ureditev svojih lokalov; posebej trgovska mreža je na ta način že ponovno zaživelja, vendar pa tudi tu prihaja do nepravilnosti. Tako nam lekarnar v Humnu pripoveduje, da bi prav rad obnovil svojo dejavnost, ki je navsezadnje ta trenutek še posebej koristna in nujna, vendar ne dobi denarja.

Ponekod se še hranijo v skupnih kuhinjah, ki pa jih je čedalje manj. Ljudje namreč terjajo možnost, da bi lahko za svojo eksistenco spet skrbeli sami kar je seveda mogoče le z odpiranjem tovarn, z oživljjanjem proizvodnje. Številni pogoni še vedno stojijo, kar je v nekaj primerih tudi mogoče pripisati špekulantskim namenom, največkrat pa gre res za škodo, ki je ni mogoče odpraviti kar čez noč. Družine, ki so brez zaposlitve, dobivajo prispevki v višini od 200 do 300 tisoč lir. Cene prehrambenih artiklov so marsikje, kot so nam zatrtili v Udinah, nižje kot bi bile sicer.

Pred prebivalstvom prizadetega območja so ogromne naloge, ob katerih bi se marsikoga potolil obup ali malodusje. Najprej je treba zagotoviti streho nad glavo za desettisoč, odstraniti gore ruševin, obnoviti gospodarstvo, treba bo izdelati nove urbanistične načrte, da se ne bi gradnja prenesla v predmestja, mestna središča pa bi ostala kamnite ledine, treba je misliti na kulturne spomenike in še in še. Zagotovo bo Furlanija zacelila vse rane šele po nekaj letih, če ne celo po desetletju, vendar ljudje niso obupali — nekaj sto jih je odšlo v Kanado, Avstralijo in v druge predele Italije, vendar velikanska večna noč zapustiti svojega, ceprav porušenega doma.

BORIS JEZ

DEL 0
14. 6. 76

Kako se deli pomoč za Posočje?

Z veseljem sem opazil, da so se naši ljudje skoraj množično odzvali pozivu Rdečega križa Slovenije ter darovali tako denar kot staro obleko in obutev za prizadete v Posočju. V zvezi s tem prostim, za odgovor na naslednja vprašanja:

Ali se denar, ki se tako zbere, preprosto razdeli po dočenem ključu med oškodovane? Ce morda temu ni tako, ali se morda ta denar porabi za kreditiranje prizadetih? Ce drži slednje, vprašujem, kam gre denar, ki se zbere z odplačevanjem kreditov.

Kakšna je usoda zbrane stare oblike in obutev? Ali se razdeli med prizadete zastonj (brezplačno) ali ne?

Dr. MARJAN KORDAS,
Ljubljana

Tako po potresu v Posočju se je začela hitra akcija za pomoč prizadetemu prebivalstvu. Pomembni del te pomoči so bili solidarnostni prispevki delovnih ljudi in občanov, ki so se hitro in v velikem številu odzvali pozivom za pomoč potresnemu območju (pozivu RO Rdečega križa Slovenije, IO RK SZDL Slovenije in drugih). Poleg sredstev, ki so jih občani direktno nakazali na račun Rdečega križa Slovenije in posebna računa v tolminski in novogoriški občini, se na računu RO Rdečega križa Slovenije

zbirajo tudi sredstva, ki jih na poziv Zveze sindikatov Slovenije prispevajo delovni ljudje Slovenije v obliki enodnevnega zasluka. Tu se zbirajo tudi sredstva, ki jih zbera Zveza socialistične mladične Slovenije (vsak mladinec po 10,00 din) in sredstva, ki jih po krajevnih skupnostih zbirajo poverjeniki Rdečega križa Slovenije. Torej vsa solidarnostno zbrana sredstva so na računu republiškega odbora Rdečega križa Slovenije ali na računih v prizadetih občinah.

Poleg teh prispevkov pa so namenjena Posočju še sredstva zbrana s posebnim zakonom o prispevku za odpravo posledic potresa na Kozjanskem in v Posočju (1 odst. od bruto osebnih dohodkov) in 20 odst. sredstev zbranih v letu 1975 z družbenim dogovorom o solidarnosti (enodnevni zasluk, ki ga vsako leto prispevajo v mesecu juliju).

O solidarnostno zbranih sredstvih in sredstvih, zbranih po zakonu in družbenem dogovoru odloča odbor podpisnikov družbenega dogovora o solidarnosti (sestavljen je iz štirih predstavnikov republiških DPO in šestih predstavnikov vseh občin).

Na podlagi odločitev odbora pa bo po sprejetih merilih, odločitve o razdelitvi sredstev v občine sprejet poseben medobčinski odbor za odpravo posledic potresa

(predstavniki tolminske, nogoriške in idrijske občine). Odbori v občinah pa bodo skupaj z odbori v krajevnih skupnostih, ki bodo sredstva neposredno razdeljevali, skrbeli za namensko in z merili skladno uporabu teh sredstev.

Prizadeti imajo možnost dobiti kredit za popravilo ali zidavo glede na težo poškodb stanovanjskega objekta. Tu gre za potrošniške in stanovanjske kredite ter kredite iz solidarnostno zbranih sredstev. Poseben program obravnava tiste, ki si zaradi socialnih in gmotnih razmer sami ne morejo pomagati. Torej vsa pomoč naj bi se načelno dajala kot kredit. Višina in roki vračila ali odpis bodo odvisni od socialnega položaja in ekonomske moči družine.

Glede na to, da je socialna struktura prebivalstva Posočja tako, da bodo potreben večji odpis' ali dolgi roki vračila, lahko pričakujemo, da bodo sredstva, zbrana z vračanjem kreditov minimalna.

Na žiro račun RO RKS je do 1. julija 1976 prispelo 25.477.409,55 din. Del teh solidarnostno zbranih sredstev v znesku 8.070.000,00 din je bilo porabljenih za direktno informacijo in pomoč občanom neposredno po potresu (nabava dodatnih šotorov, prikolic, namestitev otrok iz potresnega območja v letovišča za določen čas in drugo). O upravičenosti nabave je sklepal operativni štab republiškega štaba za civilno zaščito.

Po potresu so delovni ljudje in občani darovali za po-

moč prizadetim tudi oblačila in obutev, 27. maja pa je potekala v organizacijah Rdečega križa vsakoletna akcija zbiranja oblačil in obutve. Del te pomoči sta že prejela Rdeči križ v Tolminu in štab civilne zaščite. Pomoč v tej obliki pa se sedaj na prizadeto območje ne pošilja več, ker je tamkajšnji štab pripričil, da naj tovrstna pomoč poteka postopno v jeseni, ko bodo ljudem že zagotovljeni ustrezní bivalni prostori in ustrenejše koriščenje darovanih oblačil.

Pomoč v oblačilih in obutvi je brezplačna in jo lahko dobe vsi, ki jo potrebujete. Tako pomoč Rdečega križa lahko dobijo občani tudi v drugih občinah pri vseh občinskih odborih Rdečega križa. Ob vsakoletni akciji zbiranja oblačil in obutve pa se obnovijo tudi depoji za primer elementarnih nesreč.

Predsednik
operativnega štaba CZ
MARJAN OROŽEN
Predsednik
RO RK Slovenije
MAKS KLANŠEK

DEL 0

15.6.76

Zemlja še drhti

Močan potres v Italiji - Preplah na Tolminskem - Tresljaji na Dolenjskem vznemirili ljudi in povzročili škodo

LJUBLJANA, TOLMIN, NOVO MESTO, 14. jul. — Seizmološke naprave Astronomsko geofizikalnega observatorija na Golovcu so danes zjutraj ob 6.39 zabeležile precej močan potres z epicentrom v severovzhodni Italiji, čutili pa so ga tudi prebivalci Kobarida in Breginjskega kota. Potres je v epicentru dosegel moč šeste do sedme stopnje po Mercallijski lestvici, na Tolminskem in v Posočju pa je dosegel moč pete do šeste stopnje, medtem ko so v Ljubljani čutili potres druge do tretje stopnje po Mercallijski lestvici. Kot so nam povedali na observatoriju, so take ponovitve potresov normalne in bodo trajale še nekaj mesecev.

Sunek na Tolminskem je bil podoben tistemu v soboto, le da je bil današnji bolj pozen in močnejši, počela naš dopisnik Peter Potocnik. Če so v soboto pritekli iz nepoškodovanih ali manj poškodovanih domov ljudje iz Breginjskega kota, Kobariskega in na Boškem, pa je današnji nagnal kratkotrajni strah v kosti tudi Tolmincem. Ob sunku so ljudje v tovarnah delali in so nekateri, zlasti na Kobariskem, zbežali na prosto. Z več hiš

na Kobariskem in Breginjskem kotu pa so med tresljajem zemlje padali strelniki. Tam so se tudi nezaceljene potresne rane povečale. Razen tega, da so ljudje tekli s streh, ki so jih prekrivali, potres ni vplival na težave pri obnovi, s katerimi se sedaj še ubadajo občani skupaj s 168 brigadirji prve izmene mladinske delovne akcije »Posočje 1976«.

Naš dopisnik Peter Romačič pa poroča iz Novega mesta, da je nekaj manjšim po-

tresnim sunkom na podnožju Gorjancev v pondeljek 12. julija včeraj ob 13.11 sledil močnejši sunek na območju krajevnih skupnosti Otočec in Šmarjeta, ki je imel moč pete do šeste stopnje po Mercalliju. Potres je bil najmočnejši na območju vasi Paha nad Otočcem, Vrh pri Pahi, Obrh, Žalovče, Brezovica in Šmarjeta. Nekoliko slabši sunek je bil spet ob 18.30 ter še en šibkejši ob 22.45. Med prebivalci teh in sosednjih vasi je nastal preplah in so mnogi od njih prebili noč na prostem. Več gostov je zaradi potresa odšla iz zdravilišča Šmarješke toplice. Potresno območje je so pozno popoldne včeraj obiskali predstavniki novomeške občine, na teren pa bo odšla takoj tudi komisija, ki bo ocenjevala nastalo škodo.

DEL 0

15.6.76

UNA CONFERENZA SUI GRUPPI ETNICO-LINGUISTICI DELLA REGIONE

Al momento di andare in macchina apprendiamo che il consiglio provinciale di Udine, ha approvato, con la sola esclusione del MSI-DN, una mozione presentata da Comini (MF), Chiabudini (DC) e Napoli (PSDI) che prevede l'organizzazione di una conferenza provinciale sui problemi dei gruppi etnico-linguistici sloveno, ladino-friulano e tedesco della provincia di Udine.

Sul prossimo numero un ampio servizio sul problema.

FRIULI
D'OGGI

23.12.76

TRASPORTATO A TRIESTE IL MUSEO DI CIVIDALE CONTRO L'ORDINANZA ZAMBERLETTI

lâris granc' e lâris pičui

Il mont al è biel parceche al è difarent. Nè i omgs nè i nemâi no son faz duc' compagns. Si cjatin omenons ch'a fasin pore e omenùz ch'a fasin dûl; mussons che, se ti molin un pan, ti parin in sfinghinis e mussûts che si pò metiju ancje tal presepio dongje dal Banbin Gjesù, tant a son ninins.

La stesse robe a vâl pai mistirs, bogns o trisc' ch'a setin. Int grande e int pičule; int moderne e int che jè restade ancjmò indaûr, a l'antighe. Cul progres ch'o stin glotint, bisugne che l'omp al ciri ancje di perfesionalisi e di specialisâsi. Se un soldât al va in vuere cun tune soleope, lu ridin. Bisugne ch'al veti amancul une bonbe atomiche par sachete. Compagn pai lâris. Un ch'al robe gjalinis si à di metilu dentri a sec, cence remission, parceche al è stupit e nol à inparât ancjmò che lis gjalinis lis robavin une volte, no cumò.

Tai dîs de nestre disgracie, si à sintût a dî, ca e là, ch'a vevin cjatât cualchi disgraciât ch'al lave a sgarfâ pes maseriis par viodi s'al rivave adore di strafuî alc di sest. Ju àn metûz dentri par diretissime e la int e à dit che bisugnave copâju daurman, parceche no si à di lâ a robâ tes disgraciis. I gjornâi e àn fevelât duc' di «šacâi», midiant ch'a erin come chêi nemâi ch'a van a sgarfâ tes scovacis o tai claps par podê

raspâ cualchi vues o regonâ cualchi toc di cjâr.

Resonant parsore, però, a sanc frêt, tocje dî ch'a erin biadâts, ch'a fasevin plui dûl che rabie, omgs ch'a si ridusevin come lis bestis cence sintiment. Cumò a son dentri e nancje il Pari eterno nol rivarà a tirâju fur fintremai che no àn paidit dut.

Ma chesc' a erin lâris pičui, cragnis, disgraciâts che cun tune pache si ju distirave tes maseriis. Il damp plui grant però no lu fasin lôr. I pičui a fasin damps pičui, par solit.

A son i granc' ch'a fasin damps granc' e chêi no van a robâ di gnot, quant ch'a podin trâur tal scur. A rivin di dî, cu la machigne, cul permes di jentrâ e a son pajâts par robâ. S'a robin fur di orani nus tocje pajâur ancje il straordenari.

Chêi di Triest che nus àn puartâ vie la robe dal museo di Cividât a son laris di chêi granc', patentâts, pajâts par robâ. No son rivâts di gnot, par daûr, là che no ju vio-devin. A son capitâts di dî, cun tinbros de leč, ur àn vieržude la puarte. E àn cjamade la robe ch'a vevin di puartâ vie e po' a son lâz a gustâ ch'a erin stracs. Ancje il gustâ ur al vin pajât nô, cui nestris bêz. Lâris che, s'a continuaran a robâ cun mistîr, dant sot plui ch'a podin, a van a risco di cja-pâsi no la preson ma la crôs di cavalîr o di comendatôr e une trasêf plui grande.

FRIULI

D'OGGI

12.6.76

Triest nus veve žà puartâ vie la Region, cun duc' i ufissis e i assessorâts. Nus veve žà freâz cul ospedâl e cu l'universitât. Ma i lâris granc' e àn la bocje grande. Cumò ch'o vin vût il taramot, ch'o sin par tiere, nus mesedin i bêz par fâ sù i nestris païs, ch'a no vuelin lassâusai a nô, e nus puartin ancje la robe che no jè restade sot des maseriis. Šacâi ch'a rivin in machigne e la bensine ur-e païn nô furlans. Ma però nissun no ur à dât un colp di pale pe cope come a di chêi ch'a cjatavin ca e là, di gnot. Nissun no ju à metûts dentri. E sì che carbenîrs a'nd'e ta chesc' dîs in Friûl!

Naturalmentni, nô furlans, ch'o cirin di salvâce che nus è restât, o sin cjanpanilisc' e trisc'. Lôr che nus robin dut no son nè cjanpanilisc' nè trisc'. E i partîts a tasin. E lis autoritâts de Region a tasin. E Mizzau no si dimet, lui e Menis e dute lo conclave, ch'a son pajâts, e pulit, par tignî di voli la nestre robe.

Parceche al è lâri e disonest ancje chel ch'al ten il sac. Jò no vuei pensâ ch l'Assessôr ai bens culturâi al seti stât adacordo cui triestins. Si sa che i nestri sorestanz a gnin plui par Triest che no par nô, ma no vuei pensâ ch'a setin rivâts tant insot. Però un vuardean ch'al lasse puartâ vie la robe e no le torne a puartâ indaûr al è de bande dai lâris e nol pò plui fâ il vuardean, cun nissun paron, nancje cul plui stupid. E tant mancul quant che il paron a jè la int dal Friûl.

Se l'Assessôr e i siei seguâz no si gjavin cumò, cun cheste porcarie di Cividât che le àn metude ancje sui gjornâi, cui telegrams dal cumissari e dai predis e popul furlan, si scuen parâju fur, daurman. O si dimetin o si ju fâs dimeti.

No si pò nancje insumiâsi di podê tornâ a meti inpins il Friûl cun cjans di vuaite dal gjenar!

pre antoni beline

FRIULI D'OGGI Settembre 76

A BERLARAN I CLAPS

Jài volût domandâj a Gjancarlo parceche, cun tun tant biel libri, nol veve tiradis lis conclusions, fats i conts. Mi à rispuindût che nol veve volût cjalçâj masse il lapis pâi doi mutîfs: parzech'âl ere lât vie dal so pâis e j' pareve che nol ves vût dirit di dî plui nuje e po' parceche il libri nol coventave spiegâlu, che lu capivin ancie i claps. Alore jài pensât di strucâjo la so fadie, ancie se no soi di Cjaneule o di Stremiz.

Gjancarlo al è lât vie dal so pâis ch'al veve tredis agn: al è lât là che lavin duc': a Faedis. Al tornave sù tai siei ajars cuant ch'al podeve e li, fra ches maseriis, framieç di chel vert, e jè sfluride la so viarte, la so primavere. Une primavere par mût di df, parceche si è sierade subit e no par colpe sô. L'arbulut tenar ch'al scomençave a butâ fûr, si è sierât a colp, masse adore, par vie di une gilugnade che j' à cjonçât i sfioi plui bie. Un arbul cence lidris, cence tiere al è indifícil ch'al produsi e, s'al prodûs, al à distentâ un disordin par dâ fûr alc. Al è il distinatâ dai puars.

Podopo Gjancarlo al è lât pal mont: in Svuissare e in Gjermanie. Nuf agn regalâts a l'Italie e strassâts par lui. Cumò al è a stâ a Udin. Esal content? No crôt. Al sarà rassegñât, ma no content, s'al sin une pice osteade di tornâ sù tai siei claps, tes sos contradis desertis, ta chel simiteri che une volte al ere un paradis. Al è tornât ma nol à podût fevelâ cun nissun. Passât Cjanâl di Grivò, ch'al ten dûr ancjmò, al à scomençât il calvari. Un calvari cence monuments o lapidis: dome claps, un sore chelâtri, un dopò di chelâtri. Ce pôc che si sta a fâ di un pâis vîf un simiteri: baste tirâ vie la int, il fûc, i fruts, i scriulis, i berlis, lis barufis e lassâ cressi utriis e baraçs.

E j rivin al secont scrupul di Gjancarlo. Nol covente spiegâ chestis paginis: baste leilis, cjalâlis. E se si è vuarps? E se no si ûl cjalâ? Se i responsabij (e a'nd'â!) di chest stragjo di pâis e di int no vuelin viodi, ce si ajal di fâ? Tasé? No! Bisugne berlâ a fuart, ch'a sintin cil e tiere ce che e an fat 'e int di Cjaneule, di Stremiz, di Val, di Cuestelungje, cemût che àn sassinât chestis contradis che une volte si sintive a ridi, a porconâ, a cjanâl e che cumò no si sint nuje, dome il scjampâ des lisertis.

O sin rivâs tan insot che s'a puartin vie un milionari, ch'al à magari robât due la vite, il Stât talian al met in moviment pulissâis, garbenîrs e cjans. Al sparîs un pâis, doi, tre, une region interie e nissun nol môf un dêt. Dilâ a ere delin-cuense, culi al è il progres o il distin! Int a'nd'ere ta chestis cjasis. A Cjaneule, par vieri, passa 700: cumò a'n' sarà dusinte; a Stremiz 200: a'n' sarà 5; a Val passe 400: cumò 50; a Cuestelungje 250: cumò nol è restât un cjan. E vie cussi. E dulâ da l'ostie sono lâts dute cheste int? Ungrum a son lâts ta chelâtri mont, prin da l'ore e cence vê gjoldût mai, fale cualchi cjoche (se si pò clamâle gjoldi) e cualchi lamp di amôr (s'al ere amôr). Dut achì. Cuant che tai paisûts al mûr un, la int, cuant che salte fûr dal simiteri, e dîs: "Biadâc, amancul al à finit!" Ma Crist ajal fat i Furlans dome par stâ ben lavie di là? Vino propit di spietâ di murî par tirâ il flât? Chêl che no son muarts e soterâts, a son muarts e lâts vie: ce a Faedis, ce plui in jù, ce pal mont. A son ancjmò vîfs, ma puelid produsi un arbul cence lidris, cence tiere? Chêl ch'a son lâts vie, no àn rivât a impastanâsi ben cu la int che àn ciatât. Si son ritirâts come i cais a cjase lôr. A tasin, no fasin leghe cun nissun, ur ven un scip di coragjo dome se àn un got sul cjaf. A son deventâts salvadis e malinidents par vie ch'a'nd'an provadis masse e par lôr ogni persone al è un nemî, stant che si son intivâts dome cun int che ju strucave come un peçot e che si apro-fitave dai puars. Par chel cumò no si fîdin plui di nissun. Chêl cuatri ch'a son restâts o ch'a son masse žovins par partî o masse vecjos i fruts no viodin cricâ il dî di une liberasion ancie umane; i vecjos a puartin intorsi dut il marûm de vite e a van viers la gnot. A son int rassegnaide, ancie se rassegñâsi nol ûl dî vivi. Ma no jé colpe lôr o amancul no dute. Di front a chestis porcaris, a cheste distrusione sistematiche di une mont (che prin o dopo e cjape dentri duc' i pâis di dutis lis monts dal Friûl) nus tocje lâ a cirâ cui ch'al è colpe e viodi se si pò fâ alc. Colpe si è duc': chêl ch'a fasin il mal, chêl ch'a lu lassin fâ e chêl che lis cjapin cence tornâlis. La int des monts e jé une int rassegnaide. E à viodût plui dîs di ploe che no di soreli, plui disgraciis che no ligrie. E alore si fâs il cal, si rassegñisi, si dîs che jé simpri lade cussi e ch'al sarà ce che Diu vorâ. Ma Diu nol pô volê che duc' i puars a patissin par dute la vite, senò al

é un Diu avonde trist, ch'al è miei nancje no vêlu. Diu al ûl bon a duc' i omgs, e s'al à un debul lu à paï plui tibiâts. Par chest, cuant che un popul al scombat, magari cu la sclope, par liberâsi, nol va cuintri Diu. Se mai al va cuintri chei pipinots ch'a vuelin fânus passâ par Diu. Rassegñâsi 'es crôs dal Signôrs e jè santität; rassegñâsi 'es crôs dai prepotents e jè cojarie. Il nestri mal, di nô Furlans e ancje dai fradis di lenghe slave, a lè ch'o sin bogns, masse bogns e alore i trisc' si aprofitin. Tant i cumuns che la region che il stât.

I cumuns a son come une grande plere: dut si disgotte tal centro. Lì a son lis scuelis, lì al è il miedi, il spessiârs, la pulitiche, lis sensariis, lis missetis, i inbrois. Plui si slontanisi dal centro e mancul si cjape. Chêl ch'a son sul or dal cumun, a varan, compagni di cheâtris, dome lis tassis e i dovês. Nissun nol larâ a fâ une scuole madie a Cjaneule e obleâ chêl di Faedis a lâ su pe mont a studiâ e a respirâ ajar bon. Di cuant in cà? A son chêl des monts che àn di vigni jù! I cumuns mancul fastidis e àn e miei a stan. Se fra dîs agn a fossin muârts o lâts vie duc' chêl des monts, nissun plui content di lôr.

La region, come istitusion, e jè masse žovine par podê dâj lis colpis. E àn fat bielis stradis, comudis, cul asflats. Par judâ la int a scjampâ plui a la svelte. A saressin tantis robis di dî su la pulitiche dai nestris protos ch'a van a Triest cui vôts dai Furlans. Si lu à zâ dit e si lu disarâ di âtris bandis. Une region vendude e sassinade par fâ j'intares di cheâtris.

Ma la grande colpe le à il stât talian, ch'a son passe cent'agn che nus governe. E ce ben ancie! In chest secul, cheste int e à dome pajât: cul sanc in vuere, cul sanc pal mont, cul sanc a cja-se. Pe vuere ur àn scrit il non sun tun clap, s'a son muârts, e senò ur àn dât 5.000 al mês dopo cincuant'agn. Pe emigrasjion, ur dan 200.000 francs cuant ch'a vegnin ca. Par dut ce che àn tribulât lavorant i cjamps, une pension che a Rome le spindin dome par telefonâ 'e amant. Chêl cuatri francs a son une provedense par int che no à mai vût nuje e no j' par vere di spindite ostarie o tal apalt. Cuant mai l'Italie à savût là ch'a ere Pedrose o Clap par meti sù cualchi fabricute o un scip di artesanât o par salvâ la culture di cheste int che veve une lenghe so, un mût di resonâ so, usancis sos, un'anime so? L'Italie e à savût mandâns sù dome cartulinis par lâ sot, boletis pes tassis, financots par vio-di se si faseve sgnape e garbenîrs par controlâ. In plui, nus à robât dut il teritori pes sos cusions militârs. Chêl di Cuestelungje no àn dibisugne di soldâts o di stangis par difindisi di Tito o dai Sclâfs. No ur àn fat nuje e no àn nuje ce vê pore, come che i Cjargne no àn nissun parcè di traj ai Todescs, ch'a son secui ch'a son in buinis e, se àn cavilât, al è par colpe dai Taliens. Nô, in Friûl, no vin dibisugne di tanc' graduâts e di tantis casarmis e di tanc' canons. No sin trisc' e no vin fat nuje a dinissun. Alore, se l'Italie e ûl sigurâsi, che pâi la so sigurece e che nus rifondi dai nestris damps.

Chì e jè tiere nestre e o sin parons nô! E invessit daûr de forje di sant'Antoni no si pò lâ nancje a fâ une pissade, che se ti brinchin ti trâin parcheche e jè sone militâr. E cussi chêl di Udin, ch'a son a 23 chilometros e ch'a podaressin fâ sù cualchi cjasute o comedâ chês ch'a son, no puebin parceche nus tocje difindi la patrie di cheâtris lassant deserte la nestre. Eco ce ch'o vin vût di chêl che nus àn liberâts dai trisc'!

J volares tocjâ ancie il fat de lenghe, de culture, des tradisjons di cheste int che à scugnût scjam-pâ par vivi. Ceniebula, Vila, Podrata, Podcierku... Nons che j' nô forsit no nus disin cuissâ ce ma par chêl ch'a son nassûts lassù a son dut!

Jò no soi un mago e no sai ce ch'al succedârâ doman. Massime cumò che nus è capitâ ancie il flagiel dal taramot e che chesc' claps a son ancjmò plui bandonâts e a fasin ingropâ il cûr. O sai però cuant ch'al murerà il Friûl. Al murerà in che dì che i Furlans a crodarân che jessi Furlans o jessi Taliens e sedi la stesse robe. Al murerà in che dì ch'o passarin cu la culture dal "regime". Al sarà finit in che dì ch'al cjatarâ un popul rassegñât. Par chest bisugne berlâ. Par chêl ch'a son muârts cence viodi la liberaison, par chêl ch'a son pal mont e che no san nancje s'a podaran vigni a murî a cjase, par chêl che àn fate furtune e che si son frosenâts par talian.

Se la int di chesc' pâis e tâs parceche no à fuarce di berlâ o parceche no jè plui a difindi i siei claps, pobén, alore a berlaran i claps (Luche 19, 40)!

Antoni Beline, predi

ma come? Nella time indicazioni

e
ire
triste

Il dopoguerra

Alla fine la liberazione e la speranza della rinascita democratica secondo Costituzione, sulle basi della giustizia e della fine di ogni specie di discriminazione.

I fatti, per la verità, non mutarono troppo; mutò lo stile del potere, che, nel passaggio dal fascismo alla Dc, si fece più morbido e vellutato, lasciando però irrisolti i problemi della minoranza slovena del Friuli. Ecco un episodio esemplare, capitato a Lusevera nel 1952; ce lo racconta Dino Del Medico, l'attuale responsabile dell'Associazione Emigranti Sloveni del Friuli-Venezia Giulia.

Ad un certo punto della sua vita egli dovette scegliere tra il proseguimento degli studi in seminario e le scuole slovene. Scelse, naturalmente le scuole slovene e subito cominciò contro di lui la persecuzione morale; il prete in chiesa durante una predica, lo attaccò e «sistèmo» il fatto tra quelli più diabolici perché frutto di convinzioni comuniste. La cosa non finì solo in chiesa; fuori il giovane era continuamente controllato dai carabinieri; ciò avveniva anche nell'intento di trasformare l'episodio in strumento di pressione psicologica indicativo per tutti: il giovane doveva apparire una sorta di fuorilegge. Che le cose, come dicevo, non abbiano trovato una modificazione sostanziale è testimoniato anche dalla recente petizione «pluralistica» indirizzata ai Consiglieri provinciali e offerta alla particolare attenzione del Presidente della Giunta avv. Vincenzo Turello, dc, e alle Segreterie dei partiti democratici.

A proposito della minoranza slovena in Friuli nella petizione si parla di una «comunità legata all'Italia», ma alla quale «si fa una colpa di esistere e di difendere le testimonianze della propria identità».

Spesso infatti si afferma che il senso di nazionalità qui non è mai venuto fuori con sufficiente forza, dimenticando che per oltre un secolo queste popolazioni sono state educate nell'ignoranza di se stesse, sino a farle vergognare di parlare il dialetto dei loro genitori e arrossire delle proprie origini popolari, contadine e montanare, rendendole così straniere nella propria terra. Con siffatta pressione psico-

L'emigrazione

La Slavia friulana e il Friuli hanno avuto da sempre il medesimo destino di lotta e sofferenza, hanno pagato sempre insieme il loro massiccio tributo alla libertà dell'emigrazione, anche se le punte dello spopolamento demografico raggiungono nella Slavia friulana la percentuale vertiginosa del 33% (decennio '61/'71).

Attualmente sono fuori dalle Valli 23420 unità umane e la Slavia risulta così, per emigrazione, alla pari con la Calabria, l'Abruzzo e il Molise, con un reddito annuo pro capite inferiore, nel 1954, a quello della Calabria e dal 1961 ad oggi pari al calabrese.

A causa dell'inesorabile esodo (spesso definitivo) è venuta via via creandosi nelle Valli una sensazione di vuoto e di solitudine che ha determinato l'abbandono delle case sparse e dei nuclei paesani più disagiati.

A Platischis, per esempio, frazione del comune di Taipana, la popolazione si è notevolmente assottigliata, passando da 500 a 140 persone residenti.

A Prosenicco nel 1946 vivevano 400 persone mentre oggi la popolazione residente è ridotta a un'ottantina di unità.

Nel comune di S. Leonardo la necrosi dell'insediamento è particolarmente sentita a Covacevizza, un agglomerato di cinque case ridotte ora a una sola famiglia. Il nucleo di Picon ha due case abitate su sette, le cinque restanti sono cadenti.

In questa specie di deserto socio-economico - anch'esso, come tutto il Friuli, tormentato da vari, enormi problemi, servitù militari comprese nel 1967 ci furono nelle zone citate, solo 12 nascite contro 135 decessi. Le cifre danno da sole la fisionomia drammatica di una condizione umana.

A tener testa alla situazione - e per evitare che i problemi trovino la solita burocratica, italiana archiviazione - è nata da tempo l'Associazione Emigranti Sloveni del Friuli-Venezia Giulia (conta oggi 24 sezioni sparse in tutto il mondo), la quale continua a chiedere «che si studino le ne-

Il terremoto

Su tale realtà sconsolante si è abbattuto - come su tutto il nostro tormentato Friuli - il flagello del terremoto, togliendo anche quel poco che era riuscito a sopravvivere.

Dopo aver corso con la morte intorno a me e nel cuore le belle contrade ormai distrutte della terra friulana tutta ricoperta di lutti e macerie, mi resta negli occhi l'immagine di un'immensa piaga.

Dentro di essa ci sono anche i fratelli della Slavia veneta. A Bardo è stato liquidato il 90% delle case: 330 senza tetto. A Pradielis lo stesso: 450 senza tetto.

A Taipana il 70% delle abitazioni è scomparso: 250 senza tetto. A Subit non c'è più il 95% delle case: 270 senza tetto. A Canebola manca il 90% delle abitazioni: 400 senza tetto.

E poi Azzida, Vernasso, Verassino, Montemaggiore e Montenars che ha pagato il tributo anche alla morte.

Qui, come dovunque nella nostra terra, c'è la volontà ferma di restare, di ricostruire, di continuare a difendere i propri diritti.

Oggi il Friuli viene scoperto in tutte le sue pieghe, in ogni sua sfumatura, nella sua forte, umanissima fisionomia: ora un Friuli silenzioso e solitario per secoli, il Friuli delle servitù militari e dell'emigrazione impone il suo nome al Paese: c'è voluta una catastrofe, un migliaio di morti e qualche migliaio di feriti.

Nel loro nome non permettere più a nessuno di ignorare problemi di sotterrare questioni, di avvolgere nel silenzio la vitalità critica della nostra cultura con organi di stampa locali sostenuti e sovvenzionati dal potere: ci batteremo e insieme lavoreremo - friulani e sloveni, perché la nostra terra risorga dal dramma che l'ha messa in ginocchio, perché la nostra gente ritrovi una voce salda, in grado di elencare nel modo più severo, diritti fin qui «citati», ma tutti da realizzare oltre che da trasformare senza indugi.

Luciano Morandini
(servizio esclusivo per il Quotidiano dei Lavoratori)

QUOTIDIANO
DEI
LAVORATORI
29.5.76

Mai più un altro Friuli, storia della gente le pi

La lunga persecuzione delle minoranze slovene: una cultura che è fatta morire

La Slavia friulana ha raggiunto le massime punte dello spopolamento dovuto a emigrazione, al passo con il primato della Calabria - La politica dello Stato, dal fascismo in poi, è stata sempre quella della divisione

La parte centro-orientale del Friuli, che sorge, sull'asse Cividale-Resia, verso la Jugoslavia comprende le Valli del Natisone - gravitanti su Cividale - le Valli dell'alto Torre e del Cornappo - gravitanti su Tarcento e Nimis - quelle del Grivò, del Malina, dello Judrio, di Resia e della Val Canale. Il territorio di 516 kmq. - caratterizzato da un'identica fisone umana ed economica - è conosciuto con i nomi di Slavia, Slavia friulana, Slavia italiana, Beneska Slovenija, Montagna orientale e Slavia veneta.

Fin dagli anni del fascismo si cercò di erigere, in queste terre, una barriera umana tra le genti friulane e quelle slave, rappresentata dalla burocrazia meridionale, militare e poliziesca, con compiti di difesa e prevenzione antislava.

Nel 1933 arrivò il colpo di grazia inferto dall'arcivescovo di Udine Giuseppe Nogara, che proibì, docile strumento del fascismo, le prediche e l'insegnamento del catechismo in lingua e dialetto sloveni.

Quell'arcivescovo che nel gennaio del 1938, presentando a Mussolini l'omaggio di cento vescovi e di duemila parroci convenuti a Roma per la premiazione dell'annuale concorso per la battaglia del grano, così concludeva il suo saluto.

«Duce! Avete vinto tante battaglie: avete vinto anche la battaglia del grano. Vi assista il Signore, noi lo preghiamo che vi conceda di vincere tutte le battaglie, che voi sapientemente ed energicamente dirigete per la prosperità, la grandezza e la gloria dell'Italia cristiana, - di questa Roma dove è il centro del cristianesimo - di questa Roma che è la capitale dell'Italia imperiale».

Alla pressione indirizzata a reprimere la lingua e la cultura di una civiltà si aggiungeva il parossismo della violenza fisica.

Aldo Vidussoni, che ricopriva la carica di segretario del partito fascista espresse, il 5 gennaio 1942, la volontà di ammazzare tutti gli sloveni «bisogna fare come gli ascani, e sterminarli tutti».

Intanto cresceva la resistenza dovunque, pagata con sacrifici enormi e stermini, il cui lugubre segno è rappresentato dalla risiera di S. Sabba a Trieste, dove resistenti italiani e sloveni continuaron a siglare nella morte il loro patto d'amicizia e fratellanza.

L'unica stanza che serviva da cucina e da salotto dopo le scosse del terremoto. Il tavolo e alcune sedie sono le sole cose rimaste intatte.

logica si è volutamente ritardata ogni promozione sociale e culturale... Attraverso questo lacerante processo di impoverimento spirituale e materiale si è continuato a sgretolare e si annienta ancora ciò che resta della cultura e della madrelingua di queste genti slovene del Friuli... I vecchi muoiono e non hanno continuatori in terra natia, i giovani emigrano, costretti dalla violenza della realtà economica: con loro se ne va il patrimonio culturale. È il dramma di un popolo che si consuma lentamente, che non ha la forza di protestare, perché le forze della disgregazione sono molte e concentrate su un unico bersaglio che non è in grado di offrire resistenza. Anche le più umili e le più naturali richieste e aspirazioni vengono boicottate da chi non ha sensibilità per lo spirito popolare. Nella lotta a questa cultura che muore, nella pressione che costringe la gente ad andarsene c'è spesso la convenienza dei burocrati...».

Tale la situazione nei dieci comuni del Friuli completamente sloveni (Drenchia, Grimacco, Lusevera, Pulfiero, Resia, S. Leonardo, S. Pietro al Natisone, Savogna, Stregna, Taipana) e nei dieci misti (Attimis, Faedis, Nimis, Prepotto, Torreano, Pontebba, Malborghetto, Tarvisio, Montenars, Tarcento).

Una situazione che contrasta violentemente con lo spirito e la cultura friulani, notoriamente civili e alieni da ogni tipo di discriminazione, ma in linea con il potere dc, accentratore, insensibile, ingiusto discriminante e antiprogressista.

cessità dell'economia, dell'artigianato e dell'agricoltura nei territori friulani abitati dagli sloveni per sollevare le loro condizioni socioeconomiche; «la presenza di impiegati e funzionari che conoscano la lingua slovena»; «l'insegnamento della lingua slovena, nelle scuole elementari e medie, per almeno cinque ore settimanali»; «il riconoscimento della toponomastica slovena con il conseguente collocazione delle tabelle bilingui all'ingresso degli abitati»; «la tutela del territorio etnico sloveno».

Ci sono poi i Circoli culturali che lavorano per mantenere vivo lo spirito e il senso di una civiltà e che si muovono in tutte le direzioni, dalla scuola (vanno ricordati i corsi sperimentali estivi della scuola «giovane betulla» a Montemaggiore), all'attività culturale tout-court (Circolo «Ivan Trinko» di Cividale, Centro studi di «Nediza» di S. Pietro al Natisone ecc.).

Anche su questo terreno gli ostacoli e le discriminazioni non mancano: il potere dc, ad esempio, è capace di negare locali adatti - di solito scolastici - per corsi di lingua, storia e letteratura slovena; oppure, è il ministero dell'interno a concedere 160 milioni di contributi per la costruzione, a S. Leonardo, di una Casa della cultura «italiana» e 40 milioni di contributo annuo al locale «Circolo» in funzione antislovena, quando i Circoli culturali friulo-sloveni percepiscono dalla Regione contributi assai esigui.

* lettere al cronista 4 Mercoledì, 3 Marzo 1976

La lingua slovena nelle scuole

Egregio Gazzettino,
i sottoscritti rappresentanti delle organizzazioni culturali e degli emigranti di lingua slovena della provincia di Udine, venuti a conoscenza del divieto da parte del Provveditore agli studi di Udine di usufruire di un'aula scolastica ad Ugovizza nel comune di Malborghetto-Valbruna per lo svolgimento di un corso facoltativo di insegnamento di lingua slovena, organizzato, su espresso desiderio della popolazione locale, dalla parrocchia di Ugovizza, protestano vivamente contro questo nuovo provvedimento discriminatorio che ripete quello analogo compiuto il 9 novembre 1973 a Lusevera e Pradielis. Le scriventi organizzazioni rilevano che le autorità in tal modo violano i principi della Costituzione repubblicana, i diritti dell'uomo, nonché le norme di legge vigenti in materia e considerano la scuola come una

istituzione avulsa dalla realtà socio-culturale e insensibile ai più elementari diritti di democrazia e di libertà.

Simili provvedimenti sono evidentemente ispirati da mentalità faziose e renitenti all'attuazione dei decreti delegati e dimostrano che assolutamente non si vuole collocare la scuola nel quadro delle aspirazioni del gruppo etnico sloveno della provincia di Udine.

Ancora una volta dunque i responsabili della scuola, i quali dovrebbero dare stimolo alla vita democratica e mettere in grado i cittadini italiani di parlata slovena della provincia di Udine di esprimere la propria identità sia promuovendo la maturazione della personalità dei discorsi mediante il potenziale linguistico e culturale tanto prezioso nella Val Canale quanto in tutta la Slavia friulana, sia offrendo strumenti operativi il più possibile idonei per opporsi ad ogni assimilazione forzata, continuano, tali responsabili,

ancor oggi a perseguire lo obiettivo di eliminazione di tutte le forme di lingua non rientranti al sistema considerato standard.

Quindi è da considerarsi iniqua e ignominiosa violazione dei principi di libertà questa tendenza di voler cancellare ciò che i bambini sloveni delle Valli del Natisone, del Cornappo, del Torre, della Val Resia e della Val Canale hanno di originale, spezzando così la loro personalità ed eliminando questa realtà culturale vivente che la scuola dovrebbe utilizzare per sviluppare nei ragazzi potenzialità in funzione del raggiungimento di sviluppi educativi armonici e naturali.

Rilevato infine che l'Amministrazione comunale di Malborghetto aveva esplicitamente espresso il suo favorevole parere per l'iniziativa, i sottoscritti rappresentanti dei circoli culturali e dell'Unione emigranti della Slavia friulana, chiedono che il provvedimento venga immediatamente revocato e venga concessa con sollecitudine l'autorizzazione da parte del Provveditorato agli studi, affinché il corso possa essere ripreso come è nell'attesa della popolazione interessata.

Circolo di cultura « Ivan Trinko » di Cividale del Friuli, Centro ricerche culturali di Lusevera, Unione emigranti sloveni della Slavia italiana, Centro studi « Nediza » di San Pietro al Natisone; Circolo culturale « Recan » di Liessa, i sacerdoti del gruppo « Dom » San Wolfgang, Circolo di cultura « Planinka » di Ugovizza.

★

• «DAN EMIGRANTA» V ČEDADU. Kulturna društva in Zvezza emigrantov iz Benečije vabijo v torek, 6. januarja ob 15. uri na tradicionalni «Dan emigranta», ki bo v gledališču «A. Ristori» v Čedadu.

O OSPODARSTVO

Q. 1. 76

935 mr̄tvih, 2721 ranjenih

Uradni podatki o potresu v Furlaniji

Po zadnji uradni bilanci je izgubilo življenje v katastrofalnem potresu v Furlaniji 935 ljudi, poškodovanih pa je bilo 2.721. Gmotno škodo cenijo na več kot 1.400 milijard lir. Vendar pa se v Italiji bojijo da je dejansko število žrtev še znatno večje, kajti še zmerom je nepoznana usoda okrog 400 Furlancev in samo 215 ljudi je bilo laže poškodovanih, vsi ostali pa hujje. Doslej je država namenila za obnovo Furlaniji 832 milijard lir, od tega 400 milijard dolgoročnih kreditov.

21. maja so razdelili prizadetim prebivalcem okrog 70.000 obrokov hrane, kar pomeni, da so se začeli vračati tudi tisti, ki so se po katastrofi 6. maja zatekli na varnejše kraje. Prizadete prebivalce, ki stanujejo v šotorjih pestijo nove težave, ki so jih povzročili viharji. Ti so v Furlaniji uničili polovico posevkov.

PRIMORSKE
NOVICE
28.5.76

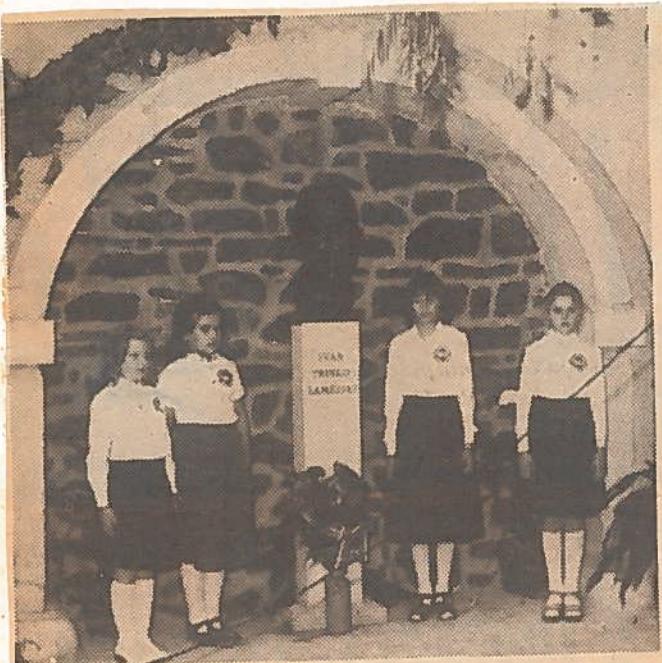
V Ricmanjih šola Ivan Trinko

V nedeljo, 23. maja je bila v Ricmanjih slovesnost poimenovanja osnovne šole po Ivanu Trinku - Zamejskemu. Poleg predstnikov oblasti in številne množice se je poimenovanja udeležila delegacija iz Beneške Slovenije, ki so jo sestavljali matajurški župnik Gujon, trčmunski župnik Zuanella in Izidor Predan. Ricmanjski župnik dr. Kosmač je blagoslovil kip Ivana Trinka — delo kočevskega kiparja prof. Staneta Zorna, ter posredoval Trinkovo duhovno oporoko. Zelo bogat je bil kulturni spored pri katerem so sodelovali učenci, otroški harmonikarski orkester, pevski zbor »Slavec« iz Ricmanj in Fran Venturini od Domja, godba na pihala in ansambel Pomlad. Številni govorniki so poudarili pomembnost poimenovanja šole po pesniku, pisatelju in narodnemu buditelju. Gujon in Predan pa

sta podčrtala pomembnost solidarnosti med zamejskimi Slovenci in se zahvalila za gmotno pomoč, ki so jo prisotni nudili za potresence iz Beneške Slovenije. Izrednega pomena pa je bila razstava Trinkovih rokopisov in knjižnih izdaj, za katero je poskrbel Evgen Dobrila, ki je bil v sodelovanju z vaškim pripravljalnim odborom tudi glavni organizator uspele prireditve.

Podobno kot na drugih slovenskih prireditvah, je bilo tudi v Ricmanjih prisotno odposlanstvo kolektiva SSG, ki zaseda Kulturni dom. Pozdrav in poziv slovenski javnosti je prebral A. Pregar.

NOVI
LIST
27/5/76

V Ricmanjih so v nedeljo poimenovali osnovno šolo po Ivanu Trinku-Zamejskem. (Foto - M. Magajna)

Poimenovanje šole PRIMORSKE v Ricmanjih NOVICE po Ivanu Trinku

Celodnevno šolo Ricmanje — Domjo so z veliko slovesnostjo poimenovali po Ivanu Trinku — Zamejskemu, da bi s tem poudarili vezi z rojaki v Beneški Sloveniji. Na slovesnoti so obeležili podobo tega velikega sina Beneške Slovenije, pri čemer so sodelovala domača prosvetna društva in nekateri gostje. Omembe vredna je tudi dokumentarna razstava, ki so jo odprli v tej priložnosti, in odkritje doprsnega kipa Ivanu Trinku.

28.5.76

Solidarnostni odbor PRIMORSKE za Beneško NOVICE Slovenijo

Na zadnji seji glavnega odbora Slovenske kulturne gospodarske zveze v Trstu so sklenili, da ustavijo solidarnostni odbor za Beneško Slovenijo. Odboru

predseduje dr. Darij Cupin. O trenutnih srednjeročnih in dolgoročnih nalogah SKGZ zaradi potresa v krajinah Beneške Slovenije so govorili tudi predstavniki drugih slovenskih organizacij.

Svoje naloge bo odbor izpolnjeval s tem, da bo opozarjal oblasti in javne ustanove na probleme v zvezi s posledicami nedavnega potresa in bo sodeloval s koordinacijskim odborom društev v Beneški Sloveniji.

PRIMORSKE NOVICE

28.5.76

FINCHE' LA POPOLAZIONE NE AVRA' BISOGNO

I soldati resteranno nelle zone terremotate

Lo ha confermato in una speciale conferenza stampa il Capo di Stato maggiore dell'Esercito, generale Andrea Cucino

Dalla nostra redazione

PORDENONE, 24 maggio

«I soldati resteranno nelle zone terremotate sino a quando la popolazione avrà bisogno del loro aiuto». Chi parla è il Capo di Stato Maggiore dell'Esercito, gen. Andrea Cucino. L'incontro con i giornalisti è stato deciso all'ultimo momento su richiesta degli stessi giornalisti. Cucino è un militare e i militari non usano parlare senza prima avere ottenuta l'autorizzazione. Ma il caso è speciale e vale certamente la pena di fare uno strappetto alla regola. L'improvvisa, e imprevista, conferenza stampa ha luogo nel Comando della Divisione Ariele, a Pordenone. Un ambiente familiare al gen. Cucino, che ha comandato la grande unità, come gli è familiare il Friuli, nel quale ha vissuto per molti anni nell'arco della sua carriera, da ufficiale subalterno a comandante della Divisione corazzata.

Nei giorni scorsi in tutte le zone terremotate si era diffusa la voce che, finita la emergenza, i reparti dell'esercito sarebbero rientrati nelle loro sedi. Queste voci avevano destato un certo allarme e qualche preoccupazione. E' stata questa la prima domanda, quindi, rivolta al gen. Cucino. «Per quanto mi riguarda, l'esercito continuerà a fare quello che ha fatto finora. Finché avrete bisogno di noi, noi rimarremo al nostro posto. Come vi posso assicurare che non rimarremo un'ora di più, quando la nostra opera non sarà più necessaria. Per alcuni servizi lo abbiamo già fatto, come in alcune tendopoli dove giovani volontari del posto hanno chiesto di essere loro a far funzionare le cucine. Certamente abbiamo continuato a prestare loro ogni assistenza per quanto riguarda l'impiego dei materiali».

Cucino ha quindi ricordato i lutti e i danni che anche l'esercito ha avuto con il terremoto: 34 morti, tre caserme distrutte, molte inagibili, altre gravemente danneggiate, cento famiglie di ufficiali e di sottufficiali senza alloggio. Ora condividono — ha detto — le tende con la popolazione, senza alcuna distinzione, che non avrebbe ne ha alcuna ragione di es-

sere, fra ufficiali, sottufficiali e soldati. Anche i comandanti vivono con le loro famiglie nelle tende, condividendo i disagi di tutti, come del resto i sindaci nei comuni condividono la sorte dei cittadini.

Per quanto riguarda il soccorso immediato alle popolazioni, Cucino ha detto che già due ore dopo il disastro, nelle zone colpite c'erano 4000 soldati, con attrezzature, mezzi, materiali. «A Gemona — ha ricordato — c'erano ottanta militari sepolti sotto le macerie della caserma, modernissima, crollata, eppure metà dei reparti sono stati impiegati fuori, a soccorrere la popolazione. Con noi, è venuto un ingegnere, ad aiutarci a rimuovere le macerie e a disseppellire chi c'era sotto. Si è scavato con le mani, tutta la notte, e molti sono stati salvati. Anche in questa tragica circostanza, esercito e popolazione hanno lavorato fianco a fianco. Abbiamo avuto riconoscimenti unanimi per quello che abbiamo fatto, da tutti, riconoscimenti che ci hanno fatto certamente piacere ma, sia ben chiaro, riteniamo di non aver fatto altro che il nostro dovere».

Il gen. Cucino ha quindi parlato della ristrutturazione dell'esercito. Un'operazione non certo facile e non certo indolore, ma che ha permesso e permetterà alle forze armate una maggiore efficienza. «E' stato anche per questa ristrutturazione che i nostri reparti — ha detto — sono potuti intervenire con tanta tempestività e tanta efficacia in questa circostanza. Purtroppo il terremoto ci farà fare un passo indietro. Abbiamo problemi di ricostruzione e di riparazione di caserme, di sistemazione del personale, ma il Governo ha promesso che ci verrà incontro. Da parte nostra, nei riguardi del Friuli, insieme all'impegno di proseguire nell'opera di soccorso alle popolazioni, manterremo anche quello, già predisposto, di attenuare le servitù militari».

L'ultimo argomento della conversazione con il gen. Cucino è stato quello dell'impiego dell'esercito, e quindi, eventualmente, di un suo par-

ticolare addestramento, in caso di calamità naturali, nella difesa civile. «I nostri reparti, come in questa occasione hanno dimostrato, sono perfettamente idonei agli interventi di emergenza. Abbiamo collegamenti, trasporti, attrezzature e personale sanitario, mezzi per lo sgombero dei feriti, per attendere e assistere le popolazioni, per gettare ponti, per aprire strade, per demolire edifici pericolanti. Ma per il resto, per il dopo, è necessario che intervengano altri, con mezzi, addestramento, competenze più specifici».

Infine Cucino ha parlato dei giovani delle zone terremotate che sono attualmente sotto le armi. «L'attuale reclutamento regionale — ha detto — una delle innovazioni da me volute nel quadro della ristrutturazione dell'esercito, non permette, ovviamente, provvedimenti generali, senza il rischio di sguarnire quegli stessi reparti attualmente impiegati nel soccorso. Posso comunque assicurare che, nei limiti del possibile i comandanti avranno, come hanno avuto, la massima comprensione».

Angelo Mazzotta

Le vittime del terremoto sono salite a 941

UDINE, 24 maggio

Secondo i dati forniti oggi dalla Prefettura udinese, le vittime del terremoto del 6 maggio scorso sono salite a 941 complessivamente: 911 nella provincia di Udine e 30 in quella di Pordenone.

La vita riprende gradualmente nelle zone terremotate del Friuli. Le tendopoli hanno ormai assunto una concreta organizzazione e tutto vi si svolge, come dimostra questa foto presa a Venzone, in piena regolarità. In ogni caso i terremotati possono continuare a contare, per tutte le evenienze, sulla assistenza dei militari che non abbandoneranno, almeno per ora, le zone colpite dal sisma.

GAZZETTINO

25.5.76

Conclusa la sottoscrizione per i terremotati

Si è conclusa ieri la sottoscrizione pro terremotati del Friuli promossa dall'Editoriale S. Marco - Il Gazzettino.

La somma raccolta fino a ieri sera ammonta a 120 milioni 394.869 (mancano ancora però gli ultimi versamenti effettuati in alcune Redazioni periferiche).

Nel mentre ringraziamo tutti per quanto hanno fatto, pubblichiamo gli ultimi elenchi di offerenti:

Venezia sede: Soc. Editoriale S. Marco, Il Gazzettino 10.000.000; Dirce Panciera - Venezia, 30.000; Maria Grazia Forti - Venezia, 20.000; Marina Rubini - Venezia, 20.000; Dipendenti ditta E.C.O. (Euganea Cartotecnica Ondulati di G. Polacco e C. di Anguillara Veneta (Padova), 120 mila; Angelo Pelizzato - Venezia, 20.000; N.N. - Venezia, 20.000; N.N. 15.000; Anna Pannizzi - Padova, 10.000; Rita Bonaguro - Calvene (Vicenza) 50.000; Classe 2. A scuola taba di Mogliano (Treviso)

7.000; Gerhard Huther - Lido di Jesolo 819.750; Maria Guiotto (in memoria del marito) 50.000; E.B. - Venezia 10.000; Marta Bertoldini, 10.000; Silvio Ermo 10.000; C.R. - Venezia 100.000.

Cassa di risparmio di Venezia: Gasparini Marina 50.000.

Redazione di Mestre: Giuseppina Nesi 10.000; N.N. 30 mila; Classe 5. B scuola E. De Amicis 41.000.

Redazione di Treviso: Ottavio Marino 10.000; G.F. 5.000; Insegnanti scuola elementare Collodi 163.000; Alumni scuola elementare Collodi 11.300; Alumni quinte classi scuola elementare Collodi 37.000.

Redazione di Padova: scuola elementare E. De Amicis di Cavino - S. Giorgio delle Pertiche 73.000; Studio avv. Tognon 50.000; E.L. pensionata 30.000; Dott. Antonio Zava 50.000; Prof. E.A. 50.000; M.C. 150.000; Lettore S.F. 50 mila; Clienti dell'albergo Due Torri Morosini di Abano Terme 220.500.

Gazzettino

25.5.76

TRINKOV KOLEDAR

Spet je izšel tradicionalni Trinkov koledar, namenjen ljudem v Slovenski Benečiji, v roke pa ga seveda radi vzamejo — oziroma naj bi ga radi vzeli — tudi drugi Slovenci, da bi se globlje seznamili z življenjem in problemi Beneških Slovencev. Dolga leta je urejal Trinkov koledar prof. Rado Bednarik, letos, po Bednarikovi smrti, pa ga je uredil drug slovit in zaslужen mož našega kulturnega življenja v znamenuju primorsko-istrskega sodelovanja, dr Stojan Brajša.

Rajnemu profesorju in uredniku Bednariku je posvečen spominski članek s podpisom »Bepič«, očitno nekdo izmed beneško-slovenskih duhovnikov. V njem pravi, da bodo Beneški Slovenci Bednarika hudo, hudo pogrešali. »V vseh teh letih se je močno zanimal za nas in nam veliko pomagal«, nadaljuje članek. »S posebno ljubeznijo se je posvetil Beneški Sloveniji in je vsako leto pridno zbiral gradivo za Trinkov koledar, ki je izhajal redno od leta

1953. Spomin na voditelja Beneških Slovencev monsignorja Trinka mu je bil vedno svet. Saj ga je poznal iz dobe najhujšega fašističnega nasilja, torej iz tiste dobe, ko so preganjali vse zavedne Slovence. Takrat se je Bednarik prvič srečal z Ivanom Trinkom...«. Članek se zaključuje z besedami: »Beneški Slovenci bomo dr. Bednariku vedno hvaležni za veliko delo, ki ga je opravil za nas, in bomo vztrajali na poti, ki nam jo je začrtal in pokazal naš veliki Ivan Trinko, dokler ne dosežemo tistih pravic, ki jih zahteva naša narodna manjšina.«

Izmed ostale vsebine letošnjega Trinkovega koledarja moramo omeniti najprej odličen članek oziroma govor znanega beneško-slovenskega duhovnika in pisca Gujona o starodavni avtonomiji Beneških Slovencev. (Namjo se namaša tudi fotografija na ovitku). Govor je imel na

NOV
LIST
22. 1. 76

tradicionalnem zborovanju na Kamenici. V njem je upravičeno in lepo, v domaćem načaju, poudaril pomen te avtonomije in ponos Beneških Slovencev nad tem dokazom njihove nekdanje veljave in svobode. Opozorili bi le na manjšo netočnost: Gujon trdi, da so Slovenci 'eta 611 skupaj z Obri zavzeli Čedad, toda tega ne trdi noben zgodovinski vir. Zgodovinski viri t.j. Pavel Diakon, povede kratko in jasno, da so Čedad zavzeli Obri. O Slovencih ne črhnejo. n ker se je 13 let pozneje začela med Slovenci in Obri vojna, ki je trajala v presledkih 200 let, je več kot verjetno, da Slovenci že pri obrskem vpadu v Furlanijo leta 611 niso sodelovali, saj so potem pomagali langobardskim ujetnikom, ki so bežali iz obrskega ujetništva. Gujon se je pač preveč zanesel na dočeno tendenčno tolmačenje slovenske zgodovine, ki se ne ozira na zgodovinske vire.

Prostor nam ne dopušča kaj več, kot da samo še omenimo nekatere druge posebno zanimive prispevke. Ti so: Uvodna beseda beneško-slovenskih duhovnikov pod naslovom »Našim dragim Benečanom«, pesem Ljubke Šorli »Razgled z Matajurja«, »Naša beneška romanja« in nekaj drugih zgodovinskih in etnografskih člankov, »Zveza slovenskih izseljencev iz Slovenske Benečije«, »Sto deset let življenja v Italiji«, nekaj ljudskih pesmi in »Kronika naše Benečije za leto 1975«. Poleg tega pa prinaša Trinkov koledar še marsikaj zanimivega in prikupnega. Tudi tiskarsko in jezikovno je dober.

UN'ASSEMBLEA A UDINE

Le imprese edili disponibili per avviare la ricostruzione

Una tendopoli allestita per i sinistrati nella zona di Canebola di Faedis.

MESSAGGERO
DI VENETO
20.5.76

TUJDRU
april 1976

V Ukrah so torej zmagali. Tečaj slovenščine, ki se je moral v »katoliški« Italiji 20. stoletja zateči pod božje zidove, si je izsiliil pravico bivanja pod streho »učilne zidane«. Važna je zasluga vseh, ki so znali dvigniti solidarnostni hrup, čeprav tudi pri tem tako resnobnem problemu ni šlo brez običajnih političnih interesov. A naj bo, da je le konec dober. Ko se veselimo nad tem pravičnim uspehom, izrekamo predvsem spoštovanje župniku Garjupu in profesorju Venosiju, da sta šla tako neustrashno do konca svoje pravde. Mislim pa, da je treba čestitati tudi Ukovčanom: ne samo zato, ker se niso dali zastrašiti in zbegati, marveč predvsem zato, ker so mimo vseh skušnjav in pritiskov v preteklih dobah ohranili pri življenju plamen domače besede. Če bi ne bilo te bistvene osnove, bi tečaj slovenščine nikoli ne mogel pognati korenin, pa če bi mu tudi dali na razpolago marmornato palačo z bogatijo učnih pripomočkov in izbrano ekipo slovitih učiteljev. Ukrve imajo zdaj slovenski tečaj za svoje otroke, hkrati pa so lekcija za nas ve. Ta lekcija se glasi: ne zapravljam materinščine, ki jo imaš od svojih prednikov in od Stvarnika samega!

T.S.

SERGIJ PAHOR

Beneška Slovenija po potresu

Nova in težka preizkušnja je prizadela naše rojake v Beneški Sloveniji. Rušilna moč potresa, ki je šestega maja uničil več kot tisoč življenj v najlepših zgodovinskih mestih severne Furlanije in spremenil v kup ruševin njih domove, umetniške spomenike in tovarne, je globoko segla proti vzhodu in zajela vse naše doline, ki se od severne meje odpirajo na zahodno stran od kanalske in rezijske pa preko terske in karnajske vse dol do Čedadu, Špetra Slovenov in Nadiške doline: povsod zijajo globoke rane, zaradi katerih ne bomo nikdar več mogli zreti izvirne podobe vasi in naselij, kakor so jih v stoletjih s trudem in ljubeznijo oblikovali naši ljudje.

Ko je potres podiral Humin, Pušjo ves, Osoppo, Bujo, Maiano..., so se njegovi sunkoviti valovi po nekaj neznanih naravnih zakonih širili proti vzhodu predvsem preko gričev in hribov, ki obkrožajo nižino, in rušili hiše, cerkve in zvonike, s strmih bregov pa valili ogromne skale na vasi in ceste. Za sabo je potres pustil razdejanje in strah. Razdejanje se pridružuje revščini in zaostalosti teh krajev, kjer so po zadnjem emigracijskem sunku ostali včinoma stari in onemogli ali bolniki. Mlajših, ki so našii delo v bližini, je malo. Pač so tu še tisti, ki se vračajo po dvajsetih letih dela v rudnikih iz Belgije, Francije, Nemčije s silikozo v pljučih... vsi ti so zdaj brez doma, ki so si ga postavili s toljkim trudom in žrtvami. Pod šotori, kamor so se ljudje zatekli, je ostal strah, ki grozi, da bo storil tisto, kar niso zmogla stoletja revščine in osame, kar ni mogla doseči brezbrižnost oblasti, ki je v tem ljudstvu celo stoletje in več videla tujek v lastnem telesu. Kot je dejal eden izmed redkih kulturnopolitičnih delavcev, ki se zavzemajo za pravice in osveščenost Beneške Slovenije, je država, h kateri so naši ljudje prostovoljno pristopili pred sto in več leti, bila dozdaj sposobna jim dati v roke edinole potni list, da so lahko šli v tujino iskat delo. Ni dala ene same pobude, ki bi lahko ustvarila delovna mesta na kraju samem, krati jim kulturne svoboščine in narodnostne pravice, pesti jih z vojaškimi služ-

nostmi in se poslužuje policijskega zastraševanja. Kljub temu so ti ljudje vzdržali in hočejo vztrajati dalje... »mi bomo ostali, mi imamo trdo kožo...« je dejal mladenič iz Čenebole. Začenja se poznati vpliv sicer maloštevilnih emigrantov, ki so se vrnili domov in pustili v svetu prastari občutek bojazni pred oblastjo, sprožil se je proces prebujanja, ki je dal upati, da se bodo beneški Slovenci razvili v pravo narodno skupnost skupaj z ostalimi Slovenci v Italiji. Nad to perspektivo pa zdaj visi grožnja posledic potresa. Bodo že tolikokrat preizkušeni beneški Slovenci sposobni prenesti težave pred obnovo, bodo še zavračali vabila svojcev v tujini ali po drugih krajih Italije, bodo še enkrat rekli svoj »ne« furlanski nižini, ki jih je že toliko sprejela? Vabijo jih tudi oblasti, ki so pripravljene na novo zgraditi vasi v dolini, da bi se tako rešile problemov obnove gorskih vasi in njihove pasivnosti.

Vsi so trdno odločeni ostati v Reziji, Teru, Bardu, Viskorši, Tipani, Subidiu, Čeneboli... ostati hočejo na svoji zemlji in ponovno postaviti na noge svoje vasi. Dolžni smo jim vso solidarnost in pomoč, ki jo zmoremo do bratov, s katerimi nas je potresni sunek povezal v celoto. Pregrade, nastale zaradi naravnih meja v preteklih časih in zaradi politične meje v zadnjem stoletju, odtujenost zaradi raznarodovanja, preseljevanja in fašistične propagande, ki živi še danes, morajo pasti, pa čeprav pod udarci naravne katastrofe. Tej nesreči se moramo zoperstaviti z istim duhom kot naši rojaki v Beneški Sloveniji, trdrovatno moramo organizirati pomoč, ki naj traja, dokler ne bodo domovi spet stali, sposobni, da sprejmejo novo, vrednejše življenje tako v socialnem kot tudi v kulturnem pomenu. Pomoč mora steći na vseh ravneh tako v sredstvih in materialu kot v delu in s posredovanjem kulturnih vrednot, predvsem pa moramo beneškim Slovencem z našo nesebično solidarnostjo dokazati, da z njimi sestavljamo pravo narodno skupnost. Ne bojmo se žrtev, saj bomo potem bogatejši na prijateljstvu z rojaki, ki jih dozdaj še nismo poznali.

MUDKA
junij 1976

SLOVENSKA BENEČIJA PO POTRESU

Tujci postanejo prijatelji

Profesor Viljem Černo, ki te dni živi v osmih vaseh Terske doline, o medsebojni solidarnosti po potresu - Kakšna bo stvarna pomoč italijanskih oblasti?

BARDO-LUSEVERA v Beneški Sloveniji, 18. maja — Terska dolina je preozka, da bi v njej lahko stale hiše. Raztresene so po pobočjih hribov, ki jim domačini pravijo Muzac, Velika glava in Pastoučič. Osem slovenskih vasi leži v tem delu Benečije in v njih živi tisoč ljudi.

Trikrat toliko se jih je izselilo in mnogi od njih so te dni prišli domov, če ne zaradi drugega, tudi samo »zato, da bi bilo svojcem laže, nihče ni rad sam v nesreči,« kot pravi Elvira Cher, ki je pripravala iz Milana in zdaj skupaj z materino in tetovo poseba v nekakšni lesečni uti, še najbolj podobni avtobusnemu postajališču kje na samotni cesti. Od tod se najboljše vidi njihova hiša, po kateri zdaj šari starata mama, več osemdeset jih ima

ORGANIZIRANI BOLJ KOT KDAJKOLI — Viljem Černo, svetovalec za slovensko manjšino v Terski dolini Beneške Slovenije.

in nihče je ne more zadržati, da ne bi hodila po rodni hiši, če se ji takoj hoče.«

Od vseh vasi je samo v Podbardu, v katerem je 13. maja živel 22 ženskih in 27 moških, zasulo šest ljudi. Ostalih 43 se je preselilo ob vznožje hriba. Štore so jim postavili pod osamljeno vasko pokopališče. Tudi okrog pokopališča, so si živi napeli štore, eden prav pod njegovim obzidjem. Ni jih več strah, bliže mrtvim še nikoli niso bili.

Koliko ljudi imate?

Viljem Černo, občinski svetovalec za slovensko manjšino v Terski dolini, predsednik slovenskega društva Ivan Trinko iz Cedada,

po pošlalu pa profesor v bližnjem Tarcentu, živi zdaj v vseh osmih vaseh. Bazo, kjer se redno, vsaj enkrat na dan sestanejo vsi, ki so prišli sem pomagati, ima sedva v Bardu, svojem rojstnem kraju, kjer je do pred nekaj dnevi tudi živel. Žena in dveletni sin sta zdaj v Trstu, mati pa je našla zavetje v goriškem dijaškem domu, kamor so odpeljali pet starejših ljudi iz teh krajev, medtem jih je tržaški dijaški dom sprejel devet.

Cas kosila je, prišel je vojaški kamion s kotlom. Koliko ljudi imate? Zaklicuje vojak Stoenega, mu odvrne »compagnon« Černo, pogleda proti dolgemu lesenu pultu, pred katerim že стоji vrsta domačinov, med katerimi so pomešani oznojeni fantje in možje v prašnih čepicah in obdelanih majicah. »Poglej, kako lepo teče,« butne možakarja, ki je prišel po navodila, vidiš, kako so disciplinirani, nihče se ne preriva.«

»Že prve dni sem dobil občutek, da so ljudje postali neverjetno solidarni. Moram se še ne zavedajo prav, kakšne težave jih čakajo, najbrž niti ne premišljajo še o tem. Dolgo so živeli nekam vsaksebi, vsak v svoji hiši, zdaj pa so nenačoma spet skupaj. To je zanje nekaj čisto novega, jesti iz enega lonca, spati pod eno streho. Moralno so se vzdignili, ali kakor že temu pravimo.«

— Tod okrog vas vsi poznajo, kot bi bili v sorodu z vsakim izmed njih. Tisti ste, ki jih je ta trenutek v največjo pomoč. Jim boste res lahko pomagali?

»Pravkar sem zvedel, da je prišel v Podbardo neki nemški protestantski duhovnik iz Münchna in rekel ljudem, da so jim Nemci pripravljeni kar najhitreje na novo postaviti vasko in celo tovarnico sredi vasice, vse na svoje stroške, toda le pod pogojem, da ne bodo volili komunistov. Stvar sem preveril, verjamite, in drž, ceprav mi župan o tem ni hotel reči ne bele ne črne.«

— Vi jim ne morete kar takole spet vas postaviti, kaj oprijemljivega lahko ta

hip storite za teh osem vasi slovenske Benečije?

»Ravnog danes zjutraj bi morali osnovati vaški odbor, pa so bili fantje preutrujeni in so prišli prepozno, takrat, ko je bilo treba že spet prijeti za delo.«

— Takšnega odbora doslej niste imeli?

»Smo, toda zdaj potrebujemo v njem samo najspodbnejše ljudi, ki bodo znali zastaviti svojo besedo, ko bo državni oblast začela podpisovati svoje ukrepe. Ne bomo ji dovolili, da bi tudi tokrat ravnala tako kot zmenom, po svojih že ustaljenih načelih. Vse, kar bodo hoteli storiti, bodo morali storiti z našo vednostijo in z našim privoljenjem.«

V stiku z oblastmi

— Kaj mislite, da bo vla- da izkrenila v primeru vaših vasi, katere pravite, da so izgubile devetdeset odstotkov hiš?

»Najbrž nas bodo obravnavali tako kot sicer obravnavajo reveže, se pravi, pregledali bodo hiše in nam dali podporo.«

— Toda vi jim boste tokrat prepričili, da bi tako ravnali?

»Naš vaški odbor bo ves čas v stiku z oblastmi, nič

ne bodo mogle storiti po svoji glavi. Mi jih bomo pripeljali sem.«

— V teh dneh se je najbrž še težko trdno politično organizirati, ko vas ljudje še sprašujejo, kje se bodo umivali...«

»Težko, toda najbolj važno. Danes je prišel iz Muzaca, ki ima 31 prebivalcev, mla- denič in mi priznal, da mu organizacija ne gre izpod rok, da ga ljudje ne uboga- jo. Naj mu pomagamo. Dvakrat sem bil pri njih v teh dneh, zdaj ne utegnem več, v manj pomembnih stvareh se morajo znajti sami.«

— Kakšna je stvarna pomoč, ki jo pričakujete od oblasti?

»Želimo si, da bi ne rešili samo »stremutno silo«, ampak, da bi te vasi zaživele s polnimi pljuči. Da bi zdaj ne odšlo še več ljudi, ampak, da b se nekateri tudi vrli.«

— Daleč v hribih ste, je prišla solidarnost ljudi tudi do vas?

»Za nas so vedno manj skrbeli, kot za druge, vedno je bilo tako. Toda zdaj občutimo solidarnost iz vsega sveta in zdi se mi, da je tolikšna pomoč za naše lju- di, ki niso nikdar od nikogar pričakovali pomoči, ki so se vedno morali sami znajti, celo preveč.«

VESNA MARINČIČ

DEL

19.5.76

BOJ ZA PRIHODNOST — Pogled na vas Bardo ali Lusevero, v kateri smrtnih žrtev ni bilo. Vendar se pravi boj za obstanek peščice Beneških Slovencev še le pričenja...

Foto: Joco Žnidarsič

Zvon v Majani je utihnjal

Bila je nekoč Pušja Vas

LJUDI NI MOGOČE IZKORENINITI

Zemlja v severozahodnem delu Slovenije in severovzhodnem delu Italije se noče in noče umiriti. Zadnji močnejši sunek z epicentrom v okolici Vidma je imel jakost 7,5 stopnje, v Breginjskem kotu pa je sunek dosegel moč 6,5 do 7, stopnje. Nenehno valovanje zemeljske skorje vznemirja prebivalce teh krajev pa tudi od bolj odaljenih, saj nihče ne more pozabiti katastrofalnega sunka, ki je povzročil tisti četrtek večer (6. maja) toliko gorja.

V Italiji so doslej našteli že več ko tisoč smrtnih žrtev, število ranjenih pa je preseglo številko tri tisoč, 10 500 stanovanjskih enot je zravnanih z zemljo, 7500 stanovanj je tako razrahljanih, da so strokovne komisije že ukazale porušiti, 5200 lastnikov stanovanj in stanovanjskih hiš pa še vedno čaka na odločitev: „Da ali ne“ za rušenje ali popravilo poslopij. Najhujše je bilo v Huminu (Gemona). Mesto (7200 prebivalcev) je bilo med 14-sekundnim najhujšim potresom ob 2000 stanovanjskih enot.

Škode, ki jo je potres povzročil v Furlaniji, Beneški Sloveniji, Reziji in Karniji, še niso ocenili, teda cenilci že danes govorijo o tisoč milijardah lir. V teh krajih je ostalo brez dela 6 tisoč ljudi, na 17 tisoč kmetijah je za dalj časa zamrlo delo, učenci in njihovi vzgojitelji pa so ostali brez 55 odstotkov učilnic. Kaj pomeni ta škoda za enega gospodarsko najbolj zaostalih krajev v Italiji, si lahko samo predstavljamo. Še posebej zato, ker je večina odraslega, za delo najbolj sposobnega prebivalstva, že doslej iskala delo in kruha med zdomci.

Slovenska vas Subid. Dvakrat so jo zavoljo enotne podpore narodnoosvobodilnemu boju do temeljev požgali Nemci, zdaj pa je v tretje zgrajeni Subid porušil potres.

Pred poslopjem domačije je stal Armando Binutti, ki je bil moral za kruhom v Milano in se je vrnil domov, brž ko je zvedel za katastrofo: „Ne sме se ponoviti sramota izpred tridesetih let, ko nam država ni pomagala pri obnovi vasi. Edina nagrada za naš delež v odporniškem gibanju, za vse trpljenje in žrtve, so bili potni listi, ki so lahko mladi Subidčani odšli v tujino. Tole tu je bila hiša, v katero je bil vgrajen 20-letni pot mojih dveh bratov. Toda vztrajali bomo. Ti ljudje hočejo živeti tu, kjer so se rodili, kjer so z maternim mlekom vsrkali jezik, kulturo, običaje. Država nam mora tokrat pomagati, pa ne s potnimi listi,

ne sme izkoristiti katastrofe in prisiliti ljudi, da bi se preselili v dolino, kjer bi utopili svojo slovensko narodnost v morju italijanske in furlanske večine.“ Benečani so pripravljeni vztrajati na svoji zemlji. Tako je tudi v Čeneboli, kjer so si vaščani postavili novo na trati nad vasjo. V Čeneboli je porušenih več ko polovica hiš. Vendar vas živi in o tem priča tudi krajevna tabla, ki so jo vaščani sneli z njenega dosedanjega prostora ob vhodu v podprtoto Čenebolo in jo postavili pred šotorišče.

„Mladina se je izselila, tamna starejši mož, Živinoreja, naš največji vir dohodka, nazaduje, vendar bomo vztrajali. Zgradili bomo novo Čenebolo.“

Še odločnejši so vaščani Viškorše, kjer so ob šotorišču postavili celo zasilno šolo na planem. Pouk se je začel že preteklo sredo. Učiteljici, Italijanki po rodu, gre pripisati največ zaslug, da so šolarji tako hitro vnovič sedli v šolske klopi. Hitra obnovitev pouka ni pomembna samo zaradi pouka samega (v tem delu Italije so

soiske oblasti zapri vse do 15. maja), temveč je tudi eden izmed dokazov, da življenje vnovič vstaja iz ruševin.

Rezija. V vasi Njiva ni ostal kamen na kamnu. Kot zlovešči odtek odmeva med vaščani: „Kam se bomo dali? Kam bomo šli? Pravijo nam, da verjetno daleč. Res ne bomo nikoli več videli svoje rodne Rezije?“ Prihaja pa tudi silovit, trden in enoten odgovor temu odmevu: „Kaj bi se selili. Ostali bomo, naj bo še tako hudo. Tu smo zrasli in tu so naše korenine.“

Vročina pritiska na ravna polja severno od Vidma. Pod ruševinami so še trupla, poginula živila, veter pa nosi prek polj, še pred dnevi polnih pomladnega zelenja, sivo rjav prah, tako da imajo pšenična polja videz komaj zoranih, od sonca izsušenih njiv. Vročina je hudo nevarna, kajti vode primanjkuje. Dovažajo jo vojaške in z te prevoze pooblaščene civilne cisterne. Delijo jo vsem, kolikor pač morejo. Domačini pravijo, da jo je dovolj za prvo žeko in potrebo. Zdravni in medicinsko osebje so opravili veliko delo. Takoj po pomoči preživelim so cepili proti epidemičnim boleznim vse prebivalstvo in zdaj oblasti že razmišljajo, kam bodo naselili, vsaj za prve mesece, brezdomce.

V Tržaškem zallivu je že dalj časa zasidrana odpisana potniška ladja Africa. Jo bodo namenili za začasni dom mnogih? Nekateri predlagajo, da bi v tržaško pristanišče pripeljali tudi odpisani potniški velikanki Rafaello in Michelangelo. O tem bodo odločili pristojni, predvsem pa posebni vladni komisar Zamberletti, ki vodi celotno akcijo za normalizacijo življenja v severovzhodni Italiji.

V te kraje prihajajo od drugod tudi „mrhovinarji“. Tatičem diši denar in drugo drobno blago, nekaterim pa se je zahotel zgodovinski redkosti, ki jih je v teh krajih na pretek. Posebni oddelki policije so te redkosti močno zastražili, tudi na lov na najbolj umazane roparje so uspešni. Vsak dan sproti objavljajo imena prijetih.

Življenje v Beneški Sloveniji, Furlaniji, Karniji in Reziji se počasi normalizira; tudi ob pomoči številnih prostovoljev (tabornikov, dijakov in študentov), ki so prihiteli na pomoč iz številnih krajev Italije.

ITD

16.5.76

Kaj je pod ruševinami pušjevaških razvalin?

Rezisce domove bomo pozidali. Vsi posnetki: Joco Žnidaršč

M. D.

trenutkov po potresu na vec salna.

Kdor hitro da, dvakrat da

Republiški, zvezni in medrepubliški politiki, gospodarstveniki, ki so po potresu prispeli ali s helikopterjem prileteli na Tolminsko, so v svojih izjavah lahko le potrjevali resnico, da s tolminske in novogoriške občino sočustuje vsa Jugoslavija. V ponедeljek, torek, sredo... ob nobeni uri v teh dneh ni bilo mogoče niti prešteti vseh tovornjakov ali osebnih avtomobilov z najrazličnejšimi registrskimi tablicami, ki so pripeljali prizadetim šotorom, odeje, postelje, družinske prikolice, oblačila, živila... Akcija za ureditev razmer po potresu je stekla tako, da je tolminski občinski štab civilne zaščite s svojimi organi deloval noč in dan ter v kratkem času ljudem uredil vsaj zasilno streho nad glavo. V reševanju človeka in njegovega imetja po potresu se je pokazalo, kako se uresničuje družbena samozaščita v sodelovanju z vsemi poklicnimi in nepoklicnimi varnostnimi organi in splošnega ljudskega odpora, kot iztočnici solidarnostne pomoči, ki je stekla takoj po potresu. Ko si človek po tistem misli, kako velika sreča je bila, da, denimo, v Podbeli, ki je po prvem potresnem sunku ponekod ostala brez streh in sten, ni bilo človeških življenj, dobimo pravi odgovor pri predsedniku krajevne skupnosti Borjana-Podbela Mirku Marcoli, ko pove, da so vaščanom takoj po prvem sunku priskočili na pomoč vojaki iz bližnje karavle. Drugod so vlogo reševalcev prevzeli miličniki, ali mlajši domačini sami, organizirani v krajevne štabe civilne zaščite in odbore SLO.

„Sedaj je naša pozornost posvečena predvsem Breginjskemu kotu, ki ga je

Zasilno priborališče Tolmincev

potres najbolj prizadejal,“ nam je četrti dan po potresu povedal predsednik tolminske občinske skupščine Anton Ladava. Zato smo se v torek zvečer napotili v Breginj in Podbelo, ki sta tako poškodovana, da nobene hiše ne bo mogoče obnoviti, ampak bodo morale dosedanje zamenjati nove.

Uničen kulturni spomenik

Do četrtega zvečer 6. maja so se za amfiteatersko naselje beneško-slovenskega tipa, postavljeno na terasnih ježah širokega podnožja Kobariškega Stola (1668 m) in Muzca (1611 m), za Breginj, ki je okoli 30 kilometrov oddaljen od Tolmina, obetali boljši časi. Novogoriški zavod za spomeniško varstvo se je že pripravljal, da bi ta

prvorazredni spomenik zaščitili pred spremnjanjem tako svojevrstne arhitekture. Za uresničitev te pobude se niso ogrevali zgolj varstveniki spomenikov, ampak vsi, ki se bojujejo za zdravje človeka in urejenost njegove okolice.

Ker smo poznali Breginj pred potresom, še toliko teže doživljamo njegovo usodo, ko se sprehajamo med podprtijami, srečujemo ljudi ob nekdajnih lepih hišah, na bližnjih hribih, kjer so si začasno uredili šotorje in čemijo pod njimi. Pričakovali bi solzave obraze, pa nam skromni Breginjci ali Kotarji ponujajo toplino v očeh tako kot pred nesrečo. Domačini, ki se najpogosteje povezo Cencič, Šimac, Školč in Rakar, namesto tega odgovarjajo, da so zadovoljni prav zaradi učinkovite pomoči Slovenije in Jugoslavije s šotori, s prikolicami in z drugimi potrebnimi darovi, da se

Breginj in okoliške vasi,“ nam je povedal mladi šofer avtobusa Valter Šimac, ki vsako jutro pelje v Ljubljano in se pozno popoldne vrne domov. „Že sedaj bi lahko v njej zaposlili do 80 ljudi,“ je pripomnil 66-letni Franc Filipič, ki je ob našem obisku s Šimacevo in Rakarjevo družino bival pod kamionsko ponjavo tolminskega Avtoprevoza. Le-ta daje zavetje 18 ljudem, ki so si pred njo uredili kuhinjo, kjer si kuhajo krompir in mleko. Terezija Rakar je ob našem obisku pripravljala kmečki jogurt. „Krave, ki jih imamo privezane ob podrtijah, je treba nakrmiti in pomolsti. Trikrat na dan dobivamo hrano iz krajevnega štaba civilne zaščite. Vsak dan pripravijo v tovarniški kuhinji po 200 obrokov hrane,“ doda Terezija Rakar.

Noč je že, ko se vračamo iz Breginja, središča najzahodnejše jugoslovanske pokrajinice, ki se na zemljevidu kot jeziček zajeda v sosednjo Italijo. Priznati moramo, da se vračamo precej boljše volje, kot smo bili takrat, ko smo se odpravljali na obisk v najbolj prizadete kraje. Asfaltirana cesta, ki se od starega Sela pod nogami Stola vije v Breginjski kot in še ni doseglja Breginja – začeli so jo urejevati predlani – je bila prva znanilka, da Kotarji v odmaknjeni pokrajinici vendarle niso pozabljeni. O tem še bolj priča novi obrat kobariške tovarne igel, ki ga je prav tako načel potres, vendar se bo dal popraviti, kajti Breginjem je postal njihovo srce, ki mora utripati. Toda asfaltirana cesta in tovarniška dvorana sta le delček tega, kar sedaj doživljajo Kotarji, ko o njih mislijo in jim pomagajo ne le iz drugih območij tolminske občine, ampak iz vse države.

PETER POTOČNIK

Počitniške prikolice iz novomeškega IMV bodo nekaj časa stoterim zamenjale zidane domove. Vsi posnetki: Egon Kaše

VSE POTI POMOČI PELJEJO NA TOLMINSKO

Vedno je bila Beneška Slovenija neke vrste zrcalo življenja onstran 96 kilometrov dolge meje: Kolovrata, Livka, Matajurja, Breginjskega kota, kaninskega pogorja. Podobna po sivem kamnu, oblikovanem v vrstne hiše z majhnimi okni, zavarovanimi z železnimi palicami, kjer sta v pritličju kuhinja in klet vsaka s svojim vhodom od zunaj, zgoraj spalnice ali kamre in na vrhu pod korčastim podstrešjem, lahko bi rekli, čast beneško-slovenskega tipa arhitekture, ki ne izgubi svoje posebnosti tudi, ko potuje ob Soči navzgor in navzdol, kjer se prepletata alpski in mediteranski nadih.

Pa vendar si nista ta dva svetova podobna le kot kamnita sosedja na terasastih ježah v podnožju hribov in gora. Podobna sta si tudi po svoji notranjosti, po svojem mišljenju, delu, mehkočutni navezanosti na razgibani svet Alp, da bi obvladovala njegovo trdoto in neprijetna presenečenja. Podobna sta si tudi v nesreči, ki ju je prizadejala tistega usodnega dne s potresnim sunkom, v četrtek, 6. maja ob 21. uri. Povzročil je strašno razdejanje v Karniji, Beneški Sloveniji in njeni sosednji pokrajini Gornjem Posočju, ali v tolminski in delno novogoriški občini. Beneška Slovenija je bila pod ruševinami oropana mnogih življenj naših rojakov onstran meje, našemu Posočju je bilo na srečo prizaneseno s smrtnimi žrtvami, gmotna škoda pa je velikanska: okoli 6000 močno poškodovanih domov, od katerih jih je na Tolminskem 4500 s 14 000 prebivalci, 3000 ljudi pa je ostalo brez strehe nad glavo. Toda do sem poti Beneške Slovenije in Posočja (še nekako) potekata skupaj, naprej pa tečeta vsaka zase. Zakaj? Beneška Slovenija je več dni po potresu ostala sama s svojo nesrečo Tolminska na od nrvih

Ijudem uredijo začasni bivalni prostori. „Že provo potresno noč so prihiteli domov naši može in sorodniki, ki so zaposleni in med tednom začasno bivajo v Novi Gorici,“ pravi Jožef Cencič. „Sedaj v vseh strani, celo od naših rojakov iz Avstralije dobivamo brzojavke, v katerih nas vprašujejo, kako je z nami in kaj bi najbolj potrebovali.“ „Toda poglejte, kaj vse je ta čas prišlo in prihaja,“ jo dopolni sosed Jože Cencič, ki je zaposlen pri novogoriškem gradbenem podjetju, ter pokaže na prikolice, ki so jih na večer pripeljali.

Tudi stari Franc Šimac, ki se je pod skromnim šotorom brez pernice zagledal v Kobariški Stol in počasi jedel joto — skuhalo so jo v novem obratu kobariške tovarne igel, kjer so v poskusni proizvodnji pred potresom izdelovali plastične ročaje za orodje in navoje žice za potrebe Iskre — nitarial. Kolikokrat je moral po travo vse do vrha Stola, da je preživel sebe in družino? „Tri ure smo hodili z doma, da smo prispeali do senožeti. Potlej, ko smo travo pokosili in posušili, smo jo na hrbtnu znosili v dolino. Nekoč tudi nismo orali njiv, ker smo jo lahko le z motiko tako obdelali, da je več dajala. Toda takrat nas je bilo 750 vaščanov, sedaj nas je okoli 330,“ je dejal Franc Šimac in spustil oči v podnožje Stola, kjer se beli nova tovarniška hala kobariške tovarne igel, ki so jo nameravali slavnostno odpreti za bližnji praznik tolminske občine ob koncu tega meseca, vendar je tudi slavje prekrizala katastrofa.

**Tovarna,
današnji
obet za jutri**

ITD

16.5.76

Škode za 1000 milijard lir

V FURLANIJI MORAO MISLITI NA JUTRI

Kaže, da je življenje v Furlaniji prišlo v čas, ko je treba misliti na jutri. Organizacijsko se ureja in kaže, da se bodo tokrat izognili birokraciji, sicer tako značilni za italijansko stvarnost. Italijanska vlada bo vsak čas dala 200 milijard lir za obnovo prizadetega območja. Pomoč bodo razporejale lokalne oblasti.

Denar bodo porabili za popravila hiš, gradnjo novih in za pomoč krajevnemu gospodarstvu.

Akcija reševanja, čiščenja in organizacije življenja v mestu šotorov se nadajuje. Vreme se je popravilo. Včeraj je marsikje zasvetila elektrika, kar je psihoško delovalo zelo pomirjujoče. Tudi telefon že dela. Življenje se v nenormalnih okoliščinah vendarle normalizira, čeprav ni dovolj šotorov in je to še vedno hud problem.

OBLAST PRVIČ V BAZI

Po grobi oceni je porušenih ali hudo poškodovanih 20.000 hiš. Število žrtev je neuradno več kot tisoč.

Od včeraj cepijo Italijane z jugoslovanskim cepivom proti tifusu, ki je prišlo ob pravem času. V vseh porušenih naseljih so organizirali štabe lokalnih oblasti, ki odgovarajo za položaj na terenu. Prvič se je zgodilo, da je "oblast" prišla v bazo. V štabih so člani sindikata, strank, humanitarnih organizacij in prostovojic.

Prebivalce v Vidmu in sosednjih porušenih mestih je najprej vznešenil vsak manjši potres po tistem katastrofalnem, sedaj pa so se že privadili bobnenju zemlje in ga jemljejo kot del svojega nesrečnega vsakdana.

ŠOTORI SREDI VIDMA

V središču Vidma na D'Anuzzi-

jevem trgu so manj pogumni prebivalci zasedli mestni park in uredili šotorško naselje. Organizirano imajo prehrano in strogo nadzorujejo, kakšno vodo pijejo. Na vsem potresnem območju smejo uporabljati le vodo iz vojaških cistern. Ukaz strogo spoštujejo, da bi se izognili morebitni epidemiji.

Ob mnogih lepih primerih solidarnosti, ki so jo pokazali Italijani za prizadete sorokake, beležijo tudi posamezne pojave "šakalstva". Zajotili so nekatere, ki so poskušali iz porušenih hiš ukrasti nezavarovane dragoceneosti. Pri nekaterih so našli dinamit, s katerim so hoteli vložiti v blagajne tamkajšnjih bank.

PODATKI O ŠKODI IN POMOČI

Delavci vse Italije bodo delali dve uri za pomoč prizadetim v Furlaniji. Letošnjo vojaško parado 2. junija so odpovedali, denar bodo namenili prizadetemu območju.

Podatki o škodi se precej razlikujejo. Zdi se, da so zadnjih okrog 1000 milijard lir najboljji resnici. Pomoč, denarna in druga, ki so jo doslej poslali iz tujine, je okrog 400 milijard.

Vsi dohodi v porušena mesta so zaprti. Naprej smejo le tisti, ki so bili cepljeni proti koleri in tifusu. Doslej so ceplili več kot 100.000 ljudi na tem območju.

Po zadnjih podatkih je ostalo brez strehe več kot 150.000 ljudi in samo dela pri odstranjevanju ruševin in reševanju ponesrečenih, ki jih opravljajo vojska in karabinjerji ob pomoči državljanov, bodo veljala pet milijard lir.

EPIDEMIJA BI BILA KATASTROFA

V bolnišnicah sto kilometrov naokrog ni nobene proste postelje (v Vidmu, Gorici, Trstu, Palmanuovi, Pordenonu in Molfancu) je v bolnišnicah več kot 2000 hudo ranjenih in morebitna epidemija bi imela tukaj katastrofalne posledice.

Ljudje pogumno prenašajo hudo nesrečo. Včeraj zjutraj je začelo delati nekaj tovarn v okolici Vidma.

Življenje se normalizira: na potresnem območju dobijo ljudje hrano, tudi vode je sedaj dovolj, vendar sproti strogo pregledujejo vsako cisterno.
Foto: B. VUGRINEC

•Prvi novorojenček

V bolnišnici v Molfancu se je rodil prvi otrok na prizadetem območju. To je malo Massimo Tomadini, njegova mati, 35-letna Rosalia živi v sedaj porušeni Gemoni.

V Gemoni, ki jo je potres najhuje prizadel (280 mrtvih), so po 60 urah odkopali živo izpod ruševin Carlo Gilberto.

VEČER

12. 5. 76

Ali se je moč izogniti katastrofi

Kakos so Kitajci napovedali potres

NA POTRESNIH OBMOČIJAH ŽIVITA DVE MILJARDI LJUDI – NA ZAHODU NE SPREJEMAJO KITAJSKIH IZKUŠENJ, ČEŠ DA BI Z NAPOVEDJO POTRESA POVZROČILI PREVEČ PANIKE

Gosto naseljeno kitajsko pokrajinjo Liaoning je 4. februarja lani ob zori prizadejal potres 7,3 stopnje po Richterjevi lestvici. Po kitajskih uradnih poročilih, ki so jih predložili na zadnjem zasedanju UNESCO, „ni bilo mrtvih več kot nekaj deset ljudi“, čeprav je potres podrl več kot 90 odstotkov hiš.

Prčivalstvo so nemudoma obvestili o ugotovitvi znanstvenikov. Oblasti so ljudem predlagale, naj zunaj naselij na prostem poskrbe za najnujnejše. Bolnike so iz bolnišnic prenesli pod šotore. Zbrali so prometna vozila in vozniki so nenehno dežurali, čakajoč na znamenje za nevarnost. Sestavili so zdravniške ekipe in poskrbeli za evakuacijo starih in onemoglih.

PRED POTRESOM VSI NA VARNEM

In zgodilo se je! 4. februarja ob 7.36 je podzemeljski sunek z močjo 7,3 stopnje po Richterjevi

lestvici zamajal pokrajino Liaoning. Le dve uri in pol pred tem silovitim potresom so ukazali splošno evakuacijo.

Točno leto dni po tem potresu je močan potres porušil Gvatemala. 4. februarja 1976 je umrlo v potresu v Gvatemali več kot 22.000 ljudi. 4. februarja 1975 pa mestob Hain Čeng s 100.000 prebivalci skoraj ni imelo žrtev. Kako to naredijo Kitajci?

150 znanstvenikov iz 45 držav se je sestalo sredi februarja na sedežu UNESCO v Parizu in poslušalo enkratno poročilo v zgodovini znanosti — kitajsko napovedovanje potresov. Poročal je vodja kitajske delegacije Liu Jing Jung, direktor kitajskega seismološkega biroja.

ZNANILCI POTRESA

Nenehno opazovanje, bolje rečeno nenehno nadzorovanje vseh znamenj, ki bi utegnila napovedati potres, se je začelo 1970 in je trajalo več kot pet let. Najprej so opazili spremembo ravnih vode v izvirih, potem velike spremembe v zemljinem magnetnem polju. 1974 se je v opazovanje vključilo nešteto amaterjev. Ljudi so opozorili, na kaj morajo biti pozorni. Začela so prihajati poročila ...

Tla se na nekaterih krajih nagubajo, kot da bi vzhajala. Kmetje začno poročati o neravnadnem vedenju živali. Miši in podgane bežijo iz svojih luknenj in ostajajo na površju. Kače se prebujajo iz zimskega spanja in lezejo na sneg. V 22 izviroh se je količina vode naglo povečala. Voda je vse toplejša, kar je v nasprotju z običajnim pojavom, da je voda v toplih izviroh v začetku pomladni po navadi za tretjino hladnejša.

Nekaj dni pred potresom so seismološke postaje odkrile, da se zemeljska elektriciteta naglo zmanjšuje, potem ko je več mesecov naraščala. Ker je bilo pred tem v provinci Liaoning več šibkejših

potresov, seizmologi sklepajo, da bo v kratkem močan potres.

ČU EN LAJ DAL POBUDO

Mesto Hsing Tai v provinci Hopei je prizadel 1966 zelo močan potres. Na pobudo pokojnega kitajskoga premira Ču En Laja so začeli takrat popularizirati seismološko vedo. Danes je na Kitajskem blizu 40.000 poklicnih seismologov in 100.000 seismologov amaterjev, ki nenehno dežurajo v 17 glavnih in 300 pokrajinskih seismoloških postajah po vsej Kitajski.

Liu Jing Jung je poročal nekolikanjam presenečenim znanstvenikom, da so v njegovi deželi v zadnjih nekaj letih napovedali več kot 10 potresov, katerih moč je bila v žarišču večja od pete stopnje po Richterjevi lestvici.

Od začetka tega stoletja so potresi terjali v svetu vsako leto poprečno 15.000 življenj in pustili brez strehe po več milijonov ljudi. V naravnih katastrofah od 1945 do 1970 je umrlo milijon ljudi. Ljudje misijo, da so potresi najhujše katastrofe, ki terjajo največ življenj. Tri četrti mrtvih v teh 25 letih so terjale povodnji.

UPORABNO LE NA KITAJSKEM?

150 znanstvenikov v Parizu je pozorno poslušalo poročilo iz Kitajske in ga ni sprejelo kot metodo za reševanje človeških življenj. Večina jih meni, da je

metoda uporabna le na Kitajskem. Opozorilo o možnem potresu bi v modernem mestu na Zahodu z visokimi hišami povzročilo večjo paniko in hujše posledice kot sam potres. Razen tega se znanstveniki bojijo, da bi že ena napačna napoved ustvarila nezaupanje v znanost.

Tako je bilo na sestanku UNESCO v Parizu februarja letos. Prihodnji sestanek, to bo tretji, bo oktobra in novembra v Nairobiju. Iz raznih krajev sveta, zlasti iz ZDA, SZ, Japonske in Francije pa poročajo o novih poskusih, da bi napovedali potres.

SRETEN PETROVIĆ

Veeer

12.5.76

„Močnejši ne bi mogel biti!“

Tako je mnenje sovjetske seismologinje Galine Šenkarjove

BEograd, 9. maja (Tanjug) — Italijansko pokrajino Furlanijo-Julijsko kraljico bi le stekla doletel močnejši potres od četrtekovega, ki je povzročil pravo razdejanje. Mnenje temelji na geološkem zemljevidu o največjih možnih potresnih sunkih na posameznih območjih našega planeta.

Leta 1972 je sovjetska seismologinja Galina Šenkarjova izdelala seismološki zemljevid na podlagi geološke sestave posameznih zemljinih predelov. Območje, ki jih je prizadel četrtekov potres, je Šenkarjova uvrstila med kraje, kjer lahko doseže potres največ 9. stopnjo po Mercallijski lestvici.

Po prvih primerjavah zapisov evropskih in svetovnih seismoloških postaj je znašala rušilna moč potresa v Furlaniji med osmo in deveto stopnjo po Mercallijski. Če je zemljevid Galine Šenkarjove točen, je bil potres v dolini Tolimenta le za 0,5 stopnje šibkejši od najmočnejšega, ki bi te kraje lahko doletel.

Šotori na poti v Tolmin

LJUBLJANA, 9. maja — Tik pred zaključkom redakcije smo dobili novico, da so trije Vlitorjevi taksiški odpotovali v Umag po počitniške priklice Slovenijalesa, ki jih bodo nato prepeljali v Kobarid.

Zveza tabornikov občine Ljubljana-Šiška je po vsej, ki prihajojo iz Tolmina, prisločila na pomoč prizadetim krajem. Šišenski taborniki so tolminskemu občinskemu štabu za civilno zaščito poslali vso svojo opremo — 76 šotorov. Na Tolminsko pa sta krenili tudi dve ekipe šišenskih tabornikov. Pripravljeni so pomagati tudi s postajo.

DELO

10.5.76

Nemočne naprave

Italijanski seismologi so ugotovili, da se je zemlja premaknila 20 kilometrov globoko pod hribom San Simeone

VIDEM, SKOPJE, 9. maja (Tanjug) — Strokovnjaki poročajo, da je bil potres v Furlaniji gotovo eden najhujših potresov, kar so jih doslej zabeležili v alpskem seismičnem območju. Njegova jakost je znašala od 6,2 do 6,7 stopnji po Richterjevi oziroma 8,6 stopnji po Mercallijski lestvici.

Profesor Francesco Giorgetto, eden največjih italijanskih strokovnjakov za seismične pojave trdi, da je zemlja v resnici zadrhtela še huje, kot nam je uspelo izračunati. Na Geofizičnem observatoriju v Trstu je, podobno kot pri nas na Golovcu, v trenutku katastrofe, pero dobesedno vrglo iz aparata. Zato je prof. Giorgetto lahko izračunal stopnjo potresa šele s pomočjo instrumentov v Ljubljani in Zagrebu, seveda potem, ko so tudi ti spet začeli prav deševiti.

Za tragedijo v vseh okrog Vidme sta bila usodna dva elementa: dejstvo, da je med prvim, blažjim sunkom in drugim, razdaljnim udarcem preteklo le 25 sekund in da se je to zgodilo ob uri, ko je bila večina ljudi doma, pri večerji.

Italijanski profesor je hkrati z drugimi svojimi kolegi zelo hitro tudi ugotovil, da se je zemlja premaknila pod hribom Simeone, v globini 20 kilometrov in da se je potres vzpenjal proti površini zemlje tudi bočno, tako, da so se istočasno nizali njegovi valovi tudi v vodoravnih smerih.

V nesrečnih italijanskih krajih, o katerih zdaj toliko poročamo, obstajajo tisočletne kronike, ki pritagojo o najmanj 200 potresov, od katerih je bilo 45 rušilnih in tragicnih.

Inštitut za potresno inženirstvo in inženirsko seismologijo univerze »Kiril i Metodij« v Skopju je zabeležil potres na 28 svojih instrumentih, ki jih ima razpostavljeni po različnih krajih v Jugoslaviji, med drugim tudi v Tol-

minu, Ljubljani, Ilirske Bistrici in na Reki.

Strokovnjaki skopskega inštituta za seismologijo, ki ima veliko veljavo v svetu, so v izjavi za Tanjug povedali, da so poleg glavnega potresa zabeležili tudi več tako imenovanih poznejših šokov. Zdaj še zbirajo podatke in pripravljajo analizo doslej zabeleženih premikov zemeljskih plasti, ki jih je zaznalo 280 instrumentov za beleženje močnejših potresov, kolikor jih ima njihov institut širok Jugoslavije.

Skopski inštitut bo na potresno območje posiljal poleg terenskih ekip za zbiranje zabeleženih podatkov tudi skupino znanstvenikov, ki bodo ocenili posledice in nudili svojim kolegom v Italiji tudi potrebno strokovno pomoč.

POVSEM SPREMENJENO ŽIVLJENJE — Stara ženica iz Maiana s krožnikom špagetov, ki jih je dobila v skupni kuhinji pod platneno ponjavo.

Zahvala za solidarnost

TOLMIN, 9. maja — Šinoti je predsednik tolminske občinske skupščine ANTON LAJDAVA dal za javnost naslednjo izjavo:

»Ob vsem težavah, ki so zaradi potresa prizadejale tolminsko občino, nam je v veliko moralno spodbudo pripravljenost ostale Slovenije, ki preko svojih predstavnikov nenehno sprašuje, kakšno pomoč bi na Tolminskem ta najpomembnejša potrebovali. V tem se zrcali v pravem pomenu besede solidarnost, kar je zagotovilo, da bomo posledice nesreče učinkovito odpravili. Trajutno najbolj potrebuješmo opravno za prenočevanje in bivanje ljudi, ki ne morejo ved stanovali v svojih hišah. Zahvaljujemo se za pomoč SO Nova Gorica, ki nam je že v petek popoldne poslala podčasnike prikolic, prav tako pa tudi Idrijski, severni, Šežanski, jesenški in koprski občinski skupščini, političnem in delovnem organizacijam, ki so nam takoj priskotile na pomoč. Enaka zahvala velja kollegatu ETA, Salomu iz Anthonega, Gastolu, Iskre, Primorijski, SCAP Gorica in GMP, LB podružnici Nova Gorica, še posebej pa Rdečemu križu SRS, ki je odpri了解 zato račun za potresna območja v Sloveniji, zvezni tabornikov Slovenije, JLA, milicijnikom in drugim organom za notranje zadeve, UTV Nova Gorica, Kliničnemu centru iz Ljubljane, Izvršnemu svetu SRS, republiškemu štabu civilne zaštite, zavodu za raziskavo materialov SRS, vsem skupinam in posameznikom, zdravstvenemu osebju in vsem, ki so na terenu pomagali prebivalstvu pri prenagonjanju težav po potresu. Posebej se zahvaljujemo republiškemu sekretarju za gradbeništvo in urbanizem inž. Borisu Mikšu za pomoč pri organiziraju akcije. Vsem izrednim v imenu delovnih ljudi in občanov toplo zahvaljujemo. P.P.

ZIS posiljal pomoč sosedom

BEograd, 9. maja (Tanjug) — Včeraj je pod predsedstvom Dobroslova Čulačića zasedal zvezni izvršni svet, da bi proučil posledice potresa, ki je prizadel kraje sosednje Italije.

Odločili so se, da bodo v znak solidarnosti jugoslovanske vlade, narodov in narodnosti SFRJ z vladom in narodi republike Italije poslali italijanski viadu — prvo pomoč v vrednosti milijon dinarjev, s katerim naj bi ublažila posledice velike tragedije.

Zvezni izvršni svet je tudi poobiastil Rdeči križ Jugoslavije, da naveže neposredne stike z odgovornimi organi in organizacijami republike Italije in ugotovi, v kakšni obliki bi bilo to pomoč najbolje izvesti. Svet je tudi zadolžil odgovorne zvezne organe, da na svoji prihodnji seji podajo popolno informacijo o obsegu in posledicah pravkaršnje elementarne nezgode, ki je najbolj prizadela sedanjno Italijo.

OBVESTILO PREBIVALSTVU SLOVENIJE

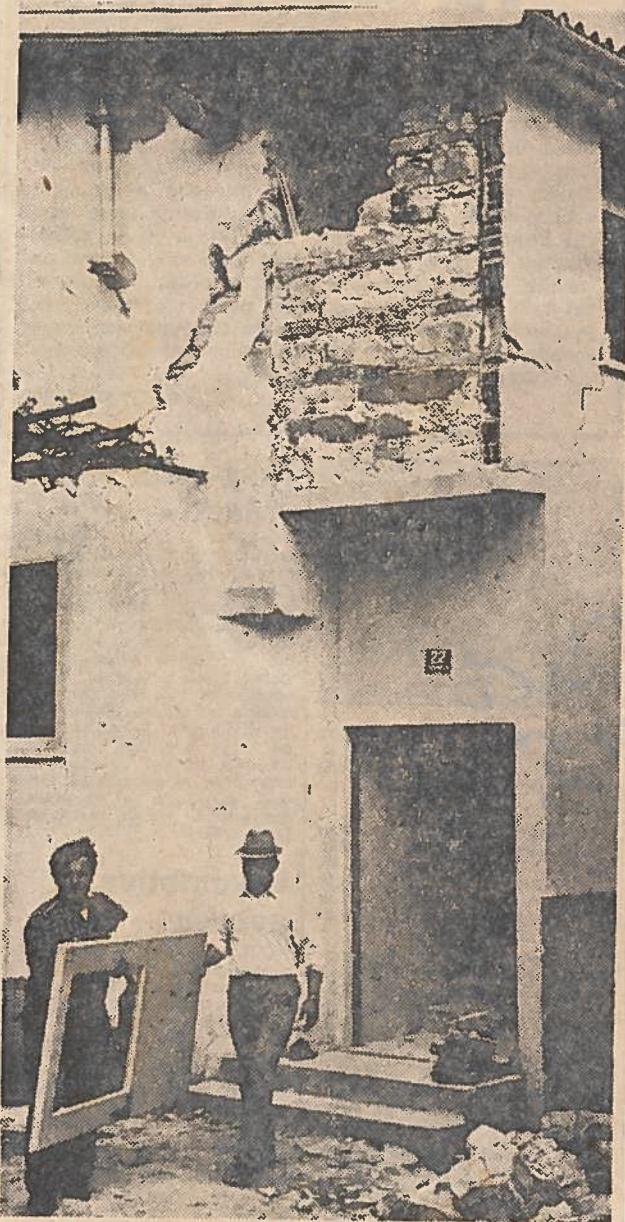
V dogovoru z republiškim štabom za naravne in druge hude nesreče odpira Rdeči križ Slovenije žiro račun, na katerega naj občani in delovni ljudje nakazujejo denarne prispevke za prvo pomoč prizadetim krajem v nedavnem potresu.

Denarne prispevke občani lahko nakazujejo na žiro račun:

50103-678-51579 — republiški odbor Rdečega križa Slovenije, Ljubljana, Mirje 19 z oznako: ZA POMOC PRIZADETIM PO POTRESU.

Rdeči križ pričakuje, da bodo občani tako kot vedno doslej izkazali polno solidarnost s prizadetimi.

RDEČI KRIŽ SLOVENIJE
REPUBLIŠKI ODBOR

ZEMLJA SE NOČE UMIRITI — Morda je fotografija, posneta v soboto v Podbeli, najbolj prizadeti vasi na Tolminskem, že zastarela. Potres, ki je včeraj zjutraj znova vznemiril ljudi, je porušil marsikaj, kar je po četrtkovi katastrofi še stalo.

Foto: P. P.

DEL 0

10.5.86

Polivinil na odkrite strehe

Tolminci dobili 44.000 kvadratnih metrov polivinilnih folij za kritino

TOLMIN, 9. maja — Danes so v Tolminu odločili, da tolminski dijaški dom, v katerem je prebivalo 220 dijakov, zaradi poškodb sten do preklica zaprejo.

Ob 16. uni je pričelo na tem območju tolminske občine deževati, kar je težave še povečalo, saj je brez strehe še precej ljudi. »Iz Ljubljane so nam že odposlali 44.000 kvadratnih metrov folij polivinila, s katerimi bomo začasno prekrili odkrite strehe,« nam je povedal vodja tolminskega štaba civilne zaštite Julij Šorli. »Pošiljka bo kmalu v Tolminu in jo bomo brž poslali v prizadete kraje. Računačemo, da bomo vsaki poškodovani zgradbi namenili po 60 kvadratnih metrov začasne polivinilne strehe.«

Sotorov primanjkuje in bi jih poleg obljubljenih z Gorjanske in Notranjske, potrebovali vsaj 190. Potrebujajo tudi 71 počitniških prikolic. Ostarele prebivalce nameščajo v dom počitka v Podbrdu, ležišča pa so jim obljubili tudi v Idriji, vrhniškem domu ostarelih, Šempetrški bolnišnici in ljubljanskem kliničnem centru. V Breginjski kot je odšlo več vojakov, ki bodo skupaj s tolminskimi taborniki prizadetim domačinom uredili bivališča pod platenom.

Danes je v tolminski občini tudi Zdravko Krvina, predsednik slovenske taborniške zveze. Odpisan je bil poziv vsem slovenskim taborniškim odredom, da prisijočijo na pomoč s šotori. Iz Tolmina sta odpeljala tovornjaka, ki bosta na prizadeto območje priseljala štore iz postojanske in ilirsko-bistriške občine.

V tolminski občini ugotavljajo, da je škoda iz ure v uro večja, doslej so našeli 2.000 porušenih hiš, vsaj toliko pa jih je močno poškodovanih.

Novogoriška podružnica Ljubljanske banke je namenila kot prvo pomoč Tolminski 50 tisoč dinarjev, prihajajo pa tudi prispevki drugih.

PETER POTOČNIK

Pripravljene mladinske brigade

Vsi centri za mladinske delovne akcije pri OK ZSMS nared

LJUBLJANA, 9. maja — Sekretariat predsedstva republike konference ZSMS je na izredni seji razpravljal o položaju v prizadetih krajih v severozahodni Sloveniji in sklenil, da morajo vsi centri za mladinske delovne akcije pri občinskih konferencah ZSMS takoj zagotoviti pripravljenost mladih, organiziranih v mladinskih delovnih brigadah, za morebitno delo na potrebnem območju.

Sožalna brzojavka Cossigiju

Franjo Herljević jo je poslal italijanskemu notranjemu ministru

BEOGRAD, 9. maja (Tanjug) — Ob katastrofalnem potresu, ki je prizadel sosednjo Italijo, je zvezni sekretar za notranje zadeve Franjo Herljević poslal italijanskemu notranjemu ministru Cossigiju naslednji telegram:

»Ob katastrofalnem potresu, ki je prizadel vašo deželo in povzročil nenadomestljive človeške žrtve in veliko materialno škodo, vas prosim, da sprejmete izraze mojega najglobljega sožalja in popolne solidarnosti ter pripravljenosti, da pripomoremo k ublažiti posledic težje nesreče, ki je prizadela italijanski narod.«

Proučevanje potresa

PARIZ, 9. maja (AP) — Francoski geološki zavod je poslal na potresno območje v Italiji posebno ekipo strokovnjakov, ki bodo skušali z meritvami dokazati tezo, da je potres nastal zaradi pokanja zemeljske skorje pod Jadranskim morjem.

Ruševine skrivajo negotovost

Na prizadetem območju Furlanije, Karnije in Benečije so pod ruševinami doslej našli 781 trupel — Brez domov je ostalo 150 tisoč ljudi — Pomoč v Beneško Slovenijo priteka prepočasi

VIDEM, 9. maja — (Tanjug, AFP) — Tudi tretjo noč po strahovitem potresu so prebivalci Furlanije, Karnije in Benečije preživeli v strahu in negotovosti. Zemlja se še vedno ni umirila in štiri minute pred drugo uro zjutraj so se tla spet silovito stresla. Tokrat so se izmografi zabeležili že dvainštrideseti potresni sunek, ki je imel v epicentru moč 8,2 stopnje po Mercallijski lestvici, torej le stopnjo manj kot katastrofalni potres v četrtek zvečer. Cutiti ga je bilo na površini s premerom 200 kilometrov in je zahteval še nekaj življenc.

Obisk Alda Mora

Točno število vseh žrtev doslej še ni znano. V soboto počasi je agencija AFP sporočila, da je našlo pod ruševinami smrt 781 ljudi, vendar pa je pod kamenjem in opeko gotovo ostalo še veliko trupel.

Za sedaj še ni točnih počitil, koliko ljudi je v katastrofalnem potresu zgubilo domove, gotovo pa se vsaj 150 tisoč ljudi ne bo moglo več vrneti v svoje domove. Samo v Gemoni, ki šteje 15 tisoč prebivalcev, je ostalo brez strehe 10 tisoč ljudi. Več 4 tisoč delavcev je ostalo brez dela, v manj poškodovanih tovarnah pa se bo delo že jutri nadaljevalo.

Posebne reševalne ekipe še vedno iščejo v ruševinah preživele ljudi, toda upanja je vse manj. V nekatere odmak-

njene vasi pa je prišla pomoč šele včeraj, skoraj 40 ur po nesreči.

Včeraj je potresno območje obiskal tudi predsednik italijanske vlade Aldo Moro. V Rimu že pripravljajo plan obsežne pomoči, ki ima namen najprej pomagati ponesrečenim in tistim, ki so ostali brez domov. Pokrajinski vladai bodo nudili denarno pomoč, s katero naj bi zagotovili obnovno porušenih mest in vasi.

Za usodo mnogih ljudi še doigo ne bomo zvedeli. Tako v Huminu, ki ga je potres popolnoma opustošil, ne vedo, kaj se je zgodilo s 50 delavkami tekstilne tovarne, ki so bile v nočni izmeni. Prebivalci Gemone, Buie, Maiana in Osoppa ter drugih mest, ki so bila najtežje poškodovana, so tretjo noč po potresu v glavnem preživelci izven hiš.

Le majhno število najbolj hrabrih se je vrnilo v svoje postelje, čeprav niso zatisnili očesa do zore. Ostali so dramati v avtomobilih in pod šotori ter se drenjati v drugih improviziranih zatočiščih.

V prepolnih bolnicah, ki stojijo v bližini mest, je 2218 ranjencev, med katerimi je veliko takih, ki najbrž ne bodo preživelci. Na področju, ki ga je potres najbolj prizadel, nimajo električne razsvetljave in italijanska vojska se trudi, da bi prepričane ljudi spravila pod šatore, ki jih je kljub temu, da nudijo varno zatočišče že 25 tisoč ljudem, premalo, in bodo tako mnogi tudi naslednjo noč prebedeli pod vedrim nebom. Preživelci prebivalci porušenih vasi se upirajo vojski in nočjo zapustiti svojih porušenih domov, tako da so jim štore morali postaviti na potih tik

poleg ruševin, čeprav so sprva mislili, da jih bodo lahko oddeli v improvizirano šotorisko mesto.

Primanjuje vode in zdravil

V Vidmu je bilo v soboto zjutraj videti kot da se je življenje vrnilo v svoje stare tibre. Avtobusi so spet začeli voziti in tudi nekaj trgovin so odprli. Združenje trgovcev je vzpostavilo poseben red v trgovinah s prehrano. Med ruševinami hiš še vedno vlaada grobna tišina. Motijo jo le kolone vojaških vozil, na loženih z odejami, štotori, zdravili in z vsem, kar je v takšnih okoliščinah ljudem najbolj potrebno. Ceste in ulice, ki so bile zasute, so očistili v rekordnem času, vendar je promet z zasebnimi avtomobili, ki nimajo posebnega dovoljenja, prepovedan. Vojakom, gasilcem in miličnikom, ki delajo noč in dan, se pridružujejo tudi prostovoljci, predvsem mladina, študentje in delavci.

Lokalne oblasti nenehno posiljajo poročila na ministrstvo za notranje zadeve v Rimu. V njih je pravzaprav zelo malo odstavkov, podobnih poročilom. Uradne papirje naravnost preplavljajo pripovedi o tragičnih usoda posameznih mest, vasi in ljudi. Zaenkrat vemo, da je ostalo brez strehe od 50 tisoč do 150.000 ljudi.

V najbolj prizadetih območjih je že stišati glasove o pomaganjanju cepiva proti koleri in tifusu, premalo imajo tudi injekcije. Zdravniki pozivajo svoje kolege po Italiji, naj jim pridejo na pomoč.

V Furlanijo prihajajo gasilski in ambulantni avtomobili iz vseh krajev Italije pa tudi iz inozemstva. Vlada pokrajine Furlanija — Julijnska krajina je že ustancovala fond solidarnosti, v katerem je 10 milijard lir. Ministrstvo za javne zadeve bo prispevalo milijardo lir, pokrajina Lazio je zbrala pol milijarde, Centralni komite komunistične partije Italije milijon in tako naprej. Vojska je vpopeljala 7 tisoč ljudi, organizirala 500 speciašnih in 80 ambulantnih vozil, 40 helikopterjev in 60 poljskih kuhih. Ponesrečenim je poslala tudi 55 velikih cistern z vodo, tako da je na vsem prizadetem področju že 260 takšnih posod z dragoceno tekočino. Ameriška baza iz Vicenze je dala na razpolago 6 svojih helikopterjev, ki so si zadali za nalogo, da bodo pripeljali

vodo v vse od sveta odrezane vasi.

Kljub vsemu je pomoč še vedno premašila. Doslej so rezultili vsega 22.500 obrokov hrane, 565 šotorov in 7 tisoč kosov oblek. Toda ponesrečencev je toliko, da je to kapljiva morje.

Pomoč iz Jugoslavije

Predsedstvo Rdečega križa Jugoslavije je sklical izredno sejo, kjer so se odločili, da bodo preko republiškega odbora Rdečega križa Slovenije poslali v Italijo 150 tisoč dinarjev. Razen tega so ponudili pomoč italijanskemu Rdečemu križu in ga obvestili, da smo v Jugoslaviji ukrenili vse potrebno za nudjenje pomoči porušeni italijanski pokrajini.

Danes je jugoslovanski Rdeči križ postal italijanskemu v Vidmu 3 tisoč odev, ki so samo del pomoči iz sredstev Zveznega izvršnega sveta. Tuji Republiški odbor Rdečega križa Hrvaške je včeraj postal v Italijo 450 odev in precejšnjo količino zdravil, medtem ko je Slovenija prispevala 30 poljskih postelj in 300 odev.

Iz Reke je danes odpotovala zdravniška skipa, ki bo italijanskim kotelom pomagala pri krvodajalskih akcijah. Že včeraj so poslali 100 volnenih odev in štore, prostovoljni krvodajalci pa so v Reki že dali 500 steklenic krvene plazme, ki jo bodo poslali na ogroženo območje v Italiji.

Zaradi nenačne nesreče je pripravljalo domov veliko izseljencev, ki so se bili zaposli v tovarnah zahodne Evrope. Na mejah z Avstrijo in na cestah, ki vodijo do porušenih hiš, stoji nekaj deset tisoč njihovih avtomobilov. Medtem ko eni hitijo proti ruševinam, so drugi namenjeni čim daleč od njih, proti varnim ravniham, stran od mest, hribov in vzpetin.

Ministrstvo za zunanjje zadeve Italije je svetovalo vsem italijanskim državljanom, ki se nahajajo v tujini, naj ne potujejo na področja, ki jih je prizadel potres, ker tak obremenjujejo promet in zavirajo delo reševalnih skip.

Prizadeta Beneška Slovenija

Iz Trsta poročajo, da je potres hudo prizadel tudi Beneško Slovenijo. V okolici Vidme, kjer živi 80 tisoč pradnikov slovenske narodne manjšine, je po uradnih podatkih samo v Brdu in Podbrdu izgubilo življenje 14 ljudi. Reševalne skipe, ki so na delu predvsem na področju epicentra v Furlaniji, sem doslej niti niso uspele priti. Poročajo, da so se do tega porušile hiše v mnogih drugih vasil Benetke Slovenije in da je v Šentpetru blizu italijansko-jugoslovanske meje potres poleg nekaj hiš uničil tudi vodovod. Brez doma je ostalo več tisoč prebivalcev Beneške Slovenije in zdaj živijo pod štori ali na prostem.

DEL
10.5.76

Potres je močno prizadel tudi dolino Rezije. Tri vasi, Ravenco, Osojane in Njiva, so skoraj povsem porušene, na stotine ljudi je brez strehe, brez vode in skoraj brez hrane, kamenje pa je pod seboj pokopalo štiri ljudi. Pomoč je v Rezijo prišla dokaj pozno, šele dan po potresu, zato so ljudje iz doline Rezije začeli kar sami reševati, kar se je rešiti dalo. Ker je pomoč dokaj skromna, se ljudje bojijo, da bo tudi njih zadela ista usoda, kot pred osmimi leti prebivalce doline Belice, ki še vedno čakajo na obljubljeno pomoč.

»Spali smo v travi«

Prvi dan po potresu so bila karnijska mesteca in vasi, ki jih je razdejal potres, mravlji kupi ruševin, med katerimi so ljudje previdno in izgubljeno taval ter sreporazili v porušene domove. Včeraj in danes pa so bila že podobna mravljistem, kjer na stotine ljudi sodeluje pri reševanju. Orjaški reševalni stroj je stekel z vso paro, pri delu pa ga najbolj ovira veliko število radovednežev. To je najlepše vidno na pontaljški cesti, kjer je takrat gneča, da je promet skoraj povsem onemogočen, tako da pomoč, ki sicer priteka iz vse Italije in sosednjih dežel, ne more priti tja, kjer je najbolj potrebujajo.

Pred ruševinami vasi Venzone piše: »Ali ste pozabili na nas? Vaški načelnik Antonio Sacceto, vodja zbirnega centra, pravi: »Sinoči je padal dež. Spali smo v travi, le najsrečnejši so imeli odojo. Imamo samo 10 šotorov. Zmanjkalno nam je celo krst za mrtve. Prosili smo za pomoč, paže ved ur ni nikogar. Bojimo se infekcij.« V sosednji vasi, ki sicer ni bude razrušena, so vsi vaščani brez strehe. Evakuirali so jih zato, ker vrh 700 metrov visoke planine Cernvada drsi proti vasi. Vtis je, sporočajo poročevalci iz potresnega območja, da se vse preveč mrtvi na mrtve, in premoč na preživele.

S STROJI NAD RUŠEVINE — Odkopavanja v porušenih italijanskih mestih tečejo dan in noč, čeprav je malo upanja, da je še kdo živ.
Posnetki: Joco Žnidaršič in UPI

BRSKANJE ZA OSTANKI — Ko se najhujši strah poleže, se prične porajati zavest o tem, da je sicer življenje ostalo, vendar pa je izginil dobršen del vsega, kar je bilo nanj vezano.

ODSTRANJEVANJE POSLEDIC — Z vseh koncov Italije prihaja na potresno območje pomoč v delavcih, strojih, denarju... Prvo pomoč sta že poslala tudi jugoslovanski IS in Rdeči križ.

DEL 0
10.5.76

So živi? So. Trije so vkleščeni med ruševinami. Oče, mati in hčarka.

Po več ko 10 urah življenja v temi spet na soncu in med ljudmi.

Živa, nepoškodovana, le prestrašena. Še najbolj pa se ustraši igle, s katero ji je zdravnik pomagal lažati bolečine.

Epicenter katastrofalnega potresa, ki so ga pretekli četrtek zvečer čutili v najmanj šestih evropskih državah, je bil severno od italijanskega mesta Videm. Prvi potres so zabeležili ob 20.59.24 in je trajal približno 14 sekund. Drugi, še močnejši sunek so zabeležili samo minuto pozneje, tretjega pa uro zatem. Moč potresa je bila približno 6,5 stopnje po Richterjevi ali 9–10 stopnje po Mercallijski lestvici.

Buja, jutro po potresu — Poklic poročevalca zna biti tudi surov. Potresi, poplave, prometne nesreče. In človeške žrtve, ki ne prizadenejo samo sorodnika, marveč sleherno človeško bitje. Posebno žrtve, kakršne terja nenaden izbruh stihijnih sil narave, ki hoče človeku dokazati, kako majhen je še. Kot se zgodi pri potresu.

Poročevalci mora o vsem tem poročati. Hitro, natančno in tudi podrobno. Poročati bi moral neprizadeto, pa četudi okoli sebe doživila gorje tisočev. Toda malokdo, četudi je po službeni dolžnosti, lahko ob vsem tem ostane neprizadet registrator. Prav zato pa se reporter često vpraša: „Ali moraš res biti pri sleherni nesreči pogrebec? In zakaj?“

Odgovor sem našel v majhnem furlanskem mestecu Buji tisto jutro po potresu, katerega odmavi so spravili večer poprej na ceste vso Ljubljano in še lep kos Slovenije zraven. Pred potresom, ki je dosegel najvišjo stopnjo na potresni jakostni lestvici, je bila Buja eno od značilnih furlanskih mestec: štela je 6500 prebivalcev in na območju, ki ga je potres prizadel najhuje, je veliko takšnih, ki so naše krvi, saj sega potresno območje globoko v Slovensko Benečijo. V tem delu Furlanije je ta hip nekaj sto prebivalcev manj — do petka popoldne so našeli okoli 260 mrtvih, toda že tisti hip so govorili o grozljivi številki tisoč smrtnih žrtev —, potres pa je uničil ali poškodoval 60% vseh hiš. Zemlja se je stresla šestkrat, meja ob 20. uri 59 minut in 24 sekund in se je tresla borih štirinajst sekund: toda te sekunde so bile dolge kot večnost — za Bujo, Majano, Humin in druge kraje severno od furlanske prestolnice Vidme prav gotovo nujno, kar pomnijo ljudje.

Odgovor na tisti „in zakaj?“ pa je tičal v Buji, v ulici Roma. V ulici, kjer skorajda ni več hiš, ki bi imela streho nad seboj. Koliko mrtvih je bilo sedmega maja še pokopanih pod kamnjem, vkleščenih med tramove in pohištvo, tisti hip ni vedel nihče. Toda prav ta negotovost je silila preživele, da se s preprostim orodjem, včasih pa kar z golimi rokami zažrejč med kamnjenje povsod, kje bi ječaj, stok ali prošnja odkrili, da so pod

ruševinami ljudje. In v tej ulici Roma sem odkril odgovor na vprašanje, zakaj reporterja zadržuje, da se sprič tolikšne tragedije ne obrne in odide: bilo je veselje, ki ga človek doživi ob slehernem človeku, ki ga reševalci uspejo iztrgati objemu zmletega kamnja, betona, tramov in opeke.

Bilo je okoli pete ure zjutraj, sedmega maja, in jutro je obetalo biti sončno, ko se je med temelji porušene hiše na številki 50 začelo ječanje, zanesljivo znamenje, da je med kamenjem nekdo, ki potrebuje pomoč. Preživeli sosedje in reševalci so priheli k ruševinam le nekaj trenutkov potem, ko so slišali prvi stok: in z rokami ter dvema velikima gradbenima strojema so začeli kopati rov glasovom nasproti. Toda stroja sta kmalu zatajila; ostale so le še gole roke. Sosed iz ulice, vojak iz Sicilije, gasilec iz Trsta, pa še marsikdo je prisikočil na pomoč.

Rov proti glasovom je bil vedno globlji. Podpirali so ga s tramovi, rili globlje in globlje, vse dokler niso naleteli na betonsko ploščo. Skoraj isti hip je bil na voljo reševalcev stroj, ki je beton razbijal v prah. Glasovi so bili vse glasnejši. Nenadoma so utihnili. So ponesrečeni izdihnil? Trije bi morali biti spodaj. Oče, mati in komaj osemletna hčarka. Nono je bil žal že mrtev. Vkleščen med dve betonski plošči. Pred reševalci nova ovira. Stara hrastova omara. Kos po kos so jo trgali z rokami. S strojem se niso upali bliže. Lahko bi poškodovali podkopane. Naposled je hrast popustil. Na piano so potegnili hudo ranjenega družinskega očeta. Kakih 30 let je bil star, morda pa kakšno leto več. Tedaj pa je na piano v zapleteni furlanščini šnil otroški glas: „Tukaj sem. Pomagajte mi na piano.“ In že se je v komaj izkopanem rovu pokazala otroška glavica, nekolikanj modrikava, toda ustva so bila raztegnjena na nasmej. Po več ko desetih urah bivanja med ruševinami je otrok spet zagledal sonce in množico ljudi, zbranih okoli odprtine. Teh se je ustrasil. Ko pa je deklica zagledala še zdravnika z injekcijo v rokah, je planila v jok. Le za nekaj trenutkov. Hip po dotiku igle se je otrok izgubil v spancu. Ko so ga odpeljali v bolnišnico in ko nam je zdravnik povedal, da

TISOČI SEKUND GROZE

Naše ozemlje so nenehno stresali močni, tudi katastrofalni potresi

Ozemlje Jugoslavije skozi vso zgodovino dokaj pogosto vzmemirajo močni potresi, ki dosežejo včasih katastrofnalno stopnjo. Najstarejši zabeležen potres, ki se je zgodil pri nas, sega v leto 361, ko naj bi se ob potresu potoplil v morje kraj Zaška na otoku Pagu. Valvasor omenja silno močan potres, ki je stresel Ljubljano in Kranjsko leta 792. Kaj več o tem potresu ne vemo. „Grozovit“ potres je menda zatem stresel Ljubljano leta 1000. Tega leta je bilo več mest in gradov porušenih. Potresni sunki so nasprotno pogosto naganjali Ljubljjančanom strah v kosti.

Leta 1508 je bila Ljubljana močno poškodovana, leta 1511 pa jo je potres docela porušil. Isti potres je porušil tudi Bled, Tržič, Radovljico, Škofje Loko, Kamnik, Turjaški grad, Tolmin, v celoti 26 mest, večidel na slovenskem ozemlju. Celovec je bil poškodovan, Gorica, Trst in Milje pa

precej razdejani. Morje v Trstu je vzvalovalo tako visoko, da so ljudje bežali od obale na višje ležeče kraje. Zatem je Ljubljano krepko stresalo v letih 1575, 1590, 1621 in 1622. Tega leta je v Ljubljani potres prevrnil veliko dimnikov, poškodoval deželno palačo, veliko hiš pa je porušil tudi na Dunaju.

Ohranili so se podatki o močnih potresih v Ljubljani v letih 1626, 1641, 1669 in 1691. Če ni bilo druge škode, so s streh padali vsaj dimniki.

V devetnajstem stoletju je Ljubljana čutila občutnejše potrese v letih 1830, 1833, 1835 in 1836. Leta 1840 je divjal obsežen potres od Beneške do Hrvaške. V Ljubljani so popokali zidovi. Zidovi so pokali tudi leta 1845. Ljudje so črečuli noč na prostem. V Rimskih toplicah je tega leta kot posledica potresa prenehal izvirati topli vrelec.

Zatem se je Ljubljana stresala v letih 1856, 1857, 1861 — istega dne je začel bruhati Vezuv. Sledilo je veliko rahlejših sunkov, leta 1879 pa se je Ljubljana spet krepko stresa.

Še hujši potresi kot Ljubljano so zadele sosednja mesta in kraje. Leta 1201 je potres pretresel Štajersko in Koroško. Veliko trdno zidanih hiš in cerkv se je zrušilo, pobitih je bilo mnogo ljudi.

Leta 1348 je potres docela porušil Beljak, ostalo je le nekaj lesensih hiš. Tedaj se je razkiala gora Dobrač, skalovje in zemlja sta zasula Zilo in tako opustošila naselja ob vznožju gore. Tedaj so menili, da je potres božja kazen zaradi hudobnosti, razbojništva in nečloveške grozovitosti grofov in žlahtnikov.

V 17. stoletju je večkrat hudo treslo Krško, enkrat menda ves dan in vso

noč, potres je pustošil ob Temenici na Dolenjskem, razrušil cerkve in gradove ter prevrnil stolpe. Leta 1690 je razdejalo Celovec. Zelezne vezi v zidovih so se pretregale. Gosposki ljudje so zapustili mesto in do pomladni, cele tri mesece, živeli po lesensih kočah. Isti potres je porušil tudi Beljak. Hiše so podprli s stebri.

Leta 1830 so popokali zidovi v Tržiču, leta 1870 je potres grozovito zadel Klanjo, vas med Snežnikom in Reko. Razdejalo je vseh 140 hiš in poškodovalo sosednje vasi.

Sedem let pozneje so padali celjski dimniki, leta 1879 pa so se zakolebale hiše v Železni Kapli na Koroškem, ljudje so se komaj obdržali pokonci.

Leta 1880 je deset sekund stresalo Zagreb. Po prvem sunku se je dvignil nad mesto oblak prahu, dimniki, strešna opeka in opažni zidovi so se

je punčka povsem zdrava, samo v šoku, sem si obrisal nos.

Ni šlo vse tako gladko kot v Via Roma v mestecu Buja. Ruševine so povsod v severovzhodni Furlaniji. Pravijo, da je med 180 tisoč prebivalci tega dela Italije umrlo med potresom približno tri sto. Dobro poučeni pa mislijo, da jih bo nekaj sto več. O tem priča vožnja po vseh severovzhodne Furlanije. Vse stare hiše, zidane iz kamenja, so se spremenile v kupe ruševin. Ko sem si ogledoval to pustošenje pretekli petek, so odkrivali le malokatero ruševino, pod katero s posebnimi detektorji strokovnjaki niso zaznavali nobenega znaka življenja. Ljudje so kopali in iskali tamkaj, kjer je bilo le za kanček upanja, da pod kamnitimi in betonskimi gmotami še utripa človekovo srce.

Območje, po katerem je pustošil potres, je bilo v petek podobno ozemlju, na katerem vihra vojna. Vse je potekalo kot na dlani, pa vendar so imeli prvi hip na voljo prema reševalnih avtomobilov. Oblasti so prosile lastnike primernih vozil, naj priskočijo na pomoč in naj svoja vozila oblečejo v bele rjuhe. Te so bile znamenje, da ima ta označen avtomobil enake prednosti kot so jih imeli službeni reševalci. Marsikateri Furlan se bo še do poznih let spominjal neznanih rešiteviev.

V mestih Buja, Majano in Humin, pa tudi okoliških vseh, bodo zagotovo podrli več ko 60 odstotkov vseh stanovanjskih in gospodarskih poslopij. To pomeni, da bo približno 30 tisoč družin ostalo to poletje brez strehe nad glavo. Ob tem pa bodo zagotovo razmišljali tudi sodniki. V Majanu sta se podrli dve stolpnici, v katerih je prebivalo 42 družin. Podrli, kot bi bili zgrajeni iz lepenke, ne pa iz sodobnih gradbenih materialov. Čeprav so druga, na prvi pogled povsem enaka poslopja, ostala vzliz rušilnemu potresu povsem nedotaknjena. Celo omet na večini ni počil!

Človeške žrtve, mrtve in ranjene, ki jih bodo šele prešteli, ni mogoče ocenjevati. Človek je tako bogatstvo, da je neocenljiv. Furlanija pa bo še leta preštevala materialno izgubo. Porošeni so domovi, večina kmetij uničeni, porošeni ali načeti so mostovi, popokane ceste, poškodovana železnična in železniške postaje in v nekaterih območjih za večne čase izgubljene

„Alamo“ v Majani. Take so ruševine cerkve, ponosa meščanov. Tudi plati zvona vinogradniki iz tega zvonika ne bodo slišali več.

zgodovinske dragocenosti v porušenih renesančnih poslopijih.

Potres v Furlaniji je bil po oceni seizmoloških strokovnjakov iz Upsale na Švedskem najhujši, takoj za tistem leta 1963, ko je gibanje zemeljine skorje zbrisalo s svoje površine glavno mesto SR Makedonije Skopje. Trditvi Šveda Markusa Buatha so potrdili tudi znanstveniki iz Avstrije, Italije in Jugoslavije, ki so družno ocenili, da je bil povzročitelj furlanske, pa tudi kobariške katastrofe (potres v dolini Soče ni terjal človeških žrtev, zato pa je bila že po prvih cenitvah povzročena milijonska materialna škoda), premikanje zemeljskih plasti v globini 20 km pod Zemeljnim površjem.

V bilanco premikov zemeljine skorje moramo šteti tudi dva iztirjena vlaka, pomanjkanje pitne vode (tudi stotisočglavi Videm je bil skoraj brez pitne vode), prišesti pa moramo tudi nenehni strah Furlanov, katerim seizmološki strokovnjaki obetajo tudi v prihodnjih novih, sicer šibkejše potrese. Zemeljija se že ob rahlem premiku umirja tudi mesece. V Skopju so po katastro-

falnem udaru našteli še več kot 4 tisoč šibkejših, nerušilnih potresov.

Človeštvo je ta hip pred potresi še nemočno. Znanstveniki se trudijo, da bi jim uspelo vsaj napovedovati napad naravnih sil na človeka in njegovo imetje, ne morejo pa ga še preprečiti. Pod površino Zemelje pa se ob premikanju plasti sprošča skoraj nedojemljiva energija. Znanstveniki iz Koelna so izračunali, da se je v epicentru furlanskega potresa sprostila energija enaka 150 tisočem megavatov. To pa je

skoraj stokrat večja energija, ki jo danes zmorejo povprečne jedrske elektrarne.

Potrese lahko samo približno napovedujejo. Preprečiti jih ne morejo. Zato pa je človek družbeno bitje, ki s svojo solidarnostjo lahko olajša bol in izgube drugih. Tudi tokrat človeštvo ni zatajilo. Poziv ponesrečenih iz Furlanije odmeva po vsem svetu.

MATIJA DERMASTIA
FOTO: JOCO ŽNIDARŠIČ

KADITI PREPOVEDANO

BEG IZ VARNOSTI

Streslo se je. Po peti stopnji, berem zdaj v časnikih. Tla so se majala, ljudje so bežali iz hiš, potres je povzročil ustrezen preplah. Potres me je vnovič opozoril, da je zadnji čas, da odnesem uro k urarju. Nekoliko prehiteva. Množica vznemirjenih v spalnih srajcah, pižamah, množica odetih v odeje in domače jopiče priča o tem, da tudi ljubljanska televizija ne more prepričati Slovencev, da bi neko-

ski tragediji — grajeni protipotresno. Zdi se, da ljudje nimajo pretiranega zaupanja v gradbenike. Ždi se tudi, da gradbeniki sami nimajo pretiranega zaupanja v delo svojih rok, saj smo med tistimi, ki so se izročili varnejšemu zavetju matere zemelje, spoznali nekaj gradbenikov. Gradbeniki so šele pozneje — ko je bilo vsega konec in ko so klepetali zbrani na zelenicah („Tudi vi stanujete v naši stolpniči?“ so se spoznali stanovalci vasi v vertikalih) — potegnili na dan svoje znanje in razlagali, da ni bilo potrebe bežati iz varno zgrajenih betonskih stolpnic in da bi bolj kazalo, da bi se ljudje zbrali okrog liftov — tam je namreč najvarnejše, najmočnejše. Če si poslušal razlag strokovnjakov dve uri po potresu.

MIRNA POTRESNA NOČ

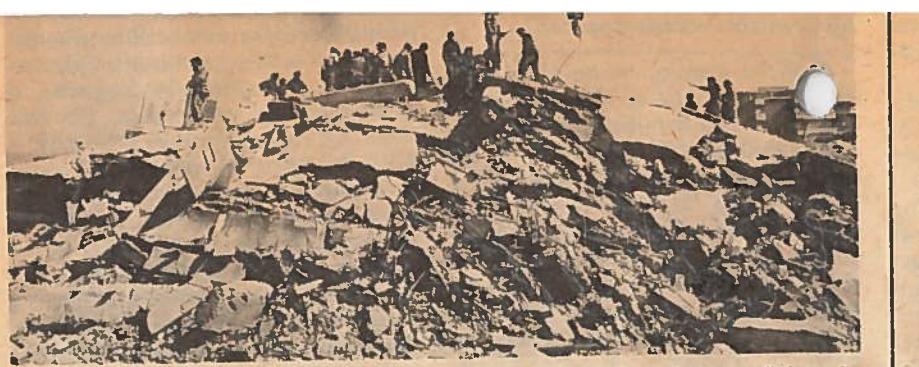
Kako so se vedli prebivalci Ljubljane in okolice v potresni noči? Panično? So zlikavci izkoristili nemirno noč za kraje? So morali miličniki posredovati zaradi ogroženosti prebivalcev?

S temi vprašanji smo se napotili k načelniku uprave javne varnosti Ljubljana Milošu MITIČU, ki nam je ljubeznično odgovoril: „Protipotresu smo ugotovili, da so se ljudje vedli dosti mirno, čeprav je prvi trenutek kazalo na najhujše. Družbenega samozaščita je bila dobra, hude panike med ljudmi ni bilo, skratka, vedenje občanov je bilo po naši oceni pozitivno.“

Kar se tiče varnosti oseb in premoženja, je bila potresna noč izredno mirna. Na območju Ljubljane se ni zgodilo prav nič takšnega, kar bi ogrožalo varnost prebivalcev, njihovo in družbeno premoženje. Dolžni smo posredovati, če pride do panike, ter paničarje pomiriti, jih odpeljati v zdravstvene ustanove, zoper kršitelje zakona pa ukrepati v skladu s pooblastili. Toda v potresni noči nismo posredovali niti enkrat — res smo imeli mirno noč.“

„Kako pa so organi javne varnosti takoj po potresnem sunku skrbeli za preplašeno prebivalstvo?“

„Ob požarih, poplavah, ob vseh večjih elementarnih nesrečah, se takoj zberemo. Tako smo se tudi minuli četrtek zvečer zbrali že nekaj minut po prvem potresnem sunku. Okrepili smo službo na vseh področjih svojega dela, okrepili smo preventivno službo (opazovalna služba milice na cestah, patruljna služba miličniških vozil in tako dalje). Prekrili smo celotno območje Ljubljane, da bi nas miličniki snemali obvezčali o kakršnih-

Šestnadstropni stanovanjski stolpič se je spremenil v kup betona, železa in opeka. Pod tisočimi tonami ruševin je umrlo 18 družin.

sesuli na ceste. Vse hiše so bile močno poškodovane. Precej ljudi je bilo ranjenih, eden ubit. Ljudi je preplašilo zlasti votlo bučanje, ki je prihajalo izpod zemlje. V slabih treh mesecih se je Zagreb stresel dvestokrat. V Prekrižju nad Zagrebom so posekana drevesa poskakovala tretjino metra kvišku. Oskrbnik velikega pokopališča v Zagrebu je hotel bežati, toda se je zbal, ker so se v tleh delale jame. Nekdo, ki je bil na sprehajališču nad Zagrebom, je videl, kako so se strehe zazibale, se krivile in valovale. Zid okoli dvorišča ženske kaznilične je dvignilo kvišku tako, da so iz stavbe ugledali polje zunaj zidu, nato pa je zid spet sedel na svoje mesto.

Leta 1882 so si potresne sile dajale duška med Ljubljano in Logatcem. Drevesa po gozdu so zavihrala, skale po brežinah so se trgale. Na Vrhniku so bile poškodovane skoraj vse hiše.

Eden najhujših potresov pri nas je leta 1895 prizadejal Ljubljano, ki je imela tedaj 1373 hiš in nekaj več kot 32 000 prebivalcev. Provincialno mesto je bilo kar precej zanemarjeno, vendar je kljub temu na nekatere tuje popotnike naredilo „skoraj knežje gosposki vtis“. Nedelja, 14. aprila 1895 je bila prva lepa, sončna nedelja po dolgi in hudi zimi. Ljubljancani so jo preživeli večidel na izletih in ob dobri kapljicici, nato pa so se zgodaj spravili v posteljo. Ob 23.17 pa je spečo Ljubljano zajel grozen ples. Po stanovanjih je poskakovalo pohištvo,

ITD, 9. V. 1976

se vrtelo, padalo, lezlo po sobah. Stene in zidovi so pokali, tramovje podstrešij je škrtalo in civililo, razbito steklo žvenketalo. Sljalo se je zloče podzemeljsko bučanje in rohnenje. Dimniki so padali in zidovi so se podirali. Psi so obupno lajali. Meščani so v spalnih srajcah drveli na ulice. Zdalo se je, kot da stoje na viharnem morju. Zdaj jih je dvignilo kvišku, potem jih je spustilo in nižave.

Vsepovsod so se vrstile podobe groze. V restavraciji Slon je nastala panika, v hipu je bil na tleh ves porcelan, hrana, prevrnjene mize in stoli. V bolnišnici so zazijale v stropovih in stenah velike razpoke, tako da je bilo videti iz sobe v sobo. Bolniki, ki niso mogli iz postelj, so kričali. Iz stavbe z duševnimi bolniki je bilo slišati presunljive krike, nihče pa jim ni upal odpreti vrat, da ne bi zbežali in napravili kakše nesreče. Na srečo njihove stavbe potres ni porušil. Že ob prvem sunku so hudo razgrajali kaznjenci na gradu in Žabjaku. Vojaska straža jih je zatem spustila na dvorišče. V številnih vaseh po Sloveniji so tisti večer ljudje bedeli pri mrljicu. Navdala jih je groza, ko so videli, da se je krsta začela premikati. V Litiji so imeli umirajočega. Ko se je začel potresni ples, so domači mislili, da je prišel ponj sam hudič. Hudo so se vzremirili tudi rudarji v idrijskem rudniku živega srebra. Misili so, da se podira ves rudnik.

Tako po prvem sunku je zavladala

je tudi opozoril, da z modernizacijo ptt kasnimo, saj so se množice ljudi prijele za telefonske slušalke. Iz ljubljanskih gostinskih lokalov poročajo, da stalnih gostov maja ne tal ni presunilo. Le močnejše so se oprijeli kozarčkov. Koliko je bilo takšnih gostov, ki so potres izrabili za pobeg pred „plačilnim“, še ni znano. Iz novih šišenskih stolpnic so vsi pohiteli na plano. Navkljub temu, da so novi ljubljanski stanovanjski objekti — po vajnih predpisih sprejetih po skop-

vavnosti v nevarnosti. Zunaj pa je bilo nevarno, saj so tudi volkovi v živalskem vrtu tulili pozno v noč. Zato: „...lo več zaupanja, občan! Zaupaj našim gradbenikom in ne nasedaj nepotrebeni paniki. Četudi te hišnik protipotresne stolpnice na Trgu komandanta Staneta podi na plano. Ostani v varnem zavetju betonskih zidov vasi v vertikali. Resda malo škripajo (beton je dober prevodnik), a so vredni zaupanja.“

IVAN VIDIC

panika. Tresenje je zganilo zvonove, da so začeli zvoniti sami od sebe. Po drugem in tretjem sunku so se meščani umaknili v Tivoli in na trge, nekateri gostilničarji so zastonj delili pijačo in hrano, drugi so posojali odeje in kožuhovino. Mnogi so prespali prvo noč v kočijah. Zjutraj so ugotovili, da je mesto povsem razdejano. Le kakih 30 hiš je ostalo celih. Nekatere ulice so bile povsem razvalinah. Na srečo je v ruševinah našlo smrt le malo ljudi, pa tudi ravnjenih ni bilo veliko.

Ljubljano je stresalo še in še. Meščani so bili nadvse vznemirjeni, saj je že prvo noč marsikdo prisluhnil čenčam, da se bo mesto ob zori pogreznilo. Pozneje je policija vse takšne prerokalce preganjala. Meščani si dolgo niso upali v razmajane hiše. Mnogi so se zatekli v vagone na postaji, ki jih je dala na razpolago železnica, drugi so prenočevali v vojaških šotorih, vrtnih utah, na prostem in celo v zeljarskih sodih. Več tednov so dobivali hrano pri javnih kotlih.

Za Ljubljanski potres je zvedel ves svet, po mestnih ulicah je bilo videti še in še tujcev s fotoaparati. Tuji časnikarji so takrat krstili Ljubljano za „s tramovi podprtoto mesto“. Vse hiše so bile namreč podprte z velikimi tramovi, ki naj bi zaščitile zidovi pred naslednjimi sunki.

Vsaka nesreča ima dve plati. Druga plat za Ljubljano ni bila brez koristi. Mestu so priskočili na pomoč številni

kraji in posamezniki. Poprej zaspano mestece se je nenadoma zbudilo. V mesto so prihajale čete zidarjev, tesarjev in drugih obrtnikov. Iz ruševin so pozidali večjo in lepšo Ljubljano. Po potresu je Ljubljana dobila modernejši, secesijski videz. Sprva so menili, da bo treba podreti kar 300 stavb, vendar so jih v potresnem letu podrli le 49, v prvem desetletju po potresu pa 154.

Potresne sile niso obmirovale za dolgo. Leta 1917 so poškodovale Brežice, leta 1926 je močan potres stresel velik del Slovenije. Njegovo žarišče je bilo ob Cerkniškem jezeru. Leta 1939 je treslo Litijo in Hotič, pa tudi Ljubljano z okolico, leta 1940 sta se stresla Kostanjevica in Opatova gora. Leta 1953 je bil potres v Vidmu in Krškem. Leta 1956 je nastal potres ob vznožju Snežnika, ki je zlasti v Ilirske Bistrici naredil precej škode. Leta 1963 sta se tresla Litija in Šmartno. Istega leta je katastrofalni potres opustošil glavno mesto Makedonije Skopje. Ta potres, ki je zahteval veliko žrtev, nam je še vsem v spominu. Prav tako katastrofalni potres v Banjaluki. Posledica zadnjih dveh velikih potresov je bilo poglobljeno zanimanje za zavarovanje pred rušilnimi potresi. Tako so bili kot posledica skopskega potresa narejeni natančnejši seismografski zemljevidi Jugoslavije, uzakonjena pa je bila tudi potresno varna gradnja novih stavb.

JANEZ KAJZER

— o ogrožjanju varnosti ljudi, imetja, požarih, izpadih električne energije o vseh situacijah, kjer bi bila potrebna pomoč širše družbene skupnosti.

Poslali smo našega delavca tudi na seismološko postajo, da nas je sproti obveščal o vseh novicah o potresu. Hkrati pa smo obveščali odgovorne na ljubljanski mestni skupščini o položaju, da bi po potrebi organizirali štab za civilno zaščito mesta Ljubljane. To ni bilo potrebno, saj je zadostovala okrepitev naše preventivne službe.“

„Najbrž so prebivalci nenehno klicali telefonsko številko 92, da bi čimveč zvedeli o potresu, ustavliali so tudi milicike na ulicah. Kako ste jih mirili?“

„Res je bila številka 92 kar naprej zasedena, kot tudi gasilci, seismološka postaja, pa novinarji in vsi, ki bi lahko karkoli vedeli o potresu. Ljudje so spraševali, če se bodo potresni sunki ponovili, kje je epicenter, kakšne jakosti je potres. Dolžni smo ljudi obveščati o njihovi varnosti — odgovorili smo jim, kar smo sami zvedeli na seismološki postaji, kajti mi nismo strokovna služba in nismo pristojni za strokovno obveščanje javnosti o potresu.“

„Po mestu so krožile naše patrule, ki so mirile občane, jih obveščale, da se močni sunki ne bodo ponovili in naj se zato vrnejo v svoje domove, ki so jih po potresu zapustili. Tako je bilo v Ljubljani med enajsto uro zvečer in polnočjo že vse popolnoma mirno.“

Načelnik uprave javne varnosti je torej nas občane pohvalil. Ker smo se po prvem strahu občani vedli dovolj razsodno, ker kaznivih dejanj ni bilo. Pohvala, ki smo je lahko samo veseli.

MANCA KOŠIR

3

ITD

9.5.76

Začetek tradicionalne revije »Primorska poje«

V soboto, 20. in v nedeljo 21. t.m., sta bila v Tominu in na Dobrovem prva dva nastopa tradicionalne pevske revije »Primorska pojež«. Tudi letošnjo revijo, ki je že sedma po vrsti sta organizirala Slovenska prosvetna zveza v Italiji in Združenje pevskih zborov Primorske. Na to veliko pevsko prireditev, ki vedno znova prikazuje tesno povezanost primorskih Slovencev z obeh strani meje, se je letos prijavilo čez 80 pevskih zborov iz našega zamejstva in iz Slovenije, eden pa celo iz Hrvatske. Zamejskih zborov je prijavljenih 28, in to iz Beneške Slovenije, z Goriškega in s Tržaškega.

Na prvem nastopu v Tolminu so nastopili pevski zbori iz Idrije, Bovca, Cerkne-

ga, Črnega vrha nad Idrijo, Ilirske Bistrike, iz Goriških Brd (Briški oktet), Kanala, Tolmina in Mirna, iz zamejskih pa je prišel moški zbor »Plešivo - Krmin«.

Prvotno je bilo javljeno, da bo naslednji nedeljski nastop v Ljesi v Beneški Sloveniji, vendar so ga poslednji hip prenesli na Dobrovo v Brdih, ker dvorana v Ljesi še ni dokončana. Od prvotnih štirih prijavljenih pevskih zborov iz Beneške Slovenije je žal nastopil samo moški kvintet »Nediže gas«, ki ga vodi znani glasbenik in harmonikar Anton Birtič - Mečana. Zbor je zapel tri pesmi: Janeza Kuharja »Sinoči sem na vasi bil«, beneško ljudsko v prireditvi Antona Birtiča »Snuojka sam par jubci bil« in Emila Adamiča »Tam doli za našo vasjo«. Birtič je spored beneškega zpora kar sam napovedoval in obljudil, da se bodo zbori, ki bi morali nastopiti v Ljesi, srečali v tem kraju junija letos, ko bo dvorana dokončana. Na Dobrovem je iz zamejstva nastopila še ena pevska skupina, in sicer zelo številni 40-članski mešani pevski zbor društva »F.B. Sedej« iz Števerjana, ki ga vodi Herman Srebrnič. Števerjanski pevci so ubrano zapeli »Venček narodnih« Alojza Gruma in »Soči« Vinka Vodopivca. Poleg omenjenih dveh zamejskih zborov smo na Dobrovem slišali pevske zbole iz Avč, Bovca in mešani zbor slovenskega društva »Bazovica« z Reke, nato še zbole iz Kobarida, Kanala in Primorski akademskega zbor »Vinko Vodopivec« iz Ljubljane, ki je z zglednim petjem uspešno zaključil nedeljski koncert.

Spored nadaljnjih nastopov v marcu in aprilu je naslednji: v soboto, 27. marca ob 20.30 so zbori peli v občinski telovadnici v Dolini, v nedeljo, 28. marca ob 16. uri pa v osnovni šoli v Sežani. V soboto, 3. aprila ob 20. uri bodo zbori nastopili v mestnem gledališču v Kopru, v nedeljo, 4. aprila ob 16. uri v Kulturnem domu v Mirnu, v četrtek, 8. aprila ob 20.30 v gledališču Verdi v Gorici in v soboto, 10. aprila ob 20.30 v Kulturnem domu v Trstu.

List »Dom« prejel prvo nagrado iz sklada »Dušana Černeta«

V Dvorani Slovenske prosvete v Trstu je bila v ponedeljek, 29. marca, svečanost podelitev prve nagrade iz novoustanovljenega sklada »Dušana Černeta«. Svečanost je sovpadala s prvo obletnico prezgodnjene smrti Dušana Černeta, časnikarja, narodno obrambnega in političnega delavca zamejskih Slovencev.

Na svečanosti je prvi spregoril časnikar Saša Martelanc, ki je med drugim poudaril, da je bil sklad ustanovljen predvsem zato, da bi prispeval k uresničevanju idej in načrtov, za katere se je zavzemal pokojnik. Članica Radijskega odra Marjana Prepeluh in radijski napovedovalec Gregor Pertot sta nato prebrala nekaj odlomkov iz eseja »Zakaj smo in ostanemo Slovenci«, ki ga je bil napisal Dušan Černe leta 1959 in ki ga je v nadaljevanjih objavil naš list. Dr. Egidij Vršaj, ki je bil pogodbnik sklada in ki ga je tudi krepko gmočno podprt, je zatem obrazložil njegov sta-

tut, iz katerega med drugim izhaja, da so ustanovitelji sklada pokojnikove sestre, Slovenska skupnost, Društvo slovenskih izobražencev in oddelek slovenskih poročil Radia Trst. Prof. Zorko Harej je nato sporočil, da je posebna komisija sklenila podleti prvo nagrado iz tega sklada, in sicer v višini 200 tisoč lir, skupini slovenskih duhovnikov iz Beneške Slovenije, ki izdaja list DOM. Nagrado je predstavniku omenjenih duhovnikov, župniku Emilu Cenčiču izročila sestra pokojnega Dušana gospa Boža Mervic. Župnik Cenčič se je v svojem govoru toplo zahvalil za priznanje in kratko spregovoril o poslanstvu lista DOM, ki opravlja zelo važno nalogu med našimi brati v Beneški Sloveniji in v tujini.

Svečanosti so se med drugimi udeležile štiri Černetove sestre ter veliko število pokojnikovih sodelavcev in prijateljev. Bil je večer, kakršnega bi bil prav gotovo vesel pokojni in nepozabni Dušan Černe.

NOVI
LJUT
1.4.76

1.4.76
NOVI
LJUT

Srečanje v Ukvah:

Zelo posrečena pobuda

V nedeljo, 28. marca, je Smučarski klub »Devin« priredil srečanje z ukvanskimi otroki. Dopoldne je bilo smučarsko tekmovanje v bližini Ovčje vasi. Udeležilo se ga je lepo število izletnikov in seveda domaćinov, ki so se zelo dobro izkazali in našim smučarjem pokazali, kako se smuča. Vre-

ba »Devin« Igo Legiša se je domaćinom zahvalil za gostoljubnost in izrazil solidarnost Slovencev devinsko-nabrežinske občine župniku Garjupu, prof. Venosiju in obiskovalcem tečaja slovenskega jezika v Ukvah.

Sledilo je nagrajevanje udeležencev tekmovanja. Dar v spomin na srečanje so prejeli tudi župnik Garjup, prof. Venosi in župan Ehrlich ter žabniški župnik Černet. Ta zasluži posebno priznanje, saj je s svojim delovanjem že večkrat dokazal, kako draga mu je usoda naših ljudi v Kanalski dolini.

Pred kulturnim sporedom je časnikar Bojan Brezigar v imenu Založništva tržaškega tiska izročil prof. Venosiju vrsto slovenskih slikanic, ki naj bi jih porazdelili med ukvanske otroke.

Kulturna prireditev je bila zelo pestra. Nastopili so trije harmonikarji, ki so se že uveljavili tudi v vsedržavnem merilu in recitatorji. Prijetno presenečenje so pripravili tudi domaći otroci, ki so recitirali nekaj pesmi in pod vodstvom župnika Garjupa zapeli pesmico. Prireditev je zaključil nastop dekliškega zборa iz Devina, ki ga vodi Herman Antonič.

Pred odhodom se je lepo število domaćinov in gostov zbral v bližnji gostilni. V sproščenem vzdušju so domaćini povedali, kaj jih teži, obrazložili stanje v vasi in izrazili željo, da bi čimprej ponovno imeli v gosteh tako prijetno, veselo in zavedno slovensko družbo. Srečanje v Ukvah je bila izredno posrečena pobuda, saj so Slovenci v Kanalski dolini bili doslej morda preveč osamljeni in v sedanjem trenutku preizkušnje potrebujejo zlasti solidarnosti vseh zamejskih Slovencev. Smučarskemu klubu »Devin« in zlasti njegovemu predsedniku Igu Legiši moramo izreči vse svoje priznanje za trud in požrtvovalnost.

Videmski šolski skrbnik je v torek, 30. marca, končno izdal dovoljenje, da sme ukvanski župnik Mario Garjup uporabljati šolske prostore v Ukvah za tečaj slovenskega jezika, ki je namenjen osnovnošolskim otrokom. S tem se je ta zadeva, ki je uporavičeno dvingnila toliko hrupa, zadovoljivo rešila, za kar ima zaslugo tudi vsa demokratična javnost, ki se je odločno postavila na stran pobudnika tečaja.

me je bilo skoraj spomladansko in tudi tisti, ki niso smučali, so pri tem uživali.

Popoldne je bila verjetno najpomembnejša točka srečanja v Ukvah. Po predvidenem sporedu bi se nagrajevanje smučarjev in kulturna prireditev morali vršiti v prostorih ukvanskega konzorcija. Ker pa je bilo domaćinov in izletnikov zelo veliko, dvorana pa še zdaleč ni ustrezala številu prisotnih, je kulturni del programa potekal kar na prostem pred cerkvijo. Najprej je spregovoril prof. Venosi, ki je toplo pozdravil goste. Za njim je povedal nekaj besed župnik Garjup, ki je izrazil željo, da bi do takih srečanj prišlo bolj pogosto. Tega mnenja je bil tudi župan občine Naborjet-Ovčja vas Antonio Ehrlich, ki je vse lepo pozdravil. Predsednik smučarskega kluba

1.4.76

NOVI
LIS

Položaj v Ukvah še vedno nerešen

V ponедeljek sta v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu nastopila pobudnika tečaja slovenščine v Ukvah. Župnik Garjup in profesor Venosi sta številnemu občinstvu v živem podajanju obrazložila, kako je prišlo do pobude in poznejše prepovedi poučevanja v šolskih prostorih. Tečaj se nadaljuje sedaj v župni cerkvi. Gosta sta nato odgovarjala na vprašanja in pri tem prikazala splošni položaj v Kanalski dolini. Prisotni so izrazili predavateljima globoko solidarnost.

Šolsko skrbništvo v Vidmu še vedno odlaša z izdajo dovoljenja za nadaljevanje pouka v šolskih prostorih in to kljub valu protestov. V ponedeljek je celo videmski

pokrajinski svet z veliko večino glasov sprejel resolucijo s katero poziva oblasti naj obnovijo tečaj v šolskih prostorih. Pokrajinski svet opozarja v resoluciji na ustanove določbe, na mednarodne dogovore o zaščiti manjšin ter na izjave predsednika dejelnega odbora Furlanije - Julijске krajevine odvetnika Comellija.

—o—

SREČANJE V UKVAH

Smučarski klub »Devin« bo priredil v nedeljo, 28. t.m., srečanje z otroki, ki obiskujejo tečaj slovenskega jezika v Ukvah. Na sporedu je najprej tekmovanje v smučarskem teku in veleslalomu, popoldne pa bo v vaški prosvetni dvorani kulturna prireditev, na kateri bodo nastopili gojenci Glasbene matice iz Trsta, učenci osnovnih šol nabrežinskega didaktičnega ravnateljstva, dekliški zbor »Devin« in seveda tudi otroci iz Ukev.

NOVI
LIS

25.3.76

NAŠA SOLIDARNOST

Furlansko ljudstvo je prejšnji teden doživel tragedijo, kakršne ne pomni v vsej svoji zgodovini. Res je, da je potres povzročil ogromno škodo tudi na področju Beneške Slovenije in Rezije, toda naši beneški bratje za srečo niso imeli človeških žrtev, če izvzamemo nekaj mrtvih v vasi Podbardo. Furlane pa je žal doletelo oboje: izguba človeških življenj ter ogromna materialna škoda.

Slovensko ljudstvo je ob tej strahotni nesreči zelo blizu svojim furlanskim sosedom, katerim izraža vso svojo solidarnost, z njimi sočustvuje in s katerimi deli žalost in tegobe. Toda ob tej strahotni žaloigri Slovenci svojim zahodnim sosedom morajo predvsem izreči besedo POGUMA. Res je, da je potres povzročil globoke rane, saj je ostalo brez strehe več kot 100 tisoč ljudi, da je bilo popolnoma porušenih več kot 10 tisoč hiš, da je bilo hudo poškodovanih 7 tisoč stanovanj, da je bilo porušenih mnogo cerkv, da so bili razdejani kulturni spomeniki in zlasti, da ne bo mogoče nikdar ugotoviti natančnega števila človeških žrtev ter da bodo mnogi vse življenje čutili na lastni koži posledice strahotne nesreče. Toda prav tako je res, da ima furlansko ljudstvo v sebi toliko moči, da bo pogledalo resnici v

obraz in takoj pričelo z obnovo svojih razdejanih trgov, vasi in zaselkov ter razmeroma v kratkem času ustvarilo eksistenčne pogoje na vsem po potresu prizadetem področju.

Prav v teh urah preizkušnje se mora in se bo izkazal pravi značaj furlanskega ljudstva. Prav zdaj bodo prišla do polne veljave njegova žilavost, marljivost, sposobnost, samozavest, ponos ter izredni čut za zdravo varčevanje.

Dolžnost in naloga celotne državne skupnosti je, da temu ljudstvu, ki so mu

zanikali in mu v marsičem še danes zanikal njegovo identiteto in katerega pripadniki si prav zaradi tega morajo v velikem številu služiti kruh v tujini, da na razpolago sredstva, s katerimi si bo samo obnovilo svojo furlansko domovino.

Slovenci v Italiji smo seveda s svojimi furlanskimi sosedji popolnoma solidarni. A ne samo to. Odločno podpiramo tudi njihovo voljo ter zahtevo, da si sami, se pravi brez vmešavanja birokratov iz drugih kra-

(dalje na 2. strani)

DRAGO LEGIŠA

Novi list

13.5.76

Naša solidarnost

(Nadaljevanje s 1. strani)

iev in dežel, ponovno postavijo na noge svoje hiše, svoje kmetije, svoje delavnice in svoje tovarne. Predvsem pa razumemo in podpiramo njihovo odločitev, da svoje domačije, svoje vasi in trge ter zaselke obnovijo na tistih mestih, kjer so bili stoletja in stoletja, dokler jih ni razdejal potres. V tej odločitvi namreč vidimo tudi trdno voljo do ohranitve furlanske bitnosti, ki se mora v prihodnjem še bolj uveljaviti in dobiti priznanje, ki mu pritiče po vseh pisanih in nepisanih zakonov. To bo delno plačilo za trpljenje, ki ga je furlansko ljudstvo moralno pretrpeti, in za trpljenje, ki ga še čaka v bližnji bodočnosti.

Občni zbor društva »Planinka« iz Ukev

V soboto, 3. aprila, se je v Ukvah v Kanski dolini, ob lepem številu prisotnih članov odvijal redni občni zbor prosvetnega društva »Planinka«, ki v tej gorski vasi uspešno deluje že lepo vrsto let. Poročilo o pretekli dejavnosti in podala dolgoletna redsednica društva Neža Tributsch. Omenila je pobude na raznih področjih vaškega življenja predvsem pa je poročala o delovanju pevskega zборa, ki je pravi stebber društva. Predlagala je, da bi dolgoletnemu pevovodji Francu Sivcu, ki že 25 let vodi njihov zbor, podelili priznanje za tako dolgo in poživovalno neplačano delo. V razpravi, ki je nato sledila, so padali razni predlogi v zvezi z bodočim delom. Tako je bila izražena želja, da bi pevski zbor nastopil na celovškem radiu in na radiu Trst A, kjer že imajo njihov posnetek izpred več let. Dalje se je odvijala razprava o tem, kako še bolj pritegniti k zboru mladino in kako priti do večjih finančnih sredstev. Prisotni člani so bili mnenja, da bi morala društvo priskočiti na pomoč tudi občinska uprava, glede na to, da je to društvo edino v vasi z več kot 400 prebivalci. Govor

je bil tudi o načrtovanem upepeljevalniku, glede katerega so se prisotni izjavili proti temu, da bi stal v bližini vasi, in o bodoči avtocesti, ki grozi pobrati rodovitno zemljo na južni strani vasi.

V nadaljnji razpravi so prisotni člani izrazili solidarnost župniku Garjupu in mu še posebej izrazili hvaležnost za skrb, ki jo posveča njihovim otrokom. Vzeli so tudi na znanje odločitev videmskega šolskega skrbnika, da se tečaj slovenskega jezika ponovno odvija v šolskih prostorih. Na koncu razprave so se prisotni spomnili tudi pokojnega prof. Jožeta Peterlina, ki mu je bila ta vasica pod Višarjami pri srcu in je sem zahajal s svojo mladino nad dvajset let. Pozdrave iz Trsta so občnemu zboru prinesli deželni svetovalec Drago Štoka ter Maver in Mljač za Slovensko prosveto. Na koncu so izvolili nov odbor, v katerem so Marija Wudenig - Miškot, Tereza Maizinker, Mariella Kandut, Janko Prešeren in Alojzija Janach. Na predsedniškem mestu pa je bila potrjena Neža Tributsch.

Novi
list
6.6.76

Narodnostno kulturni vzpon Beneške Slovenije

V Čedadu je bil 18. marca izredno u-spel redni občni zbor kulturnega društva »Ivan Trinko«. Občnega zbora se je udeležilo veliko gostov in priateljev iz zamejstva in iz matične domovine. Številne člane društva je najprej pozdravil prof. Viljem Černo, ki je nato tudi prebral glavno poročilo. V njem je obravnaval celotno problematiko Beneške Slovenije, tako narodnostno kot socialno in ekonomsko. Jasno pa, da je bil glavni poudarek v njegovem govoru na narodnostnem vprašanju in je tako ugotovil velik napredek v tem pogledu v vsej Benečiji.

Za predsedniško mizo so bili še Dino del Medico, organizator beneških izseljencev, ukovški župnik Mario Garjup, katerega je občinstvo še posebej toplo pozdravilo in mu s tem dalo priznanje za njegov boj za slovenski jezik v Kanalski dolini. Krajše tajniško poročilo je imela Iris Bataino.

Po poročilih so prinesli občnemu zboru tople pozdrave s Tolminskega, deželna sve-

tovalca Štoka in Specogna, predstnik SKGZ Boris Race, poslanec Škerk, predstavniki raznih strank in drugi. Deželni svetovalec Štoka je pozdravil v imenu deželnega tajništva Slovenske skupnosti, čestital društvu za vitalnost pri kulturnem ustvarjanju in poudaril enotnost Beneških Slovencev, ki jih skrb pred raznarodovanjem sili v skupno delovanje, s čimer dokazujejo — in so tako lahko za zgled vsem zamejskim Slovencem — predvsem svojo narodno zavednost in kulturno pripadnost slovenskemu narodu. Boris Race je poudaril važnost delovanja društva »Ivan Trinko«, deželni svetovalec Specogna pa je pozdravil občni zbor tudi v slovenskem dočakem narečju.

Tudi na Goriškem je opaziti, da vozni ki avtomobilov po zadnji podražitvi bencina v Italiji v večji meri kot doslej odhajajo nakupovat bencin na sosednjo jugoslovansko stran.

Pogum sredi razdejanja v Rezijski dolini

Po razdejanju, na katero srečamo na poti iz Vidma pa vse do Pušje vasi in Mužca, se odpre Rezijsko dolina. Na Bili kot osvoboditev iz mučnega okolja. Vendar pa je ta vtis le kratkotrajen, kajti čim se prične cesta vzpenjati, se nam pred očmi pojavi novo razdejanje, ki je najprej vidno na tej slabo asfaltirani cesti. Pot je vsa polna kamenja, ki so ga pridni Rezijani takoj spravili v kraj, da bi reševalnim ekipam dovolili dostop z avtomobili. Razdejanje se nam v vsej svoji luči prikaže ob vstopu v Ravnicu, kjer je potresni sunek vzdržala le šola, vsa ostala poslopja pa kažejo večje ali manjše razpoke. Niti ena sama hiša v vsej vasi ni več vseljiva, tudi najnovejše ne. Nekoliko izven vasi je nova hiša bivšega župana Enka Letiča in njegove žene, ki je doma iz Dutovelj. Še večje pa je razdejanje v Osojanah, kjer je vse dobesedno porušeno.

Rezijanska dolina je bila ena od zadnjih, v katero je dospela prva pomoč. Vse do petka popoldne sploh ni bilo vesti iz teh krajev. Šele zvečer so domačini telefo-

nirali na radio in sporočili stanje. Tedaj se je pričela akcija, ki je po prizadevnosti Rezijanov kaj kmalu dala prve sadove. Skoraj vse prebivalce so že v noči od sobote na nedeljo razmestili po šotorih, čeprav se je po nekaterih gnetlo tudi po 20 in več ljudi. Vojna mornarica je pripeljala železne postelje, skavti in taborniki hrano, zdravstvena pomoč je prišla iz Emilije.

V soboto so se prebivalci sami organizirali. Po pet, šest družin se je spravilo skupaj v isto šotorišče. Skupaj so znesli, kar jim je ostalo od razdejanja, složno so si delili, kar so imeli. Prišli so prvi emigranti, da se na lastne oči prepričajo o stanju. Začelo se je govoriti o bodočnosti vasi, kajti nihče niti od daleč ne misli, da bi zapustil rodno zemljo. »Če nam bodo pomagali, bomo pozidali vasi in obnovili življenje, dajte nam cement in gradbeni material, pride roke imamo sami, drugega pa ne potrebujemo.« Tako pravijo v Reziji. Naravna katastrofa je uničila hiše in poslopja, toda ne ljudi in njihove trdne volje po življenju.

Saša Rudolf

NOV 1
L185
1.4.76

Šisk slovenskih dijakov v Vidmu

Predstavništvo dijakov tržaških in goriških višjih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom je obiskalo predstavnike dijakov in profesorjev liceja Stellini v Vidmu. Odposlanstvo sta spremljala prof. Samo Pahor in prof. Sergej Dilica. Videmske kolege so seznanili s problematiko slovenske manjšine v deželi ter s problemi slovenskega šolstva. Še zlasti so izrazili nujnost po uradnem pouku slovenščine v Beneški Sloveniji in poudarili odpor oblasti celo do zasebnih tečajev. Videmski studentje so seznanili

slovensko odposlanstvo s furlansko problematiko. Zavzeli so se za uresničitev pravic slovenske narodne skupnosti in obso-dili ukvanske dogodke. Študentje liceja Stellini so se odločili, da bodo zahtevali uvedbo pouka slovenščine in furlanščine na zavodu. Medtem je tudi zavodski svet videmskoga trgovskega zavoda Stringher pod-prl zahtevo 744 dijakov po uvedbi pouka slovenščine. Skrbnik je v skladu s predpisimi posredoval zahtevo pristojnemu ministru.

NOV 1 L185
4.3.76

Slovenske šole tudi v Benečiji

Deželna komisija za slovenske šole je pred kratkim na seji sprejela resolucijo v zvezi s slovenskim šolstvom v zamejstvu. Le-ta postavlja zahtevo po ustanovitvi slovenskih šol v videmski pokrajini, po primernih zakonskih predpisih za resnično avtonomijo slovenske šole ter po ustanovitvi samostojnih šolskih okrajev v slovenske šole v deželi. Furlaniji Julijski krajini.

Slovenska narodnostna skupnost upravičeno pričakuje, da bodo dežela, pristojne šolske oblasti in parlament prešli čimprej na konkretna dejanja in pokazali dobro voljo za uresničevanje sprejetih obijub.

PRIMORE SKE NOVICE
8. 1. 76

VIDEM — V Ukvah, v Kanski dolini, so prepovedali popoldanski pouk slovenskega jezika. Šolski skrbnik je prepovedal tečaj z izgovorom, da ga ni mogoče prijeti v šolski zgradbi. Ta ukrep je v nasprotju z lanskotno odločitvijo pokrajinskega sveta v Vidmu, ki izrecno priznava naš živelj v tem delu Italije. Izražamo upanje, da bodo oblasti te krivice odpravile.

PRIMORE SKE NOVICE
10. 2. 76

Pošolski pouk slovenščine v cerkvi v Ukvah

Po prepovedi pouka slovenščine v Ukvah je dala zasilni sedež za ta pošolski pouk cerkev. Šolsko skrbništvo sicer še ni pismeno odgovorilo na prošnjo župnika, da bi v šolskih prostorih učil slovenščino, pač pa je dobil dovoljenje za pouk, veljavno do konca maja, toda pod pogojem, da pouk ne bo v šolskih prostorih.

Pristojne oblasti v Italiji dobivajo številne prošnje in proteste zaradi prepovedi pošolskega pouka slovenščine v Ukvah. Postopek obozojo na svojih sejah tudi vse napredne slovenske in italijanske organizacije in društva.

PRIMORE SKE NOVICE
22. 2. 76

Srečanje med Benečani in Tolminci naj bi postalo tradicionalno

Društvo za kulturne raziskave v Brdu v Zahodni Benečiji je priredilo v ponedeljek tradicionalni prijateljski večer med domačimi, beneškimi izseljenci ter prijatelji s Tolminskega.

Dvorana, v kateri so se zbrali, je bila napolnjena do zadnjega kotička, kar kaže na veliko zanimanje tamkajšnjih ljudi za tako srečanja in obenem jasno izpičuje njihovo narodno pridost.

Med gosti so bili navzoči socialistični senator Bruno Lepre, Dino del Medic, ki se ukvarja z izseljenskimi vprašanji pri Slovenski kulturnogospodarski zvezi, ter Vlado Uršič, član komisije za mednarodne odnose iz Tolmina in Franc Kravanja, sekretar medobčinskega sveita

SZDL za severno Primorsko ter drugi.

Prisotne je v imenu predsednika pozdravil predsednik kulturnega društva Ivan Trinko, prof. Viljem Čemo, v tem ko je senator Lepre obravnaval vprašanje izseljenstva v Benečiji. Obljubil je, da se bo vlada prizadevala, da bi to vprašanje dokončno rešili.

Vlado Uršič je ugodno ocenil podpis sporazuma med Jugoslovijo in Italijo v Osimu, ki odpira nova pota sodelovanja. Zavzel se je, da bi postali taki stiki med Benečani in Tolminci tradicionalni.

V kulturnem sporednu je sodeloval oktet dijakinj tolminske gimnazije. Večer sta sklenila domaćina — oče in hči — z igranjem narodnih motivov na harmoniko in boben.

PRIMORE SKE NOVICE
8. 1. 76

Tako obnoviti tečaj slovenščine v Ukvah

Tudi videmski pokrajinski svet se je pridružil valu protestov ob prepovedi pošolskega pouka slovenščine v Ukvah. Na seji so z večino glasov podprli resolucijo, s katero pozivajo merodajne oblasti, naj prepoved prekličejo. V resoluciji se sklicujejo na ustavo in na znane izjave predsednika deželnega odbora Furlanije Julijske krajine Comellija.

Po prepovedi pouka slovenščine v šolskih prostorih, ga je organiziral ukovski župnik Marij Gorup v cerkvi. Starši upajo, da bo šolsko skrbništvo preklicalo prepoved in ponovno dovolilo pouk v šoli, kjer je tudi njegovo mesto.

PRIMORE SKE NOVICE
26. 3. 76

DELEGACIJA NA KONGRESU ANPI V VIDMU

Delegacija ZZB NOV, ki so jo sestavljali delegati republiškega odbora ter tolminske, novogoriške in kraškoobalnih občin se je v soboto in nedeljo udeležila kongresa ANPI za videmsko pokrajino v Vidmu. Številni razpravljalci so se dotaknili tudi sodelovanja ANPI z ZZB v ob-

mejnih občinah ter bili mnenja, da ga je treba okrepliti. Govorili so tudi o manjšinah ter zavzeli stališča, da je treba Slovencem v Benečiji izvajanje vseh ustavnih pravic. S tem v zvezi je bila zlasti zanimiva razprava, ki jo je v slovenščini podal Mario Kont.

PRIMORE SKE NOVICE
16. 4. 76

Ob odprtji meji — slovensko in italijansko

Polna manjšinska vloga koprsko TV — Razgovor z odgovornim urednikom agencije Alpe-Adria iz Trsta Bogom Samso

Kot smo na kratko že poročali, je prejšnji teden stekla na koprski televiziji oddaja Odprta meja, to so poročila v slovenščini, namenjena Slovencem v zamejstvu in v domovini. Ta poročila pripravlja za TV Koper agencija Alpe Adria iz Trsta. Odgovornemu uredniku te agencije Bogu Samsi smo zastavili nekaj vprašanj v zvezi z njihovo novo vlogo.

Novinarska agencija Alpe Adria je začela z delom lani. Slišati je, da ste se že lepo uveljavili in zdaj ste dobili še novo nalogo. Kako to, da ste najprej našli skupni jezik prav s koprsko televizijo?

— Založništvo tržaškega tiska v

obeh strani meje.

— No, in zdaj je TV Koper uvedel te vesti v še izpopolnjeni izdaji tudi v slovenščini. Vaša vloga je s tem prav gotovo že bolj poudarjena in manjšinska vloga večja. Kakšno vsebino imajo te vesti, ki nas še posebej zanimajo, ker so pač-novost?

— Menim, da je s to novo oddajo dobil Koper polno manjšinsko vlogo. Kot Jugoslavija podpira prizadevanja italijanske narodnostne skupnosti, je brez dvoma prav, da je ta skupnost podprla tudi slovenski program na koprski televiziji.

Naša oddaja Odprta meja je namenjena predvsem slovenski manjšini v Italiji in Slovencem v matični domovini. Imamo jo vsak torek zvezčer in traja pol ure. Razdeljena je na štiri dele: dogodki in problemi, kultura, šport in izbor iz najvažnejših splošnih slovenskih dogodkov.

Še običajno vprašanje ob zaključku: vaši načrti, tovarshi Samsa?

— Upam, da je ta polurna oddaja le začetek, priprava, da preraste v slovenski TV program, ki bo vseboval določeno število dnevnih vesti poleg vsega drugega o Slovencih v Italiji.

(Z. L.)

Bogo Samsa, odgovorni urednik agencije Alpe Adria v Trstu

Trstu je ustanovitelj naše novinarske agencije Alpe Adria. Začeli smo lani septembra in naša naloga je predvsem spremjanje dogodkov za televizijo. Naša dežela Furlanija-Julijnska krajina sprejema več TV programov: italijanskega, koprskega, jugoslovenskega iz Ljubljane in Zagreba in nekod celo švicarskega. Naši problemi pa so prisotni deloma na ljubljanski televiziji, drugie ne. Naša funkcija je, da v to temo posvetimo in povemo, kaj se dogaja pri nas in z nami. Naj povem še to, da je agencija Alpe Adria nastala po sklepu manjšinske konference v Trstu. Smo samostojna ustanova, pogodbeno vezana na razne TV postaje, med drugim tudi na Koper. Skupni jezik s Koprom gotovo ni slučaj — TV Koper je manjšinska televizija in tudi mi smo manjšina. Povezavo smo tako hitro našli in zdaj ima že tudi konkrete oblike.

Kakšne so te konkretnе oblike in komu je oddaja Odprta meja namenjena v prvi vrsti?

— Že do zdaj smo pripravljali dnevno pet vesti za TV Koper. Sededa so bile do zdaj te vesti v italijanskem dnevniku. Redno smo imeli ob dnevnih vesteh tudi dodatke ob posebnih dogodkih. Tako smo govorili v eni od oddaj o Primorskem dnevniku, več smo jih posvetili Rižarni, nismo šli mimo važnih političnih ali kulturnih dogodkov. S štirimi predstavniki dežele smo imeli na primer razgovor o rabi slovenskega jezika. Imeli smo redno oddajo, posvečeno kulturi.

Kaj bi hotel s tem povedati? Predvsem to, da smo postali redno dejelno občilo, ki posreduje vesti o Slovencih Italijanom in Slovencem,

PRIMORSKA POJE 76

Reviji v Tolminu in Dobrovem

V Tolminu je 20. t. m. nastopilo deset pevskih zborov. Moški zbor Združenja šoferjev in automehaničkov iz Idrije pod vodstvom Ivana Rijavca je v kratkem času svojega delovanja pokazal primer veselja do petja in truda za doseglo prvi uspeh, ki vodijo k ubranosti in lepoti izraza. Treba pa bo še z nadaljnjam delom marsikaj pridobiti v glasovni izobrazbi.

Moški zbor Iskra, ki ga vodi Danilo Durjava, je obnovil po večletnem molku svoje delo uspešno, čeprav bo moral posvetiti nadaljnjo skrb glasovni izobrazbi, da bo izpolnil enotnost glasovnih skupin, zlasti drugih tenorjev in drugih basov; zadnji tudi niso bili povsem zanesljivi v drugi in tretji pesmi. Za prvi nastop vsekakor uspeh.

Moški zbor Peter Jereb iz Cerkna vodi Ivan Rijavec, ki pa je še lani imel večji uspeh, če vzamemo celotni nastop. Zbor potrebuje dodatnih novih glasov in večje konsolidacije, posebno v enotnosti izgovarjanje in v načinu petja. Zdi se, da je bilo več pevcev prehajanj.

Moški zbor iz Plešivega-Krmna, ki ga vodi Zdravko Klanjšček, je pokazal prva rezultata, če primerjamo izpred dveh let začetniške težave oktet, ki je jedro zobra. Nekoliko je pevce zmedla neodzivnost dvorane s šibkimi akustičnimi pogoji in tremi. Smiselnemu interpretiranju pevovodje, naj bi se v bodoče pridružila še večja glasovna uglašenost, to je temeljitejše priprave.

Iz istih razlogov ni uspela Tomčeva Prepelica doključenu zboru KUD Sloga s Črrega vrha nad Idrijo, ki ga vodi Ivan Rijavec. Pri Pirnikovi Vrnitev pa so se pevke sprostile in je zadnja kitica že dala slutiti, da ima zbor spričo lepih glasov in očvidne marljivosti pri pripravah pogoje za napredovanje — za še večjo zlitost in interpretacijsko prožnost.

Moški zbor Dragotin Kette iz Ilirske Bistrike, ki ga vodi Dimitrij Grlić, je sicer nekoliko boljše za zvenel kot lansko leto, vendar zahtevnejša dela, kakor sta El grillo J. Des Presa in Simonitijeva Za šačicu riže, zahtevajo popolnejših pevskih vrlin, za kar bi se zbor moral z večjo vnemo posvetiti glasovni obdelavi.

Briški oktet je celoto svojega sporeda, v katerem sta bili Srebotački Bori in Foersterjeva. Večerni ave, če izvzamemo nekoliko trde duge base v zadnji, lepo oblikovani, v estetskem smislu zrušil s pretiranim forsiranjem glasov, ki so prešli mestoma v grobost. Škoda.

Dragocene muzikalne trenutke nam je podaril mešani zbor prostovnega društva Soča iz Kanala pod vodstvom Rozine Konjedic, ki je z zavzetostjo in znanjem pripeljala svoje pevce med najboljše zbole na Primorskem, tako po ravni pevske izdelanosti kakor po dosežkih interpretacijske kulture in izbora sporeda. To je še z dognanejšimi izvedbami potrdila v akustično boljši dvorani v Dobrovem naslednjega dne, ko je zbor pomagal izpolniti vrzeli odsotnih zborov iz Slovenske Benečije.

Izrazito prenovljenje je dosegla Vera Clemente-Kočić pri moškem zboru iz Tolmina; odražalo se je v večji glasovni uglašenosti in zlasti pri

Ljubavnih in Rezije v Simonitijevi priredbi ter v Kozinovi Hej tovariši v smiseln grajeni interpretaciji.

Moški zbor iz Mirna, ki ga vodi Anton Klanjščič, razpolaga z zvezčimi glasovi. Prepričljivo je zbor izoblikoval Tomčeve delo Damon na Melito s solistom, ki je utisnil pesmi plastično celovitost. Za občuteno oblikovanje solista pri Simonitijevi priredbi Ah, ti nočenka pa zbor ni našel pravega razmerja, ki bi moralo odražati tankočutnejše nijansiranje. Vrabčeva Slovenska pesem bo v nadalnjem našla gotovo boljšo ostvaritev v bolj dovršeni pevski pripravi.

V Dobrovem je 21. t. m. nastopilo osem zborov.

Najmlajši med njimi je bil moški zbor iz Avč nad Kanalom, ki daje slutiti na solidno zastavljen delo pri vokalni obdelavi. Po Pahorjevi Pa se sliš lahko sklepamo, da ima tako po glasovih in volji za delo kakor prizdevanjih pevovodje Štefana Mavrija pogoje za razvoj, če bo le ohranil dosedanje vztrajnost.

Škoda, da se niso udeležili revije predvideni zbori iz Slovenske Benečije: Beneški puobi, Pod lipo ter mešani zbor iz Ljese, ki bi znatno izpolnili podobo ljudske pesmi iz tistih območij. Tako smo slišali le moški kvintet „Nediže glas“, ki ga vodi Anton Birtič.

Za ženski zbor KUD Golobar iz Bovca, ki ga vodi Branko Godina, je bil program nekoliko prezaheten za stopnjo razvoja, v katerem se zbor v svojem kratkem delovanju nahaja. Glasovi so dobri in kakor se zdi, tudi dovolj je dobre volje za nadaljnje delo in razvoj.

Mešani zbor slovenskega prostovnega društva „Bazovica“ iz Reke, ki ga vodi Peter Škerjanec, je primerjajoč ga z lanskim nastopom, nekoliko večjo ubranost in izrazno kultiviranost pokazal pri Mokranjčevi IL rukoveti, med tem ko je pri ostalih dveh pesmih zašel v čedalje bolj nekontrolirano petje, ki je stopnjevalo do nezadržne meje. Stremljenje k plemenitejšemu zvoku je nujen pogoj za pristop k smiselnjejši interpretaciji, temelječi na pristnem občutju.

Moški zbor iz Kobarida vodi Vlado Volarič. Zastavljen fraziranje in gradnjo spremljajo razne pomanjkljivosti, ki zadevajo samo pevsko pripravo, kakor tudi večjo enotnost in preciznost zlasti v drugih basih. Celoten vtis je bil vsekakor pozitiven, ker je bilo do neke mere tudi več dobre strani v pogledu zlitosti glasov in celotnega zvoka.

O zboru iz Kanala smo že poročali v gornjih vrsticah.

Revijo v Dobrovem je zaključil Primorski akademski zbor Vinko Vodopivec iz Ljubljane, ki ga vodi Brane Demšar. Kakor ga radi sprejemamo in poslušamo, bi vendar na drugi strani želeli od tega zbara nekaj več, kar bi po svojih dosežkih lahko služilo kot zgled in kažipot našim zborom pri njihovem prizadavanju za napredek. Zbor je bil sicer nekoliko boljši kakor lani, vendar bi pričakovali, z ozirom na svežino mladih glasov in gotovo boljše pogoje dela, večjo glasovno dovršnost in interpretacijsko dognanost.

IVAN SILIČ

PRIMORSKE NOVICE
26.3.76

Sklepi seje Sindikata slovenskih šolnikov v Gorici

Dne 19. februarja 1976 je bila, ob polni udeležbi odbornikov, seja Sindikata slovenske šole v Gorici. Predsednik prof. Albin Sirk je poročal o zadnjem sestanku Komisije za slovenske šole v deželi. Na sestanku je bil govor o didaktičnih habilitacijah (čl. 3 zakona Belci-Škerk, 22.12.1973, št. 932), o posebnih dokladih za znanje in rabo drugega jezika, o učbenikih za slovenske šole, o natečaju za didaktična ravnateljska mesta in o radijskih oddajah za naše šole. Te probleme in še nekatere druge je pre-tresal naš sindikat.

Glede didaktičnih habilitacij je deželni šolski skrbnik povedal, da bodo čimprej. Zadevna ordinanca čaka le na podpis Prosvetnega ministra. Za doklado za znanje in rabo drugega jezika se je sindikat že večkrat zavzel; zadnjikrat s pismom z dne 5.2.1976 pristojnim oblastem. Sindikalna akcija je usmerjena k temu, da se izgla-sluje poseben zakon v tem smislu. Takega zakona bi bili deležni šolniki nemške narodnosti že leta 1961. Pravično je, da ga tudi mi dobimo.

NOV
1976
36.2.76

Za sestavo slovenskih učbenikov se vzemajo predvsem tržaški šolniki. Za nekatere učbenike so bile že opravljene vse formalnosti, ki jih dolgače zadevna ordinanca. V zvezi z natečajem za didaktična ravnateljska mesta (zakon št. 932), 22.12.1973) so se pojavile nekatere ovire glede pristojnosti, zato je bil natečaj začasno odložen. Sindikat je izrazil nezadovoljstvo, da na Goriškem ne obstaja Komisija za šolske radijske oddaje, ker se iz več razlogov čuti potreba po takem organu. Zatorej je sklenil, da bo izvršil potrebno akcijo, da se ta ka komisija ustanovi tudi pri nas.

Gовор је бил тudi o bodočem seminarju za goriške šolnike. Sindikat se bo zavzel, da bi bil bodoči seminar rezidencialnega značaja, t.j. naj bi se vršil v kakem bližnjem letoviškem kraju, po možnosti proti koncu poletja. Sindikatu sta dospela dva dopisa, ki utegneta zanimati naše šolnike. V Čedadu nameravajo prirediti tečaj slovenskega jezika. Manjka pa profesor slovenščine. Kdor je za stvar zainteresiran, naj se obrne na sindikat. Učitelja slovenščine pa iščejo v zavodu za defektne otroke v Gradišču (Gradisca).

Neprijetno je odjeknila sredi naše manjšine prepoved tečaja slovenščine v šolskih prostorih v Ukrah. Prepoved je izdal videmski šolski skrbnik. Sindikat meni, da prepoved ni toliko juridičnega, kolikor političnega značaja, zato zoper tako ravnanje ostro protestira.

Ob prepovedi tečaja slovenskega jezika v Ukrah

Kot je znano, se je v Ukrah zadnje čase razvila precej živahna kulturna dejavnost med tamkajšnjimi Slovenci. V recenziji zadnjih knjig Goriške Mohorjeve družbe (koledarja) smo v našem listu tudi omenili, da župnijska skupnost izdaja pose-

kajšnje šole. Župnik Mario Gorjup je 26. januarja naslovil pismeno prošnjo na županstvo v Naborjetu in didaktično ravateljstvo na Trbižu in dobil ustno dovoljenje, da se popoldanski pouk slovenščine lahko začne. Pouk se je res pričel 2. februarja. K tečaju se je prijavilo 21 učencev in ga vodi prof. Venosi. Pouk se je nemoteno vršil tudi v ponedeljek, 9. februarja. Prejšnji ponedeljek, 16. t.m., pa je v razred prišla učiteljica Broccaioli in v imenu videmskoga šolskega skrbnika prepovedala nadaljevanje tečaja v šolskih prostorih. Učiteljica je tudi zagrozila, da bodo v nasprotnem primeru posegli karabinjerji. Sveda je vest o tem dogodku vzbudila splošno ogorčenje med starši prizadetih otrok. Župnik Gorjup in prof. Venosi sta zagotovila, da se bo tečaj slovenščine nadaljeval v drugih prostorih.

Že drugič se je v videmski pokrajini zgodilo, da je bil oblastveno prepovedan tečaj slovenskega jezika v šolskih prosto-

rih, čeprav organizatorji tečaja niso prosili ničesar drugega, razen skromne učilnice, ki je v popoldanskih urah že tako prazna. Prepovedi gotovo botrujejo politični razlogi izrazito nacionalistične narave, saj dobro vemo, da šolska skrbništva redno ugodijo prošnjam tistih ustanov in zasebnikov, ki prirejajo v šolskih prostorih razne tečaje, na primer za šivilje. Prepoved je tudi v kričečem nasprotju z duhom in črko okrožnice nekdanjega prosvetnega ministra M. Sasija, ki je šolskim oblastem v Furlaniji Julijski krajini izrecno priporočal pouk slovenskega jezika na italijanskih šolah v dopolnilni obliki. Ne bomo seveda navajali črke in duha zadnjega sporazuma z Italijo in Jugoslavijo v Osimu, reči pa moramo, da tudi zadnji dogodek v Ukrah zgovorno dokazuje, da so že na delu sile, ki si na vse kriplje prizadevajo, da bi sporazum — vsaj kar se tiče slovenske manjšine v Italiji — ostal mrtvorojeno dete.

Vsekakor čestitamo gospodu župniku Gorjupu in prof. Venosiju za njun sklep, da se bo kljub nezaslišani oviri tečaj slovenskega jezika redno nadaljeval. V teh svojih prizadevanjih lahko gotovo računa na solidarnost celotne slovenske javnosti.
Aleš Brecelj

Ukrovski župnik Mario Gorjup je po prepovedi rabe šolske učilnice za poučevanje slovenskega jezika izdal izjavo, namenjeno zavodskim svetom vseh slovenskih šol na Tržaškem in Goriškem, dijakom slovenskih šol v Trstu in Gorici, Sindikatu slovenskih šolnikov ter slovenskim javnim občilom s katero seznanja slovensko javnost v deželi z nedopustnim ukrepom. V uvodnem delu sporočila, ki ga je razdelil staršem otrok osnovnih in srednjih šol v Ukrah, ki še podrobnejše osvetljuje zadevo, poudarja, da so ga sami starši prosili ob njegovem nastopu v Ukrah in prošnjo prosredovali tudi videmskemu nadškofu, da se nadaljujejo navade in običaji v slovenskem jeziku. Župnik nadaljuje, da tega ni mogoče dosegiti, če občestvo ne zna čitati in pisati v jeziku, ki ga pa vsak dan govori. Zato je sklenil organizirati tečaj slovenskega jezika za otroke, ki je naletel na navdušen sprejem. Ob koncu poročila izraža voljo, da bodo kljub nedemokratičnemu in rasističnemu ukrepu nadaljevali s poukom slovenskega jezika. Kraj bo pravocasno javljen.

Slovenska javnost je z ogorčenjem sprejela vest o prepovedi pouka s strani videmskoga šolskega nadzorništva. V teku je obsežna solidarnostna akcija. Dijaki slovenskih srednjih šol v Trstu pripravljajo primeren nastop.

ben list »Ukve«, ki je verjetno edino slovensko glasilo v Kanalski dolini.

Ti naši buditelji so pred kratkim uvedli tečaj za slovenski jezik v prostorih tam-

19.2.76
NOV
1976

Narodnostno stanje v Kanalski dolini

Nedavna prepoved pošolskega pouka slovenščine v Ukvah v Kanalski dolini je v slovenski javnosti povzročila večje zanimanje za ta del slovenskega zamejstva, ki je v našem tisku morda nekoliko zanemarjen. Zato se nam zdi primerno, da posvetimo pričujoči članek narodnostnemu stanju v Kanalski dolini.

Leta 1910 je v občinah Lipalja ves, Na-
borjet, Pontabelj, Trbiž, Ukve in Žabnice
ter v Beli peči po rezultatih avstrijskega
ljudskega štetja živelo 1682 Slovencev, med-
tem ko je slovensko privatno štetje istega
leta pokazalo 3379 Slovencev. Znano je, da
so ti kraji narodnostno mešani, saj v njih
živijo poleg Slovencev še Nemci, Italijani
in Furlani. Kanalska dolina je v času Av-
stroogrške pripadala Koroški, kjer so bile
šole utrakovistične, kar pomeni, da so slu-
žile predvsem germanizaciji slovenskega
življa kljub temu pa so takrat otroci le po-
slušali nekaj ur slovenskega jezika. S pri-
hodom Italije po prvi svetovni vojni je se-
veda še ta malenkost odpadla in Slovenci
v Kanalski dolini so tako kot njihovi so-
narodnjaki v Beneški Sloveniji, na Gori-
am, Tržaškem in v Istri bili izpostavljeni
naiboli grobemu raznarodovanju.

V obdobju med obema vojnoma je karnalskim Slovencem veljala posebna skrb takratnih slovenskih narodno zavednih zupnikov, kljub temu pa so leta 1939 v večikem številu optirali za Nemčijo. Vzrok temu pojavu je bilo dejstvo, da so v Nemčiji, ki so jo zmotno zamenjavali s staro Avstroogrsko, videli rešitev, saj je Avstroogrsko bila le nekoliko bolj širokogrudna do tamkajšnjega slovenskega prebivalstva kot fašistična Italija. Nekateri so se že preselili v Nemčijo, vendar so kmalu doživeli veliko razočaranje in ko so se po končani drugi svetovni vojni vračali na nekdanje domove, so imeli velike težave, saj so se vanje medtem že naselili Italijani, kar je sodilo v načrt italijanskih oblasti ki so hoteli zbrisati slovensko prebivalstvo v Karnalski dolini.

Po končani drugi svetovni vojni so se kanalski Slovenci znašli v istem položaju kot Beneški Slovenci, ki za razliko od ostalih Slovencev v Furlaniji - Julijski krajini niso dobili slovenskih šol. Danes delujejo

med tamkajšnjimi Slovenci dva pevska zbori, »Planinka« v Ukrah in »Višarski zvon« v Žabnicah, poleg tega pomenita močno oporo slovenstvu oba tamkajšnja slovenska duhovnika, Mario Černet v ēabnicah in Matjaža duhovnika, Mario Černet v Žabnicah in Matjaža svojem prihodu v to vas začel izdajati župnijski list »Ukve«, pisan v slovenskem in italijanskem jeziku. Bil je tudi pobudnik pošolskega pouka slovenščine, ki je povzročil toliko hrupa pri Slovencem sovražnih krogih. Zasluga slovenskih duhovnikov je tudi, če ima božja pot na Višarjah še vedno tako slovenski značaj, saj si italijanski redovniki (oblati iz Vidma), zelo pri zadavajo, da bi jo dobili v svojo upravo, danes upravlja cerkev na Višarjah župnik v Žabnicah in menimo, da je tako tudi prav, saj prisotnost slovenskih duhovnikov ki dobro obvladajo tri jezike, sloven

skega, nemškega in italijanskega, zagotavlja primerno oskrbo vseh romarjev.

Nedavna prepoved pouka slovenščine v Ukvah pa ni prvi primer v Kanalski dolini, podobno se je že zgodilo pred časom v Rablju, kjer so prav tako organizirali pošolski pouk slovenščine, vendar ga je videnemska prefektura prepovedala. Ob nedavnih dogodkih v tem delu slovenskega zamejstva se nam zdi nadalje potrebno opozoriti, da je v zadnjem času kulturno sodelovanje s kanalskimi Slovenci nekoliko zaspalo, zato bi bilo prav, če bi jih spet obiskalo Stalno slovensko gledališče iz Trsta ali kaka druga slovenska kulturna skupina. Pogrešamo tudi nastope obeh slovenskih pevskih zborov iz Kanalske doline na pevskih revijah v Gorici in Trstu. Predvsem pa bi morali Slovenci ta del slovenskega zamejstva čimveč obiskovati in tako navezovati stike s tamkajšnjim slovenskim prebivalstvom, ki prav gotovo potrebuje oporo v boju za narodnostne pravice.

NOT
LIST
26.2.76

Pisma uredništvu:

Spoštovano uredništvo!

Dijaki klasičnega liceja Jacopo Stellini v Vidnu so na zboru v petek 12 marca izglasovali sledečo resolucijo, ki se nanaša na tečaj slovenščine v Ukvah in zadeva poučevanje maternega jezika v deželi Furlaniji - Julijski Benečiji na splošno:

• Nedavni primer iz Ukev v občini Naborjet, kjer so šolske oblasti onemogočile, da bi se otroci udeleževali tečaja slovenskega jezika v osnovni šoli, s tem, da so odrekle uporabo učilnice v popoldanskih urah, nas ponovno opozarja na pomembnost vprašanja poučevanja maternega jezika.

Nedvomno so na osnovi načela, ki ga proglaša ustava, oblasti dolžne poskrbeti za to, da se vsi državljanji učijo svojega jezika in razvijajo svojo kulturo v državni šoli.

Zato v pričakovanju, da bo italijanska republika izvedla to ustavno načelo, zahtevamo, da na isti način, kot je poskrbela dežela Aosta za svoje deželane nemškega jezika, dežela Furlanija-Juliska krajina (ki ni manj italijanska od doline Aosta) poskrbi za ustanovitev in vzdrževanje tečajev materinega jezika učencev, ki bo od primera do primera nemški, slovenski ali ladinsko - furlanski, na vseh šolah v naši deželi.

V kolikor vi vam služilo pri sestavi komentarja, vas obveščamo, da je deželni statut doline Aosta predvidel samo zaščito francoske manjšine. Ker pa žive v dolini Aosta tudi Nemci (tako imenovani Walser), in sicer v občinah Issime, Gressoney Saint Jean in Gressoney La Trinité, je deželna uprava že pred mnogimi leti organizirala v navedenih treh občinah v tamkajšnjih osnovnih šolah tudi pouk nemščine. Tečaj

V nedeljo, 28. marca, bo v Kulturnem
domu v Trstu
**REVIJA MLADINSK'H PEVSKIH
ZBOROV**

sicer ni obvezen, ker pa je vključen v redni šolski pouk, se ga udeležujejo skoraj vsi šolarji. Stroški tečaja so v celoti v breme dežele. V vseh dolgih letih ni rimska vlada nikoli protestirala zaradi prestopa delokroga in ni osporavala ustavnosti oziroma zakonitosti deželne poobude.

Z odličnim spoštovanjem

Samo Pahor
tajnik Odbora za etnično-jezikovne skupnosti in deželno kulturo v Furlaniji-Julijski Benečiji

Predstavniki slovenske narodnosten skupnosti o sporazumu Italija-SFRJ

Na vprašanja televizijske agencije «Alpe-Adria» so odgovarjali Boris Race, Albin Škerk, Drago Štoka, Marko Waltritsch in Emil Cenčič

Udeleženci tiskovne konference (od leve proti desni): Marko Waltritsch, Albin Škerk, časnikar Sergij Premru, Boris Race, Drago Štoka in Emil Cenčič.

Predstavniki slovenske narodnosten skupnosti v Italiji so na vprašanje agencije «Alpe - Adria» o oceni preambule ter člena 8 italijansko - jugoslovanske pogodbe glede maksimalno možne zaščite manjšine, dali podrobne odgovore. Pred televizijsko kamerjo so odgovarjali: predsednik Slovenske kulturno - gospodarske zveze Boris Race (Trst), poslanec Albin Škerk, izvoljen na listi KPI (Trst), deželni svetovalec dr. Drago Štoka, izvoljen na listi Slovenske skupnosti (Trst), občinski svetovalec Marko Waltritsch, izvoljen na listi PSI (Gorica) in župnik Emil Cenčič, zastopnik beneških društev (Gorenji Tarbilj — videmska pokrajina). Iz seznama predstavnikov je razvidno, da so bile prisotne vidne osebnosti vseh političnih in organizacijskih usmeritev po vzorcu delegacije, ki jo je ob proglašitvi Rizarno za narodni spomenik sprejel predsednik republike Giovanni Leone. Po skupnem dogovoru je bila razdeljena tudi tematika, tako da se odgovori ponavljajo in da so bila čim popolnejše zajeta vsaj nekatera načelna vprašanja, povezana z oceno in s perspektivami sporazuma.

BORIS RACE

Slovenska narodnosta skupnost v Italiji je sprejela podpis sporazuma med Jugoslavijo in Italijo z odobravanjem in to zaradi tega, ker sporazum odpira možnosti za vsestransko poglobljeno sodelovanje med obema državama, prav tako tudi sodelovanja med obema obmejnima področjema.

Že samo to dejstvo lahko le ugodno vpliva na odnose do naše narodnosten skupnosti. Če upoštevamo, da sporazum vsebuje še točne obveznosti, zato da se slovenska narodnosta skupnost v Italiji zaščiti v okviru ustavnih določil, potem je pozitivna ocena tega sporazuma še bolj upravičena. Mi imamo sicer slabe izkušnje z izvajanjem posebnega statuta, ki je priloga Londonškemu sporazumu, ker se ne izvaja nekatera važna določila. Toda upoštevati je treba drugačno situacijo, ki je danes v primerjavi s stanjem pred 21 leti.

Danes je bistveno drugačno mednarodno ozračje, prav tako je tudi notranje politično ozračje danes drugačno, saj so se v zadnjem času okreple sile, ki se zavzemajo za zaščito narodnosten skupnosti in to posebno na zadnjih volitvah. Poleg tega se je tudi znotraj Krščanske demokracije spremenil odnos do naše narodnosten skupnosti predvsem v Trstu in Gorici. V videmski pokrajini pa bo morala Krščanska demokracija premagati odpor v svojih vrstah, da bi beneškim Slovencem dali vse narodnosten pravice.

ALBIN ŠKERK

Komunistična partija je zelo pozitivno ocenila doseženi sporazum med Italijo in Jugoslavijo, ki je sad dolgoletnih bojev vsega demokratičnega gibanja v Italiji. K temu je prispeval tudi boj naše narodnosten skupnosti, ki se vsa povoju leta bojuje za bratstvo med tu živečima narodoma, za vedno boljše sosedske odnose med Italijo in Jugoslavijo in predvsem za svoje narodnosten pravice.

Pričenja se novo obdobje, v katerem bo naša skupnost enotnejša v svojih zahtevah. Nemudoma moramo nadoknaditi zamujeni čas. Najti moramo način skupnega boja za naše narodnosten pravice ob nenadomestljivi podpori vsega demokratičnega gibanja države, v kateri živimo.

Ob tej priložnosti lahko zagotavljam, da se bo poslanska skupina komunistične stranke zavzela za takojšnji pričetek razprave o predloženih osnutkih za globalno zaščito Slovencev v Italiji. V tem smislu sem že stopil v stik z drugimi poslanci, kot so Riz — predsednik komisije za ustavna vprašanja, ki je pristojna za razpravo o omenjenih zakonskih osnutkih, s poslancem Fortuno — predlagateljem enega od teh osnutkov, s poslancem Carusom — vodjo komunistične skupine v tej komisiji, in z drugimi.

Mislim, da je sedaj ugodni trenutek, boljši kot kdaj koli prej v povojnem času, da dosežemo, kar nam pripada, kot predvideva ta črka in duh podpisanega sporazuma med Italijo in Jugoslavijo.

DRAGO ŠTOKA

Člen 8 novega sporazuma med Italijo in Jugoslavijo tolmačimo tako, da se morajo vse pravice, ki so bile do sedaj predvidene v Londonškemu sporazumu, raztegniti na

ostala delno na jugoslovanskem, delno na italijanskem ozemlju. Poleg tega pa bo važno še bolj uskladiti vprašanja cestnih in avtocestnih povezav in tudi vprašanja sodelovanja med pristanišči na obeh obalah Jadrana. Ne smemo pozabiti na trgovinsko in industrijsko sodelovanje in na ohranitev že obstoječih obmejnih sporazumov.

Da so vprašanja važna, dokazuje zanimanje, ki jih zanje ima Evropska gospodarska skupnost, da pa so važna tudi za nas Slovence, pa dokazuje tudi dejstvo, da smo Slovenci na njih zainteresirani in da ne gre to sodelovanje mimo našega sodelovanja. Ne bomo smeli namreč dopustiti, da se vse infrastrukture gradijo izključno na slovenskem kmečkem ozemlju, ki se nahaja vzdolž vse mejne črte.

Da bo zares tako in v skupnem interesu obeh držav in tudi naše manjšine, bo potrebno, da se tudi krajevne uprave zavzamejo in rešijo ta vprašanja na vsem teritoriju in socialisti se bomo v teh upravah zavzeli za to, da se ta vprašanja urešnicijo, in tudi tiste točke, ki so zaobjete v osnutku o globalni zaščiti, ki so ga predstavili v rimskem parlamentu poslanci PSI z Lorisom Fortuno na celu.

EMIL CENČIČ

Mi beneški Slovenci iz videmske pokrajine smo zadovoljni, da sta se Italija in Jugoslavija sporazumeli, da je zmagala zdrava pamet in so se mednarodno vprašanja rešila brez uporabe sile in vojske.

Kar se tiče problematike naše slovenske manjšine, pričakujemo, da bomo vsi Slovenci iz Trsta, Gorice in Vidme uživali enake pravice in da bo prenehala krivična politika, ki obrekuje zaslubo delo naših kulturnih društev kakor da bi bilo to delo izdaja Italije.

Na koncu pričakujemo, da italijanska država in dežela Furlanija - Julijska krajina uresničita tretji in šesti člen italijanske ustave za obavarovanje in rast etnične in gospodarske podobe naše manjšine. Kar se tiče naših kulturnih društev, ki jih predstavljam, bomo še naprej vzgajali naše beneško ljudstvo, da si okrepi narodno zavest, ker smo prepričani, da manjšine niso nevarnost za državo, ampak bogastvo in mostovi, ki vežejo ljudi in narode, ki se med seboj razlikujejo.

PRIMORSKI
DNEVNIK

4. 12. 75

vijo. V tem vidiku cakajo, po našem mnenju, deželo Furlanijo-Julijsko krajino nove, posebne naloge, najprej v odnosih do Socialistične republike Slovenije, nato pa posebej seveda v reševanju slovenske problematike kot take.

Toda gremo še dalje: dežela mora pristopiti, na podlagi novega sporazuma, novega duha, h globalni rešitvi naših vprašanj in sicer na podlagi člena 3 deželnega statuta, na podlagi člena 8 novega sporazuma, na podlagi člena 26 deželnega statuta, ki daje deželi v tem smislu določene kompetence. Na podlagi člena 26 je Slovenska skupnost predložila v deželnem svetu tudi zakonski osnutek za globalno zaščito.

Toda naša zahteva mora biti zelo jasna, premočrtna: država mora podeliti — to je naša zahteva — deželi vse pristojnosti v reševanju vprašanj Slovencev v Italiji in to s posebnimi izvršilnimi normami, ki jih danes dežela še nima. Naša zahteva je v tem smislu več kot upravičena, saj je znano zgodovinsko dejstvo, da je bila dežela Furlanija-Julijsko krajina ustanovljena ravno zaradi prisotnosti Slovencev v njih mejah.

MARKO WALTRITSCH

Zelo važno mesto zavzemajo v italijansko - jugoslovanskem sporazuemu vprašanja gospodarskega sodelovanja. To se sicer lepo razvija že celo vrsto let, vso povojno dobo, po novem sporazumu pa bo brez dvoma zavzelo še širši obseg, ker se ponujajo nove možnosti. Med temi je brez dvoma najvažnejša protestna na tržaškem Krasu, ki bo imela mednarodno upravo in ki bo

SLOVENŠČINA NA ITALIJANSKI RADIOTELEVIZIJI

Kot smo napovedali v prejšnji številki, je 13. februarja nastopil v televizijski oddaji deželne politične tribune tudi poslanec dr. Drago Štoka. Odgovarjal je na dve vprašanji o gospodarskem razvoju v naši deželi in se pri tem zavzemal predvsem za odpravo vojaških služnosti in za postavitev industrijskih objektov v Beneški Sloveniji. Njegova dva-kratna intervencija je seveda precej razburila desničarja Mošelli, ker je Štoka svoje misli obakrat povzel tudi v slovenščini. Bilo je tokrat prvič, da smo Slovenci v Italiji mogli spregovoriti v svojem jeziku na italijanski televiziji. Tako je to že drugi uspeh, ki ga je dr. Štoka v razmeroma kratkem času dosegel v imenu demokratičnih Slovencev, ki jih zastopa v deželnem svetu. Saj ni dolgo, kar je stopil v veljavno njegov zakon, s katerim smo Slovenci prenehali biti samo »skupina s posebnimi interesi« in smo po vsej pravici postali končno Slovenci.

Deželni poslanec dr. Drago Štoka na ekranu

Mladika, št. 2
1971

VIDEMSKI NADŠKOF MED BENEŠKIMI SLOVENCI

Za praznik sv. Barbare, zaščitnice rudarjev, so se številni rojaki iz Nadiških dolin zbrali v Gorenjem Tarbiju pred kipom svete Barbare. Na slovesnost so povabili tudi videnskega nadškofa mons. Alfreda Battistija, ki se je povabilu odzval. Na pozdrav domačega župnika Emila Čenčiča je nadškof med drugim dal tolažilne izjave našim rojakom. Med svojo pridigo je dejal (navajamo le nekaj pomembnejših odstavkov):

»Hvalim vašo ljubezen do svoje zemlje, do vaše slovenske etnične istovetnosti, do vašega jezika, značaja, pesmi, navad in tradicij. V ohranitvi in obrambi teh velikih vrednot, ki sestavljajo bogastvo vsakega naroda, je videnska cerkev solidarna z vami. Spoštovanje etnične izvirnosti in kulture določenega naroda je eno temeljnih načel naravnih človečanskih pravic, ki jih je Cerkev svečano proglašila na II. vatikanском koncilu. Povedali smo že in tu ponovno potrjujemo, da je naš namen, ko določamo duhovnike za dušno pastirstvo med vami, kolikor nam razmere dopuščajo, dajati prednost domačim duhovnikom, ki morejo bolje razumeti in tolmačiti vaše težnje in pomagajo pri človeški in krščanski rasti vašega ljudstva. Na žalost moramo danes tu ugotoviti izpraznjenje vaših dolin, ki so v zadnjih desetih letih izgubile 40

odstotkov prebivavstva. Zato pozivamo oblasti s političnega in gospodarskega področja, naj naprupo vse svoje sile, da zaustavijo žalostni javav izseljevanja in ustvarijo v teh dolinah potrebna delovna mesta v duhu enciklike »Pacem in terris«. Naj delo ne išče kapitala, pač pa naj se kapital približa delu in delavcem...«

»...Z iskreno ljubeznijo ljubite svojo etnično resnico, ki se izraža preko vaše etnične kulture, tradicij in navad. Pot ustaljenja in obnove Nadiških dolin je še dolga in trudopolna, a zavedajte se, da je videnska Cerkev z vami, da z vami dela, trpi in upa, da sledi vašim željam in pričakovanjem za boljšo bodočnost. Tu ne morem mimo tega, da bi se ne zahvalil vašim domačim duhovnikom za njihovo delo in požrtvovalnost v prid beneškega ljudstva...«

Besede videnskega nadškofa so v vsej Benečiji sprejeli z očitnim veseljem, ker je krajevni predstavnik Cerkve priznal, da bivajo v njegovi škofiji tudi verniki slovenske narodnosti. V preteklosti so si le preveč podajali roke prefekt, kvestor in škof, ko so z vsemi sredstvi hoteli s silo izbrisati kakršnokoli sled o Slovencih v Nadiških in Terskih dolinah. Zdržali so samo trmasti in idealni Čedermaci, ki so zdaj v jasnih besedah svojega škofa dobili popolno priznanje.

Mladika, št. 1
1975

Revni domovi v Slovenski Benetiji

MLADINKA št. 10
1970

PROSVETNI PRAZNIKI V NAŠI DEŽELI

Če smo bili v letošnjem poletju na počitnicah kje na deželi, smo lahko opazili, da so praznovale vase, ali bolje župnije, svojega farnega zavetnika z verskimi, pa tudi s skromnimi prosvetnimi prireditvami. Zanimivo je, da smo to opazili tudi v revnih in oddaljenih krajih, kjer sicer še ni kakega kulturnega ali prosvetnega utripa. Žal, se v splošnem te prireditve in praznovanja niso dvignila na raven povprečnega prosvetnega praznika, ampak so ostala pri vaški zavabi.

V mislih imamo Kanalsko dolino. Kraji v tem območju so kulturno zelo zapuščeni. V Naborjetu, Ukvah, Ovčji vesi, Žabnicih in celo v samem Trbižu so gostilne, v nekaterih gostilnah imajo televizijo, nikjer pa ni kakega prosvetnega doma, v Trbižu je pač kinodvorana, sicer pa ničesar. In vendar čutijo ljudje potrebo tudi po duhovnem užitku.

V počitnicah, ko je več turistov v teh krajih, si naredi praznik vsaj s tem, da praznujejo farnega patrona. A to praznovanje je zelo skromno. V cerkvi so cerkvene slovesnosti, a zunaj, na trgu se prične in konča v glavnem z jedičo in pijačo ob zvokih kake zelo povprečne avstrijske ali domače godalne skupine, ali pa niti te ni. Fantje se trudijo in potijo ob kuhanju klobas ali pripravljanju čevapčičev, ker se jim zdi to pač posebnost, ki bo privabila predvsem turiste. Točijo vino in to je vse.

V Ukvah, kjer ima to praznovanje edino še slovenski značaj, imajo vsaj to navado, da vaški fantje zapojo pred vsako gostilno v vasi nekaj narodnih pesmi, potem ko so obkrožili domače dekle, ki drži na pladnju štefan vina s slovenskim šopkom v grlu steklenice. A vse se potem konča s preglasnim petjem in s prevelikim pitjem.

Treba bi bilo bolj misliti, kako vasem v naši deželi nuditi nekaj duhovnega, prosvetnega užitka ob vaških in župnijskih praznikih. Opazili smo, da to ljudje potrebujemo. Ne morejo jih zadovoljiti le kloba-

se in vino in ples, ampak čakajo nekaj več: nastop kakih pevskih zborov, morda kake folklore, kake kvalitetnejše godalne skupine, morda že kakega manj zahtevnega literarnega ali dramatičnega nastopa. Pred leti so v Trbiž še prihajale razne folklorne skupine iz Jugoslavije in Avstrije, saj je Trbiž na stikališču treh kultur, le žal, da so važili Makedonce iz Jugoslavije, namesto, da bi povabili Slovence, ki so le nekaj kilometrov od njih, oziroma med njimi samimi.

In kakor Kanalski dolini, tako mislimo, da je potrebno tudi drugim vasem v deželi priključiti pri praznovanju vaških praznikov več prosvetnega programa. Obilnim telesnim užitkom, s katerimi prireditelji največ zaslужijo in zanje tudi poskrbijo, je treba dati tudi več kulturne hrane.

Ob župnijskih praznikih naj zato prosvetna društva in krožki po naših farah vztrajajo pri prosvetni prireditvi, kjer pa še niso začeli s to prakso, naj začno. Vedno bolj spoznavamo, da je bil sklep te vrste, ki smo ga sprejeli na skupnem posvetu Slovenske prosvete že pred leti, dober in pameten. »Jenjevo« na Opčinah se vedno bolj uveljavlja, praznovanje v Bazovici dobiva vedno večjo širino in podobno tudi drugod. Farni patron, ki so ga izbrali naši dedje za zaščitnika, naj doživi počastitev v cerkveni liturgiji, zunaj cerkve pa predvsem v lepih sproščenih prosvetnih prireditvah, na katerih bo udeležena vsa župnija, ki čuti to skupnost.

Jože Peterlin

MLADINKA št. 8/9
1970

FRIULI

**era
un campanile
da salvare**

**CLAP
di Faedis**

Dopo 105 giorni ed un numero ancor maggiore di scosse qualcuno ha deciso di farla finita con l'ostinazione — tipica della gente che lo ha costruito — di questo campanile che voleva restare in piedi.

E' probabile che sia la prima mossa di una vergognosa manovra tesa a deportare la gente lontano dai suoi paesi togliendole, oltre alle case, anche i simboli. E' terra di servitù militari: vorrebbero farla diventare terra di nessuno, invece è la terra degli slavi friulani.

*FRIULI
d'OGLI
Settembre 76*

LA ZONA LIBERA DEL FRIULI ORIENTALE

« La zona libera del Friuli Orientale » è il terzo dei « Quaderni della Resistenza » ed è stato edito recentemente dal Comitato Regionale A.N.P.I. con la collaborazione dell'Istituto per la Storia del Movimento di Liberazione nel Friuli-Venezia Giulia. Si tratta di una pubblicazione dovuta alla serietà di storico ed alla passione di politico di Galliano Fogar, e che unisce ai pregi della scorrevolezza espansiva quelli di una docu-

mentazione ricca ed accurata; di questo quaderno se ne raccomanda la lettura a coloro che vissero gli anni della Resistenza e ai giovani che hanno il dovere di informarsi intorno ad un periodo storico durante il quale il Friuli non fu secondo a nessuno per eroismi, sacrifici ed iniziative. Il titolo dell'opera è suggerito appunto dall'iniziativa che portò alla realizzazione della « zona libera » comprendente Lusevera,

Nimis, Taipana, Attimis, Faedis, Torreano e che, nell'estate '44, tanto disturbò tedeschi e fascisti da indurli, con un imponente spiegamento di forze, a quel rastrellamento che investì, alla fine del settembre 1944, tutto il territorio da Tarcento e Cividale, e che costò lutti, incendi, deportazioni e sacrifici mai dimenticati. L'opera è in vendita a L. 600 presso l'ANPI provinciale di Udine, in via del Pozzo, 36.

FRIULI
D'OGGI
28.3.75

Un drammatico scorci di Monteaperta, nel comune di Taipana. Anche la valle del Cornappo ha risentito del terremoto.

FRIULI
NEL
MONDO
Agosto 76

Italijanske volitve in slovenska manjšina

Dvooumen predlog

Pred novim italijanskim parlamentom
je ratifikacija osimskega sporazuma

to, »da se v celoti, popolnoma spoštujejo pravice manjšine«. To vprašanje ocenjuje iz zornega kota spoštovanja bogastva tradicij, kulture itd., pa tudi sožitja, ki koristi odnosoma med obema državama. »To pa je interes Italije« in zato zagovarja »nove korake v smeri priznanja pravic manjšin«.

Na deželni ravni so bile izjave podobne, seveda pa tudi jasnejše in še bolj obvezajoče. V tej zvezi je bilo že zlasti zanimivo stališče deželnega tajnika KPI Antonina Cuffara, ki je govoril o globalni zakonski zaščiti na osnovi zakona, ki bo rezultat posvetovanja s prizadetimi, torej z vsemi predstavniki slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Po volitvah pa je deželni komite KPI predlagal razgovore z vsemi strankami, ki imajo na deželni ravni predstavnike v parlamentu.

Pri obravnavi teh vprašanj gre v bistvu za dva zakonodajna akta: prvič za ratifikacijo osimskega sporazuma, podpisanega med Italijo in Jugoslavijo, ki vsebuje tudi določbe o manjšinski zaščiti, in drugič za notranji akt italijanskega parlamenta o globalni zaščiti Slovencev.

V prvem primeru gre za zakonski predlog o ratifikaciji Osima, ki je povsem logično vladni zakonski predlog. Tak predlog je odobrila 30. marca že prejšnja Morova vlada in parlament pa ga ni več uspel odobriti, ker je bil predčasno razpuščen. Ta zakonski predlog je bil zelo podrobен, saj je v desetih obsežnih členih predvidel razne podrobnosti, predvsem pa 300 milijard lir za vse iz sporazuma izhajajoče obveznosti, gradnjo industrijske proste cone in podobno.

Slovenci v Italiji so pozdravili pozitivne plati tega zakonskega predloga, predvsem pa dejstvo, da odraža vo-

ljo, da se ratificira osimski sporazum, toda hkrati pa so tudi odločno kritizirali dejstvo, da v zakonskem predlogu niso bili omenjeni. To je ugotovil tudi predsednik deželne vlade Antonio Comelli, katerega je vladu v skladu z ustavnim določilom, da se posvetuje z deželami o zunanje političnih vprašanjih, ki prizadeto deželo neposredno zanimajo, povabila na sejo osrednje vlade v Rim. Comelli je namreč na seji rimske vlade govoril o »odobritvi aktov notranje zakonodaje, ki naj zagotovijo boljšo zaščito slovenske manjšine v Furlaniji Julijski Krajini«. Ostane pa dejstvo, da v ratifikacijskem zakonu slovenska manjšina ni omenjena, kot jo omenja italijanska manjšina, ki živi v Jugoslaviji in za katero se v zakonskem osnutku govori o »pospeševanju kulturne dejavnosti«, kar je samo po sebi prav, toda enostransko.

Iz vsega tega izhaja prva logična zahteve Slovencev v Italiji, da se v ratifikacijski zakon vnesejo jasna določila o zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. V nasprotnem primeru obstaja nevarnost, da se bo na manjšinsko zaščitno zakonodajo in prakso na vladni ravni »pozabilo«, to pa bi bilo v grobem nasprotju z duhom osimskega sporazuma in z duhom v uvodu navedenih izjav najvidnejših italijanskih političnih predstnikov.

Naslednja logična zahteve Slovencev se nanaša na globalno zakonsko zaščito, ki izhaja iz notranje pravne ureditve, ki je v prvenstveni pristojnosti parlementa in ki bi bila seveda obraz izvajanja načelnih določil osimskega sporazuma.

Do sedaj so bili v tej smeri narejeni štirje konkretni prispevki: KPI je decembra leta 1970 vložila zakonski predlog, katerega je v senatu pred-

ložil senator Sema, v poslanski zboru pa poslanec Škerk. PSI je vložila junija 1971. leta zakonski osnutek o globalni zakonski zaščiti, katerega je sestavil poslanec Loris Fortuna. Slovenska skupnost je marca 1972. leta predložila deželni zakonski osnutek kot predlog dežele za zakonsko ureditev položaja slovenske manjšine. Končno je septembra 1971 Slovenska kulturno-gospodarska zveza stavila ustavni zakonski predlog, tako imenovan »paket«, ki po vzorcu južnotirolskega paketa predvideva zelo podrobno in razčlenjeno zaščito na vseh ravneh.

Z novo zakonodajno dobo parlamenta in predvsem z novimi političnimi odnosi se seveda zastavlja vprašanje nadaljnje razpletne razprave in odobritev ustrezne zakona, kar je tudi komunistični predlog, da se na deželni ravni dogovore stranke o skupnih zakonskih pobudah in v tem okviru tudi o pobudi zakonske zaščite Slovencev.

Vsekakor pa ne more biti slovenska narodnostna skupnost v Italiji kot celota, kot subjekt dogajanj, izrinjena iz procesa globalne zakonske zaščite. Zato je tudi logično prizadevanje, da se glede teh ključnih vprašanj ustvari čim širše sodelovanje vseh Slovencev ne oziraje se na pripadnost raznim političnim strankam ali organizacijam. Primeri, in to pozitivni primjeri, iz preteklosti niso redki. Med njimi je bil že zlasti zanimiv obisk delegacije predstavnikov Slovencev v Italiji pri takratnem predsedniku vlade Emiliiju Colobmu 2. decembra 1971. leta. Kasneje je enotna delegacija vseh Slovencev bila pri predsedniku republike Leoneju, ko je otvoril narodni spomenik Rijarno v Trstu.

Buren gospodarski, socialni in zlasti politični razvoj, ki ga preživilja sedanja Italija, je torej zajel tudi slovensko narodnostno skupnost v Italiji in neposredno odpira tudi zadnjo možnost učinkovitejšega boja za njegove pravice.

V znatni meri pa bo uspeh tega boja zavisel od napora matičnega naroda in celotne skupnosti jugoslovenskih narodov. Ta boj pa je seveda tesno povezan z demokratičnim napredkom Italije in s stališči, ki jih bodo sprejela že sedaj, še med sestavljanjem vladnega programa in drugih dokumentov, največje in najbolj vplivne stranke. Končno pa je seveda uspeh v znatni meri odvisen predvsem od naporov pripadnikov slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, pri čemer pomemljajo skupni nastop in odločna akcijska enotnost, eno izmed najbolj učinkovitih orožij.

Bogo Samsa

DEL 0

17.6.76

Potres in rojaki

PETER POTOČNIK

Popotresna slika Beneške Slovenije še ni celovita. — Predvidevajo, da so potresni sunki uničili 1500 domov naših rojakov onstran Kolvrata, Matajurja in Kaninskega pogorja. Bolj kot to, kaj je potres uničil, je sedaj pomembno vprašanje, kako se bo potresno najbolj prizadeta zahodna Benečija s Tersko in Karnihtsko dolino ter Rezijo pokazala jutri, ko jo bodo obnavljali, na novo gradili.

Pokrajina je bila namreč že pred potresom na razpotju, na tircicah, ki so s hribovskih in gorskih naselij peljale v Furlansko nizino, do italijanskega industrijskega trikotnika Milano—Torino—Genova in čez mejo v Švico, Zahodno Nemčijo, Francijo, Belgijo . . . Tem poskusom odkritega raznarodovanja so se upirali napredni Slovenci v Benečiji, ki so se po letu 1954 vključili v SKGZ. Ustanovili so društvo »Ivan Trinko« v Čedadu, začeli izdajati petnajstdnevnik »Matajur«, v šestdesetih in predvsem sedemdesetih letih pa so nastala številna društva in organizacije, ki so pobudniki narodnostnega prebujanja med našimi rojaki v Benečiji.

Beneški Slovenci so predvsem mali kmetje in obrtniki. »Prav zradi stoltečne politike raznarodovanja je naša moč majhna in nujno potrebujemo pomoč matične dežele«, je v torek popoldne na sedežu prosvetnega društva »Ivan Trinko« v Čedadu povedal eden od

predstavnikov beneških Slovencev predsedniku republiškega izvršnega sveta inž. Andreju Marincu.

Kljub temu pa so se Slovenci onstran meje dobro organizirali za obnovo porušenih vasi. Beneški koordinacijski odbor je navezel stike z vsemi slovenskimi vasmi, kjer so ustanovili tovrstne vaške odbore. Tako so se v občini Subid ljudje uprli poskusu, da bi domačine preselili v dolino. »Če imate za nas prikolice, jih pripeljite k nam, ker se mi ne premaknemo nikamor,« je bil odgovor Subidcev.

V vaških odborih so tekle razprave, kje bodo gradili nova stanovanja, kdaj in kako bodo gradili, kakšna bo obnova vasi, prav tako pa so poudarili, da je treba ljudem doma dati zaposlitev, kajti obnova domov brez ureditve gospodarskega položaja naših rojakov bi bila resnično vprašljiva. Poudariti velja, da so Slovenci iz Gorice in Trsta med prvimi pomagali prizadetemu območju, saj so organizirali tudi učinkovito akcijo zbiranja gmotne pomoči in oblek, šotorov.

Res je usoda beneških Slovencev odvisna predvsem od njih samih, od njihove trdnosti in organiziranosti. To so dokazali tudi pod najhujšimi udarci raznarodovanja in vztrajali. Tudi v sedanjih trenutkih ostajajo v ljubezni do rodne grude in na njej vztrajajo, četudi je to v sedanjih razmerah in ob sedanjih pritiskih zelo težko. Vztrajajo sebi in nam v ponos.

DEL
18. 6. 76

Simpozij o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji

Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu je prišel do zaključka, da so vprašanja sociogospodarskega in prostorskega položaja Slovencev v Italiji postala zelo aktualna. Na mednarodni konferenci o manjšinah v Trstu (10.-14. julija 1974) je prišlo do izraza, da so gospodarski in prostorski problemi bistvenega pomena za resnično in dejansko enakopravnost narodnih manjšin in da ni enakopravnosti tam, kjer se manjšinam odvzema prostor in se te sociogospodarsko diskriminirajo.

Slovenski raziskovalni inštitut, ki se v zadnjem času intenzivno ukvarja z nekaterimi sociogospodarskimi in prostorskimi analizami, je zato sklenil, da posreduje svojim članom ter strokovni, družbeni, gospodarski in politični javnosti slovenske in italijanske narodnosti v Furlaniji - Julijski krajini nekatere rezultate opravljenih raziskav. Zato priredi simpozij, ki bo od 28. do 30. oktobra 1976 v Trstu.

Referati, ki jih Slovenski raziskovalni inštitut pripravlja, so:

1. Izhodišč za vrednotenje sociogospodarskih in prostorskih problemov Slovencev v Italiji;
2. Blagovni promet med Italijo in Jugoslavijo s posebnim ozirom na Furlanijo - Julijsko krajino in SR Slovenijo;
3. Sociogospodarski položaj tržaške pokrajine s posebnim ozirom na probleme Slovencev;
4. Sociogospodarski položaj goriške pokrajine s posebnim ozirom na probleme Slovencev;
5. Sociogospodarski in prostorski položaj Vzhodne Benečije oz. Nadiških dolin;
6. Sociogospodarski in prostorski položaj Kanalske doline;
7. Prostorski, sociogospodarski in narodnostni problemi ob predvideni jugoslovanski - italijanski prosti industrijski coni na Krasu;
8. Problematika tovornega postajališča na Fernetičih (Trst);
9. Štandrež (Gorica) kot problem utesnjevanja določene družbene in narodne skupnosti;
10. Občina Dreka (Beneška Slovenija) in njena sociogospodarska in prostorska problematika;
11. Občina Grmek in njena sociogospodarska in prostorska problematika;
12. Občina Bardo in njena sociogospodarska in prostorska problematika s posebnim ozirom na probleme, ki so se pojavili po potresu;
13. Sociogospodarski ustroj Ukev (Kanalska dolina).

Gornje referate bodo pripravili sodelavci in delovne skupine inštituta. Vendar je značaj simpozija popolnoma odprt. Zato pozivamo, da se tudi drugi med povabljenimi aktivno udeležijo simpozija z referati, koreferati, sporočili in posegi; vendar le v okviru najavljenih tematike. V tem smislu prosimo, da se vsak morebitni udeleženec prijavi do 10. septembra 1976 in da pravočasno najavi tuči pismene prispevke, ki naj jih pošlje do 25. sep. 1976. Pravočasno prispele prispevke bo inštitut razmnožil in prevedel, ker bo na simpoziju preskrbljeno za simultano prevajanje v italijansčino in slovenščino.

Prijavljeni udeleženci bodo pred simpozijem prejeli dopolnilna obvestila in dokončno vabilo.

GOSPODARSTVO
16. 8. 76

Nova revija beneških Slovencev

Iz Vidma smo prejeli vabilo, naj naročimo «nova revijo beneških Slovencev» — «Naša vas», ki bo izhajala 10-krat na leto. Ker nam uprava ni poslala revije, se moramo omejiti na prikaz prve številke, kakor ga vsebuje vabilo.

Revija prinaša obširno razpravo o tragičnem potresu, ki je prizadel naše kraje in sosedno Furlanijo. Zgodovinski del obravnava razdobja naselitve slovenskih ljudi v Beneški Sloveniji in dolini Rezije od prazgodovinskih časov do današnjih dni; kulturni in etnografski del prikazuje običaje in jezikovne značilnosti slovenske narodne manjštine na Beneškem. «Ker gre za politično - kulturno revijo najbolj zapuščene in tlačene narodne manjštine v Evropi, si vsakdo lahko predstavlja, s kakšnimi težavami je prišla na dan; saj nas ne podpira nobena javna ustanova v državi, kjer živimo.»

Računamo zato na razumevanje vse demokratične javnosti, da nas bo moralno podprla in tudi prispevala za nadaljnje izhajanje s tem, da si nabavil revijo in po možnosti, da se nanjo naroči. Cene prve številke znaša 1000 lir, letna naročnina (10 številk) pa 5000 lir za posameznika in 10.000 lir za javne ustanove in knjižnice. Za inozemstvo je cena 10.000 lir za posameznika in javne ustanove. Vsi naročniki bodo imeli pravico prejeti brezplačno knjigo «Glj sloveni del Friuli» (Slovenci iz Benečije - Friulski Slavjane), ki jo je v preteklem stoletju napisal ruski jezikoslovec Ismail I. Srežnevskij in ki je izšla pred nedavnim v slovenski založbi ETV iz Vidma.

Naročnina za Italijo se lahko plača na poštni tekoči račun N. 24/14091, naslovljen na «Naša vas», lahko se plača tudi preko banke Cassa di Risparmio di Udine e Pordenone, Videm (Udine), tekoči račun N. 6100 ali z mednarodnim kuponom. — Vabilo je za upravo podpisal A. PAVŠA.

GOSPODARSTVO

27. 8. 76

Beneška Slovenija razrušena

Kakor rečeno, je potres silno prizadel tudi Beneško Slovenijo, tako Tersko dolino in Rezijo; med prizadetimi vasmi naj omenimo še zlasti Bardo, Subid in Čenebolo. Kakor je naglasil predsednik kulturno-prosvetnega društva «Ivan Trinko-Predan», je beneške Slovence še zlasti razveselil odmev, ki ga je povzročil potres med Slovenci v Trstu in na Goriškem. Prav od Slovencev je prispela v Beneško Slovenijo prva pomoč. Nekateri dijaki iz Trsta so kar na lastno pobudo potovali v Beneško Slovenijo, da bi pomagali prizadetemu prebivalstvu.

Slovenska kulturno-gospodarska zveza je poskrbela za organizirano akcijo, ki se v Trstu oslanja na Slovenski dijaški dom (Ul. Ginnastica 72 — tel. 793167 in tel. 722246, v Gorici pa je sedež zbirne akcije v Ul. Montesanto 84, tel. 63495). «Primorski dnevnik» je odpril nabiranje prispevkov ter pričel objavljati imena darovalcev.

Slovenska skupnost je ob sodelovanju Slovenskega dobrodelnega društva ustanovila «Solidarnostni komite s prizadetim prebivalstvom». Sedež akcije je v Machiavellijevi ulici št. 22, kjer sprejemajo v dar denar in blago od 10. do 12. in od 17. do 20. ure. Denar lahko darovalci načažejo na poštne račune št. 11/126 in 11/71/53.

GOSPODARSTVO

14. 6. 76

KAKO SO VOLILI SLOVENCI

Tudi pri teh volitvah so bili slovenski glasovi razprtjeni na kandidatne liste raznih strank. Slovenska skupnost je to pot prvič nastopila z lastno listo, čeprav je bilo isno, da sama ne bo izbojevala nobenega mandata. Šlo je torej bolj za afirmacijo neodvisnosti.

V parlamentu bo Slovence predstavljala Jelka Gerbec, ki je bila izvoljena na komunistični listi, in sicer v senat. (Dosej je Slovence predstavljal poslanec Albin Škerk, izvoljen prav tako na komunistični listi). Zanimivo je, da je bilo za kandidata Stojana Spetiča, ki je kandidiral na komunistični listi v Trstu, oddanih 5.056 preferenčnih glasov, a za nosilca liste Cuffara 8.336 glasov. Seveda niso vsi Slovenci oddali preferenčnega glasu za Spetiča, ker mnogi sploh ne dajejo preferenčnih glasov kandidatom.

Komunistična kandidatna lista je v Trstu zbrala 64.991 glasov (28,6 odst.), pri pokrajinskih volitvah 1975 pa 62.291 (28,5 odst.). Podatki za Gorico so vključeni v širše okrožje, ki zajema poleg Gorice še Videm, Belluno in Pordenon. V tem skupnem okrožju je komunistična stranka zdaj zbrala 208.841 (25,3 glasov), pri pokrajinskih volitvah 1975 177.924 (22,9 odst.).

V goriški pokrajini je bilo oddanih za komunistično stranko pri volitvah v poslansko zbornico 34.515 glasov (32,5 odst.), pri pokrajinskih volitvah 1975 32.556.

GOSPODARSTVO

25. 6. 76

Vollini shodi SSK v Beneški Sloveniji

Lista Slovenske skupnosti, ki na teh parlamentarnih volitvah prvič nastopa na področju celotne dežele Furlanije - Julijske krajine, je v nedeljo, 6. junija, priredila v raznih krajih Beneške Slovenije vrsto volilnih shodov. S tem se je predstavila tamkajšnjim Slovencem s svojim volilnim znakom in programom. To je bil obenem prvi volilni nastopake slovenske politične stranke deželne ravne v Beneški Sloveniji, odkar je bila ta leta 1866 priključena italijanski državi.

Prvi volilni shod je bil v nedeljo dopoldne na glavnem mestnem trgu v Čedadu, nato so sledili shodi v sledečih krajih: Špeter Slovenov, Podbonesec, Stupica, Ažla, Sovodnje, Ceplesišče, Trčmuni, Mašere, Matajur, Strmec, Št. Lenart, Klodič, Kras, Štoblanc, Gorenji Trbilj in Srednje. Govorili so: Drago Štoka, Rafko Dolhar, Aleš Lokar, Marija Ferletič, Damjan Paulin, Andrej Bratuž, Alojz Tul in Miro Gradnik.

V svojih nastopih so govorniki poudarjali pomen prvega volilnega nastopa liste SSK na ozemlju celotne dežele s posebnim poudarkom na področju, naseljeno s Slovenci (Beneška Slovenija, Rezija, Kanalska dolina), hude gospodarske probleme tamkajšnjih krajev in pomanjkanje volje italijanskih vladnih strank, da bi ustvarile pogoje za zaposlitev v domačih krajih. S tem bi se ustavil tok izseljevanja in se omogočil gospodarski dvig Nadiških dolin ter ohranitev njihovega jezika in kulturnih tradicij. Ta program si je zastavila SSK, ki ga bo zagovarjala tudi po končanih volitvah na vseh ravneh in ob vsaki priložnosti.

Ti prvi volilni shodi SSK v Beneški so izredno lepo uspeli; številni domačini so pozorno prisluhnili izvajanjem govornikov in jim iz vidnim zanimanjem in simpatijo sledili od začetka do konca, ko so marsikje gnijeno in iskreno zaploskali. To je bilo res pravo doživetje tako za beneške Slovence kot za vse druge.

GOSPODARSTVO

18. 6. 76

Slovenci so glasovali seveda tudi za kandidate italijanske socialistične stranke. Na Tržaškem je na tej listi kandidiral tudi Slovenec Dušan Košuta, za katerega je bilo oddanih 914 preferenčnih glasov. Ta stranka je prejela na Tržaškem 15.770 (6,9 odst.) glasov, pri lanskih pokrajinskih volitvah pa 18.793 (8,6 odst.); v goriški pokrajini 11.037 (10,25 odst.), pri pokrajinskih leta 1975 pa 11.307 glasov.

Za Slovensko skupnost je bilo oddanih pri poslanskih volitvah v tržaškem okrožju 4763 (2,1 odst.) glasov, pri pokrajinskih volitvah 1975 pa 6.306 (2,8 odst.) glasov; v goriški pokrajini 2.353 (2,18 odst.) glasov, pri pokrajinskih volitvah pa 2.970 glasov. V vsem okrožju Videm, Belluno, Gorica, Pordenon je prejela zdaj Slovenska skupnost 3.436 (0,4 odst.), pri pokrajinskih volitvah pa 2.969 (0,4 odst.) glasov. To pomeni, da so za slovensko skupnost glasovali tudi volivci izven goriške pokrajine, tako gotovo tudi v Beneški Sloveniji. V tržaškem okrožju je na listi Slovenske skupnosti največ preferenčnih glasov prejel — Rafko Dolhar 575, za njim Boris Gombac 141, Antek Terčon 140, Lojze Tul 88.

BENEŠKI SLOVENCI PO POTRESU

«Novi Matajur» poroča v svoji zadnji številki, da so se po vseh, ki jih je potres poškodoval, ljudje že dobro organizirali, da bi pomč prihajala tja, kamor je treba. In se ne bi zgubljala po poti. Zato so v mnogih vseh organizirali skupščine in izvolili vaške odbore (komiteje); ki skrbijo za vse potrebe vasi. Taki odbori so v vseh občinah Bardo, v Subidu, Čeneboli in Ažli. Organizirajo jih tudi v občini Tipana.

List poudarja, da ti vaški odbori resnično branijo koristi po potresu prizadetih ljudi. V Subidu so se n.pr. ljudje uprli tistim silam iz doline, ki so hotele, da bi se Subijeni preselili v dolino. «Če imate za nas prikolice, so rekli, pripeljite jih gor. Mi se ne premaknemo.» Zahtevajo tudi, da občinska komisija, ki ocenjuje škodo, sodeluje z domačini. Emigranti, ki se vračajo, pa pravijo: «Ko so nam med vojno Nemci požgali vas, smo morali po svetu, da smo si lahko pozidali hiše, nobene pomoci nam niso dali. Zdaj mora biti drugace, pomagati nam morajo in nam dati možnost, da zaslužimo doma.»

V Trstu smo prisostvovali oddaji po italijanski televiziji iz Čenebole. Značilni za razpoloženje med našimi rojaki, ki jih je v Beneški Sloveniji prizadel potres, so bili odgovori na vprašanja, ki jih je postavil radioreporter. Moški in ženske so mu odgovorili, da ljudje hčajo ostati doma, to je v kraju, kjer je stala vas. V dolino ne pojdejo. Dežela naj jim samo pomaga, da vas obnovijo.

PREDSEDNIK MARINC MED BENEŠKIMI ROJAKI

V torek si je predsednik izvršnega sveta Slovenije Andrej Marinc ogledal kraje v Furlaniji in Beneški Sloveniji, ki so bili prizadeti po potresu. Spremljali so ga člani izvršnega sveta Boris Mikoš, inž. Lojze Blenkuš in jugoslovanski generalni konzul v Trstu Ivan Renko.

S predstavniki beneških Slovencev in koordinacijskega odbora za pomč krajem, prizadetim po potresu se je sestal na sedežu prosvetnega društva «Ivan Trinko» v Čedadu. Dr. Viljem Černo, Dino del Medicu, Izidor Predan in drugi so ga obvestili o škodi, ki je bila prizadeta slovenskim vasem in akciji za pomč. Predsednik Marinc se je živo zanimal za pojasnila o hudi nesreči, ki je zadela beneške Slovence, ter

poudaril, da je matična domovina pripravljena pomagati predvsem s strokovno pomočjo; tudi sama Slovenija je bila prizadeta po potresu.

Marinc si je nato s svojim spremstvom in v družbi deželnega predsednika odv. Comelli, iz helikopterja ogledal kraje, ki jih je prizadel zadnji potres.

GOSPODARSTVO

18. 6. 76

Ali se je moč izogniti katastrofi

Kakos Kitajci napovedali potres

NA POTRESNIH OBMOČIJIH ŽIVITA DVE MILJARDI LJUDI – NA ZAHODU NE SPREJEMAJO KITAJSKIH IZKUŠENJ, ČEŠ DA BI Z NAPOVEDJO POTRESA POVZROČILI PREVEČ PANIKE

Gosto naseljeno kitajsko pokrajinou Liaoning je 4. februarja lani ob zori prizadejal potres 7,3 stopnje po Richterjevi lestvici. Po kitajskih uradnih poročilih, ki so jih predložili na zadnjem zasedanju UNESCO, „ni bilo mrtvih več kot nekaj deset ljudi“, čeprav je potres podrl več kot 90 odstotkov hiš.

Pravilštvo so nemudoma obvestili o ligotovitvi znanstvenikov. Oblasti so ljudem predlagale, naj zunaj naselij na prostem poskrbe za najnujnejše. Bolnike so iz bolnišnic prenesli pod šotor. Zbrali so prometna vozila in vozniki so nernehno dežurali, čakajoč na znamenje za nevarnost. Sestavili so zdravniške ekipe in poskrbeli za evakuacijo starih in onemoglih.

PRED POTRESOM VSI NA VARNEM

In zgodilo se je! 4. februarja ob 7.36 je podzemeljski sunek z močjo 7,3 stopnje po Richterjevi

lestvici zamajal pokrajino Liaoning. Le dve uri in pol pred tem silovitim potresom so ukazali splošno evakuacijo.

Točno leto dni po tem potresu je močan potres porušil Gvatemalo. 4. februarja 1976 je umrlo v potresu v Gvatemali več kot 22.000 ljudi. 4. februarja 1975 pa mesto Hai Čeng s 100.000 prebivalci skoraj ni imelo žrtev. Kako to naredijo Kitajci?

150 znanstvenikov iz 45 držav se je sestalo sredi februarja na sedežu UNESCO v Parizu in poslušalo enkratno poročilo v zgodovini znanosti — kitajsko napovedovanje potresov. Poročal je vodja kitajske delegacije Liu Jing Jung, direktor kitajskega seismološkega biroja.

ZNANILCI POTRESA

Nenehno opazovanje, bolje rečeno nenehno nadzorovanje vseh znamenj, ki bi utegnila napovedati potres, se je začelo 1970 in je trajalo več kot pet let. Najprej so opazili spremembo ravnih vode v izvirih, potem velike spremembe v zemljinem magnetnem polju. 1974 se je v opazovanje vključilo neštetno amaterjev. Ljudi so opozorili, na kaj morajo biti pozorni. Začela so prihajati poročila . . .

Tla se na nekaterih krajih nagubajo, kot da bi vzhajala. Kmetje začno poročati o nenavadnem vedenju živali. Miši in podgane bežijo iz svojih luknenj in ostajajo na površju. Kače se prebujajo iz zimskega spanja in lezejo na sneg. V 22 izvirih se je količina vode naglo povečala. Voda je vse toplejša, kar je v nasprotju z običajnim pojavom, da je voda v topih izvirih v začetku pomlad po navadi za tretjino hladnejša.

Nekaj dni pred potresom so seismološke postaje odkrile, da se zemeljska elektriciteta naglo zmanjšuje, potem ko je več mesecov naraščala. Ker je bilo pred tem v provinci Liaoning več šibkejših

potresov, seismologi sklepajo, da bo v kratkem močan potres.

ČU EN LAJ DAL POBUDO

Mesto Hsing Tai v provinci Hopei je prizadel 1966 zelo močan potres. Na pobudo pokojnega kitajskoga premiera Ču En Laja so začeli takrat popularizirati seismološko vedo. Danes je na Kitajskem blizu 40.000 poklicnih seismologov in 100.000 seismologov amaterjev, ki nenehno dežurajo v 17 glavnih in 300 pokrajinskih seismoloških postajah po vsej Kitajski.

Liu Jing Jung je poročal nekolicin presenečenim znanstvenikom, da so v njegovi deželi v zadnjih nekaj letih napovedali več kot 10 potresov, katerih moč je bila v žarišču večja od pete stopnje po Richterjevi lestvici.

Od začetka tega stoletja so potresi terjali v svetu vsako leto poprečno 15.000 življenj in pustili brez strehe po več milijonov ljudi. V naravnih katastrofah od 1945 do 1970 je umrlo milijon ljudi. Ljudje misljijo, da so potresi najhujše katastrofe, ki terjajo največ življenj. Tri četrti mrtvih v teh 25 letih so terjale povodnji.

UPORABNO LE NA KITAJSKEM?

150 znanstvenikov v Parizu je pozorno poslušalo poročilo iz Kitajske in ga ni sprejelo kot metodo za reševanje človeških življenj. Večina jih meni, da je

metoda uporabna le na Kitajskem. Opozorilo o možnem potresu bi v modernem mestu na Zahodu z visokimi hišami povzročilo večjo paniko in hujše posledice kot sam potres. Razen tega se znanstveniki bojijo, da bi že ena napačna napoved ustvarila nezaupanje v znanost.

Tako je bilo na sestanku UNESCO v Parizu februarja letos. Prihodnji sestanek, to bo tretji, bo oktobra in novembra v Nairobi. Iz raznih krajev sveta, zlasti iz ZDA, SZ, Japonske in Francije pa poročajo o novih poskusih, da bi napovedali potres.

SRETEN PETROVIČ

Večer

12.5.76

Škode za 1000 milijard lir

V FURLANIJI MORAJO MISLITI NA JUTRI

Kaže, da je življenje v Furlaniji prišlo v čas, ko je treba misliti na jutri. Organizacijsko se ureja in kaže, da se bodo tokrat izognili birokraciji, sicer tako značilni za italijansko stvarnost. Italijanska vlada bo vsak čas dala 200 milijard lir za obnovo prizadetega območja. Pomoč bodo razporejale lokalne oblasti.

Denar bodo porabili za popravila hiš, gradnjo novih in za pomoč krajevnemu gospodarstvu.

Akcija reševanja, čiščenja in organizacije življenja v mestu šotorov se nadajuje. Vreme se je popravilo. Včeraj je marsikje zasvetila elektrika, kar je psihološko delovalo zelo pomirjujoče. Tudi telefon že dela. Življenje se v nenormalnih okoliščinah vendarle normalizira, čeprav ni dovolj šotorov in je to še vedno hud problem.

OBLAST PRVIČ V BAZI

Po grobi oceni je porušenih ali hudo poškodovanih 20.000 hiš. Stevilo žrtev je neuradno več kot tisoč.

Od včeraj cepijo Italijane z jugoslovanskim cepivom proti tifusu, ki je prišlo ob pravem času. V vseh porušenih naseljih so organizirali štabe lokalnih oblasti, ki odgovarjajo za položaj na terenu. Prvič se je zgodilo, da je "oblast" prišla v bazo. V štabih so člani sindikata, strank, humanitarnih organizacij in prostovoljci.

Prebivalce v Vidmu in sosednjih porušenih mestih je najprej vznemiril vsak manjši potres po tistem katastrofalnem, sedaj pa so se že privadili bobnjenju zemlje in ga jemijojo kot del svojega nesrečnega vsakdana.

ŠOTORI SREDI VIDMA

V središču Vidma na D'Anuzzi-

jevem trgu so manj pogumni prebivalci zasedli mestni park in uredili šotorsko nasejje. Organizirano imajo prehrano in strogo nadzorujejo, kakšno vodo pijejo. Na vsem potresnem območju smejo uporabljati le vodo iz vojaških cistern. Ukaz strogo spoštujejo, da bi se izognili morebitni epidemiji.

Ob mnogih lepih primerih solidarnosti, ki so jo pokazali Italijani za prizadete sorojake, beležijo tudi posamezne pojave "šakalstva". Zajotili so nekatere, ki so poskušali iz porušenih hiš ukrasti nezavarovane dragocenosti. Pri nekaterih so našli dinamit, s katerim so hoteli vložiti v blagajne tamkajšnjih bank.

PODATKI O ŠKODI IN POMOČI

Delavci vse Italije bodo delali dve uri za pomoč prizadetim v Furlaniji. Letošnjo vojaško parado 2. junija so odpovedali, denar bodo namenili prizadetemu območju.

Podatki o škodi se precej razlikujejo. Zdi se, da so zadnj okrog 1000 milijard lir najbližji resnici. Pomoč, denarna in druga, ki so jo doslej poslali iz tujine, je okrog 400 milijard.

Vsi dohodi v porušena mesta so zaprti. Naprej smejo le tisti, ki so bili cepjeni proti koleri in tifusu. Doslej so cepili več kot 100.000 ljudi na tem območju.

Po zadnjih podatkih je ostalo brez strehe več kot 150.000 ljudi in samo dela pri odstranjevanju ruševin in reševanju ponesrečenih, ki jih opravljajo vojska in karabinjerji ob pomoči državljanov, bodo veljala pet milijard lir.

EPIDEMIJA BI BILA KATASTROFA

V bolnišnicah sto kilometrov naokrog ni nobene proste postelje (v Vidmu, Gorici, Trstu, Palmanuovi, Pordenonu in Molfanconu je v bolnišnicah več kot 2000 hudo ranjenih) in morebitna epidemija bi imeла tukaj katastrofalne posledice.

Ljudje pogumno prenašajo hudo nesrečo. Včeraj zjutraj je začelo delati nekaj tovarn v okolici Vidma.

•Prvi novorojenček

V bolnišnici v Molfanconu se je rodil prvi otrok na prizadetem območju. To je malo Massimo Tomadini, njegova mati, 35-letna Rosalia živi v sedaj porušeni Gemoni.

V Gemoni, ki jo je potres najhuje prizadel (280 mrtvih), so po 60 urah odkopali živo izpod ruševin Carlo Gilberto.

Zivljenje se normalizira: na potresnem območju dobijo ljudje hrano, tudi vode je sedaj dovolj, vendar sproti strogo pregledujejo vsako cisterno.

Foto: B. VUGRINEC

VEČER

12. 5. 76

PRIMORSKE NOVICE

5.12.75

Slovenci zahtevajo lasten šolski okraj

V ponedeljek so stavkali na vseh slovenskih šolah v Gorici in Trstu. Pobudo za to je dal enotni sindikat slovenske šole.

Ob tem je bilo v Trstu zborovanje, na katerem so se zbrali slovenski šolniki, starši in dijaki, da bi protestirali proti razdelitvi šolskih okrajev. Odborništvo za šolstvo dežele Furlanije - Julijskih Krajina je namreč slovenske šole razkosalo na štiri italijanske šolske okraje. Zamjenski Slovenci pa zahtevajo enoten in avtonomen slovenski šolski okraj, v okviru katerega bi bile povezane vse slovenske šole.

Izpred slovenskega učiteljišča v Trstu so se starši, dijaki in študentje napotili v središče mesta, kjer so predstavniki sindikata iz-

ročili resoluciji predsedniku deželnega odbora in tržaškemu prefektu. Delegacijo je sprejel tudi predsednik deželnega sveta Arnaldo Pittoni.

Teritorialna razdelitev na šolske okolje je pomembna, saj omogoča vpliv na šolo. Zato pa Slovenci zahtevajo svoj lastni šolski okraj, ki naj bi združeval vse slovenske šole v tržaški in gorški pokrajini, pozneje pa tudi v videmski pokrajini, kjer zdaj žal slovenskih šol ni, sa pa čedalje bolj glasne in množične zahteve po njihovi ustanovitvi.

Akcija slovenskih šolnikov, dijakov in staršev prihaja ob pravem času, ker bodo o predloženi razdelitvi deželnega odborništva za šolstvo na šolske okolje, do 15. decembra sklepali občinski sveti, pa je zato prav, da prej zvedo odločno in upravičeno stališče naše etnične skupnosti.

Vojške služnosti še bolj siromašjo Benečijo

Te dni so se sešli župani več beneških in furlanskih občin ter predstavniki beneških izseljencev z načelniki svetovalskih skupin deželnega sveta Furlanije - Julijskih Krajina. Razpravljali so o problemu vojaških služnosti v deželi. Rimsko obrambno ministarstvo je namreč odklonilo spremembo deželne delegacije, ki je hotala razložiti ta problem.

Posebej velja poudariti misli predstavnika Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije, ki je poudaril, da so odsotnosti turističnega in industrijskega razvoja Benečije v veliki meri krive prav vojaške služnosti. Te služnosti so ne le pogale mnoge Benečane za kruhom po svetu, pač pa otežujejo celo normalno življenje in opravljanje raznih kmečkih del še tistim, ki so ostali.

Repetitorji za Ljubljansko TV v Benečiji?

Komunistični poslanci Albin Škerk, Mario Lizzero in Lorenzo Menichino so poslali mirostru za prevoze in telekomunikacije v rimski vladi vlogo, v kateri opozarjajo, da berški Slovenci zaradi hribovitosti terena ne morejo sprejemati oddaj ljubljanske televizije ter so zato potreben repetitorji. Take repetitorje je Italija že postavila na Južnem Tirolskem in v dolini Aosti, kjer živita nemška oziroma francoska manjšina ter jih tako omogočila gledanje njihovih nacionalnih TV programov. Sedaj je torej priložnost, da italijanski pristojni organi pokažejo v praksi nove odnose in nov duh sporazumevanja in prijateljstva, ki je bil proglašen s podpisom najnovnejših sporazumov med državama.

PRIMORSKE NOVICE

28.12.75

• BENESKI KIPAR ZANUT VOGRIC iz Oblice razstavlja svoja dela v gostilni «Alla Speranza» v Čedadu. Vse, ki se bodo mudili v Beneški Sloveniji in v Čedadu, vabimo, da si ogledajo to zanimivo razstavo umetnika samouka.

DAN EMIGRANTA

Kulturna društva in Zveza emigrantov iz Benečije vabijo v torek, 6. januarja 1976 ob 15. uri na tradicionalni «DAN EMIGRANTA», ki bo vodilna skupina «A. Ristori» v Čedadu. Nastopila bo Beneška dramska skupina, ki je pod vodstvom Adrijana Rustije pripravila diktaturno komedio Izidorja Predana 'Beneška ojet'. Nekaj pesmi bodo zapeli zbori iz beneških dolin in ansambel 'Beneški brati', ki ga vodi Anton Birtič.

GOSPODARSTVO

26.12.75

Nadiška gorska skupnost na delu

Skoraj šest mesecev je trajalo, da je bivši predsednik Nadiške gorske skupnosti sklical sejo občinskih delegatov, ki so bili izvoljeni v občinske svete že 15. junija. Krščanska demokracija je hotevala izvolitev novih organov gorske skupnosti, kajti monopol, ki ga je do nedavnega imela v Benečiji začenja počasi propadati in zato nima več takega vpliva. Zato ni iskala dialoga z nobeno drugo politično skupino; ne zaveda se, da so za to potrebni jasni politični programi, ki jih danes še ni izdelala. Krščansko-demokratski svetovalci so hoteli zato sejo gorske skupnosti preložiti in bivši predsednik Salvagno je odvzel besedo predstavniku združene levice in neodvisnih Boniniju in pri tem izjavil, da ga ne zanima, če mu bodo rekli, da je fašist, kakor poroča «Novi Matajur» in dodaja, da hoče krščanska demokracija še naprej vladati po starih metodah, kot da bi se 15. junija letos nič ne zgodilo. Tako ravnanje in zaprtost KD pa ni v skladu z direktivami videmskoga pokrajinskega vodstva KD, ki nočerhoditi po stari poti in so zato njeni pokrajinski svetovalci 9. decembra v pokrajinskem svetu priznali obstoj slovenske narodnotne skupnosti v teh dolinah.

Na seji je bil izvoljen novi odbor in predsednik (vsi krščanski demokrati), ki je prejel le tri glasove več od predstavnika levice in neodvisnih Boninija, župana iz Grmeka, za katerega so glasovali tudi socialdemokrati.

PLANINSKA MISEL SE ŠIRI

Uspel enoletni obračun Beneškega planinskega društva

Poročilo je imel predsednik Joško Kukovac, pozdrave pa so prinesli zastopniki drugih društev

Pred približno letom dni so Beneški Slovenci, ljubitelji gora ustavili Beneško planinsko društvo, ki ima svoj sedež v Čedadu, za predsednika pa so izvolili Jožka Kukovca. Že pri ustanovitvi so bili goriški planinci zelo blizu bratskemu beneškemu društvu.

Obračun enoletnega delovanja so napravili na prijateljskem sestanku, ki je bil v soboto v gostišču Pri Franku v vasi Staro selo pri Kobaridu. Sestanka se je udeležilo precej beneških planincev, prisotni pa so bili tudi zastopniki drugih slovenskih planinskih društev. Predsednik Jožko Kukovac je povedal, da je bil začetek delovanja novega društva težak, da pa so začetne težave z uspehom premostili. Uspeло jim je, tudi v sodelovanju z drugimi društvami, prirediti nekaj uspešnih izletov in výpojov. Kukovac je tudi izrazil željo, da bi bilo mogoče beležiti v prihodnjem letu še večje uspehe.

Beneškim planincem so nato čestitali Janko Fili, ki je govoril v imenu PZS, F. Šturm in J. Medvešček, ki sta pozdravila v imenu planinskih društev iz Kobarida in Tolmina. Omenjeno je bilo srečanje med društvami na Razor planini.

Goriško Slovensko planinsko društvo so zastopali predsednica Smetova s tremi odborniki. Predsednica je prikazala nujnost tesnih stikov med zamejskimi in drugimi društvimi v domovini, obljubila vsestransko pomoč goriških planincev ter predsedniku Kukovcu izročila zbirko pesmi Ludvika Zorzuta «Ptička briegarca», kjer je tudi nekaj pesmi v beneškem narečju.

Po uradnem delu srečanja je sledila prijetna domaća zabava, za katere so poskrbeli harmonikaš Anton Birtič - Mečana, pevka Adrijana Gujon, pevec Frank Kukovac, harmonikar Hijacint Jussa, ki je igral na sto let staro harmoniko.

J. S.

PRIMORSKI

DNEVNIK

5. 12. 45

Emigrantom stojijo ob strani vse organizacije ben. Slovencev

V številnih pozdravih, ki so jih predstavniki beneškoslovenskih društev prinesli kongresu Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije, je prišlo do izraza, kako so beneški Slovenci povsod, doma in v svetu, enotni v svojem delu in svojih zahtevah.

To je poudaril predvsem Dante Del Medico, ki je pozdravil kongres v imenu društva »Ivan Trinko« iz Čedada, skupine duhovnikov »Dom« in centra za kulturne raziskave iz Barda. Del Medico je poudaril številne manifestacije, ki so jih organizirala skupno vsa društva in ki so mnogo prispevale k rasti zavesti v beneškem prebivalstvu. »Globoko smo prepričani,« je dejal Del Medico, »da je pot, na katero smo se vsi skupaj podali, prava pot, ki nas bo pripeljala, ko se bodo nehala zatiranja in sovraščva s strani reakcionarnih in konzervativnih političnih sil, do vsestranskega preroda naše zemlje in do vrnitve naših emigrantov.«

Končal je z željo, da bi sklepi kongresa doživeli boljšo usodo kot tistih 10.000 podpisov, ki so jih emigranti zbrali pod peticijo deželnim upravam in ki danes nemočno ležijo v zaprašenih predalih, z željo, da bi deželna uprava, ki bo izšla iz krize, imela več posluha za potrebe in zahteve beneških Slovencev.

Nilla Rutar je v imenu društva in zobra »Rečan« iz Les (zbor je pred dvema letoma gostoval prav v Taminesu) izrazila željo, da bi se vsi emigranti vrnili domov, da bi bilo v beneških dolinah vedno več ljudi in da bi v Benečijo pri-

šlo novo življenje.

Podobne želje je izrazil tudi predsednik Beneškega planinskega društva Jožko Kukovac, ki je prisotnim tudi orisal cilje in dosedanje delovanje društva, ki mu predseduje.

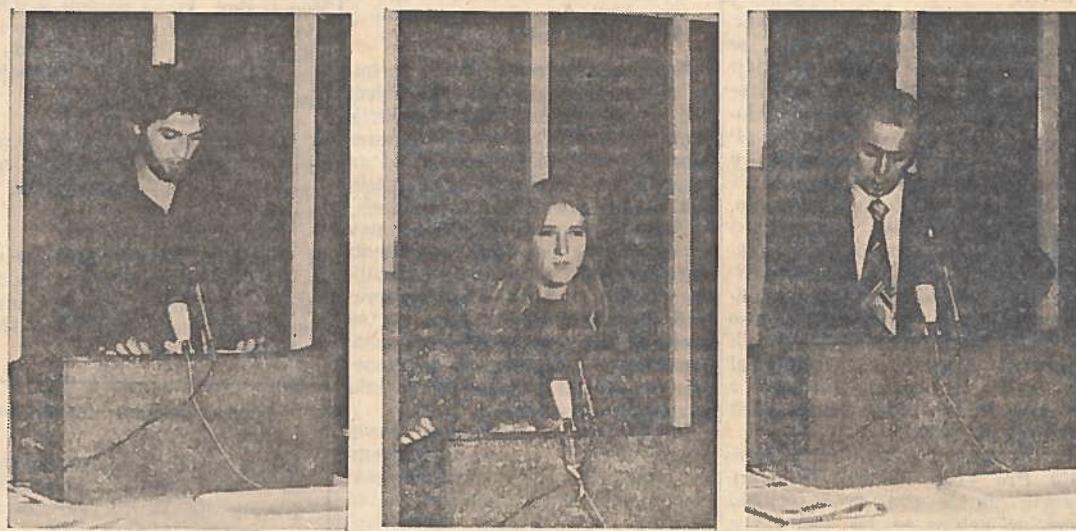
Lucia Costaperaria je prinesla pozdrav študijskega centra »Nedžax iz Špetra, ki se ukvarja predvsem z dejavnostmi, ki jim prej obstoječa društva niso posvečala dovolj pozornosti. Taka diferenciacija je pravilna, saj omogoča sodelovanje vse širših plasti prebivalstva. Ko je Lucia Costaperaria orisala delovanje centra, je pozvala emigrante, naj upoštevajo možno-

sti, ki jih center nudi tudi njihovim otrokom in njim samim.

V imenu društva beneških godcev »Vigion Karlič« je emigrante pozdravil glasbenik Anton Birtič, ki je po končanem kongresu, med družabnim srečanjem tudi zaigral nekaj beneških in svojih pesmi.

V imenu časopisa »Novi Matajur« pa je prinesel emigrantom pozdrav glavni urednik Izidor Predan, ki je poudaril, da bi moral biti časopis vse bolj povezovalec Benečanov doma in v tujini, zaželet večje število dopisov iz emigracije in poudaril važnost Zveze slovenskih izseljencev v okviru gibanja za prenos Beneške Slovenije.

PRIMORSKI
DNEVNÍK
11. 11. 75

Na nedavnjem drugem kongresu Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije so prinesli pozdrave tudi Dante Del Medico, Lucia Costaperaria in Jožko Kukovac

Nežni uspavanki «Nina nana» prva nagrada Senjama beneške pesmi

Na drugem mestu «Sila», na tretjem pa «Beneški sem fant»

Četrti Senjam beneške pesmi, ki ga je, kot prejšnje, organiziralo kulturno društvo «Rečan» iz Les, je po premaganju neštetih težav, ne nazadnje tudi vremenskih, ki so oktobra preprečile prireditev, v nedeljo le doživel svojo realizacijo. A vse težave so mladi od društva «Rečan» rade volje premagali v prepričanju, da bo «Senjam» pomenil korak naprej za ohranitev beneško-slovenske skupnosti in njenih izročil, kot je uvodnem pozdravu omenil predstavnik društva Aldo Clodig.

Grmiški župan ing. Fabio Bonini, ki je tudi pozdravil številne prisotne, ki so popolnoma napolnili novo, že nedokončano, telovadnico, je poddaril pomen te prireditve, ki ne pomeni zgolj popevkaški praznik, ampak je predvsem kulturno dejavnost in se vključuje v širšo dejavnost za kulturni dvig beneškega prebivalstva, v katerega vsi verjamemo. To je stališče občinske uprave, je poudaril Bonini, ki upa, da bodo organizatorji festivala s to pobudo nadaljevali tudi v naslednjih letih. Med številnim občinstvom smo poleg mnogih beneških kulturnih delavcev opazili tudi generalnega konzula SF RJ Renka, predstavnika deželne uprave dr. Ciana, pokrajinskega svetovalca KPI prof. Pavla Petriciga ter številne krajevne upravitelje. Svoj pozdrav je senjamu poslal tudi pokrajinski svetovalec KD Chiabudini, prireditev pa je podprt tudi sam predsednik deželnega sveta Pittoni.

Ko je ansambel «The New Diamonds» ogrel ozračje, se je ob naredovanju Elde Vogrig in Augusta Lauretiga začel sam festival. Kot prvi je izven konkurence nastopil pevski zbor «Pod lipoz» iz Barnasa, ki je zapel pesem Nina Specogne «Guor na muojem okence».

Sledilo je izvajanje prvih treh pesmi. Najprej je ženski zbor «Rečan» izvajal pesem «Rosica neba» na besedilo Valentina Birtiga in glasbo Valentine Petriciga. Sledila je pesem «U mino» (v rudnik), katere avtorja sta Aldo Clodig in Faustino Nazzi, zapel pa jo je Checco. Ob koncu prvega dela pa je zbor beneških otrok izvajal pesem Alda Clodiga in Antonia Qualizze «Nina nana».

Drugi del «Senjama» je obsegal naslednje pesmi: «Sila» (besedilo Aldo Clodig, glasba Franco Cernotta), «Zima» (besedilo in glasba Rinaldo Luszach) ter «Beneški sem fant» (besedilo Valentin Birtig, glasba Angela Petricig). Prvo pesem so

izvajali Franco in Remigio Cernotta ter Mario Bergnach, drugo je zapele Nilla Ruttar, tretjo pa Renzo Birtig. Tretji del programa pa je obsegal pesem «Pomlad», ki jo je napisal in uglasbil Antonio Qualizza, zapel pa ženski zbor «Rečan», pesem «Štupienjo za štupienjo», ki jo je avtor Checco izvajal skupaj z Gabriello, ter končno še pesem «Vesela sem bila», ki jo je napisal Valentin Birtig, uglasbila sta jo Angela in Valentina Petricig, zapela pa Lucia Costaperaria.

Medtem ko je žirija, ki so jo sestavljali domačini, izbirala najboljšo pesem, so člani društva «Rečan» nastopili s šaljivim prizorom Izidorja Predana. Delo žirije ni bilo lahko, saj so bile vse pesmi res kvalitetne in dobro izvedene, njihova besedila pa so odražala beneškoslovensko stvarnost, predvsem social-

ne in narodnostne probleme beneških Slovencev. Ob koncu so sklenili, da gredo trije pokali Zvezze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije, društva «Ivan Trinkov» in časopisa Novi Matajur pesmi «Nina nana». Avtorja Aldo Clodig in Antonio Qualizza sta tako dobila priznanje tudi za svoje težko organizacijsko delo, saj sta v glavnem največ delala pri pripravah za «Senjam» in tudi dirigirala izvajanje vseh pesmi. Prisrčni otroci pa so radostno še enkrat ubrano zapeli nežno uspavanko.

Na drugo mesto se je uvrstila pesem «Sila», katere avtor in izvajalci so dobili plaketi občine Grmek, na tretje mesto pa pesem «Beneški sem fant», katere avtorica in izvajalec sta dobili medalji videmske pokrajine. Vsi sodelujoči pa so dobili spominske diplome.

PRIMORSKI

DNEVNIK

11. 11. 75

L'Unità

ORGANO DEL PARTITO COMUNISTA ITALIANO

10/12/75

Dopo l'insediamento dell'assemblea e del Comitato direttivo

10/12/75

La «carta» delle valli del Natisone base del confronto nella Comunità

Ma la DC non ha voluto abbandonare la pregiudiziale anticomunista - PCI, PSI, PSDI e indipendenti rivendicano un nuovo rapporto con la Regione - Necessari finanziamenti e interventi particolari

SERVIZIO

UDINE

La DC, che aveva prima del 15 giugno il monopolio politico nelle Valli del Natisone, è uscita del tutto isolata dall'assemblea di insediamento della nuova comunità delle valli. Essa ha pagato lo scotto per avere ignorato in questi mesi gli altri partiti, ed in particolare per aver mantenuto fino all'ultimo una anacronistica pregiudiziale anticomunista.

Infatti ha iniziato le trattative solo quando le altre rappre-

sentanze politiche (PCI-PSI-PSDI ed indipendenti) avevano già definito quella che si può chiamare una vera «carta delle rivendicazioni» delle valli, precisando gli impegni per la valorizzazione dell'assembla e per una direzione unitaria, i problemi della rinascita economica e dell'aumento del reddito attraverso gli insediamenti industriali a medio termine l'artigianato e l'agricoltura, le sue finalità in particolare di difesa del suolo.

La rappresentanza del PCI, del PSI e degli indipendenti avevano poi sottolineato il problema delle «specialità», con le relative implicazioni di tutela delle caratteristiche etniche e linguistiche. La DC, anche in aula, si è presentata ancora senza un programma limitandosi a precisare che vi erano le basi per una intesa di massima e chiedendo un aggiornamento della seduta.

Non aveva ancora evidentemente capito che l'assemblea era la sede più adatta per il dibattito e per eventuali accordi e questa era la condizione richiesta datutte le altre rappresentanze per capovolgere il precedente sistema di gestione.

La delegazione dc, se veramente voleva un incontro, doveva comprendere che questo passava attraverso l'abbandono della preclusione verso il PCI — ormai ripudiata da tutte le altre forze politiche — e la pubblicità degli impegni programmatici. I 18 voti ottenuti dal sindaco di Grimacco, ingegner Bonini, candidato delle sinistre, contro i soli 21 del candidato dc hanno dimostrato ancora l'isolamento e morale di questo partito che non ha ancora inteso la lezione del 15 giugno. La composizione del Comitato direttivo, uscito dalla votazione, dove le forze nuove sono escluse ed amarginate e dove sono stati riesumati alcuni vecchi dirigenti politicamente superati, ha scontentato anche molti elettori democristiani.

L'intesa unitaria che si è ottenuta tra le rappresentanze dei partiti democratici e degli indipendenti, non è preclusiva però di incontri futuri; essa è chiusa solo ai vecchi modi di gestione, clientelari ed autoritari, che avevano contraddistinto fino a ieri la vita politica ed amministrativa delle valli. E' aperta comunque al confronto sui programmi e anche alla convergenza ed alla fattiva collaborazione con una DC che intenda la nuova realtà politica.

La Comunità delle valli ha dato molto alla collettività nazionale in tutta la sua storia; ha diritto ora anche di chiedere molto, in particolare attraverso un più giusto rapporto con l'Ente regione e ciò, come è stato chiesto dal PCI sia con una revisione delle sue competenze e deleghe, sia con particolari interventi e finanziamenti urgenti. Valga per tutti il problema dei trasporti, che alla fine di dicembre si porrà in modo drammatico per centinaia di studenti ed operai delle valli, dato l'atteggiamento delle ditte concessionarie, che non vogliono più gestire i servizi.

Giovanni Battocletti

UDINE - Serrato confronto in Consiglio provinciale

La DC riconosce il ruolo della minoranza slovena

Un patrimonio da conservare e valorizzare - La coerente posizione di PCI e PSI illustrata dal compagno Petricig. Decisa la convocazione di una conferenza provinciale

DAL CORRISPONDENTE

UDINE. Un importante dibattito al Consiglio provinciale di Udine ha messo a fuoco — finalmente, in un qualificato consenso pubblico — il problema delle minoranze etniche e linguistiche, in modo specifico quelle della Slavia friulana presenti nelle valli del Natisone, del Torre, Rezia e Vajcanale.

L'elemento politicamente qualificante della lunga discussione, che ha investito anche i problemi della comunità friulana che ha proprie caratteristiche di lingua, di costume e di tradizione, è dato dalla presa di coscienza della forza politica della DC in particolare ma anche del Movimento Friuli mentre i socialdemocratici hanno avuto un atteggiamento deviano sui temi posti — di una realtà che fino ad oggi aveva trovato seri ostacoli nella sua comprensione e remore nei giudici sull'esigenza di trovare sbocchi positivi per questi gruppi sotto il profilo socio-culturale ed economico-sociale.

Le responsabilità per questa situazione, che si trascina da troppo tempo disattendendo il dettato costituzionale che tutela con apposite norme le minoranze linguistiche, sono state indicate dal compagno Petricig, presentatore assieme al socialista Tiburzio di una specifica mozione. Ha dato atto al presidente della Provincia e a varie componenti politiche all'interno dei partiti di avere recentemente assunto un diverso e più positivo atteggiamento nei confronti dei problemi degli sloveni, il che apre nuove possibilità di soluzione ricerando la collaborazione con tutte le componenti sociali.

«Occorre — ha detto — interpretare giustamente la volontà di quelli che sono i reali protagonisti della battaglia per il riconoscimento della minoranza slovena in Friuli, che si sono espressi con un documento unitario chiedendo misure concrete, come hanno fatto del resto nel loro appello gli emigrati riuniti

Tirin in Belgio alcune settimane fa».

Petricig ha rivendicato al Partito comunista una posizione sempre coerente di difesa dei diritti e delle prerogative delle genti di lingua slovena, espressa nella esaltazione del diritto di salvaguardia del grande patrimonio culturale che questi gruppi hanno saputo conservarsi nonostante l'azione assimilatrice e disgregante portata avanti prima dallo Stato monarchico, poi dal fascismo, che la nuova Repubblica democratica non ha però ancora saputo superare.

Atti di aperta discriminazione si sono ripetuti frequentemente in questi trent'anni, impedendo di fatto la divulgazione e lo studio della lingua slovena; gli organi dello Stato e la stampa hanno condotto una campagna di inaccettabile distorsione dei sentimenti che animano queste popolazioni, che hanno dato abbondanti segni di patriottismo e ciò nonostante hanno continuato a pagare in termini umani e demografici la loro appartenenza ad una comunità che, pur inserita pienamente nel contesto nazionale, ha proprie caratteristiche storiche e culturali.

L'interessamento del Consiglio provinciale deve significare che c'è una volontà di impedire che quel patrimonio secolare vada distrutto e da qui la proposta di una conferenza sui problemi della minoranza che al termine dei lavori l'assemblea ha deciso di convocare.

«Occorre superare il tempo perduto — ha concluso Petricig — anche se riconosciamo che per la loro vastità i problemi vanno affrontati uno per volta; non potremo però accettare che anche i diritti di queste genti vengano riconosciuti uno per volta».

Il dibattito, abbiamo detto, è stato estremamente impegnato ed interessante per le convergenze che si sono avute da parte di vari gruppi. Tiburzio del PSI ha rivendicato il riconoscimento della comunità slovena e quindi la esigenza di dotarla di strumenti qualificanti per valo-

rizzare la sua identità; Chiavola (DC) ha affermato il suo accordo sulle argomentazioni portate in aula, allargando il problema alla realtà culturale friulana; Gomini del Movimento Friuli si è detto favorevole al riconoscimento di tutte le minoranze etniche e linguistiche; Chiabudini (Democrazia cristiana) è stato presentatore di un ordine del giorno della maggioranza che ribadisce la volontà dell'Amministrazione provinciale di operare per una più compiuta valorizzazione del patrimonio culturale dei singoli gruppi. Il compagno Pelizzoni si è soffermato alla illustrazione di una mozione sui problemi della lingua, della cultura e della civiltà friulane, la cui valorizzazione e salvaguardia devono trovare garanzie accanto a quelle per tutti gli altri gruppi etnici e linguistici.

Il Consiglio quindi, decidendo per la conferenza provinciale, ha approvato i tre documenti presentati: quello del PCI-PSI sulle minoranze slovene; l'altro del Partito comunista sulla cultura friulana e infine quello della maggioranza che propone la costituzione di una commissione consiliare a cui affidare il compito di preparare la conferenza. Il dibattito è stato seguito in aula da una folta delegazione di sloveni delle valli del Natisone, tra cui erano presenti numerosi sacerdoti, professionisti, insegnanti, dirigenti l'Associazione degli emigrati sloveni.

Rino Maddalozzo

ORGANO DEL PARTITO COMUNISTA ITALIANO

Glede vprašanj Slovencev ni za Gorico zanimiv samo Trst, ampak tudi Videm

Predsednik Agati bi želel odgovornost za naše pravice prevreči na Rim, medtem ko jih mi pričakujemo tudi od krajevne oblasti

Pokrajinski predsednik Giuseppe Agati je v svojem govoru o programski usmeritvi novega odbora opredelil stališče tudi do vprašanj slovenske narodnosten skupnosti ter je izrecno poudaril zaslugo demokrščanskega poslanca Marocca pri odprtju četrtega razreda strokovne šole. V zvezi z uvajanjem dvojezičnosti se je Agati v imenu odbora obvezal, da se bo povezal s Trstom ter skušal poiskati skupne rešitve, vsekakor bo potrebno to vprašanje rešiti s točnimi zakonskimi jamstvi.

Glede razlastitve zemlje je Agati dejal, da bo potrebno preučiti vprašanje industrijske cone ter vojaških služnosti.

Predsednik Agati je ugodno očenil italijansko-jugoslovanski sporazum podpisani v Osimo ter omenil stvarne možnosti za sodelovanje. Iz tega sporazuma, je dejal, Agati, izhajajo tudi možnosti povezovanja z italijansko manjšino v Istri.

Predsednik Agati je nadalje povedal, da pristojni odbornik pripravlja predlog o razmejitvi šolskih okrajev, ki bodo o njem razpravljali tudi svetovalci. Kakor smo na kratko poročali že včeraj, je Agati izjavil, da bo temeljila politika pokrajinske uprave na protifašizmu, demokraciji in pluralizmu ter je napovedal ustanovitev štirih komisij, ki bodo izdelale program nadaljnega dela.

O poročilu se je razvila živahna razprava. Republikanec Marin je želel sodelovanje z enobarvnim odborom, ki se bo pokazalo z občasno in stvarno podporo odboru.

Komunist Rizzi je najprej ugotovil zelo nejasno mejo, ki obdaja večino, zlasti še po Marinovem stališču, potem pa je dejal, da mora temeljiti protifašistična usmeritev na stavnih temeljih, ki so zelo vprašljivi, zakaj goriška pokrajina je bila edina med krajevnimi ustavnimi, ki je ob Francovi smrti izbesila zastavo na pol droga.

Glede manjšinskih vprašanj je Rizzi zahteval točne obveznosti ter je zlasti zahteval povezavo tudi s pokrajino Videm in ne samo s Trstom. Glede dvojezičnosti pa je Rizzi predlagal avtonomno pobudo goriške pokrajine, da ne bomo čakali na zakonodajna določila o uporabi slovenskega jezika v javnih organih. Rizzi je nasprotoval birokratiski razmejitvi šolskih okrajev.

Socialist Bukovec je dejal, da je opozicija predlagala celo vrsto zelo stavnih zadev, v katerih ni bilo znakov demagogije, ki se jim je predsednik izognil. Zahteval je široko protifašistično usmeritev ter zavrnil predsednikovo stališče o upravljanju prostora, zlasti kar zadeva vojaške služnosti. V zvezi z zahtevami slovenske narodnosten skupnosti je svetovalec Bukovec dejal, da se predsednik skuša izogniti neposredni odgovornosti s tem, da

hoče to odgovornost prenesti na Rim. Bukovec je izjavil, da Slovenci pričakujemo priznanje pravic tudi od krajevne oblasti. Predlog dežele o razmejitvi šolskih okrajev bo postal stvarnost, če se tudi krajevne uprave ne bodo pojavile s svojimi stališči. Dežela je prav v zvezi s tem vprašanjem pokazala svojo neobčutljivost, kar je povzročilo odpornost slovenskih političnih in kulturnih krogov.

Krščanski demokrat Reverdito je dejal, da je predsednik upošteval v svojem govoru predloge KPI in PSI. Zavrnil je očitke na račun odborovega protifašizma in dodal, da je odborovo programsko izjavo najstreje obsojal ravno MSI-DN.

PRIMORSKI
DNEVNIK
7.12.75

PETRIČIČ IN DEL MEDICO V KROŽKU «P. TOMAŽIČ»

Razprava o stvarnosti Beneške Slovenije danes

Živahna narodnostna dinamika in odprte perspektive

Krožek za kulturne in družbene vede «Pinko Tomažič» je prejšnjega večera priredil zanimiv večer, posvečen problematiki beneških Slovencev v današnji razgibanii fazi osveščanja ljudi in kulturnih ter političnih sil. Predavalna in odgovarjala na vprašanja publike sta svetovalec KPI v Videnskem pokrajinskem svetu prof. Pavel Petričič ter tajnik Zveze beneških izseljencev Dino Del Medico.

Najprej je Petričič podal krajšo sintetično analizo političnega odnosa do beneških Slovencev v preteklosti. Tako je omenil obdobja relativne avtonomije Benečije tja do fašizma, ko se je izobilovala strategija njihovega raznarodovanja preko uničenja vsake gospodarske osnove, kulture in skupnostnega življenja. Iz te faze, katero je po vojni spremljala ob siloviti politični represiji in družbenem razkrajanju kot posledici kapitalističnega gospodarskega modela in prevladi KD, daljša faza pasivnosti. Petričič je vendar poudaril, da so tudi v tej fazi ostajale pomembne ključne prihodnje dinamike: spomin na NOB ter dejavnost, sicer osamljenih skupin, kot je bilo društvo «Livan Trinik» ter komunisti. Zadnja leta, moroda desetletje, pa je opazna močnejša dinamika, ki je posledica razrednega osveščanja izseljencev, večjega združevalnega zagona Benečija.

PRIMORSKI
DNEVNIK
20.12.75

nov ter krize oblasti KD na politični ravni. To je pripeljalo najprej do spontanih in vendar izredno pomembnih pojavov, kot je bil zbor »Rečan« v Ljesi, ali živahnopoporekanje slovenske duhovščine, tja do sedanjosti, ko začenjajo Benečani polagoma odločati o svoji usodi. Zadnje volitve so Benečanom dale novih moči, upravo nekaj občin, predvsem pa nove oblike političnega zaveznosti, ki gre onkraj energetnega nastopa delavskih strank.

V KD in PSDI pronica narodnostno vprašanje, ki bo vzbujalo zaostri tev notranjih odnosov v teh strankah, vendar so že ta protislovja priveda do pozitivnega sklepa pokrajinske uprave v Vidmu, da bo organizirala konferenco o narodnih skupnostih in torej tudi o Slovenskih v Benečiji. Petričič, kakor pozneje Del Medico, ki je podrobnejše orisal vlogo in stanje beneških izseljencev po svetu in doma, od katerih jih evropska kriza izganja z delovnih mest po svetu v domače kraje, je predvsem poudaril, da je boj za priznanje manjšinskih pravic Slovencem v Benečiji tesno povezan s splošnim bojem za nov gospodarski model.

Po predavanjih se je razvila živahna razprava, ki se je zaključila malo pred polnočjo. Pretežko bi bilo obnavljati vse posege, vendar naj za zaključek omenimo le ugotovitev Dina Del Medica, ko je odgovarjal na vprašanja v zvezi s šolstvom. Smešno bi bilo, če bi — kot vse kaže — prišli beneški Slovenci prej do pouka v materinem jeziku v tujini, kot pa v domačih krajih. Kajti zgodilo se je, da so občinske oblasti v Belgiji ponudile našim izseljencem podporo in možnost polpoldanskoga pouka v slovenščini za njihovo deco, medtem ko je to vprašanje v Benečiji še nerezeno.

SKLEP O PRIREDITVI MANJŠINSKE KONFERENCE ZA VIDEMSKO POKRAJINO

Slovencem v videmski pokrajini je treba priznati in zagotoviti narodnostne pravice

Prof. Petričič (KPI) je prikazal dosedanje diskriminacijsko politiko do beneških Slovencev tako v narodnostnem kot socialno-gospodarskem oziru - Chiabudini (KD): Pripravljeni smo preučiti vse pobude...

Objavljamo posega svetovalcev v videmskem pokrajinskem svetu, prof. Pavla Petričiča (KPI) in Chiabudinija (KD), v razpravi o sklicanju manjšinske konference za videmski pokrajino, na kateri bodo preučili položaj slovenske, furlansko-ladinske in nemške jezikovne skupnosti v videmski pokrajini. Kot smo že poročali je pokrajinski svet soгласno (z izjemo fašistov) izglasoval o tem skupno resolucijo, potem ko so v eno resolucijo združili tri predložene (KPI-PSI, KPI sama in pa KD, PSDI, MF).

Petričič

V začetku svojega posega je prof. Pavel Petričič, pokrajinski svetovalec KPI, poudaril, da govorji v imenu komunistične svetovalske skupine, obenem pa želi obrisati pokrajinskemu svetu skupno resolucijo KPI in PSI o nujnosti specifične pokrajinske konference o problemih slovenskega prebivalstva videmske pokrajine.

Petričič je takoj poudaril, da ta zahteve «ne pade z neba», saj so vsem znani posegi beneških Slovencev, od skupnega dokumenta kulturnih društev od lanskih razgovorov s strankami ustavnega lokata, tja do delegacije, ki se je iz Benečije odpravila k predsedniku deželnega sveta Furlanije - Julijanske krajine in svetovalskim skupinam. Vse te zahteve so bile izraz enotnosti na novih osnovah, katero KPI podpira, a s tem ne zahteva, da bi to enotnost preprosto enačili s KPI. V Benečiji je v teku proces politične obnove, ki zajema levičarske sile, toda v enaki meri tudi sile v samih večinskih strankah, v KD in PSDI.

Prav zato pa je razočaral prvi poseg demokrščanskega pokrajinskega svetovalca Chiabudinija, obenem pa je spodbujajoča spremembu v tonih, opazna v sedanjem stališču KD.

KD, je nadaljeval Petričič, mora premostiti svoja notranja protislovja, isto pa morajo storiti tudi nekatere druge stranke. Furlansko gibanje, katerega stališča je v osebnem imenu orisal odbornik Comini, se mora vrniti k svojim izvirnim izbiram o »ločevanju med dvema problemoma (furlanskim in slovenskim), medtem ko je za socialdemokrate nujna izbira med ljudmi, ki v PSDI zatočajo nova politika četudi bi

zahteve vedno odgovarjale oblastniško, uživajoč podporo določenega videmskoga tiska.

Petričič je našel kopico diskriminacijskih in zatirnih dejanj, od zatrta pošolskega pouka slovenščine v Brdu, do pisem šolskega skrbnika, da se šolskih prostorov ne sme dajati kulturnim društvom za njihove prieditve. Še posebej je spomnil pokrajinski svet, kako so oblasti zaprle gostilno pri Podbonescu, kjer je domači pevski zbor vadil slovenske pesmi pod vodstvom sedanjega svetovalca Chiabudinija (KD). V špetrski šoli se še danes učiteljem svetuje, naj zatrejo navado, da se dijaki med seboj pogovarjajo v slovenskem narečju. To se je dogajalo v časih, ko na krmilu Italije niso sedeli fašisti, pač pa sile, ki se sklicujejo na krščanstvo in socializem.

Zatiranje se torej izvaja preko organov oblasti, predvsem pa na politični ravni, ko se — na primer — enači vsako zahtevo beneških Slovencev z dejavnostjo proti domovini. Beneški Slovenci, je poudaril Petričič, so Italiji dali nešteto dokazov svoje privrženosti, saj so ji dali vse, celo svojo narodno strnjenošč: gospodarski razvoj je razselil beneške doline v nižino, ne da bi se oblasti soočile z vprašanjem njihove jezikovne in kulturne omike, njihovih koristi in razvoja. Benečija je razdala svoja človeška in gospodarska bogastva zaradi zgrešenih političnih računov, sedaj pa je potrebno uskladiti načrte zaščite prebivalstva z zaščito orelja, na katerem živi, skupna priznanje in ovrednotenje kaj je in jezika Slovencev v Benečiji morajo spremljati družbeni in gospodarski zaščitni ukrepi.

podbija, z dokončnostjo meja, vsakršno natolceanje ali namigovanje. Sporazum ukinja mednarodno zaščito Slovencev, ostaja pa svečana obveza Italije, da bo v svoji notranji zakonodaji zaščitila manjšino. Menimo, je pri tem poudaril svetovalec KPI, da je korektna interpretacija, da mora zaščita Slovencev promostiti vse dosedanje ozemeljske in dejanske razlike. Preiti je treba k predlogom o metodah te zaščite in v ta namen gre predlog o videmski manjšinski konferenci.

Petričič je v zaključku citiral demokristjanom izjavo duhovnika Marina Qualizze: »Strinjam se, da je naše probleme mogoče reševati le po malem, vendar nočemo, da bi nam priznavali pravice eno po eno...« Citiral je še neizpostavljena mnenja prof. Valussija o tem, da mora italijanska država zaščititi beneške Slovence kot manjšino in zahteval, v imenu KPI, naj bo v sklicnem dokumen-

tu konference jasno rečeno, da gre za Slovence dolin Nadiže, Idrije, Tera, Rezie in Kanala. Pokrajinski svet v Vidmu, je zaključil Petričič, je dedič parlementa »furlanske domovine«, v kateri so Slovenci ustvarili sožite, a za ceno svoje istovetnosti. Danes mora Furlanija odgovoriti na pozive beneških Slovencev in priznati, da spadajo v sklop splošnih koristi Furlanije tudi rešitve vprašanj demokracije in omike.

Chiabudini

Svetovalec KD Chiabudini je najprej dejal, da se noči spuščati v specifično temo, ki jo predlaga slovenska jezikovna skupina, da pa bo pojASNIL zakaj je potrebna konferenca in kakšna, o etnično-jezikovnih manjšinah v okviru narodnostnega položaja v videmski pokrajini. Pri tem je izhajal iz

programske izjave večine, ki meni, da kulturno bogastvo, tradicija in jezik posameznih etničnih skupin v pokrajini morajo biti ohranjeni in uveljavljeni v vseh njihovih izrazih kot sredstvo za obogatitev in družbeno rast vse naše skupnosti in zato izjavlja, da je pripravljena preučiti vse pobude za dosego navedenih smotrov.«

Chiabudini je nato dejal, da je sklicanje konference, na kateri se bo razpravljalo o etnično-je-

zikovnih manjšinah, prvi konkreten dokaz volje, da se hoče programske izjave tudi uresničiti, saj bo izčrpana in poglobljena razprava s prispevkom znanstvenikov in politikov nedvomno obogatila spoznavanje, večjo zavzetost in odstranila dvome o možni instrumentalizaciji življenjskih in tako važnih argumentov. Prav tako bo lahko nakazala koristne rešitve.

Kar zadeva slovensko manjšino, o kateri je govor v predloženi rezoluciji, in v razpravi, je Chiabudini dejal, da predstavlja problem dva aspekta. Prvi je zgodovinskega, jezikovnega, pravnega in sociološkega značaja, drugi pa je sodelovanje in zavest prebivalstva. Zatrjuječ, da je z italijansko-jugoslovanskim sporazumom dokončno odstranjena vsaka možnost vmešanja tujih sil to vprašanje, se po njegovem mnenju in mnemu njegove skupine postavlja vprašanje prvenstveno kot problem svobode. Sklicujoč se na enciklico »Pacem in terris« na linijo stare ljudske stranke, katero je svoj čas v tem pokrajinskem svetu zastopal msgr. Trinko, je Chiabudini dejal, »potrjujemo pravico do svobode, ki jo je fašistična politika toliko let zanikala, našim ljudem hočemo reči: to je vaša dedičina kakor vam jo je posredovala zgodovina, predlagamo vam instrumente za njen zaščito. Če hočete se jih poslužite, če ne — odpovljte se jim in živimo v miru in slogu.« Po Chiabudiniju naj bi torej konferenca ugotovila obseg in kvalitete pravic in stopnjo soudeležbe.

Potem je Chiabudini govoril še o ladinsko-furlanski in nemški jezikovni manjšini, češ da bi bilo krivично prezirati tudi njihov obstoj. Slovenci in Furlani so se v času beneške republike, čeprav so sestavljali dve ločeni skupini, medsebojno integrirali in doživili skupno zgodovino. V tem kontekstu integracije in kljub razlikovanju, si je Chiabudini zaželet bodoče rešitve za slovensko skupnost v videmski pokrajini.

V zvezi s konferenco samo je v imenu svoje skupine predlagal naj bi pred njo opravili resno pripravljalno delo, katerega naj bi se lotila posebna svetovalska komisija, ki bo določila datum, potek in smotre konference same. Vendar pa je tudi dejal, da bodo sadovi konference služili največ kot potrditev načel in mobilizacija javnosti. Bo pa tudi priložnost za pokrajino, da potrdi svojo vlogo spodbujevalca tudi v vprašanjih, ki niso v njeni specifični pristojnosti, ki pa so odločilni za človeški in družbeni razvoj prebivalstva.

Letošnja revija pevskih zborov

V nedeljo popoldne je bila v Kulturnem domu tradicionalna »Revija pevskih zborov«, ki jo prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov. Nastopilo je 14 pevskih zborov, poleg tega pa kot gost še zbor in ansambel »Kamniktiti« iz Stranjski pri Kamniku, ki je kot edini nastopil s štirimi točkami. Uga-jala je zlasti zadnja, modernizirana ljudska.

Pred polno dvorano so se vrstili na odru zbor za zborom, vsak s tremi pesmimi. To ni bilo tekmovanje pevskih zborov zato je težko podati neko vrednostno lestvico, čeprav seveda niso vsi zbori na enaki kvalitetni ravni. To je odvisno tudi od okoliščin, v katerih delajo, in od številnih pevcev in pevk. Eden izmed zborov — Mladinski zbor, ki ga vodi Marjan Kravos — je celo prvič nastopil in njegove mlade članice so bile najmlajša skupina med nastopajočimi, vendar se je dobro obnesel. Želimo, da bi ga še mnogokrat poslušali.

V prvem delu so nastopili zbori iz Škedjina in Mačkol pod vodstvom Dušana Jakob-

mina, zbor iz Sv. Križa (pevovodja Albin Verginela), že omenjeni Mladinski zbor iz Zgonika (Anton Kostnapfel), »Fantje izpod Grmade« (Ivo Kralj), »Rečan« z Ljes (Franc Gačnik). V drugem delu so se zvrstili zbori z Opčin (Ubalda Vrabca), »Lojze Bratuž« (Stanko Jericijo), iz Bazovice (Zorko Harej), od Sv. Antona v Trstu (Magda Bizjak), od Sv. Ivana (namesto Nade Žerjal, ki je morala na operacijo v bolnišnico — želimo ji skorajšnje okrevanje! — je vskočil Janko Ban), iz Rojana (Humbert Mamolo) in Ekumenski zbor (Zorko Harej).

Zbore in spored sta predstavljala Tanja Prinčič - Mamolo in Livij Valenčič.

Spored je obsegal več pesmi Ubalta Vrabca, ki bo v kratkem (11. t.m.) obhaljal sedemdesetletnico in je pomenila letošnja revija zborov hkrati tudi počastitev jubileja tega našega odličnega skladatelja in pevovodja. Med pesmimi, ki jih je dobro zapel openski pevski zbor, katerega on vodi, je s svojim pristnim čutom za humor uvrstil svojo skladbo »Vrabčeva«, ki posredno izraža njegovo življenjsko vedorino in filozofijo. Na koncu so vsi zbori skupno zapeli pod njegovim vodstvom njegovo mogično skladbo »Slovenska pesem«, na besedilo pesnika Kajuha (»Samo milijon nas je«).

Zorko Harej kot predsednik Zveze cerkvenih pevskih zborov mu je podelil v znak priznanja za njegovo požrtvovalno glasbeno delovanje lepo, umetniško izdelano plaketo.

Da naši ljudje še vedno ljubijo lepo petje, in cenijo požrtvovalne pevovodje in pevce, sta dokazala prepolna dvorana in navdušeno ploskanje.

NOVI
LJUBČA

11.10.75

Kulturni dnevi v Špetru

Benečanski kulturni dnevi, ki so po treh ciklusih predavanj postali že tradicionalni, so se skljub težavam zaradi potresa letos nadaljevali. Organizator letosnjega ciklusa predavanj, ki so mu dali naziv »Umetnost, kultura in življenje«, je študijski center Nediža na njem kot predavatelji pa bodo predavali številni pomembni strokovnjaki iz Slovenije in Furlanije. V petek je bilo v Špetru prvo predavanje letosnjega ciklusa. Furlanski pesnik in publicist Tito Maniacco je govoril o smernicah za kulturni prerod Furlanije in Beneške Slovenije. Poudaril je potrebo, da se pri obravnavanju kulturnih problemov izhaja iz globalne družbene analize ter povezanost kulturne situacije s splošno družbeno-gospodarsko kar je še posebno prišlo do izraza v Špetru, ki je predavanju sledila.

PRIMOREK
DNEVNIK

13.12.75

PRIMERKE NOVICE

26.12.76

Kommunisti menijo, da je kulturno podrejanje posledica gospodarskega kolonializma, ki prinaša do izraza v mednarodnem življenju, se pa lahko poraja tudi v okviru ene države. Interes kapitalističnih slojev je preko močnih medijev in struktur, s katerimi razpolaga, skušati doseči kizravnavanje razlik, ko se je konflikt gospodijoče in socialno podrejene kulture utesnilo pod krinko državnega združevanja v trdnih mejah. KPI si danes odločno postavlja vprašanje vlogе narodnostnih manjšin, ne glede na njihovo stevilčno moč, ker različno od meščanstva, ne pojmuje jezikovne enotnosti kot »kategorijo prevlade«, pač pa sodi, da je priznanje vloge narodnih manjšin v Italiji eno izmed temeljnih vprašanj obnavljanja italijanske omike.

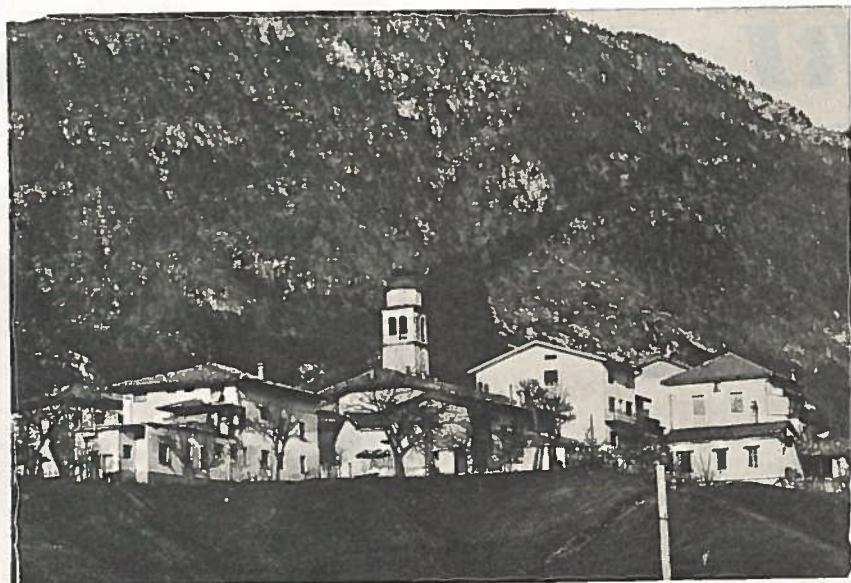
Petrčič je nato, v polemiki z odbornikom Cominijem (MF), povedal, zakaj sta KPI in PSI postavila v ospredje vprašanje Slovencev in samo ločeno od tega, s posebnim dokumentom, vprašanje Furlanov. Slednji so dejanska večina v videmski pokrajini in imajo svoje specifične probleme, za Slovence pa se postavlja priznanje nujnosti reševanja njihovih vprašanj enotno s Slovenci v Gorici in Trstu, medtem ko je vprašanje Furlanov v odnosu le-teh do večine v Italiji in drugih manjšin. Petrčič je nato orisal stalnega KPI zadnjih let, ki je stalno postavljala v ospredje vprašanja Benečije, očital pa je večinskim strankam, da ni strategija asimilacije in družbenega razkrjanja beneške skupnosti dosegla svojega viška v obdobju monarhije ali fašizma, pač pa v zadnjih 30 letih demokratične republike. Gre za strateške napake, ki so botrovale temeljnim izbiranjem vodilnih skupin v Italiji in jih morajo sedaj popraviti. Kljub poskusom aktivacije pa je v Benečiji vedno klijoči gibanje, ki ga je samo fizično nasilno zatrli, zadnja desetletja pa so oblasti na postavljene

Benečanski kulturni dnevi

Dr. R. Strassoldo o socioških aspektih beneške stvarnosti

Drevi bo ob 20.30 v hotelu Belvedere v Špetru drugo predavanje letošnjih Benečanskih kulturnih dni. Dr. Raimondo Strassoldo z mednarodnega socioškega instituta v Gorici bo govoril o socioških aspektih beneške stvarnosti, pri čemer bo posebna pozornost posvečena ohranjanju in ponovnem pridobivanju skupnostnih vrednot, ki naj Beneški Sloveniji omogočijo vlogo posredovalke med dvema kulturama.

14.11.75

Uno scorcio di Prato di Resia, sotto i contrafforti delle Giulie. (Foto Lo Presti)

FRIULI
NEL
MONDO
febb. 1975

La chiesa parrocchiale di San Pietro al Natisone, capoluogo delle convalle che prendono nome dall'incantevole fiume. (Foto Crucil)

FRIULI
NEL
MONDO
febb. 1975

Praznik kostanja je resnično uspel

Bogat kulturni spored in veliko občinstva

Beneška skupina «Vigion Karlič»

V nedeljo, 26. t.m. je bil na Ligu veliki tradicionalni «Praznik kostanja», katerega se je udeležilo nad 2.500 ljudi iz bližnjih in oddaljenih vasi Kambreškega pobočja. Za to priložnost sta krajevna skupnost in prosvetno društvo «Lig» priredila tudi bogat kulturni program, ki se je odvijal na lepi prostorni ploščadi pred domačim kulturnim domom sredi vasi.

V njem so nastopili: Kulturno društvo iz Sovodenj pri Gorici s folklorno skupino in pevskim zborom, domači pevski zbor z Liga in kulturno društvo «Vigion Karlič» iz Čedadu s svojimi godci in pevsko skupino Adria Gujon, Franjo Kukovac, Anton Birtič - Mečana. Spored je povezoval humorist iz Maribora, ki je večkrat spravil občinstvo v nezadržljiv smeh in plaskanje.

Po kulturnem delu programa je sledil sprevod šestih voz, ki so bili opremljeni in okrašeni v pravem slogu nekdanjih časov, ko je bil v teh krajih v Benečiji kostanj skorajda glavni vir preživljjanja naših preteklih pokolenj.

O društvu beneških godcev «Vigion Karlič» naj omenimo, da je bilo ustanovljeno prav v Ligui, in sicer lansko leto na prazniku kostanja 27. oktobra. Letos se je predstavilo z dokaj bogatejšim programom. Poleg nastopov beneških godcev (bili so: Paolo Kukovac, Renato Karlič, Luciano Laurenčič, Ado Markolin, Anton Birtič - Mečana, Domeniko Trevisan, Enzo Bernardis, Gianpaolo Bernardis), sta društvena pevca Adria Gujon in Franjo Kukovac izvajala nove beneške pesmi in požela z njimi velik uspeh.

Na Ligui so beneška glasba in pesmi že kar udiomačene, saj je Birtič s svojimi izvajalci nastopil v tem kraju že najmanj 6 ali 7-krat. Domačini so vzljubili beneško glasbeno kulturo in mladi beneški rod.

Zanimivo in pošteno je bilo ocenjevanje liških «kostanjevih» vozov. Prireditelji so namreč sestavili ocenjevalno komisijo popolnoma z zunanjimi gosti. Prvo mesto je zasedel voz z napisom «LIG», nagrjeni in pohvaljeni so bili tudi drugi, saj se se vsi enako trudili, da bi liška največja prireditve čim bolje uspela.

Občinstvo je kar navalilo na kioske s specialitetami na žaru in pečenega kostanja, škoda le, da je bilo kioskov premalo in da je obilna zaloga pošla neverjetno hitro.

Veliki praznik kostanja na Ligui

se je nadaljeval s plesom v kulturnem domu z znamenim primorskim ansamblom LAPOS.

Člani društva beneških godcev «Vigion Karlič» so se vrnili domov zelo zadovoljni in željni, da bi tako lepo prireditev doživel še mnogokrat.

A. B. M.

PRIMORSKI
DNEVNIK

31. 11. 1975

da je dokončno izvoženo iz Socialistične federativne republike Jugoslavije oziroma Republike Italije.

Blago dveh držav, ali tisto, ki je ocarinjeno v teh državah in vnešeno v Cono, se bo v carinskem pogledu smatalo za dokončno izvoženo, razen če ne bo blago, na zahtevo zainteresiranih, dano pod stalno carinsko in davčno kontrolo, da bi ohranilo svojo nacionalnost.

Naftni proizvodi in goriva nasploh, namenjeni potrošnji v industrijskih obratih, lociranih v Coni, so osvobojeni plačila carine in drugih mejnih dajatev, če so inozemski, in italijanskih davkov na proizvodnjo, če so italijanski oziroma odgovarjajočih jugoslovanskih davkov, če so jugoslovanski.

Električna energija, uporabljena v zgoraj omenjenih obratih, je prav tako osvobojena plačila prometnega davka.

Poseben davčni in carinski režim Cone se ne uporablja:

- za blago, ki je po poreklu iz drugih držav razen pogodbenih strani, ki se uporabi in potroši znotraj Cone, z izjemo tistega, kar je predvideno za naftne proizvode, gorivo in električno energijo;
- za gradbeni in instalacijski material ter za pohištvo.

Carina za blago, katerega vstop v Cono je podvržen plačilu carine, se le-ta plača carinskim organom države, na katere ozemlje je blago vnešeno.

Člen 3

Blago, katerega vstop v Cono ni dovoljen, in predelovalne dejavnosti, ki jih ni dovoljeno izvajati v Coni, bo določila Mešana jugoslovansko - italijanska komisija, navedena v členu 1 tega protokola.

Mešani odbor, naveden v členu 7, bo kljub temu lahko odločal v iz-

svojem ozemlju podvzeli vse ukrepe in svoje pristojnosti, tako da bi odgovorni organi zagotovili Coni oskrbo z vodo, električno energijo in plinom, kot tudi telekomunikacije in povezovanje cest in železnic Cone z državnimi prometnimi zvezami.

Člen 9

Državljanji obeh pogodbenih strani imajo iste pravice do zaposlitve v obstoječih obratih v Coni.

Člen 10

Gibanje oseb znotraj Cone preko državne jugoslovansko - italijanske meje, je svobodno.

Člen 11

Dodatne odredbe, potrebne za delovanje Cone, bodo določene s posebnimi akti.

Člen 12

Znotraj Cone sta slovenski in italijanski jezik enakopravna. Način njune uporabe bo določil mešani jugoslovansko - italijanski odbor, predviden v členu 7 tega Protokola.

Člen 13

Za vprašanja, ki niso urejena s tem Protokolom in njegovimi dodatnimi določbami, se uporablja država zakonodaja dotičnih ozemelj.

Člen 14

Ta Protokol bo veljaven 30 let od datuma uveljavitve in se bo molče podaljševal za obdobje petih let.

Vsaka pogodbena stran lahko prekine ta Protokol po izteku dobe tridesetih let, s tem, da drugo stran o tem obvesti tri leta vnaprej. Količor se Protokol podaljša, ga lahko vsaka stran odpove po izteku dobe petih let s tem, da predhodno obvesti drugo stran najmanj eno leto pred iztekom.

territorialni vodni v Izolskem zalivu, je vsaka stran upoštevala načela, ki izhajajo iz Ženevske konvencije o territorialnem morju in sosedni coni z dne 29. aprila 1958.

Ob tej priliki je italijanska stran sporočila svojo namero trasirati v Jadranskem morju ravne osnovne črte in jih objaviti v oblikah, koljih predvideva omenjena konvenca.

Prosim Vas, da izvolite prednje sprejeti na znanje.

Izvolite sprejeti, gospod minister, izraze mojega odličnega spoznavanja.

Jugoslovanska stran je potrdila, da je to sprejela na znanje.

Vprašanje državljanstva

Gospod minister,
Sklicujoč se na člen 3 pogodbe, ki je bila podpisana z današnjim dnem, imam čast potrditi Vaši ekselenciji naslednje:

Moja vlada se obvezuje, da bo dala odpust iz jugoslovanskega državljanstva pripadnikom italijanske manjšine (italijanske etnične skupine) na katere se nanaša člen 3 pogodbe, ki imajo v času, ko bo začela veljati pogodba, svoje stalno prebivališče na jugoslovanskem ozemlju, dobo v roku enega leta od dneva, ko bo začela veljati zgoraj omenjena pogodba, izrazili preko jugoslovanskih oblasti, o čemer bodo te obvestile italijanske oblasti, svojo namero, da se izselijo v Italijo, in o katerih bo italijanska vlada obvestila jugoslovansko vladu, da jih smatra kot pripadnike italijanske manjšine (italijanske etnične skupine) in jim prizna italijansko državljanstvo. V roku treh mesecev od dneva, ko bo omenjenim osebam sporočeno, da so dobiti odpust iz jugoslovanskega državljanstva, bodo morale zapustiti ozemlje Socialistične federativne republike Jugoslavije in se smatalo, da so izgubile ju-

POGOVORI O ODprtju NOVEGA MEJNEGA PREHODA

Novi most čez Idrijco bo povezal zgornja Brda z Beneško Slovenijo

S tem namenom so bili zastopniki Praprotnega na pogovorih v Novi Gorici

Prejšnji dan so se v Novi Gorici mudili predstavniki občinske uprave Praprotno in se pogovarjali o možnosti odprtja novega mejnega prehoda čez Idrijco pri »starem mlinu«. Delegacijo je vodil župan iz Praprotnega Bruno Bernardo, v njej pa so bili še deželni svetovalec Romano Specogna, dva funkcionarja pokrajinške uprave, dr. Cattarossi in geometri Riva ter občinski tajnik občine Praprotno Castagneviz. Novi mejni prehod nameravajo odpreti z izgradnjo mosta čez Idrijco, ki predstavlja v tem kraju tudi mejo med Italijo in Jugoslavijo. Most bo zgradila videmska pokrajinška uprava.

Po pogovorih je delegacija Praprotnega odšla v družbi predstavnikov in strokovljakov iz Nove Gorice v dolino Idrijce, kjer so izbirali najbolj primerno lokacijo za izgradnjo mosta. Preden so se raz-

šli, so zastopniki obeh občin izrazili željo, da bi to področje ob Idrijci čeprav povezali z mejnim prehodom.

Na italijanski strani meje se ob desnem bregu Idrijce vije asfaltirana turistična pot. Epeljana je po zelo lepi dolini, ki se zajeda globoko med Brda in vzhodni del Beneške Slovenije. Po omenjeni turistični cesti, ki je prav na koncu krnice v serpentinah speljana v hrib, je zložen dohod na Staro goru, v Kamenico in v druge sosednje vasi. Na drugi strani Idrijce, v Sloveniji, je že zgrajena mreža cest, ki vodijo na Lig ter mimo Kambreškega v Soško dolino. Če bodo pogovori uspešni, bo dolina Idrijce, povezovala dve, doslej ostro ločeni področji, ki imata dosti srodnosti, turističnih, krajinskih in tudi jezikovnih.

PRIMEROK
DNEVNÍK
F. 11, Š. 5

Skupna svobodna cona

na področju med Sežano, Lipico, Bazovico in Opčinami na obeh straneh meje in s posebnim carinskim režimom - Pogodba velja trideset let

CASTEL MONTE DI SAN PIETRO, 10. nov. — V sklopu sporazuma o pospešitvi gospodarskega sodelovanja med SFR Jugoslavijo in Republiko Italijo, sta zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić in Italijanski zunanji minister Mariano Rumor podpisala tudi protokol o svobodni coni. Gre za ozemlje z obeh strani meje med Sežano, Lipico, Bazovico in Opčinami, na katerem bo veljal poseben carinski režim. Pogodba bo veljala trideset let. Tekst protokola o svobodni coni je naslednji:

V želji, da prispevata k industrijskemu razvoju Trsta in mejnih področij dveh držav in da povečata možnosti za poslovanje prebivalstva teh področij, sta se pogodbeni strani sporazumeli o sledečem:

Člen 1

Zemljisci, ki so namenjena svobodni coni (v nadaljnjem besedilu Cona) v skladu s členom 1 Sporazuma o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo, so znotraj sledečih meja:

— na jugoslovanskem ozemlju med železniško progo Sežana - državna meja, samo državno mejo in cesto Bazovica - Lipica - Sežana;

— na italijanskem ozemlju med železniško progo od državne meje do križišča s cesto Fernetiči - Opčine, cesto Fernetiči - Opčine, cesto Opčine - Bazovica, cesto Bazovica - državna meja in samo državno mejo.

Točno konfiguracijo ozemlja znotraj teh meja, namenjenih Coni, bo določila Mešana jugoslovansko - italijanska komisija, ki bo imenovana v roku dveh mesecev od dneva, ko ta Protokol stopi v veljavo.

Na obravnavanem ozemlju se bo uporabljaj režim «Punti franchi di Trieste» po modalitetah, določenih s tem protokolom.

Z gornjimi določbami se ne posega v državno mejo med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo.

Člen 2

V okviru Cone se bodo lahko upravljale, brez vseh restrikcij, davčnih in carinskih obvez, vse operacije povezane z vstopom in izstopom materialov in blaga, njihovega uskladiščenja, komercializacije, manipulacije in predelave, vključno predelavo industrijskega značaja.

V Cono vnešeno blago, ki je po poreklu iz drugih držav, razen iz Socialistične federativne republike Jugoslavije in Republike Italije, se bo smatralo, kot da se nahaja izven jugoslovanskega in italijanskega carinskega ozemlja; če isto prihaja iz notranosti teh ozemelj, se smatra, kot

jemah tega določila, potem ko bo predhodno dobil mnenje odgovornih organov dveh držav.

Člen 4

Za blago, za katerega se pri vstopu v Cono zahteva stalna carinska in davčna kontrola, če je namenjeno za izvoz v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo ali v Evropsko gospodarsko skupnost, se bodo respektivno uporabljala carinska določila Socialistične federativne republike Jugoslavije, oz. določbe «Punti franchi di Trieste» v pogledu prometa blaga, uskladiščenja, manipulacije in predelave blaga, vključujuč tudi jugoslovanske ali italijanske predpise o kontroli in preprečevanju prekrškov.

Za blago, za katerega se pri vstopu v Cono ne zahteva stalna carinska in davčna kontrola, zato ker je namenjeno drugim državam razen Socialistične federativne republike Jugoslavije ali Evropske gospodarske skupnosti, se bodo uporabljali predpisi države, na katere ozemlju se nahaja obrat, v katerega se vnaša omenjeno blago.

Za preprečevanje nedovoljenih dejavnosti, tihotapstva in drugih kaznivih dejanj, bo vsaka država uporabljala svojo zakonodajo na delu Cone, ki se nahaja na njenem ozemlju. Pri preprečevanju omenjenih dejavnosti si bosta oblasti obeh strani medsebojno pomagali.

Člen 5

V pogledu delovnih odnosov in deviznih ter davčnih vprašanj, ki se nanašajo na obrate, locirane v Coni, se bo uporabljala zakonodaja države, v kateri se nahaja sedež podjetja, kateremu pripada določeni obrat.

Nadzor glede spoštovanja veljavnih predpisov na omenjenih področjih spada v pristojnost organov države, katere zakonodaja se uporablja.

Člen 6

Stvarne pravice na nepremičninah, ki se nahajajo v Coni, bodo urejene z zakonodajo države, na katere ozemlju se nepremičnine nahajajo.

Pravice glede premičnin so povržene zakonodaji države, v kateri ima sedež podjetje, kateremu pripada določeni obrat.

Člen 7

Cono upravlja mešani jugoslovansko - italijanski odbor, ki ga sestavljajo trije predstavniki «ENTE Zona Industriale di Trieste» in odgovarjajoča jugoslovanska organizacija v okviru njihovih obojestranskih pristojnosti.

Člen 8

Obe vladi bosta olajšali uresniči-

Sporazu gospoda

Zemljisci za sestne povezav

CASTEL MONTE DI SAN PIETRO, 10. nov. — Danes sta italijanski zunanji minister Mariano Rumor in podpredsednik ZIS in zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić podpisala sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo. V želji pospeševati medsebojno gospodarsko in tehnično sodelovanje ter še zlasti izboljšati živiljenjske pogoje obmejnega prebivalstva obeh držav, sta se pogodbeni strani sporazumeli o naslednjem:

Člen 1

Vsaka stran bo namenila na svojem ozemlju zemljisci, ki so navedena v priloženem Protokolu (Priloga I) o svobodni coni, na katero bo razširjen režim blaga «Punti franchi di Trieste» v skladu z modalitetami, predvidenimi v omenjenem Protokolu.

Člen 2

Obe vladi ustanovita Stalno mešano komisijo za vodno gospodarstvo z nalogo proučevati vse probleme voda, ki so skupnega interesa in predlagat odgovarjajoče rešitve, da bi zagotovili poboljšanje oskrbe z vodo in električnim tokom glede na obveznosti, ki izhajajo iz sporazumov in pogodb, sklenjenih med obeh stranama.

Obe vladi bosta v najkrajšem roku sklenili sporazum, s katerim bo urejena sestava, pristojnost in poslovnik komisije.

Člen 3

Obe vladi dajeta poseben pomen ureditvi porečij rek Soče, Idrije

Pisma o u

Ob podpisu dokumenti mejnih vprašani in ter drugega sodelovanja slavijo sta si obe države ureditvi nekaterih odločitev na razmejitve na življenstvo, izvozne in pokojninsko zavarovalnih vprašanj in vrednosti in mejnih prehodov.

MEJA V TRŽAŠKEM ZALIVU

Italijanska stran je nato izročila naslednje pismo:

Gospod minister Sklicujoč se na čl. 2 danes podpisane pogodbe, s katero je bila dokončno določena meja v Tržaškem zalivu, mi je čast potrditi Vam naslednje:

Ko je začela z razmejevanjem

Im o pospeševanju medsebojnega irskega in tehničnega sodelovanja

**obodno cono - Izkoriščanje voda za proizvodnjo električne energije - Avto-
e - Cesta iz Brd v Solkan - Sodelovanje med pristanišči Severnega Jadrana**

in Timave ter njihovega izkoriščanja za proizvodnjo električne energije, namakanje in druge civilne namene, brez škode za obveznosti, ki izhajajo iz sporazmov in pogodb med obema stranema.

V temelju bosta obe vladi priporočili svojim odgovarjajočim gospodarskim organizacijam, naj sodelujejo na snovi skupnih vlaganj (*«joint ventures»*) pri skupni izgraditvi in izkoriščanju naprav za proizvodnjo električne energije.

V okviru tega sodelovanja predstavlja poseben interes izgradnja jeza Soče pri Solkanu in postavitev hidroenergetske naprave.

Če bi se izkazalo, da izgradnja te naprave ne bi bila opravičljiva iz tehničnih in ekonomskih razlogov, se bo na osnovi skupnih vlaganj (*«joint ventures»*) zgradila na jugoslovanskem ozemlju za izboljšanje režima voda Soče in namakanje zemljišč na italijanskem ozemlju južno od Gorice. V roku 1 leta od dneva uveljavitve tega sporazuma se bo odločilo o možnosti izgradnje hidroenergetske naprave, naka: se bo v najkrajšem roku začelo z operativno fazo.

Raziskala se bo tudi možnost reguliranja akumuliranja voda Glinščice in njene uporabe za tržaško gospodarstvo.

Člen 4

Obe strani se obvezujeta finančirati taka za del, ki se nanaša na njeno ozemlje, proučevanja, potrebnna za oceno tehnične in ekonomske upravičljivosti ter možnosti izgradnje plovne poti Tržič -

Gorica - Ljubljana in njene povezave z mrežo plovnih poti srednje Evrope in s Črnim morjem. Za koordiniranje teh proučevanj bo ustavnovljena mešana komisija.

Člen 5

Za olajšanje cestnega prometa bosta obe strani povezali avtocesto Benetke - Trst - Gorica - Trbiž s cestami Nova Gorica - Postojna - Ljubljana, Fernetiči - Postojna in Hrpelje - Kozina - Reka.

Obe strani bosta tudi preučili vse možnosti izboljšanja obmejnega prometa, zlasti na turističnih področjih in se bosta dogovarjali glede ukrepov, ki naj se sprejmejo.

Člen 6

Za zagotovitev neposredne cestne zveze med jugoslovanskim področjem Brd in Solkanom bo italijanska vlada v roku 2 let od dneva uveljavitve tega sporazuma izgradila asfaltirano avtomobilsko cesto po indikativni trasi, ki izhaja iz karte, priložene temu sporazumu (Priloga II). Mešana jugoslovansko - italijanska komisija bo obvezana izdelati tehnični projekt del in pripraviti pravilnik o uporabi omenjene ceste.

Skladno z modalitetati, ki bodo dogovorjene med policijskimi in carinskimi organi več držav, bo omenjena cesta odprta za prost jugoslovanski civilni tranzit brez zadrževanja na italijanskem ozemlju. Odgovornosti za kontrolu prometa na omenjeni cesti bodo zaupane pristojnim jugoslovanskim oblastem, skladno s formalnostmi in pogoji, ki bodo sporazumno do-

ločeni med pristojnimi jugoslovenskimi in italijanskimi organi.

Rezim, ki je predviden s 3. odstavkom tega člena, je določen za razdobje 25 let, ki se bo molče podaljševal za obdobja 10 let, razen v primeru odpovedi 2 leti pred iztekom katerega koli obdobja.

Mešana komisija, omenjena v drugem odstavku tega člena, bo imela tudi nalogo proučiti tehnični projekt, ki se nanaša na cesto, ki bo zgrajena na jugoslovanskem ozemlju za povezavo vasi Ravne in Ambreško, po pogojih določenih v Prilogi III.

Člen 7

Obe strani bosta vzpodbjali stalno in tesno sodelovanje med lukaščini severnega Jadrana, da bi se na racionalen in koordiniran način s specializacijo in drugimi oblikami sodelovanja dosegla izboljšava naprav in opreme teh luku, povečanje njihove zmogljivosti, zmanjšanje stroškov poslovanja in skladno povečala njihova konkurenčna sposobnost za oskrbovanje tretjih držav.

V tem cilju bosta obe strani priporoči zainteresiranim luškim institucijam, naj čimprej izdelajo konkretne programe sodelovanja.

Člen 8

Obe strani bosta sodelovali, tudi z udeležbo zainteresiranih lokalnih organov, na področju zaščite Jadranskega morja od onesnaženja in področju problemov okolja.

Člen 9

Obe strani bosta skupaj pristopili k izdelavi potrebnih študij za

izboljšanje ekonomskega sodelovanja na obmejnem območju.

Člen 10

Obe strani izražata skupen interes za hitrejši razvoj ekonomskih odnosov, zlasti po poti dolgoročne industrijske kooperacije v vseh oblikah, vključno *«joint ventures»*, razvijanja širšega sodelovanja na področju izmenjave tehnologije, izvrševanja skupnih raziskav in izkoriščanja osnovnih gospodarskih bogastev in energetskih virov.

V okviru veljavne zakonodaje sta tudi zainteresirani za izdelavo dolgoročnih programov in racionalnega izkoriščanja kmetijskih virov.

V zgoraj navedenem okviru bosta obe strani vzpodbjali sporazume med jugoslovanskimi in italijanskimi gospodarskimi organizacijami, zlasti na sledečih področjih:

- elektro - energija;
- nafta in prirodni plin;
- metalne in nemetalne rude ter zlasti cepljive snovi;
- les in celuloza.

To sodelovanje se bo vršilo na osnovi posebnih sporazumov v okviru mešanega medvladnega komiteja z gospodarsko, znanstveno in tehnično sodelovanje.

Člen 11

Ta sporazum bo ratificiran v čim krajšem roku in bo uveljavljen na dan izmenjave ratifikacijskih listin istočasno z danes podpisano pogodbo med obema državama. Izmenjava ratifikacijskih listin se bo izvršila v Beogradu.

Ireditvi nekaterih konkretnih vprašanj

nentov sporazuma o uređenju pospešitvi gospodarskega razvoja med Italijo in SFR Jugoslavijo izmenjali vrsto pisem o nekaterih vprašanjih, ki se nanašajo na mejnorje in na kopnem, na državne uvozne takse, socialno in kulturno, priznanje diplom, kulturo, maloobmenjega prometa

jugoslovansko državljanstvo z dnem izselitve.

Sprejmite gospod minister izraze mojega globokega spoštovanja.

Italijanski odgovor se je glasil: Gospod minister,

Sklicujoč se na člen 3 pogodbe, ki je bila podpisana z današnjim dnem, imam čast potrditi Vaši ekselenciji naslednje:

Moja vlada se obvezuje priznati pridobitev jugoslovanskega državljanstva osečam, ki so pripadniki jugoslovanske etnične skupnosti.

dobljen s prodajo premičnin in ne-premičnin bodo prav tako določeni med istimi pogajanjem.

Sprejmite gospod minister zagotovila mojega globokega spoštovanja.

Z jugoslovanske strani je potrjena soglasnost vlade s tem pismom.

PRENOS PREMIČNIN

Nato je jugoslovanska stran izročila naslednje pismo:

Gospod minister,

Sklicujoč se na člen 4 danes podpisane pogodbe, imam da je moja vlada pripravljena čast sporočiti Vaši ekselenciji, priznati osebam, ki bodo na podlagi drugega in tretjega odstavka člena 3 pogodbe zapustili jugoslovansko ozemlje in ki niso odtujile svojih

izplačil iz naslova socialnega zavarovanja in pokojnini bosta obe strani do uveljavitve bodočega sporazuma, ki je predviden v členu 5, postopale na sledeči način:

a) osebam, ki se bodo na temelju člena 3. preselile na ozemlje druge strani, bo akontacija iz naslova socialnega zavarovanja in pokojnini zagotovljala ustanova socialnega zavarovanja tiste strani, na ozemlje katere se bodo te osebe preselile;

b) za osebe, ki se nahajajo na tistem delu ozemlja, omenjenem v členu 21 Mirovine pogodbe z Italijo z dne 10. februarja 1947 v mejah Socialistične federativne republike Jugoslavije in do katerih imajo obveznosti italijanske ustanove socialnega zavarovanja, bodo te ustanove nakazovale jugoslovanskim ustanovam socialnega zavarovanja zneske, ki odgovarjajo omenjenim obveznostim, s tem seveda da bodo ustanove

izplačili iz naslova socialnega zavarovanja med Republiko Italijo in Socialistično federativno republiko Jugoslavijo, ki je bil podpisan danes, imam čast sporočiti Vam naslednje:

Izgradnjo ceste, ki je enakovredna tej, ki trenutno povezuje jugoslovanski vasi Ravne (Raune di Luico) in Kambreško (Cambresco), katere indikativna trasa je prikazana v prilogi k temu pismu, bo financirala italijanska vlada.

Cesto pod Sabotinom bo zgradi la italijanska vlada.

Izvolite spremeti, gospod minister, izraze mojega visokega spoštovanja.

Jugoslovanska stran je potrdila soglasnost svoje vlade.

VISOKOŠOLSKE DIPLOME

ne jugoslovanske manjšine), na katere se nanaše člen 3 pogodbe, ki imajo v času, ko bo začela veljati pogodba, svoje stalno prebivališče na italijanskem ozemlju in ki bodo v roku enega leta od dneva, ko bo začela veljati zgoraj omenjena pogodba, izrazili preko italijanskih oblasti, o čemer bodo že obvestile jugoslovanske oblasti, ivojo namerijo, da se izselijo v Jugoslavijo, in o katerih bo jugoslovanska vlada obvestila italijansko vlado, da jih smatra za prisadnike jugoslovanske etnične skupine (jugoslovanske manjšine) in im prizna jugoslovansko državljanstvo. V roku treh mesecev od tega, ko bo omenjenim osebam poročeno, da so doble odpust iz italijanskega državljanstva, bodo norale zapustiti ozemlje Republike Italije in se bo smatralo, da o izgubile italijansko državljanstvo z dnem izselitve.

Sprejmite gospod minister izraze mojega globokega spoštovanja.

IZVOZNE IN UVозNE TAKSE

Hkrati je italijanska stran izročila naslednje pismo:

Gospod minister,

Sklicujoč se na člen 3 danes odpisane pogodbe imam čast spoštiti i ekselenci naslednje:

Csebam, ki bodo na osnovi omenjenega člena zapustile italijansko ozemlje, bo dovoljeno poplačilu dolgov ali davkov, ki bi bili dolgovale na omenjenem ozemlju, vzeti s seboj njihove preučnine ali jih prodati in prenesti v denarna sredstva, ki jih posudejo pod pogojem, da so bile dobrane in denarna sredstva ukonito pridobljena. Prenos denarne ne bo podvržen plačilu karšnikoli izvoznih in uvoznih tak. Ta prenos se bo izvršil pod pogoji in v okvirih, ki bodo skupno dogovorjeni med pogajanjem, ki jih redovideva člen 4 pogodbe. Pogoj in rok za transfer denarnih sredstev, vključno tudi znesek, pri-

mičnin tretman, ki je predviden z omenjenim členom 4 pogodbe.

OPOZORILO UREDNIŠTVA!

Vsi objavljeni teksti sporazumov, protokolov in pisem so redakcijski neuradni prevodi iz italijanske oziroma srbohrvaščine, kot sta jih posredovali agenciji ANSA oz. TANJUG po francoskem izvirniku.

Omenjene osebe bodo lahko, potem ko bodo plačale dolbove ali davčine, ki jih eventuelno dolgujejo na ozemlju, ki ga zapuščajo, vzele s seboj svoje preučnine ali jih prodale in transferirale denarna sredstva, ki jih posudejo, pod pogojem, da so te dobrine in ta sredstva bila pridobljena na zakonit način. Prenos dobrin ni podvržen plačljaju kakršnekoli izvozne ali uvozne takse.

Prenos dobrin v Italijo se bo opravil pod pogoji in v okvirih, ki bodo skupno dogovorjeni tem pogajanjem, predvidenih v členu 4 pogodbe. Pogoji in rok za transfer denarnih sredstev, vključno sredstva, pridobljena s prodajo, bodo prav tako določeni v okviru istih pogajanj.

Izvolite sprejeti, gospod minister, izraze mojega visokega spoštovanja.

Italijanska stran je potrdila soglasnost italijanske vlade z besedilom tega pisma.

O podpisu sporazuma so izmenjali tudi identični pismi, katerih vsebina je naslednja:

SOCIALNO IN POKOJNINSKO ZAVAROVANJE

Gospod minister,

Sklicujoč se na člen 5, danes podpisane pogodbe imam čast potrditi Vam, da smo se sporazumieli o naslednjem:

Zaradi zagotovitve kontinuitete

jugoslovenskega socialnega zavarovanja te zneske izplačale upravičencem;

c) za osebe, ki se nahajajo na tistem delu ozemlja, omenjenem v členu 21 Mirovne pogodbe z Italijo z dne 10. februarja 1947 v mejah Republike Italije in do katerih imajo obveznosti jugoslovenske ustanove socialnega zavarovanja, bodo te ustanove nakazovale italijanskim ustanovam socialnega zavarovanja zneske, ki odgovarajo omenjenim obveznostim, s tem seveda, da bodo italijanske ustanove socialnega zavarovanja te zneske izplačevala upravičencem.

Izvolite sprejeti, gospod minister, izraze mojega odličnega spoštovanja.

Identični pismi sta izmenjeni tudi o prihodnjem pretehtavanju vprašanj o kulturnih vrednotah, umetninah itd. Besedilo pisma je naslednje:

Gospod minister,
med pogovori, ki so priveli do podpisa pogodbe med našima dve ma državama z današnjim datumom, smo se dogovorili naslednje:

V roku šestih mesecev od dneva uveljavljivte omenjene pogodbe,
(Nadaljevanje na 6. strani)

rat je med podpisovanjem sporazuma opravljena tudi izmenjava identičnih pisem o priznanju fakultetnih diplom, katerih vsebina je naslednja.

Gospod minister,

čast mi je potrditi vam, da smo se sporazumeli skleniti v čim krajšem roku sporazum o priznavanju visokošolskih diplom.

Delegaciji, ki bosta za to imenovani, bosta začeli pogajanja v roku šestih mesecev po dnevu uveljavljivte pogodbe med našima dvema državama, z dne ...

Izvolite sprejeti, gospod minister, izraze mojega odličnega spoštovanja.

Identični pismi sta izmenjeni tudi o prihodnjem pretehtavanju vprašanj o kulturnih vrednotah, umetninah itd. Besedilo pisma je naslednje:

Gospod minister,
med pogovori, ki so priveli do podpisa pogodbe med našima dve ma državama z današnjim datumom, smo se dogovorili naslednje:

V roku šestih mesecev od dneva uveljavljivte omenjene pogodbe,
(Nadaljevanje na 6. strani)

ZAKLJUČNI AKT

Ob zaključku pogajanj med delegacijama Socialistične federativne republike Jugoslavije in Republike Italije sta pooblaščenca obeh vlad danes podpisala:

1. Pogodbo med obema državama, ki vsebuje deset prilog.
2. Sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med obema državama, ki vsebuje tri priloge.

Oba sporazuma bosta ratificirana v skladu z ustavnima postopkoma, ki veljata v obeh državah, v najkrajših rokih. Ratifikacijske listine o obeh sporazumih bodo izmenjane istega dne in oba sporazuma bosta stopila v veljavo istočasno na dan izmenjave ratifikacijskih listin.

PRIMORSKI
DNEVNIK

14.11.75

Kulturno društvo «REČAN»
LJESA - GRMEK vabi na
**SENJAM
BENEŠKE PJEŠMI**

ki bo v telovadnici na Ljesah jutri, 9. novembra, ob 14.30.

Pevci bodo zapeli 9 novih pesmi domaćih skladateljev ob spremstvju «The New Diamonds».

Sledi humoristični skeč «Tinac an Matevs».

Kakor znano, je SENJAM 12. oktobra 1975 zaradi slabega vremena odpadel.

PRIMORSKI
DNEVNIK

8.11.75

PO ŠTEVILNIH USPELIH PRIREDITVAH

Zaključna svečanost proslav 30-letnice osvoboditve je bila v nedeljo v Krminu

Počastili so spomin garibaldinskega bataljona «Mazzini» - V soboto zvečer je imel koncert Tržaški partizanski pevski zbor

Partizanski borci z obeh strani državne meje so se v nedeljo sešli v Krminu, kjer je bila v mestnem gledališču zaključna slovesnost ob 30-letnici zmage nad fašizmom. V Krminu so bile v zadnjih dveh tednih, pod okriljem občinske uprave in združenja bivših partizanov, številne prireditve na čast odporniškemu gibanju. Poleg razstave o protifašističnem delovanju v Furlaniji od začetkov tega stoletja do danesnjih dni je imel predavanje furlanski župnik don Moretti, ki je bil eden od voditeljev furlanskega odvetništva, predvajali so film o umoru protifašista in socialističnega Matteottija.

V soboto je v mestnem gledališču nastopal Tržaški partizanski pevski zbor. Že ob prihodu na oder je zapokala dvorana, prav tako, ko je predstavnik odbora predstavil občinstvu dirigenta Oskarja Kjudra. Svoj koncert je začel zbor s Partizansko balado, zaključil pa z Internacionalo. Občinstvo je izvajalce nagradilo z vsako točko z vzkiiki in burnim plaskanjem. Po koncertu so prireditevni zadrljali pevce na zakuski. Pri dobri kapljici briskega vina so spet začele odmevati v dvorani partizanske ter druge borbene slovenske in italijanske pesmi. Zato so se pevci razpršili po krmenskih gostilnah, v katerih so jih domačini toplo pozdravljali. Nekje se je oglasila harmonika in spet borbene pesmi. Na koncert je prišlo tudi večje število beneških Slovencev, ki živijo v Furlaniji, pa tudi iz same Benečije. S svojim nastopom je Tržaški partizanski zbor v Krminu še bolj utrdil bratstvo in enotnost med tu živečima dvema narodoma.

Nedeljska zaključna svečanost je bila posvečena proslavljanju garibaldinskega bataljona Mazzini, ki je nastal takoj po zlomu italijanske armade 8. septembra 1943 v slovenskih Brdih. Bataljon so ustanovili italijanski protifašisti iz raznih krajev Goriške, ki so se zbrali v naših Brdih. Garibaldinski borci so se nato borili ramo ob ramu s slovenskimi partizani v sklopu slovenskega 9. korpusa do končne zmage nad fašizmom.

Na to svečanost so zaradi tega prisli, poleg domačinov, tudi številni predstavniki Zveze borcev NOV iz Nove Gorice in občinske skupščine iz Nove Gorice ter krajevnih skupnosti v Brdih, kjer je ta bataljon bil ustanovljen. Na svečanosti so o pomenu odporniškega gibanja v takratnih in tudi v sedanjih časih govorili krmenski župan Gianbattista Zar, zastopniki Zveze borcev iz Nove Gorice Franc Pajtar, garibaldinska komandanta Antonio Marini - Banfi in Gianni Padoan - Vanni.

Med prisotnimi so bili tudi zastopniki pokrajinskega odbora ANPI - VZPI, med temi tudi Ladi Dornik in Avgust Lenardič, poslanec Mario Lizzero, zastopniki Nove Gorice Dušan Martinčič, Franc Vidič, Gabriel Leban, Franc Leskovec, Franko Vižintin, Jelko Kodermac, Cveto Mavrič.

Po govorih so prisotnim krmenskim garibaldincem izročili priznanja komandanta garibaldinskih brigad Longa, priznanje pa so izročili tudi predstavnikom krajevne skupnosti Dobrovo. Izražena je bila tudi želja, da bi prišlo do še tesnejšega sodelovanja med Krminom in jugoslovanskimi Brdi.

Po uradnem delu svečanosti sta zapela Plešivski oktet in oktet «Amis dal Friul».

Rezultati volitev v videmski pokrajini

Nedeljske in včerašnje volitve v dveh občinah Furlanije so dale naslednje rezultate. V občini Corno di Rosazzo je lista PSI dobila 874 glasov in 12 svetovalcev, lista krščanske demokracije pa 655 glasov in tri svetovalce. Potrjena je bila tako socialistična večina, ki je zadnjih pet let upravljala občino, potem ko jo je leta 1970 iztrgala iz rok demokristjanom. Drugačen pa je bil rezultat v karaijski občini Forni di Setto. Tu je moral socialistični župan odstopiti mesto demokristjanskemu. Lista KD-PSDI je dobila 282 glasov in 12 svetovalcev, tri svetovalce je dobila lista PSI z 248 glasovi, tretja lista KPI, ki se je letos prvič predstavila, pa je dobila 89 glasov. V tej občini je približno 150 ljudi, ki delajo v turini in se niso vrnili domov za volitve.

**PRIMORSKI
DNEVRNIK**

18.11.75

Istočasna objava preko agencij ANSA in TANJUG

Besedila pogodb in sporazumov med Italijo in SFR Jugoslavijo

o ureditvi mejnih vprašanj in o gospodarskem in drugem sodelovanju

RIM, BEOGRAD, 13. — Italijanska časnikarska agencija ANSA in jugoslovanska časnikarska agencija TANJUG sta danes objavili besedila pogodb, sporazumov, protokolov, prilog in pisem med Republiko Italijo in Socialistično federativno republiko Jugoslavijo, ki sta jih 10. novembra t.l. v kraju Castel Monte di San Pietro pri Osimu (Ancona) podpisala zunanjega ministra Mariano Rumor za Italijo in Miloš Mitić za Jugoslavijo. Besedila se nanašajo na Pogodbo samo, ki obsega 9 členov s prilogami in s Minič za Jugoslavijo. Besedila se nanašajo na Pogodbo samo, ki obsega 9 členov s prilogami in s Minič za Jugoslavijo. Besedila se nanašajo na Pogodbo samo, ki obsega 9 členov s prilogami in s Minič za Jugoslavijo. Besedila se nanašajo na Pogodbo samo, ki obsega 9 členov s prilogami in s Minič za Jugoslavijo.

Pogodba in sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja s prilogami bosta ratificirana v skladu z ustavnima postopkoma, ki veljata v obeh državah, v najkrajših rokih. Ratifikacijske listine o obeh sporazumih bodo izmenjane istega dne in oba sporazuma bosta stopila v veljavo istočasno na dan izmenjave ratifikacijskih listin.

POGODBA

med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo

Pogodbni stranki, prepričani, da miroljubno sodelovanje in dobrososedski odnosi med obema državama in njihovimi narodi odgovarjajo bistvenim interesom obeh držav;

smatrajoč, da so do sedaj sklenjeni sporazumi ustvarili ugodne pogoje za nadaljnji razvoj in krepitev njihovih medsebojnih odnosov;

prepričani, da enakopravnost med državami, odrekanje od uporabe sile in dosledno spoštovanje suverenosti, teritorialne integritete in nedotakljivosti meja, miroljubno reševanje sporov, nevmešavanje v notranje zadeve drugih držav, spoštovanje osnovnih pravic in svobočin, ob doslednem izpolnjevanju in to v dobrini veri vseh mednarodnih obvez, predstavljajo osnovo za ohranitev miru in mednarodne varnosti, kakor tudi za razvoj prijateljskih odnosov in sodelovanje med državami;

potrjujoč svojo privrženost načelu maksimalno mogoče zaščite državljanov pripadnikov manjšin (etničnih skupin), ki izhaja iz njihovih ustav in njihovega notra-

Člen 4

Obe vladi bosta čimprej sklenili sporazum o odškodnini, globalni in forfetarni pravični in sprejemljivi za obe strani, dobrobit pravic in interesov italijanskih fizičnih in pravnih oseb, na delu ozemlja, navedenem v členu 21 mirovne pogodbe z Italijo z dne 10. februarja 1947 v okviru mej Socialistične federativne republike Jugoslavije in ki so bile predmet nacionalizacije ali ekspropriacije ali drugih restrikтивnih ukrepov jugoslovenskih vojnih, civilnih ali lokalnih oblasti, od dneva ko so jugoslovanske oborožene sile stopile na to ozemlje.

V ta namen bosta obe vladi pričeli pogajanja v roku 2 mesecev od dneva uveljavitve te pogodbe.

Pri teh pogajanjih bosta obe vladi be-nevolentno proučili možnost, da se v dolochenem številu primerov, upravičencem, ki bodo za to zaprosili v roku, ki bo še določen, omogoči svobodno razpolaganje z zgoraj navedenimi nepremičninami, ki so že bile dane v uporabo ali upravo bližnjim sorodnikom lastnikov ali v podobnih primerih.

Člen 5

V hantu, da se uredijo vprašanja s področja socialnega zavarovanja in pokojnin za osebe navedene v členu 3 te po-

Pisma o ureditvi

(Nadaljevanje s 4. strani)

se bosta sestali delegaciji, ki jih bosta imenovali jugoslovanska in italijanska vlada v kraju, ki ga je treba določiti, da proučita vprašanja, ki se nanašajo na kulturne dobrine, umetniška dela, arhive ter katastrske in zemljiške knjige, ki se nanašajo na ozemlje, navedeno v členu 21 mirovne pogodbe z Italijo z dne 10. 2. 1947. Ob tem srečanju bosta prav tako proučili arhive, katastrske in zemljiške knjige in ostala odprta vprašanja, ki se nanašajo na ozemlje, ki ga je Italija odstopila Socialistični federativni republiki Jugoslaviji po mirovni pogodbi z Italijo z dne 10. 2. 1947.

Sprejmite, gospod minister, izraze mojega globokega spoštovanja.

Republiko Italijo o lokalni menjavi med obmejnima področjema Gorica — Videm in Sežana — Nova Gorica - Tolmin, ki je bil podpisani v Rimu dne 31. marca 1955;

3. Sporazum med Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo o ureditvi osebnega prometa ter suhozemskega in pomorskega prevoza in prometa med obmejnimi območji, ki je bil podpisani v Vidmu, dne 31. oktobra 1962, tako kot so v veljavi,

priznavata, da so v skladu s cilji, navedenimi v preambuli zgoraj navedenega sporazuma ter potrjujeta svojo namero, da jih ohranita v veljavi v bodoče in da jih bosta v slučaju potrebe izboljšala, v skladu z duhom člena 9 sporazuma, ki bo danes podpisani.

Izvolite sprejeti, gospod minister, izraze mojega visokega spoštovanja.

MALOOBMEJNI PROMET

Na koncu današnjega srečanja so izmenjana tudi pisma identične vsebine o nadaljnji veljavi sporazuma o malem obmejnem prometu.

Gospod minister, v zvezi s sporazumom o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med Republiko Italijo in Socialistično federativno republiko Jugoslavijo, ki je bil podpisani danes in ki ne vnaša nobene spremembe sporazumov, pogodb in konvencij med našima dvema državama na tem področju, obe vlad, glede tega, kar je urejeno s spodaj navedenimi sporazumi:

1. Sporazum med Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo o lokalni izmenjavi med obmejnimi področji Trsta z ene strani in mejnim področjem Buj, Kopra, Sežane in Nove Gorice z drugo strani, ki je bil podpisani v Rimu, 31. marca 1955;

2. Sporazum med Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo in

MEJNI PREHODI

Pismo jugoslovanske strani o odpiranju mednarodnega prehoda pri Vrtojbi - Štandrež.

Gospod minister, med pogajanji, ki so privedla do podpisa pogodbe in sporazuma med našima dvema državama z današnjim datumom, sta se obe strani dogovorili, da bosta odprli v najkrajšem času mednarodni prehod I. kategorije v Vrtojbi - Štandrežu in II. kategorije v Novi Gorici na Erjavčevi cesti — Via del Monte di S. Gabriele.

Čast mi je potrditi Vam, da so bila v tem smislu dana navodila pristojnim jugoslovanskim organom, da glede tega stopijo v stik z odgovarjajočimi italijanskimi organi.

Sprejmite gospod minister za gotovila mojega globokega spoštovanja.

Italijanska stran je odgovorila s pismom identične vsebine.

njega prava in ki jo vsaka od obeh strani uresničuje na avtonomni način, pri čemer jo vodijo prav tako načela ustanovne liste Združenih narodov, univerzalne deklaracije o človečanskih pravicah, konvencije o preprečevanju vseh oblik rasne diskriminacije in univerzalnih paktov o človečanskih pravicah;

v želji, da s to pogodbo izrazita skupno namero, da v interesu obeh držav razširita obstoječe dobrosodske odnose in miroljubno sodelovanje;

prepričani prav tako, da bo to prispevalo k utrditvi miru in varnosti v Evropi, sta se sporazumeli o naslednjem:

Člen 1

Meja med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo za del, ki ni kot tak označen v mirovni pogodbi z Italijo z dne 10. februarja 1947, je v besedah opisana v prilogi I in zarisana na karti v prilogi II te pogodbe.

V primeru nesoglasja med opisom meje in karte, je merodajen besedni opis.

Člen 2

Meja med obema državama v Tržaškem zalivu je besedno opisana v prilogi III in zarisana na karti v prilogi IV te pogodbe.

V primeru nesoglasja med opisom meje in karte, je merodajen besedni opis.

Člen 3

Državljanstvo oseb, ki so dne 10. junija 1940 bile italijanski državljanji in imeli stalno bivališče na ozemlju navedenem v členu 21 mirovne pogodbe z Italijo z dne 10. februarja 1947, kot tudi njihovih potomcev, rojenih po 10. juniju 1940, se urejuje z zakonodajo ene ali druge strani, v skladu s tem ali se stalno bivališče teh oseb v trenutku uveljavitve te pogodbe nahaja na ozemlju ene ali druge strani.

Osebe, ki pripadajo jugoslovanski manjšini (jugoslovanski etnični skupini) in osebe, ki pripadajo italijanski manjšini (italijanski etnični skupini), na katere se nanašajo določbe prejšnjega odstavka, se bodo lahko preselile na jugoslovansko ozemlje, italijansko ozemlje, pod pogoji, ki so predvideni z izmenjavo pisem v prilogi VI te pogodbe.

Kar zadeva skupna gospodinjstva, bo upoštevana volja vsakega zakonca, pri čemer pa se v primeru soglasnosti zakoncov, ne bo upoštevala morebitna različna etnična pripadnost enega ali drugega zakonca.

Mladoletni otroci bodo sledili enemu ali drugemu roditelju v skladu z določbami civilnega prava, ki se uporablja v pogledu razveze na ozemlju, kjer imajo starši stalno bivališče v trenutku uveljavitve te pogodbe.

godbe, bosta obe strani, po možnosti čimprej sklenili sporazum o vprašanjih, ki po splošnem protokolu z dne 14. novembra 1957, niso šla že urejena s sporazumom, sklenjenim nednjima istega dne.

V ta namen, bosta obe vladi pričeli pogajanja v roku 2 mesecev od dneva uveljavitve te pogodbe.

Do sklenitve sporazuma, predvidenega v prvem odstavku tega člena, se zaščita interesov oseb, ki sedaj uživajo pravico do socialnega zavarovanja ali pokojnine in na katere se nanaša člen 3 te pogodbe, zagotavlja z ukrepi, predvidenimi v prilogi IX te pogodbe.

Člen 6

Obe strani potrjujeta svojo voljo, da še nadalje pospešujeta njuno gospodarsko sodelovanje pri čemer bosta posebno upoštevali izboljševanje življenjskih pogojev obmejnega prebivalstva obeh držav.

V ta namen sta istočasno sklenili sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja.

Člen 7

Na dan uveljavitve te pogodbe preneha veljati londonski memorandum o soglasju z dne 5. oktobra 1954 s prilogami in to v odnosih med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo.

Vsaka stran bo o tem obvestila vlado Združenega kraljestva Velike Britanije in Sev. Irske, vlado Združenih držav Amerike in varnostni svet Organizacije združenih narodov in to v roku 30 dni od uveljavitve te pogodbe.

Člen 8

V trenutku, ko preneha veljati specialni statut priložen londonskemu memorandumu o soglasju z dne 5. oktobra 1954, izjavlja vsaka stran, da bo obdržala v veljni notranje ukrepe, ki so že bili sprejeti v okviru izvrševanja omenjenega statuta in zagotovila v okviru svojega notranjega prava, da se ohrani raven zaščite pripadnikov ustreznih manjšin (ustreznih etničnih skupin), ki je predvidena z določbami specialnega statuta, ki je prenehal veljati.

Člen 9

Ta pogodba bo ratificirana čim prej može in bo stopila v veljavo z dnevom izmenjave ratifikacijskih listin, istočasno z danes podpisanim sporazumom o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med obema državama.

Izmenjava ratifikacijskih listin bo v Beogradu.

Sklenjeno v Osimu (Ancona), 10. novembra 1975 v dvojem izvirniku v francoščini.

Za vlado
Republike Italije
RUMOR

Za vlado
SFR Jugoslavije
MINIC

PRIMORSKI
DNEVNIK
A. 11. 75

PREDAVANJE PROF. RAIMONDA STRASSOLDA IZ GORICE

Sociološki vidiki benečanske stvarnosti na tretjih kulturnih dnevih v Špetru

Beneška Slovenija, agrarna pokrajina, ki jo ljudje zapuščajo, povezovalka dveh kultur
Pomembna vloga slovenske manjšine, ki se še vedno bori za uradno priznanje

Ob izredno številni udeležbi mladih Benečanov, šolnikov, intelektualcev, krajevnih upraviteljev, ter v prisotnosti nekaterih priznanih strokovnjakov iz dežele, je bilo v petek v Špetru Slovenov drugo predavanje letosnjih Benečanskih kulturnih dni. Med občinstvom smo opazili tudi predsednika SKGZ Borisa Raceta in tajnika Cupina, deželnega svetovalca Draga Štoko ter seveda predstavnike vseh pomembnejših beneškoslovenskih organizacij. Prof. Raimondo Strassoldo, ravnatelj mednarodnega sociološkega inštituta iz Gorice, je po pozdravu organizatorja letosnjih srečanj arh. Valentina Z. Simonittija govoril o socioloških vidikih beneške stvarnosti. Uvodoma je ugotovil, da je Beneška Slovenija agrarno področje, na katerem se, podobno kot v drugih gorskih predelih, opaža zapuščanje zemlje in vasi, predvsem v višjih legah. Vendar je ta pojav v Benečiji še dosti hujši kot kjerko li drugje. Po analizi tehnoloških in kulturnih faktorjev, ki so povzročili krizo nekdanjega, pretežno na težkem delu samega človeka slovenčega gospodarstva, je predavatelj poudaril, da perspektiv ne moremo iskati niti v zaprtosti te pokrajine niti v poti nazaj, ampak da je nujno treba iskati novih možnosti, ter nekatere tudi navedel.

Nato je prešel k problemom Benečije kot obmejne pokrajine. Ko je orisal koncept zaprte in odprte meje, je ugotovil, da se zadnji v Benečiji uveljavlja še le v zadnjih letih. Ta koncept daje pomembno vlogo narodnim manjšinam. Ob tem je predavatelj ugotovil, da je slovenska manjšina to vlogo bolj izkoristila v Trstu in Gorici, manj ali nič pa v Benečiji in to predvsem zaradi izolacije in slabih povezav tako v okviru same skupnosti kot tudi navzven.

Glede specifičnih manjšinskih problemov je predavatelj poudaril, da se danes manjšine zavestno pojavi-

ljajo v vsej Evropi, kar je posledica izobraževanja širših množic, boljših komunikacij, razvoja demokracije in boljših materialnih pogojev. Neukti in lačni ljudje si namreč ne morejo postavljati problema nacionalnosti, kulturnih vrednot in podobnega, ne morejo pridobiti globlje zavesti o sebi. Tako se tudi v Beneški Sloveniji začenja pojavljati narodna zavest še danes, ko ima Benečija svoj intelektualni kadar in ko postaja italijska družba bolj demokratična.

Po predavanju se je, kot običajno, razvila dolga in zanimiva diskusija, v kateri so prisotni obravnavali tako problem manjšine kot problem ohranjanja kulturnih vrednot skupnosti. Glede prvega so pri-

sotni ugotovili, da se počasi le vzpostavljajo potrebne povezave v okviru same beneške skupnosti (med posameznimi dolinami, ki so doslej živele ločeno), pa tudi med to in Slovinci v Trstu in Gorici. Te povezave so predvsem zasluga emigrantov. Glede uradnega priznanja manjšine so prisotni ugotovili, da je doslej italijski vladajoči razred priznal manjšine samo takrat, ko je bil k temu prisiljen, priznanje pravic slovenske manjšine pa poleg italijskega etnocentrizma zavirajo po vojni tudi ideološki faktorji. Poudarjeno je bilo tudi, da vloga manjšine kot povezovalke dveh družb in kultur nikakor ni atentat na državno varnost.

Precejšnjo pozornost so prisotni posvetili tudi vlogi gorske skupnosti, ki predstavlja pomembno, pa čeprav okrnjeno orodje skupnosti, da lahko odloča o svojem lastnem življenu in razvoju.

Zivo zanimanje vseh prisotnih in diskusija kaže, da tudi letosnji Benečanski kulturni dnevi posegajo v konkretno in pereč problematiko Beneške Slovenije in da bo tudi letosnja pobuda, kot že prejšnje, imela uspeh ne samo v tem, da bo dala beneškim Slovincem boljše poznavanje njihove problematike, ampak tudi v tem, da bodo izčiščena stališča usmerjala bodoče delo.

Ž. G.

V torek, 18. t.m., bo okrog 22. ure na programu kopranske televizije barvna oddaja, ki so jo posneti v Taminesu v Belgiji ob kongresu Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije. Oddaja, ki jo je pripravil Solvano Sau, bo trajala nekaj več kot pol ure.

Poleg posnetkov s kongresa samega — pri tem opozarjam na izjave podpredsednika deželnega sveta Moschionija, direktorja deželnega odborništva za delo dr. Ciana, evropskega direktorja Eraple-ACLI Di Bernarda ter seveda tudi na posege delegatov Zveze slovenskih izseljencev — in posnetkov z družabnega večera, ki je kongresu sledil, bo oddaja obsegala tudi prikaz življenja beneških izseljencev v Belgiji, saj je ekipa obiskala in intervjuvala tudi več beneških družin.

V začetku decembra bo podobna oddaja po ljubljanski televiziji.

PRIMORSKI
DNEVNIK
16.11.75

PREDLOG DEŽELNE UPRAVE O RAZDELITVI ŠOLSKIH OKRAJEV

Dežela ni upoštevala zahtevev Slovencev po ločenem slovenskem šolskem okraju

Slovenske šole naj bi bile vključene v štiri različne šolske okrake skupno z italijanskimi šolami - Tržaška pokrajina razdeljena kot Koreja - Potreben je takojšen in enoten nastop za avtonomijo slovenske šole

Deželna uprava (odborništvo za šolstvo in kulturne dejavnosti) je na podlagi zakona štev. 477/1973 in dekreta predsednika republike štev. 416/1974 izdelala predlog za razdelitev ozemlja deželci Furlanije - Julijske krajine na šolske okraje. Osnutek predloga je bil poslan pokrajinskim upravam, občinam, deželnemu šolskemu uradu in šolskim skrbništvom, da v skladu s čl. 9 prej omenjenega dekreta predsednika republike štev. 416 pismeno sporočilo svoja mnenja najkasneje do 15. decembra t. l. Pokrajinski in občinski sveti bodo torej morali čimprej preučiti predlog ter izraziti svoje pripombe in predloge, ker je določeni rok zelo kratki, čeprav gre za vprašanje, ki se tiče urejevanja šolstva na podlagi delegiranih odlokov, oziroma ustanavljanja važnega organa, kot je šolski okraj.

Če ta ugotovitev velja za vse šolstvo v Italiji, velja še bolj za slovensko šolstvo, za šolo slovenske narodnosti skupnosti v Italiji, za manjšinsko šolo, ki je bila pod fašizmom prva in glavna tarča nasilja in ki po tridesetih letih od zmagane nad fašizmom in nacizmom niše enakopravna in avtonomna, niše z zakonom popolnoma urejena in je še vedno zaprta za slovenske otrocke v videmski pokrajini.

Kako znamo ceniti to osnovno kulturno dobrino — kot je šola — smo dokazali v najhujših časih, med NOB, ko smo ponovno ustanavljali in sami vzdrževali svoje šole v brku nacističnemu okupatorju in njegovim pomagačem, da so se naši otroci lahko spet učili v svojem materinem jeziku. Tudi zaradi tega nam je naša šola še bolj pri srcu, skoraj ljubosumno gledamo nanjo kot na punčico svojega očesa in se vztrajno borimo za njen obstoj, za njen izboljšanje, izpopolnjevanje, napredovanje ter vključevanje v našo stvarnost.

Z dobro mero optimizma smo vzeли na znanje delegirane odloke, kot prvi korak k boljši ureditvi in demokratizaciji šolstva, v pričakovljaju nadaljnji, bolj učinkoviti ukrepov. Zato smo s takim predlogom deželne uprave gledeli teritorialne razdelitve na šolske okrake ogorčeni. Vsekakor ga ne moremo sprejeti, ker iz njega lahko sklepamo, da deželna uprava Furlanije-Julijske krajine, kljub posebnemu statutu in kljub najnovejšim zagotovilom, ob sporazumu med Italijo in Jugoslavijo, o največji možni zaščiti narodnostnih manjin, sploh ignorira obstoj Slovencev in njihove šole. V osnutku predloga ni to niti z besedico omenjeno, niti kot kul-

turna, etnična ali zgodovinska značilnost.

Ta «lapsus» ima svoj pomen in namen. Predlog deželne uprave o šolskih okrajih namreč sploh ne predvideva ustanovitve slovenskih šolskih okrajov, ali vsaj enotnega slovenskega šolskega okraja. Deželna uprava se je torej ravnala, kot da bi imela gluha ušesa, kot da ne bi vedela za zahteve po ustanovitvi avtonomnega slovenskega šolskega okraja, zahteve, ki so jih večkrat poudarile slovenske organizacije in ustanove, sloški sveti raznih stopenj, Sindikat slovenske šole, Slovenska kulturno-gospodarska zveza itd., tako v resolucijah, osebnih razgovorih in po tisku. Zato ne drži nobeno opravičilo, še manj pa sleponišenje.

Kako «salomonska» je odločitev, ali predlagana razdelitev ozemlja na šolske okraje — kar se tiče slovenskega šolstva, nam najbolj nazorno prikazuje priloženi zemljevid. Tako je tržaška pokrajina razdeljena na dva šolska okraja (13. in 14.) z ravno črto, (kot 38. vzporednik na Koreji). V 13., ali severozahodni šolski okraj naj bi bile vključene šole v devinsko-nabrežinski, v zgojniški in repentabrski občini ter delno v tržaški občini, v 14., ali južni šolski okraj pa šole v tržaški, dolinski in miljski občini.

Goriška pokrajina je tudi razdeljena na dva šolska okraja (XI. in XII.). Gleda slovenskega šolstva pa je taka razdelitev še bolj nesmiselna in protislovna, saj bi bila v tržaški šolski okraj (XII.) vključena samo doberdobska občina.

Taka razdelitev je tudi v nasprotju z določbo, naj bi šolski okraj zajemal vse vrste šol, saj bi imeli v 13. in v 12. šolskem okraju samo osnovne in nekatere srednje šole, ne pa višjih srednjih šol, ki so vse v mestu, v Trstu in v Gorici. Po predlogu deželne uprave bi bile torej slovenske šole na Tržaškem in na Goriškem vključene v 4 šolske okraje; področje, na katerem živi slovenska narodnostna skupnost, pa kar v 6 šolskih okrajov. To naj bi bil torej skoraj naprej k uveljavljanju naših pravic, k demokratizaciji šole in njenemu vključevanju v družbeno-socialno stvarnost?

Dokončna razdelitev na šolske okraje bo določena z dekretom ministra za javno vzgojo, na predlog deželne uprave. Sklepom, ki jih bo deželna uprava poslala omenjenemu ministrstvu, pa bodo predložena mnenja in predlogi krajevnih uprav in perifernih šolskih organov. Zato upravičeno pričakujemo, da bodo tudi ti organi upoštevali razmene in potrebe slovenskega šolstva.

Zdaj prihaja torej odločilen trenutek. Vsak ši bo moral prevzeti svojo odgovornost, od deželne uprave do pokrajine in občine, od šolskih oblasti in organov do ustanov, organizacij in strank. Nujno potreben je čimbolj enoten nastop vseh sil, brez nobenega zavlačevanja.

Konferanca o etničnih skupnostih v videmski pokrajini

Videmski pokrajinski svet je v torek na seji sprejel resolucijo o sklicu konference, na kateri bi obravnavali položaj slovenske, furlanske in nemške etnične skupnosti v pokrajini.

Čas in kraj te konference še ni določen. Za Slovence v videmski pokrajini pa je to velik uspeh, saj pomeni tudi dejansko priznanje naše etnične skupnosti in — upajmo tudi začetek reševanja njenih problemov, začenši s slovenskim šolstvom.

PRIMORSKE NOVICE

12. 11. 75

SKGZ PONOVNO POUDARJA NUJNOST LOČENEGA SLOVENSKEGA ŠOLSKEGA OKRAJA

13. decembra seja Glavnega odbora, posvečena slovenskim gospodarskim vprašanjem - Pripravo za proslavo 100-letnico Cankarjevega rojstva - Za čimprejšnjo uvedbo slovenskih oddaj na TV Kopor

Ob vesti, ki je prišla med samo do izvršnega odbora Slovenske kulturno-gospodarske zveze v ponevnejši zvečer, da je ena izmed slovenskih občin prejela od deželne uprave pismo sporočilo (tekrat se o ni vedelo, da so enako sporočilo pošle vse občinske uprave), da je želela razdelila šolske okraje po teritorialnem principu, po katerem o slovenske šole vključene v okraje, ki so skupni za italijanske in slovenske šole in ob dejstvu, da deželni predlog ne predvideva ustavitev samostojnega šolskega okraja za slovenske šole, za katerega so e zavzeli vsi izvoljeni šolski sveti lovencevih šol, slovenske kulturne in prosvetne, manjšinske in politične organizacije, je izvršni odbor ponovno potrdil svoje že znano načelno stališče, da morajo biti slovenske šole v deželi Furlaniji - Julijski krajini združene v samostojnem okraju. Nasprotovanje tej zahtevi predstavlja omalovaževanje stališč najbolj prizadetih in autoritativno določanje o temeljnem in življenjsko bistvenem vprašanju, kakršno predstavlja šola za vsak narod in narodnostno skupnost.

Izvršni odbor je nato sklenil, da bo prihodnja seja glavnega odbora v soboto, 13. decembra t.l., in da bo v celoti posvečena gospodarskim vprašanjem. Namen, da bi na eni od sej Glavnega odbora govorili o splošnem gospodarskem položaju Slovencev v Italiji, o mestu slovenskega gospodarstva v deželni stvarnosti danes in o njegovih perspektivah, je bil že od prej, najnovejši sporazum o pospeševanju gospodarskega in tehničnega sodelovanja med sosednjima državama in zlasti že protokol o ustanovitvi svobodne cone na Krasu, pa so temu vprašanju dali še večjo aktualnost in mu tudi odprli nove dimenzije in možnosti. Obenem naj bi ta razprava služila tudi kot priprava na gospodarsko konferenco, ki jo pripravlja pokrajina s sodelovanjem sindikalnih in drugih dejavnikov.

Pretežni del seje je izvršni odbor namenil izmenjavi misli o bližajočih se proslavah 100-letnice Cankarjevega rojstva. Predsednik Boris Race je odbor seznanil z ustanovitvijo osrednjega slovenskega odbora za Cankarjevo proslavo v Ljubljani, v katerega sta bila po načelu enotnega slovenskega kulturnega prostora vključena tudi predsednik SKGZ iz Italije in predsednik slovenskih organizacij iz Avstrije. Ta odbor je že pripravil tematsko zavetno proslavo, ki teži za tem, da se osebnost Ivana Cankarja osvetli ne le kot največjega slovenskega pisatelja vseh časov, marveč tudi kot marksističnega misleca in propagatorja socialistične misli. Proslave bodo po vsej Sloveniji od velikih mest do manjših krajev, od o-

srednjih političnih, kulturnih in družbenih institucij, od šol vseh stopnj do osnovnih prosvetnih in drugih organizacij. Poseben poudarek naj bi proslave doble zlasti v krajinah, kjer je Cankar živel in deloval: na Vrhniku, v zasavskih revirjih, v Trstu, na Dunaju, predvsem v njegovem proletarskem predelu, o-srednja proslava pa bo v Ljubljani v prvih dneh maja.

Po tej informaciji je tekla razprava o tem, kako naj 100-letnico Cankarjevega rojstva proslavimo pri nas v zamejstvu. V ta namen je bil že prvi pripravljalni sestanek v okviru organizacij SKGZ, na katerem je bila izoblikovana vrsta predlogov, ki se nanašajo na prikaz Cankarja kot dramatika (SSG) s posebnim poudarkom na uprizorevanju Cankarjevih del v Trstu od leta 1907 do požiga Narodnega doma, na osvetlitev Cankarja kot predavatelja v tržaških socialističnih krožkih (SLORI, SPZ in prosvetna društva), na razpis literarne nagrade za šolsko mladino, za sestavke o Cankarju (SPZ), na uvedbo Cankarjeve bralne značke (s sodelovanjem šol), na odkritje plošče v Ul. Madonnina 15 (kjer je Cankar večkrat predaval), na poimenovanje ene izmed tržaških ulic po Cankarju, na ponatis Cankarjevih tržaških predavanj, na odkritje Cankarjevega doprsnega kipa v Šoli pri Sv. Jakobu, ki nosi njegovo ime, na obiske krajev v Sloveniji, ki so povezani s Cankarjem in njegovim delovanjem, itd.

Govor je bil tudi o osrednji zamejski proslavi z izrecno poudarjeno željo, da bi ta proslava morala biti skupna kot dogovor med osrednjimi slovenskimi kulturnimi in političnimi organizacijami in ustanovami v zamejstvu. Izvršni odbor je prav tako razmišljal o tem, kako seznaniti s Cankarjem italijansko sredino in tudi v ta namen je bilo več konkretnih predlogov.

Na prihodnji seji bo izvršni odbor sklepal o ustanovitvi posebnega odbora za Cankarjevo proslavo.

Izvršni odbor je nato poslušal poročilo Boga Samse o dosedanji dejavnosti televizijske agencije Alpe-Adria ter o perspektivah njenega razvoja zlasti v vidu uvedbe slovenskih TV oddaj pri postaji v Kopru. Izvršni odbor je pozitivno ocenil dosedanje delo agencije in njenne oddaje, ki tako po kvantiteti kot kvaliteti zadovoljujejo, pri tem pa je izrazil željo, da bi čimprej prišlo do uvedbe oddaj tudi v slovenščini, kar je sicer že zagotovljeno, in da bi se tudi na področju Beneške Slovenije omogočilo sprejemanje slovenskih televizijskih oddaj. Koprska televizija se je z oddajami iz dežele Furlanije - Julijski krajine pomembno uveljavila v deželnih političnih, gospodarskih in kulturnih

strukturah in se obogatila tudi v svoji specifični funkciji posredovalca širše manjšinske problematike. Izvršni odbor je pri tem menil, da je izredno pomembno, da je koprska TV v italijansčini tudi posredovalec življenja in problemov celotne italijanske manjšine v Jugoslaviji.

Izvršni odbor je nato razpravljal še o organizaciji sestankov članov izvršnega odbora s posameznimi prosvetnimi, športnimi in mladinski društvami, o stikih s slovenskimi koroškimi visokošolci na Dunaju, ki so pismeno izrazili to željo, ter o drugih tekočih vprašanjih. Končno je izvršni odbor obsodil nešportni izpad med košarkarskim srečanjem med Borom in Interjem, na katerem je eden od igralcev tega po-

slednjega društva žalil slovensko narodnost igralca Bora s poslovkom »ččavo«. V športu mora biti mesto le za plemenito športno merjenje sil in za utrjevanje prijateljskih odnosov in medsebojnega spodenja.

*PRIMORSKI
DNEVRNIK*

26.11.75

Beneškim Slovencem vso podporo

Občinska konferenca Socialistične zveze Tolmin organizirala srečanje z Beneškimi Slovenci. Podpora njihovemu boju za priznanje pravic

V Starem selu pri Kobariu je bilo v soboto tradicionalno srečanje med Tolminci in Slovenci iz sosednje Benečije. Srečanje, ki je vsako leto v počasitev dneva republike, je organizirala občinska konferenca socialistične zveze. Pogovorov sta se udeležila tudi predsednika komisij za zamejska vprašanja pri republiški konferenci SZDL in republiški skupščini Jože Hartman in Drago Mirošič.

Iz sosednje Benečije so se srečanja udeležili številni predstavniki tamkajšnjih slovenskih društev in organizacij. Uvodoma je spregovoril predsednik občinske konference SZDL Tolmin Franc Kravanja, ki je poudaril predvsem urejanje mejnih vprašanj z Italijo in ob tem boj Slovencev v Benečiji za dosegno narodnostnih pravic. Prisotnost Slovencev na tem koščku zemlje potrujejo številna društva, organizacije in klubovi, kjer aktivno delujejo Slovenci. In prav ureditev mejnih vprašanj odpira Slovencem v Benečiji pota za priznanje narodnostnih pravic.

V razgovoru v Starem selu so, kot ničkolikokrat prej, poudarili nujnost, da se Slovencem onkraj Matajurja priznajo enake pravice, kot jih uživajo v Italiji druge narodnosti.

Tolminci in Slovenci v Benečiji razvijajo tesne stike, predvsem na kulturnem in športnem področju. Sodelovanje bodo razširili še na šolstvo, kmetijstvo in druga področja.

PRIMORSKE

NOVICE

12.12.75

BOB

Sociološki vidiki benečanske stvarnosti na tretjih kulturnih dnevih v Špetru

Beneška Slovenija, agrarna pokrajina, ki jo ljudje zapuščajo, povezovalka dveh kultur
Pomembna vloga slovenske manjšine, ki se še vedno bori za uradno priznanje

Ob izredno številni udeležbi mladih Benečanov, šolnikov, intelektualcev, krajevnih upraviteljev, ter v prisotnosti nekaterih priznanih strokovnjakov iz dežele, je bilo v petek v Špetru Slovenov drugo predavanje letošnjih Benečanskih kulturnih dni. Med občinstvom smo opazili tudi predsednika SKGZ Borisa Raceta in tajnika Cupina, deželnega svetovalca Draga Štoko ter seveda predstavnike vseh pomembnejših beneškoslovenskih organizacij. Prof. Raimondo Strassoldo, ravnatelj mednarodnega sociološkega inštituta iz Gorice, je po pozdravu organizatorja letošnjih srečanj arh. Valentina Z. Simonittija govoril o socioloških vidikih beneške stvarnosti. Uvodoma je ugotovil, da je Beneška Slovenija agrarno področje, na katerem se, podobno kot v drugih gorskih predelih, opaža zapuščanje zemlje in vasi, predvsem v višjih legah. Vendar je ta pojav v Benečiji še dosti hujši kot kjerko li drugje. Po analizi tehnoloških in kulturnih faktorjev, ki so povzročili krizo nekdanjega, pretežno na težkem delu samega človeka slonečega gospodarstva, je predavatelj poudaril, da perspektiv ne moremo iskati niti v zaprtosti te pokrajine niti v poti nazaj, ampak da je nujno treba iskati novih možnosti, ter nekatere tudi navedel.

Nato je prešel k problemom Benečije kot obmejne pokrajine. Ko je orisal koncept zaprte in odprte mape, je ugotovil, da se zadnji v Benečiji uveljavlja še v zadnjih letih. Ta koncept daje pomembno vlogo narodnim manjšinam. Ob tem je predavatelj ugotovil, da je slovenska manjšina to vlogo bolj izkoristila v Trstu in Gorici, manj ali nič pa v Benečiji in to predvsem zaradi izolacije in slabih povezav tako v okviru same skupnosti kot tudi navzven.

Glede specifičnih manjšinskih problemov je predavatelj poudaril, da se danes manjšine zavestno pojavljajo v vsej Evropi, kar je posledica izobraževanja širših množic, boljših komunikacij, razvoja demokracije in boljših materialnih pogojev. Neukti in lačni ljudje si namreč ne morejo postavljati problema nacionalnosti, kulturnih vrednot in podobnega, ne morejo pridobiti globlje zavesti o sebi. Tako se tudi v Beneški Sloveniji začenja pojavljati narodna zavest še danes, ko ima Benečija svoj intelektualni kadar in ko postaja italijanska družba bolj demokratična.

Po predavanju se je, kot običajno, razvila dolga in zanimiva diskusija, v kateri so prisotni obravnavali tako problem manjšine kot problem ohranjanja kulturnih vrednot skupnosti. Glede prvega so pri-

PRIMORSKI
DNEVNIK
16. 11. 75

</

VPRAŠANJE POSLANCEV KPI V PARLAMENTU

ZA POUK SLOVENŠČINE V ITALIJANSKIH ŠOLAH

Škerk, Menichino in Lizzero se sklicujejo na izrecna ministrska navodila

Znano je, da se dalj časa razpleta v italijanskih demokratičnih in pedagoško naprednih krogih razprava o tem, da bi za boljše odnose med tu živečima narodnostima in sploh med sosednimi bilo potrebno večje poznavanje slovenskega jezika s strani večinskega naroda. Podobna stališča so vključile nekatere napredne občinske uprave v svoj program. Za to so se lani zavzeli Zveza demokratičnih žena v Trstu in dijaki nekaterih tržaških licejev, tudi sicer pa je prisotno veliko zanimanje za slovenski jezik, kar dokazuje tudi uspeh privarnih tečajev Ustanove za širjenje slovenskega jezika in kulture v Trstu.

Te težnje doslej niso naletele na pozitiven odziv na strani šolskih oblasti v naši deželi, nasprotno je znano, da so pred leti take pobude celo zavirale. Zato pa je tembolj zanimivo vprašanje poslancev Albinu Škerka (Trst), Menichina (Gorica) in Maria Lizzera (Videm) ministru za šolstvo Malfattiju, katerega opozarjajo prav na to vprašanje.

Komunistični poslanci vprašujejo ministra, čemu deželni šolski nadzornik ter šolski skrbniki v Trstu, Gorici in Vidmu ne spoštujejo ministrskih navodil o pouku slovenskega jezika v obveznih in srednjih italijanskih šolah v jezikovno mešanih področjih. Poslanci se izrecno sklicujejo pri tem na navodila prosvetnega ministarstva vsem periferičnim šolskim organom, izdana 20. septembra 1971 (001/STC), kjer se v 34. paragrafu izrecno govori o pomenu pouka italijanščine «drugorodcem» in «drugega jezika» za italijansko skupino.

Podpisani poslanci so ministra opozorili na dejstvo, da se ta novodila strogo spoštujejo na Južnem Tirolskem, medtem ko je med starši dijakov v deželi Furlaniji-Julijski krajini živo prisotno spoznanje o pomenu pouka slovenskega jezika, kar naj izboljša odnose s Slovenci in sosednjimi jugoslovenskimi narodi. To dejansko lajša tudi zaposlovanje, posebno v trgovskih dejavnostih.

Tudi v duhu nedavnega jugoslovensko-italijanskega dogovora sprašujejo poslanci KPI ministra Malfattija, ali ne namerava takoi poseti, da bi se navodila ustrezno spoštovala.

PRI MORICI
DNEVNIK
19.11.76

A

**Začeli so se
tretji beneški
kulturni dnevi**

V Špetru so se prejšnji teden s predavanjem prof. Guida Barbine z videmske univerze o antropogeografskih vidikih Beneške Slovenije začeli benečanski kulturni dnevi, ki jih tokrat že tretjič zapored prireja študijski center „Nedža“.

V naslednjih mesecih se bo vrstilo še osem predavanj o socioloških vidikih beneške stvarnosti, o bogastvih beneškega okolja, o protislovnih sodobnega prostorskoga razvoja in krajinske kulture, o posledicah izseljevanja, o etničnih posebnostih Beneške Slovenije, o vlogi Beneške Slovenije med sosednjimi pokrajinami, o oblikovanju naselij in likovni kulturi tega območja. Predavanja bodo zaključili sredi junija prihodnjega leta. Predavale pa bodo znane osebnosti iz zamejstva in Slovenije.

**PRIMORSKE
NOVICE**

24. 10. p5

**Repetitorji
za Ljubljansko TV
v Benečiji?**

Komunistični poslanci Albin Skerk, Mario Lizzero in Lorenzo Menichino so poslali ministru za prevoze in telekomunikacije v rimski vladi vlogo, v kateri opozarjajo, da berški Slovenci zradi hribovitoru terena ne morejo sprejemati oddaj ljubljanske televizije ter so zato potrebeni repetitorji. Take repetitorje je Italija že postavila na Južnem Tirolskem in v dolini Aosti, kjer živita nemška ozioroma francoska manjšina ter jim tako omogočila gledanje njihovih nacionalnih TV programov. Sedaj je torej priložnost, da italijanski pristojni organi pokažejo v praksi nove odnose in nov duh sporazumevanja in priateljstva, ki je bil proglašen s podpisom najnovnejših sporazumov med državama.

**PRIMORSKE
NOVICE**

28. 11. p5

pisimo, ki ga je videšmarski prelekt si izjegi materijalne jezika. Gre za skem z izjegi prebivalci lahko podpriznamo, da se v cerkvi in v soli- stem času je bilo le enkrat jasno čhi kot predstavamo jezake. V tu- snovnih demokratičnih načel ozna- kolonistov, ki so representativne o- koncu vojne razvuneli kampanja tri- bil karakterističen, ker se je les po skih sol deset. Ta preporod pa je tvojne vojne je bilo takih sloven- veskega sole. Do konca druge svet- bogennem ozemljju podjavile prve slo- ble za casa NOB so se na svod- nega zivljanja. nebi popolnoma izključeni iz jav- ziku. S to krčijo so bereti Slovenske nabozne knjige v slovenskem je- je celo zapletiti kateterizme in dru- ni jih katoliških verskih dobrovolj- uje v Kanalski dolini je Italija ta- cijskih jezikov tudi pri opravlja- cijski prepovedal slometer rabo slo- prelekt pod kaznijo osebnih arcta- leta 1933 pa je temani videšmarski se tam obranile kot ultrakvisitne. držala zadržje slovenske sole, ki so koi po prilikujčtvu 1919. leta likv- italijanske vlate v predvojni dobi. mogla beneškim Slovencem veliko spesilja, čeprav fizična oblast ni referatu nadaljeval takole:

Prof. Viljem Čehno je v svojem猖狂的 italijanstva.

«Po prvi svetovni vojni se je po- uja proti slovenskemu ziviju se po- spresiti za se boljše izvra- je leta 1915 zahval, da bi bilo treba to delo na sloškem področ- sprememjenja, dr. Antonijo Pozzo pa raznaročovala politika ostala ne- bi v Beneški Sloveniji, je zadrževala raznoročovalo raznoročovala bene- skih Slovencev. In v vseh 49 so- lach, kolikor jih je bilo v tej do- vsebu načelo raznoročovala bene- katerega smo že rekli, da je pre- venili, seveda edinega solstava, za boljševje» solstva v Beneški Slo- zahteval v rimskem parlamentu «iz- to je poslanec Morpurgo leta 1914 beneški Slovenci temu upirali. Za- porti pa niso zasegli, ker so se

Seminar profesorjev višjih srednjih šol v Čedadu zaključen

Kot je bilo že najavljeno, se je seminar nadaljeval po že napovedanem programu; zvrstila so se nekatera res zanimiva predavanja, katerim so sledile izrčpne razprave; posamezne študijske skupine, videmska, čedadска in goriško - tržaška pa so pripravile na osnovi predavanj in razprav svoje poglobljene predloge. Zanimivosti čedadskega muzeja — langobardske zgodovinske predmete in nekatere stare srednjeveške tekste je prikazala prof. Marta Mauro Stefanini iz Vidma. Seveda ni niti omenila starega slovenskega »černejskega« rokopisa, katerega naj bi vsaj po čuvajevih besedah odpisalo vodstvo muzeja na »restavriranje« v Rim. O folklori in ljudskih običajih »v Furlaniji« je predavala prof. Andreina Ciceri, po predavanju pa je prikazala tudi film o pustnih navadah in šemah v vzhodni Furlaniji, šlo pa je v resnici za običaje v slovenskih beneških vaseh, saj so očemljeni fantje govorili beneško - slovensko narečje in plesali ob zvoku slovenskih poskočnic. Priporomniti je treba, da niso bila izvajanja nič preveč prepričljiva, še zlasti ne, ko je skrajno tendenciozno in neresno zatrjevala, da v Benečiji ne gre za kako slovensko, temveč kvečemu le za slovansko narečje.

Nato je sledilo predavanje arhitekta Valentina Simonitija o gospodarstvu Čedada in Benečije. Simoniti je pritegnil pozornost udeležencev in s svojimi zanimivimi izvajanjami tudi uspešno pobil trditve predgovornice. Želo nazorno je prikazal, da je bil gospodarski razvoj Čedada in beneških slovenskih dolin vezan v preteklosti, kot je tudi še danes, na trgovske stike z dolinami v Sloveniji, tja do Škofje Loke. Ob zaključku pa je še omenil asimilacijsko raznarodovalno funkcijo Čedada v odnosu do beneških Slovencev, ko so piemontski osvajalci proglašali Furlane za Italijane, beneške Slovence pa za Furlane, češ lažje bi bilo potujčiti Slovence poslužuječ se furlansčine. Za svoja zanimiva izvajanja je žel arh. Simoniti splošno odobravanje, mlade arhitekte in urbaniste pa so pritegnili predvsem njegovi zanimivi urbanistični pogledi.

V nedeljo so si udeleženci seminarja ogledali videmski muzej, v ponedeljek pa je predaval v Čedatu o rimski umetnosti v Ogleju prof. Mirabella s tržaške univerze. Z izjavami o miroljubni rimski kolonizaciji ni prepričal skoraj nikogar, še zlasti ne dijakov s čedadsko licejjo, saj je odločno nastopila proti njegovim trditvam prav mlada licejka, za katero so bili Rimljani navadni krvoločni osvajalci tujega ozemlja in požrešni roparji.

Zadnji dan, v torek je prišel dopoldne na vrsto ogled spomenikov v Ogleju, popoldne pa so v Čedatu posamezne študijske skupine sporočile svoje zaključke in predloge za nadaljnjo poglobitev raznih predlogov, saj se bodo udeleženci seminarja ponovno srečali 12. in 13. novembra v Čedatu, da bi skupaj ponovno preverili izvršeno študijsko delo.

v dneh od 22. do 28. oktobra pri klasičnem liceju »Paolo Diacono« v Čedatu pod naslovom »Spoznavanje ozemlja kot tema meddisciplinarnega pouka na višjih srednjih šolah« so se na osnovi predavanj in razprav srečali z zgodovinsko preteklostjo Čedada in njegovega ozemlja, še zlasti pa z njegovo živo stvarnostjo, saj so od blizu spoznali, da je Čedad z okolico zanimivo stičišče različnih jezikov in kultur — furlanske in slovenske ter italijanske.

Zato pričakujejo, da bo Ministrstvo za javno vzgojo omogočilo ohranitev in zaščito omenjenega jezikovnega in kulturnega bogastva, in to predvsem s poukom slovenskega oziroma furlanskoga jezika na zadavnih krajevnih šolah, po drugi strani pa da bo posredovalo tudi pri drugih osrednjih in krajevnih oblasteh, da bi tudi le-te s svojimi pobudami in primernimi ukrepi zaščitile na najboljši način to dragoceno in nenadomestljivo jezikovo in kulturno bogastvo.

V Čedatu, 28. 10. 1975.
Sledijo podpisi vseh udeležencev.
frš.

PRIMORSKI
DNEVNIK

31. 10. 75

Ob zaključku so udeleženci seminarja — profesorji in dijaki — soglasno odobrili in podpisali resolucijo o pouku slovenščine in furlansčine na šolah v Furlaniji in v Beneški Sloveniji, li jo tu objavljamo:

«Ministrstvu za javno vzgojo v Rimu.

Udeleženci seminarja, ki ga je za profesorje srednjih šol organiziralo Ministrstvo za javno vzgojo

NA SESTANKU S PREDSEDNIKOM PITTONIjem

Odposlanstvo beneških Slovencev opozorilo na nerešena vprašanja

V uradnih aktih naj bo dosledno omenjena «slovenska manjšina iz videmske pokrajine» - Odposlanstvo se je sestalo tudi s predstavniki svetovalskih skupin v deželnici skupščini

Odposlanstvo iz Beneške Slovenije med pogovorom s predsednikom deželnega sveta A. Pittonijem.

Predsednik deželne skupščine Arnaldo Pittoni je včeraj sprejel odposlanstvo slovenske narodnosten skupnosti iz videmske pokrajine. Odposlanstvo so sestavljali prof. Pavel Petricig, arhitekt Valentin Simonitti, prof. Avgust Lauretig, prof. Viljem Černo, prof. Josip Crisetig, duhovniki Marino Qualizza, Natale Zuanella in Emil Cenčič, Dino Del Medico in Izidor Predan. V pogovoru s predsednikom Pittonijem so predstavniki naših sorojakov iz Nadiških dolin orisali vrsto zahtev, predvsem zahtevo po polnem in ne le formalnem priznanju slovenske manjšine v videmske pokrajini, in opozorili na nevzdržno stanje gospodarstva v Beneški Sloveniji, od koder se je moralo zaradi pomanjkanja dela v domačih krajih izseliti kar 80 odst. vsega aktivnega prebivalstva.

Predsednik Pittoni je odposlanstvu dejal, da so mu vprašanja beneško-slovenske skupnosti dobro znana; zagotovil je pripravljenost deželnega sveta za njihovo reševanje v okviru deželnih pristnosti. Predsednik je nadalje zagotovil, da bo opozoril na ta vprašanja načelnike vseh svetovalskih skupin, da bodo slednji lahko povezali ukrepe, ki se jim bodo zdeli najbolj primerni.

Odposlanstvo beneških Slovencev se je nato sestalo s predstavniki posameznih svetovalskih skupin v skupščini: srečanja so se udeležili svetovalci Colli in Baracetti za KPI, Persello za KD, Zanfagnini za PSI in Štoka za Slovensko skupnost. Tudi predstavnikom svetovalskih skupin so člani odposlanstva obrazložili svoje zahteve in se pri tem pomudili zlasti pri naslednjih: v programske izjavah, v zvezi z raznimi posegi in v programu novega deželnega odbora naj se izrecno in dosledno uporablja izraz «slovenska manjšina iz videmske pokrajine»; deželni svet naj sprejme poseben

zakon — priporočilo za čim prejšnjo raztegnitev 'statusa' slovenske manjšine, na državni ravni, na slovensko etnično - jezikovno skupino, ki živi v videmske pokrajini; dežela naj izda poseben zakon o priznanju finančne in organizacijske pomoči kulturnim skupinam, ki si prizadevajo za zaščito in ovrednotenje slovenske narodnosten skupnosti v videmske pokrajini; dežela naj zagotovi svoje pokroviteljstvo nad kulturnimi in znanstvenimi pobudami, katerih namen je doseči zaščito Slovencev v videmske pokrajini in izobraževanje mladine — to pokroviteljstvo naj bi predstavljalo premiso za poznejše državne posoge na to področje.

Zastopniki svetovalskih skupin so izrazili svojo pripravljenost, da podprejo pobudo slovenske narodnosten skupnosti iz videmske pokrajine. Svetovalec Baracetti je zagotovil podporo KPI upravičenim težnjam Slovencev iz Nadiških dolin. Svetovalec SS Drago Štoka je poudaril nujnost izglasovačja globalnega zakona za zaščito slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini. Predstavnik PSI Zanfagnini je izrazil mnenje, da bo treba v naši deželi sprožiti postopek za to, da se nadoknadi kar se je doslej zamudilo v odnosu do slovenske manjšine, pričemer naj pridejo do izraza primerne konkretnie pobude. Demokristjan Persello je izrazil mnenje, da je treba najprej ugotoviti, kateri instrumenti pridejo v poštev za reševanje vprašanj slovenskega življa, komunist Colli pa je navedel vrsto novih prijemov, ki opravičujejo zahteve beneškoslovenskega odposlanstva, med temi zlasti izsledke tržaške mednarodne konference o manjšinah.

**PRIMORSKI
DNEVNIK**
9.11.75

**Drugi kongres
izseljencev
Beneške
Slovenije**

V belgijskem rudarskem mestu Tamiens je bil v soboto drugi kongres Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije. Udeležilo se ga je kakih 200 delegatov in več gostov.

Na kongresu so govorili o številnih socialnih in drugih vprašanjih, ki tarčijo izseljence iz Beneške Slovenije. Ne nazadnje so znova postavili zahtevo po priznanju slovenske etnične skupnosti v Benečiji ter po spodbujanju kosu kruha doma.

Kongres je med številnimi gosti pozdravil tudi podpredsednik sveta dežele Furlanija-Julijsko krajino Antonio Mosconi. Opravičil je odstotnost predsednika Pittonija in prebral njegovo pozdravno pismo kongresu. V njem izraža Pittoni solidarnost z Beneškimi Slovenci in poudarja, da jim je treba priznati njihove narodnostne pravice ter da mora dežela, ki ima poseben status, prav zaradi prisotnosti slovenske manjšine, rešiti gospodarske in narodnostne probleme Beneške Slovenije.

**PRIMORSKE
NOVICE**
14. 11. 75

Zahteva iz Čedadu

V zadnjih dneh oktobra je bil v Čedadu seminar profesorjev višjih srednjih šol na temo Spoznavanje ozemlja kot tema meddisciplinarnega pouka na višjih srednjih šolah. Na koncu so udeleženci seminarja, profesorji in dijaki, sprejeli resolucijo, ki zahteva uvedbo pouka slovenščine in furlanščine na šolah v Furlaniji in Beneški Sloveniji ter jo poslali ministrstvu za javno vzgojo v Rim.

**PRIMORSKE
NOVICE**
14. 11. 75

**V Ben. Sloveniji PSDI
napada z desne KD**

Pred dnevi je izšla prva številka periodičnega glasila socialdemokratov iz Nadiških dolin in čedadskoga okraja »Il Natisone«. Že iz prvih člankov je razvidno kakšno vlogo bo igral časopis. Rodil se je za »obrambo italijanstva«, ker je po mnenju voditeljev te stranke

krščanska demokracija opustila to vlogo. Časopis nesramno napada pokrajinskega kandidata demokrščanske stranke Chiabudinija, češ da je podrepnik slovenskega klera in da je tudi on okužen od slavofilstva. Kaže, da so se voditelji socialdemokratske stranke prestrashili določene odprtosti krščanske demokracije, do katere je prišlo v zadnjem času v naših dolinah in da bodo poskušali zaustaviti razvoj dogodkov z metodami, ki spominjajo od vseh obsojen trikolorizem.

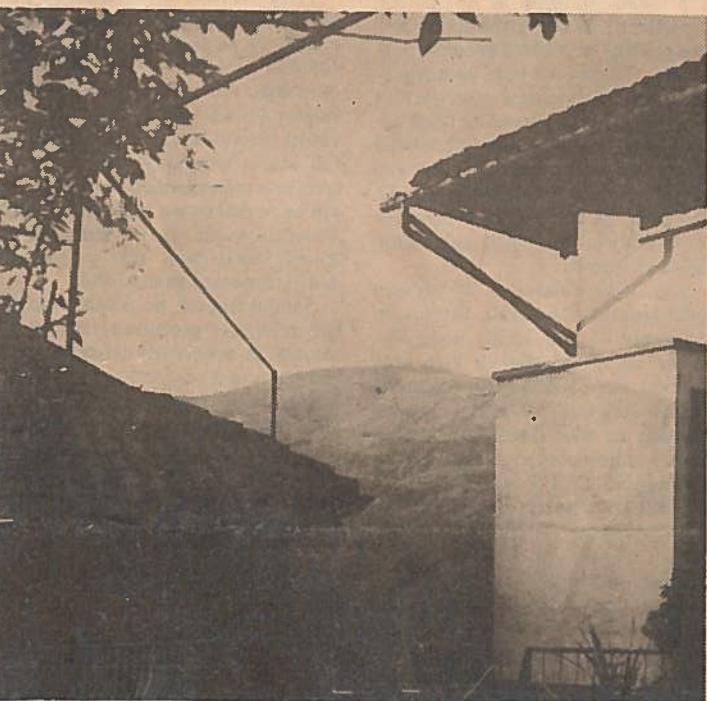
Ali se s temi metodami strinja deželni komite stranke? I. P.

**PRIMORSKI
DNEVNIK**
14. 11. 75

Obisk v deželi brezpravni — se jilm bodo vremena zjasnila?

Tokrat se je kolektiv Primorskih novic odločil za dvodnevni obisk v zamejstvu. Naš cilj je bil Beneška Slovenija, da bi pobliže spoznali to deželo in njene — naše — ljudi. Petek je bil lep in topel jesenski dan. Naš mali avtobus je veselo požiral kilometre po ravnini proti Čedadu, ki se je v lepi, porjaveli obleki kopala v jesenskem soncu.

Cedad oziroma uredništvo Novega Matajurja je bil naš prvi cilj. Novi Matajur je list Beneških Slovencev, ki v nakladi okoli 2000 izvodov redno vsakeh 14 dni prihaja mednje in med številne izseljence, razkropljene po širnem svetu, z novicami iz domačih krajev, pisanih v slovenščini, italijanščini in v blagozveneči domači govorici. Novi Matajur pa ne prinaša le vesti o življenu in delu Beneških Slovencev, pač pa je tudi glasnik njihovih teženj in orožje v boju za njihove pravice.

jinstveno silo. In oni se radi vračajo nazaj v svojo rodno Benešijo — žal, lahko samo na obisk.

Nobenega industrijskega obrata nismo videli

Zgodovina Beneške Slovenije je bila mračna in je še. Tam žive Slovenci že kakih 1300 let. Skoraj vedno — nad 700 let — so bili odtrgani od matičnega naroda. Enkrat so pripadali Ogleju, drugič Beneški republiki, potem Avstriji in slednjic Italiji. Kljub vsemu so ohranili svoj jezik. Nacionalno zatiranje je bilo vedno prisotno. To še posebej velja za Italijo, pa najsi gre za liberalno, fašistično ali povojno demokratično Italijo. Nikoli niso opustili nobene priložnosti ali metode, da bi izbrisali sledove slovenstva iz teh krajev. Dobro so se zavedali, da je treba spodrezati korenine

Zatiranje slovenske besede se začenja že pri otrokih in preganjali so jo celo iz cerkva. Povojna demokratična Italija je zgradila malone v vsaki vasi otroški vrtec, kjer so dobili otroci vse brezplačno. Hrano in celo obleko. To je bila na videz lepa poteza države za pomoč revni Benešiji. V resnici pa je bil to le prefinjen način raznarodovanja. V vrtcih so učili otroke italijansko in jih posiljevali, naj tudi doma s starši govorijo italijansko. Posledica te kratkovidne politike pa je, da so danes vrtci in šole prazni, ker so mladi odšli po svetu in z njimi tudi otroci. Če bi tiste milijarde lir, ki so jih porabili za raznarodovalne šole in vrtce, vložili v industrijske obrate, bi bila danes podoba Beneške Slovenije družačna.

Slovenščina tudi iz cerkva

Nič drugače se ni godilo Benečanom kot vernikom. Leta 1911 je bilo v Benečiji 56 slovenskih duhovnikov, ki so opravljali cerkvene obrede v slovenščini, toda že liberalna Italija je začela premeščati slovenske duhovnike v Furlanijo, furlanske pa v Benečijo. Sedaj je v vsej Beneški Sloveniji le še ducat slovenskih duhovnikov, a cerkvene obrede v slovenščini opravlja le še slaba polovica. Zlasti za časa fašizma so slovenščino s silo izganjali iz cerkva, pri čemer so se upirale po cele vasi. Spomnimo se samo Bevkovega kaplana Martina Čedermaca.

Ob takih dejstvijih človek ostrmi in si ne more kaj, da ne bi začutil v sebi ponosa, občudovanja in spoštovanja do naših zamejskih bratov, ki že stoletja kljubujejo še tako vztrajnim in organiziranim raznarodovalnim

jem, ki se je začel, da bi zastrashili nacionalno osveščajoče se ljudstvo, so morali najzavedenješi bežati v matično domovino, da so si sploh lahko ohranili življenje. Trije izmed njih pa so postali celo žrtve tega nebrzdanega in načrtnegnasilja.

Leta 1954 so uprizorili v Firencah proces proti pripadnikom Beneške čete. Tožili so jih velezida, ker so se borili v sklopu IX. korpusa. Šele široka demokratična javnost je to preprečila in pa Jugoslavija, ki je opozorila Italijo na 16. člen mirovne pogodbe, v katerem se je Italija izrecno zavezala, da ne bo preganjala svojih državljanov, ki so se borili v drugih vojskah proti fašizmu in nacizmu.

Kljub teroru se napredni beneški Slovenci prva povojna leta organizirajo v Demokratični fronti Slovencev v Italiji. Pozneje pa se začenja dokaj intenziven razvoj raznih kulturnih in prosvetnih organizacij. Prvo je pogzano korenine prosvetno društvo, ki nosi ime po duhovnem očetu in buditelju beneških Slovencev Ivanu Trinku. V zahodni Benečiji, v občini Barbo, je zrasel študijski center, v vzhodni Benečiji deluje pevski zbor Riječani; nastal je študijski center Nedža, v katerem se zbirajo napredni intelektualci, dalje društvo beneških godcev, pevski zbori itd. Prav te dni pa snujejo še dramsko skupino. Tudi imena mrtvih v slovenščini bi jih motila.

V Trčmunu smo obiskali grob buditelja beneških Slovencev Ivana Trinka-Zamejskega. O njem je govoril urednik Novega Matajurja Izidor Predan — na sliki ob spomeniku

Trstu Lojze Kante. V spremstvu urednika Novega Matajurja smo obiskali nekatere kraje pod Kolovratom in Matajurjem v vzhodni Benečiji. V Šentlenartu smo se poklonili spominu 13 partizanom, ki so padli tamkaj konec maja 1943 in počivajo na Šentlenarskem pokopališču. Čeprav je večina padlih znanih, oblasti pred leti, ko so odkrili spomenik in grobničo, niso dovolile vpisati njihovih imen. Tudi imena mrtvih v slovenščini bi jih motila.

V Trinkovi rojstni vasi — Trčmunu

V Trčmunu smo se poklonili spominu buditelja beneških Slovencev Ivana Trinka. Za Trinkovo rojstno hišo so oblasti poskrbeli, da je prišla v neprave roke. Namesto da bi jo zaščitili, so pustili, da je obnovljena in spačena. Ohranila pa se je hiša, v kateri je Trinko preživel zadnja leta svojega življenja in v njej tudi umrl.

Na poti iz Dreka proti Krasu

skupno grobničo partizanov, padlih na pobočjih Matajurja.

Sonce je bilo s svojo oranžno svetlogoščo zadnjič za tisti dan, pobožalo Kolovrat in Matajur in prvi mrak je legel na zemljo, ko smo se jeli spuščati v dolino. V mnogih vaseh, koder smo potovali tisti dan, so nam ljudje, zlasti otroci, videč na avtobusu jugoslovansko registracijo, mahali v pozdrav.

Lepa je Landarska jama

Naslednji dan smo izkoristili za ogled Čedada. To je mestece z okoli 10.000 prebivalci brez večjih posebnosti. Za turista sta vsekakor zanimiva Hudičev most čez reko Nadižo in muzej, ki hrani dragocene starinske zbirke.

Preostali čas smo izkoristili za obisk Landgarske jame v Nadiški dolini, nedaleč od Špetra Slovenov. Ta jama je bila skozi tisočletja zavetišče raznih živali, vključno z jamskih medvedom, ter človeka. V njenem prednjem delu je še kakih 1000

Motiv iz vasice Matajur z Matajurjem v ozadju. Ivan Martini sameva na betonski ploščadi sosednje gostilne. Vsi — otroci in žena so odšli v dolino. Sam nima pokojnine. Živi ob pomoči svojih otrok in občine.

Prijetni urednik Novega Matajura Izidor Predan nas je seznanil s poklicnimi vprašanji, s problemi in delom okoli izdajanja lista, predvsem pa nam je dokaj izčrpno predstavil podobo Beneške Slovenije in njenе zgodovine.

Ceprav je Beneška Slovenija revna, je s svojo izredno razgibanostjo zanimiva na vsakem koraku. Vsak njen kos skriva v sebi zgodovino boja tega ljudstva za obstanek. Vsa ta zemlja je prepojena z znojem njenih ljudi. Morda je prav v tem njena skrivnostna moč, da svoje ljudi — izseljence — vedno znova privlačuje ter jih oklepa z neko ta-

najprej gospodarstvu. Zato ni čudno, če na potovanju po vzhodni Benečiji nismo videli nobenega industrijskega obrata, razen stare opekarne v Čermurju. Pa še to so pred leti zaprli.

Danes je Benečija brez industrije in celo brez obrti z arhaičnim kmetijstvom. Posledica tega je, da si danes kakih 15.000 za delo najspodbnejših Benečanov služi kruh v belgijskih rudnikih, v Franciji, Švici in drugod po svetu. Toda ti so sedaj povezani in tvorijo pomembno politično silo, ki terja od države priznanje slovenske manjšine in odpiranje delovnih mest doma, da bi se lahko vrnili spet v domače kraje.

Šla sta loviti ribe — ujela pa sta sarno

List beneških Slovencev Novi Matajur prinaša tudi prispevke v njihovi lepi, pojoči govorici, kakršen je na primer ta-le:

Pred kratkim sta se pobrala proti rjeki Franco Clodig in mali Ennio Marinig. Imjela sta uso parpravo, da bi lovila rive. Tudi njih želja je bila, da bi parnesla gospodinjam cvrjet postrve. Nista bla srečna za rive, ulovila pa sta to dujo kozo, sarno, ki se

je paršla hladit in počivat u vodo, potle ko so jo psi lovili. Ni bluo potreba taranca, ujela sta jo u roke. Na veliko začudenje domačih jagru sta jo potle nosila po Klodiču.

Sarna je bla zlo ljepa in se je Franku usmilila in zatuojo je spustu. Odsakala je veselo u hrib. Al se je bluo takuo zgodilo, če jo je biu ujeu kajšan jagar, namesto ribiča.

In koliko je pravzaprav danes še Beneških Slovencev?

Ko so prišli leta 1866 ti kraji pod Italijo, je živilo od Kolovrata do Tera okoli 66.000 Slovencev. To število je do leta 1911 padlo na 36.000. Za časa fašizma leta 1932, ko je bil ta na vrhuncu svoje moči, je bilo še vedno 32.000 takih, ki so jih imeli celo fašisti za Slovence. Zdaj živi v Beneških dolinah še okoli 20.000 naših ljudi, ob tem da se jih je kakih 15.000 kot že rečeno, izselilo.

Za evropske narode je pomenil konec vojne osvoboditev — za Beneške Slovence začetek Kalvarije

Šele narodnoosvobodilni boj je začel pisati novo stran zgodovine Beneških Slovencev, ki je z vso odločnostjo odpril narodnostno vprašanje. Vendar pomenja konec druge svetovne vojne, ko so bili vsi narodi osvobojeni, za beneške Slovence šele začetek kalvarije. Pred teror-

Benečije in so bile prej vse trdno v rokah krščanske demokracije, kar štiri preše v roke naprednih sil. Država daje društvo materialno pomoč, čeprav skromno, kar pomeni, da jih posredno priznava. V pokrajinskem svetu v Vidmu sede zdaj trije predstavniki beneških Slovencev. Doslej so govorili v njihovem imenu le drugi.

In vendar so beneški Slovenci še edina etnična skupnost na vsem širnem svetu, ki je demokratična Italija ne priznava. Beneški Slovenci zanje ne obstajajo. Toda demokratična fronta naprednih sil, ki terja priznanje slovenske etnične skupnosti v Videmski pokrajini, je čedalje širša in močnejša. Tudi iz vrst državnih predstavnikov prihajajo spodbudnejše izjave. In naposlед bo k temu gotovo prispevalo tudi dejstvo, da nastaja z urejanjem mejnih vprašanj novo vzdušje, ki daje slutiti, da prihajajo tudi za naše rojake za mejo v videmski pokrajini družačni časi.

Prvi dan je spremljal naš obisk v Beneški Sloveniji tudi jugoslovanski vice konzul v

simo naleteli na tamkajsnega župnika Valentina Birtiča. Vzhičen je bil nad obiskom iz matične domovine. Z besedami

je staro svetisce, v katerem so vidni sledovi umetniškega oblikovanja tudi naših slovenskih mojstrov.

Prostoren vhod v Landarsko jamo je človek že pred davnimi stoletji spremenil v svetišče

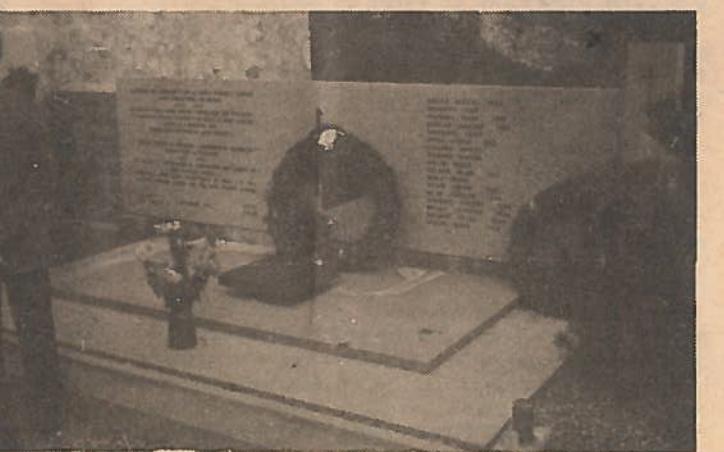
zanos je govoril o svojih ljudeh in naših skupnih nalogah. A ne tudi brez kanca grenkobe v srcu. Zadnjega otroka sem krstil v začetku leta — je dejal. Pa še ta ni od tod, pač pa od domaćinov, ki so se odselili, pa so morda hoteli s tem tudi v svojem otroku ustvariti vez med staro in novo domovino. Včasih je živilo v moji fari okoli 840 ljudi, danes jih je le 280 in še ti so predvsem starejši.

V vasici Matajur, ki leži skoraj 1000 m visoko na pobočju očaka beneških Slovencev, Matajura, je bilo prijetno srečanje z duhovnikom Paschalom Gujonom. Naš spremljevalec Predan nam je povedal, da je Gujon tudi član uredniškega odbora Novega Matajura. Zalotili smo ga pri cepljenju drv. Odkrit in neposreden je ta mozek. Živi z ljudmi in nobeno delo mu ni odveč. Tudi kuha si sam. Skupaj smo šli v bližnjo gostilno na kozarec črnega, skupaj na vaško pokopališče, kjer smo obiskali

Naposled smo se mimo Čedadu in Stare gore zapeljali še na Kamenico, od koder se ponuja lep razgled na Benečijo. To je kraj v vzhodni Benečiji na višini okoli 700 metrov, kjer potekajo zdaj vsako leto kulturna srečanja treh sosednjih narodov. V starih časih pa je bil to kraj, kjer so se shajale slovenske beneške sosednje in si demokratično vladale.

Povsod, koder nas je vodila pot, so vse ceste asfaltirane. To je vsekakor treba priznati, vendar za obstoj in razvoj beneških Slovencev to ni dovolj. Saj je nastal že skoraj pregovor, da so oblasti asfaltirale cesto ljudem zato, da so se potem po asfaltu lahko odpeljali v dolino. Natančno to se dogaja v Benečiji. Tamkajšnjim ljudem je treba priznati, da so slovenska etnična skupnost in vsem, kar k temu sodi, ter jim ustvariti pogoje, da si bodo lahko služili kruh doma.

MIRO CENČIĆ

Skupna grobnica in spomenik padlih partizanov po pobočjih Matajura v vasici Matajur. Ob dnevu mrtvih se hvaležno spominjamo tudi njih, ki počivajo v slovenski zemlji, toda onstran meje.

PRIMORSKE NOVICE
31. 10. 75